

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

WILLERMUS TYRENSIS'İN HAÇLI KRONİĞİ

BAŞLANGIÇTAN KUDÜS'ÜN ZAPTINA KADAR

ERGİN AYAN

WİLLERMUS TYRENSİS'İN
HAÇLI KRONİĞİ
Başlangıçtan Kudüs'ün Zaptına Kadar
(I-VIII. Kitaplar)

Hazırlayan
Ergin Ayan

ÖTÜKEN

YAYIN NU: 1167
KÜLTÜR SERİSİ: 665

Kitabın orjinal adı:
Historia rerum in partibus transmarinis gestarum

T.C.
KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NUMARASI
16267

ISBN 978-605-155-416-7

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50 • (0212) 293 88 71- Faks: (0212) 251 00 12
İnternet: www.otuken.com.tr
E-posta: otuken@otuken.com.tr

Kapak Tasarımı: Zafer Yılmaz
Dizgi-Tertip: Ötüken
Kapak Baskısı: Yeditepe Ofset
Baskı: Yaylacık Matbaası (0212) 612 58 60
Maltepe Mah. Litros Yolu Fatih Sanayi Sitesi No: 12/197-203
Topkapı-Zeytinburnu
Cilt: Yedigün Mücellithanesi
İstanbul-Nisan 2016
Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://rantey.org>

İÇİNDEKİLER

Önsöz / 13

Willermus Tyrensis'in Hayatı ve Eseri
Hakkında / 17

Willermus Tyrensis'in Önsözü / 21

BİRİNCİ KİTAP

Fasıl 1-6

Halife Ömer'in 636'da fethinden sonra
Kudüs'ün değişen kaderi,
Haruner-Reşid (786-809),
Fâtımî Halifesi Hakem (996-1021) ve
sonrası (1021-1036), son olarak 1070'te
şehri fetheden Selçuklu Türklerinin
egemenliği altında Kudüs / 27

Fasıl 7

Bu tarihe kadar Türklerin tarihi / 35

Fasıl 8

O zamanlar genel olarak yaygınlaşan
ahlaksızlıklar / 38

Fasıl 9

Türklerin yükselen gücü / 40

Fasıl 10

Batıdan yapılan hac seferleri / 42

Fasıl 11-12

Peter Eremit / 44

Fasıl 13

Batı'nın durumu İmparator ve papalar
arasındaki anlaşmazlıklar.
Peter'in İtalya'ya varışı / 47

Fasıl 14-17

Papa Urban Fransa'da. Clermont Konsili.
İlk Haçlı Seferi'ne katılan
kontlar ve düklerin zikri / 49

Fasıl 18

Walter von Habenichts'in
İstanbul'a seferi / 58

Fasıl 19

Peter'in Macaristan üzerinden talihsiz
yolculuğu / 60

Fasıl 20-23

Bulgarlar ile yaptığı savaşlar.
İstanbul'a varışı ve
Bithynia'dan geçişi / 62

Fasıl 24-26

Hristiyan ordusunun büyük bir kısmının
Türkler tarafından imha edilmesi / 67

Fasıl 27-28

Bir ordunun
Macaristan'da yok olması / 70

Fasıl 29-30

Kont Emiko ile yeni
Haçlı kıtaları. Yahudi kıyımı.
Ordunun Macaristan'da Messburg'da
tamamen yok olması / 72

İKİNCİ KİTAP

Fasıl 1-5

Gottfried'in Macaristan ve Bulgaristan
üzerinden İstanbul'a seferi / 77

Fasıl 6-10

Gottfried'in Grek İmparatoru ile
çatışmaları / 84

Fasıl 11

Gottfried'le imparatorun görüşmesi ve
ona tâbi olması. / 90

Fasıl 12

Ordunun Boğaz'dan geçmesi / 92

Fasıl 13

Bohemund'un seferi / 94

Fasıl 14

İmparatorun ona karşı
haince davranışları / 96

Fasıl 15

Gottfried'in aracılığıyla imparatorla
Bohemund'un anlaşması.
Onun da imparatora tâbi olması.
Bu arada Tankred'in ordusuyla
Bithynia'ya geçmesi. / 98

Fasıl 16

Robert von Flandern'in gelişi.
İmparatora yemin etmesi ve
Asya'ya geçmesi. / 100

Fasıl 17

Toulouse Kontu ile
Le Puy başpiskoposunun
Dalmaçya'daki tehlikeli seferleri / 101

Fasıl 18

Durazzo'ya varış.
İmparatorun elçilerinin
tekrar gelmesi / 103

Fasıl 19-20

Kontun imparatora bağlılık yemini
etmeyi reddetmesi.
İmparatorun ona karşı haince
davranması. / 105

Fasıl 21

İmparator'un Kont'la uzlaşması.
İmparatorun Haçlı Seferi'ni
yönetmeyi reddetmesi.
Kont'un İznik'e gitmiş olan
diğer prensleri takip etmesi. / 108

Fasıl 22

Eustachile Norman Robert'in
İstanbul'a gelmeleri.
İmparatoru suçlamaları ve sonra
diğerlerini izlemeleri / 110

Fasıl 23

İmparator'un Haçlılara bir
Grek kılavuz göndermesi / 112

ÜÇÜNCÜ KİTAP

Fasıl 1

İznik'in tasviri.
Kılıçarslan'ın savaş hazırlıkları. / 115

Fasıl 2-11

Şehrin kuşatılması.
Kılıçarslan'a karşı kazanılan zafer. / 117

Fasıl 12

İznik'in Bizans imparatoruna
teslim edilmesi.
İmparatorun Haçlılara karşı
alçakça davranışı / 127

Fasıl 13

Seferin devamı ve
ordunun ayrılması. / 129

Fasıl 14-15

Kılıçarslan'a karşı ikinci zafer / 131

•

Fasıl 16

Ordunun Psidia'da sıcak ve susuzluktan
çektiği büyük sıkıntı. / 134

•

Fasıl 17

Bazı prenslerin ordudan ayrılması.
Dük'ün bir ayı ile mücadelesi / 136

•

Fasıl 18

Ordunun Maraş önlerine gelmesi / 138

•

Fasıl 19

Tankred'in Tarsus'u kuşatması.
Balduin ile karşılaşması. / 139

•

Fasıl 20

Tankred ile Balduin'in kavgası / 141

•

Fasıl 21

Tankred'in Mamistra'yı
(Misis) zaptı / 143

•

Fasıl 22

Balduin Tarsus'ta.
O'nun, Tankred'i izleyen
birkaç şövalyeye karşı
dostça olmayan davranışı.
Bu şövalyelerin
Türkler tarafından öldürülmesi. / 144

•

Fasıl 23

Ordunun Balduin'e karşı ayaklanması.
Kuzeyden bir filonun gelmesi. / 146

•

Fasıl 24

Tankred ile Balduin
arasındaki savaş ve uzlaşma. / 148

•

Fasıl 25

Balduin'in ana ordugâha dönmesi,
Tankred'in Kilikya üzerinden seferi. / 150

DÖRDÜNCÜ KİTAP

Fasıl 1

Balduin'in Kuzeye seferi.
Fırat'a kadar olan bütün
ülkelere boyun eğdirmesi. / 153

•

Fasıl 2

Urfa (Edessa) halkının
en uygun şartlarda onu
davet etmesi / 155

•

Fasıl 3

Urfa valisinin Balduin ile
yaptığı anlaşmadan cayması
fakat halk tarafından buna uymaya
zorlanması. / 157

•

Fasıl 4-6

Balduin'in Samsat'ı kuşatması
ama eli boş olarak çekilmesi.
Urfa halkının eski efendilerine karşı öfkesi.
Onu öldürmeleri ve
Balduin'in hâkimiyetine geçmeleri.
Balduin'in Samsat'ı şehrin hâkimi
Balduk'dan yüksek bir fiyata satın alması
ve Seruç'u (Sorongia) zapt etmesi. / 158

•

Fasıl 7

Büyük ordunun bir kısmının
Artasia'yı zapt etmesi.
Antakyalıların şehre yardıma gelmeleri,
onları kuşatmaları fakat
kısa bir süre sonra geri dönmeleri. /161

•

Fasıl 8

Büyük ordunun Artasia önüne gelmesi.
Artasia ile Antakya arasındaki köprü'nün
zapt edilmesi. / 163

•

Fasıl 9-10

Antakya'nın tarihi ve tasviri,
silahlı gücü. / 165

•

Fasıl 11-16
Şehrin kuşatılması,
halkın başısrızlığı. / 169

Fasıl 17-19
Ordugâhta açlık ve hastalığın başlaması.
Bunun giderilmesine çalışılması. / 177

Fasıl 20
Suenos ve ordusunun Türklerin
saldırıyla imha edilmesi / 182

Fasıl 21
Tatinus'un (Tatikios) İstanbul'a dönmek
üzere ordugâhtan ayrılması / 183

Fasıl 22
Üç günlük oruç düzenlenmesi.
Ordunun aşırınlıklarına karşı
konulan yasaklar.
Gottfried'in iyileşmesi. / 185

Fasıl 23
Bohemund'un casusları tuhaf bir şekilde
ordugâhtan çıkarması. / 187

Fasıl 24
Mısır Halifesi'nin elçilerinin gelmesi. / 189

BEŞİNCİ KİTAP

Fasıl 1
Antakya halkının her taraftan
yardım istemesi.
Yardım birliklerinin yaklaşması. / 193

Fasıl 2-3
Düşman ordusunun mağlup edilmesi.
Antakyalıların şaşkınlığı. / 195

Fasıl 4-7
Hristiyan ordusunun istihkamlar inşa
etmesi. Ceneviz gemilerinin gelmesi.
Limana giden Haçlıların düşmanın
saldırısına uğraması.

Dük'ün onlara yardıma gitmesi ve şehre
dönmek isteyen düşmanları
büyük bir bozguna uğratması. Dük'ün bu
karşılaşmadaki bir ustalığı.
Hristiyanların köprüünün girişinde bir
istihkâm inşa etmeleri. / 198

Fasıl 8-10
Kuşatmanın daraltılması.
Büyük bir yardım kuvvetinin
geldiğine dair söylentiler.
Kont Stephan von Blois'in
deniz kıyısına kaçması. / 204

Fasıl 11-13
Bohemund'un Antakyalı bir
Hristiyanla anlaşması.
Ona şehri teslim etmesinin şartları.
Ekseri prenslerin Bohemund'un teklifini
kabul etmeleri. / 209

Fasıl 14
Yardım birliklerinin Urfa'yı kuşatması,
fakat birkaç hafta sonra kuşatmanın
kaldırılması. / 213

Fasıl 15-17
Prenslerin gönderdiği
habercilerin düşmanın geldiğini
teyit etmeleri. Prenslerin görüşmesi.
Bohemund'un planını açıklaması
ve arkadaşlarıyla şehrin tesliminden
sonra Antakya'nın
durumunu görüşmesi. / 215

Fasıl 18
Bohemund'un arkadaşının,
Antakyalıların duyduğu
şüpheyi gidermesi / 219

Fasıl 19
Hristiyanların Antakya'daki
kötü durumları. Türklerin hepsini yok
etme kararı / 221

Fasıl 20-23

Bohemund ile arkadaşının
kararlaştırdıkları planın uygulanması.
Şehrin iç kaleye kadar zapt edilmesi. / 223

ALTINCI KİTAP

Fasıl 1

Antakya Kalesi'nin tasviri.
Kaleden şehre giden yolda istihkâm
yapılması. Yaklaşan kuşatma için
yapılan hazırlıklar / 231

Fasıl 2

Roger von Barneville'nin bir
Türk süvarisi tarafından öldürülmesi. / 233

Fasıl 3

Büyük bir İran (Türk) ordusunun gelmesi.
Dük'ün bir başansızlığa uğraması. / 235

Fasıl 4

Prenslerin, kalenin bulunduğu
dağın eteğinde bir hendek kazdırmaları.
Hristiyanların zafer kazanması.
Türk ordugâhının tepeden düzlüğe
taşınması. / 237

Fasıl 5

Şehirde kıtlık. Bazı soyluların kaçması.
Bohemund'un şehrin idaresini ele alması.
/ 239

Fasıl 6

Flandern Kontu'nun daha fazla
muhafaza edemeyeceği istihkâmı yıkması.
İranlı (Türk) emirinin kumandanına
Hristiyan esirler göndermesi. / 241

Fasıl 7

Baş gösteren korkunç bir kıtlık. / 244

Fasıl 8

Düşmanın kulelerden birini ele geçirme
teşebbüsünün engellenmesi. / 246

Fasıl 9

Düşmanın limandaki filoyu
tahrip etmesi. / 247

Fasıl 10-12

Stephan von Chartres'in
verdiği yanlış bilgiyle, ordusuyla
Antakya'ya gelmekte
olan imparatoru seferden geri çevirmesi.
/ 249

Fasıl 13

Hristiyanların umutsuzluğu.
İtaatsizliğe başlanılması.
Bohemund'un gizlenenleri yerlerinden
çıkarmak için kenti ateşe vermesi.
Prenslerin kaçmayı düşünceleri.
Fakat Dük'ün sadık kalması. / 253

Fasıl 14

Kutsal Haç'ın bulunması.
Ordunun cesaretlenmesi. / 255

Fasıl 15

Peter Eremit'in elçi olarak düşman
ordugâhına gitmesi. / 257

Fasıl 16

Peter Eremit'in eli boş olarak dönmesi.
Savaşta hazırlık. / 259

Fasıl 17-18

Hristiyanların, düşman tarafından
engellenmeden karşılaşma için şehirden
çıkması / 261

Fasıl 19

Gökten düşen bir çığ nedeniyle
Hristiyan ordusunun
yeniden güçlenmesi. / 264

Fasıl 20-21

Savaşın Hristiyanların zaferi ile
sona ermesi. Düşmanların
kaçmaya başlaması. / 266

•
Fasıl 22

Haçlıların zengin ganimet elde etmeleri.
/ 270
•

Fasıl 23

Zaferden sonra kiliselerin temizlenip
donatılması. / 272
•

YEDİNCİ KİTAP

Fasıl 1

İmparatordan seferin
devamına katılmasının istenmesi.
Büyük bir salgın hastalık ve
Le Puy Piskoposu'nun ölümü. / 277
•

Fasıl 2

Haçlıların Kudüs'e gitmek istemeleri.
Seferin 1 Ekim'e ertelenmesi.
Bohemund'un Kilikya'yı zapt etmesi. /
279
•

Fasıl 3-4

Dük Gottfried'in Melik Rıdvân'a karşı
başka bir Türk'e yardım etmesi. / 280
•

Fasıl 5

Dük'ün bir süre kardeşinin bölgesinde
kalması ve Bagrat'ı aşagılamaı / 283
•

Fasıl 6

Urfa halkının Balduin'e komplo kurması.
/ 284
•

Fasıl 7

Belek'in Balduin üzerine başansız
hücumu. Balduin'in Balduk'u öldürtmesi.
/ 286
•

Fasıl 8

Toulouse Kontu'nun
Albara'yı zapt etmesi.
Almanlar'ın gelip, kısa süre sonra
vebadan ölmeleri. / 288
•

•
Fasıl 9

Maarra'nın zaptı. / 289
•

Fasıl 10

Dük'ün Antakya'ya geri dönmesi / 291
•

Fasıl 11

Bohemund ile Toulouse
Kontu arasındaki çekişme. / 292
•

Fasıl 12

Toulouse Kontu'nun Normandia Kontu
ve Tankred ile birlikte Arka'yı (Archis)
zapt etmesi / 294
•

Fasıl 13

Ordunun yolda saldırıya uğraması.
Arka'ya varış. Komşu şehirlerden
elçilerin gelmesi. / 296
•

Fasıl 14

Arka'nın tasviri.
Kuşatmanın başlaması. / 298
•

Fasıl 15

Ordudan bir kısmının Tortosa'yı
(Antaradon) zapt etmesi. / 300
•

Fasıl 16

Dük Gottfried'in diğerleriyle beraber
Lâzikiyye'ye gelmesi.
Guynemer'in kurtarılması. / 302
•

Fasıl 17

Toulouse Kontu'nun
Cebele'nin zaptını engellemesi.
Arka'da diğerleri ile buluşmaları.
Kuşatmada ilerleme sağlanamaması. /
304
•

Fasıl 18

Kutsal Mızrak'ın bulunuşunun
tekrar dile getirilmesi.
Peter'in yangın deneyinde
başarılı olması. / 306
•

•
Fasıl 18

Elçi heyetinin Mısır'a dönmesi. / 308

•
Fasıl 20

Bizans elçilerinin gelmesi.
Trablusluların yenilgisi. / 310

•
Fasıl 21

Trablus Kontu'nun barış istemesi.
Prenslerin deniz kıyısından ilerlemeye
karar vermeleri. / 312

•
Fasıl 22

Lidda ve Remle'ye gelinmesi. / 314

•
Fasıl 22

Kudüs'te hazırlıklar. / 317

•
Fasıl 24

Bethlehem'den elçilerin gelmesi.
Tankred'in oraya giderek işgal altına
alması. / 319

•
Fasıl 25

Kudüs'e varış. / 321

SEKİZİNCİ KİTAP

•
Fasıl 1-4

Kudüs ve çevresinin tasviri. / 325

•
Fasıl 5

Hristiyan ordusunun gelmesi.
Şehrin batı ve güney tarafından
kuşatılması. / 335

•
Fasıl 6

Şehre ilk saldırı.
Daha başarılı olabilmek için
ordunun kuşatma
aletleri inşa etmesi. / 337

Fasıl 7

Büyük su sıkıntısına maruz kalmaları. /
339

•
Fasıl 8

Kudüs halkının aletler kurarak,
şehirdeki müminleri baskı altına
almaları. / 341

•
Fasıl 9

Bir Ceneviz filosunun Yafa'ya gelmesi.
Onları kampa getirmek üzere gönderilen
bir grubun düşmanın saldırısına
uğraması. / 343

•
Fasıl 10

Cenevizliler vasıtasıyla
mancınıkların kısa sürede kurulması / 345

•
Fasıl 11

Tankred ile Toulouse Kontu
arasındaki anlaşmazlık.
Ruhanilerin emriyle bir kefaret gününde
barışmaları. / 347

•
Fasıl 12

Prenslerden bazılarının
kamplarını ve aletlerini
şehrin daha zayıf olan
 taraflarına taşımaları. / 349

•
Fasıl 13

Gece savaşa son verinceye
kadar şehrin kuşatılması. / 351

•
Fasıl 14

Her iki taraf için de kaygı ve endişeli
geçen gece. / 353

•
Fasıl 15

Sabahleyin saldırının tekrarlanması. / 354

•
Fasıl 16

Zeytin Dağı'ndan gelen bir işaretin,
neredeyse gevşemekte olan Hristiyan
ordusunu teşvik etmesi.
Güneydoğudaki savaşın tasviri. / 356

Fasıl 17

Toulouse Kontu'nun batı tarafında
aynı bu tür zorluklarla savaşıması. / 358

•

Fasıl 18

Dük'ün kendi kulesinden bir köprüyü
surların üzerine yerleştirmesi.
Onun adamlarıyla birlikte şehre girmesi
ve kapıyı açması. / 359

•

Fasıl 19

Dük'ün şehirde müthiş bir katliam
düzenlemesi. Toulouse Kontu'nun
şehre girmesi. Ahalinin bir kısmının
kaleye kaçması. / 361

•

Fasıl 20

Tancred'in tapınağa kaçanları
katletmesi. / 363

•

Fasıl 21

İlk kargaşa yatıştıktan sonra
halkın mukaddes yerleri

ziyaret etmesi ve büyük bir bağlılıkla
dua etmesi. / 365

•

Fasıl 22

Sefer esnasında ölmüş olan
pek çoklarının şehirde görülmesi. / 367

•

Fasıl 23

Şehrin Hristiyanlarının
Peter Eremit'e gelip, kurtuluş için
teşekkür etmeleri. / 368

•

Fasıl 24

Şehrin cesetlerden temizlenmesi.
Kalenin Toulouse Kontu'na
teslim edilmesi.
Kudüs'ün zaptı anısına bir bayram günü
tespit edilmesi. / 369

•

Kaynakça / 371

•

Dizin / 373

ÖNSÖZ

HAÇLI SEFERLERİ Anadolu ve Yakın-Doğu Türk tarihinin öğrenilmesi bakımından çok önemli ve üzerinde durulması gereken bir konudur. Ortaçağ Türk tarihi konusundaki araştırmalar daha çok Arapça ve Farsça eserlerden yararlanılarak yapılmaktadır. Haçlı Seferleri ve Türk-Haçlı ilişkileri hakkındaki bilgilerimizi Latince, Grekçe, Süryanice ve Ermenice kaynaklardan tamamlamak mümkündür. Bu nedenle tarihçiler, Haçlı Seferlerine ait kaynakların dilimize çevrilmesine ilgi duymamazlık edemez. Fakat bu iş Haçlı Seferleri tarihinin araştırılmasının sadece bir yarısıdır. Öteki yarısı ise, esasen kökleri tarihin derinliklerinde uç veren günümüz medeniyetler dünyasının, şimdilerde felsefi ve sosyolojik tezlerle tartışılan modellerinin, Haçlılarla bağlantılarının kurulmasıdır. Yani asıl mesele iki işi bir arada yapmaktır. Kuşkusuz günümüz batılı fikir adamlarının bir kısmı, kendine has bir hareket tarzına sahip Haçlı Seferlerinden türeyen modeller geliştirme doğrultusunda bir hayli yol almışlardır. Bir tarihçi olmam nedeniyle tabiatıyla Haçlı zihniyetine dayalı oluşturulan “Yeni Dünya Düzeni” modellerini takip ediyorum ve bunların izlenerek çözümlemelerinin yapılmasından yanayım. Bir örnek olmak üzere Neoconların aslında yeniden tedavüle soktukları önleyici darbe (preemptive strike) doktrini bugünün doktrini olmayıp, Bush ve Neoconlar bu doktrini Haçlılardan tevarüs etmişlerdir. Bunun en bariz kanıtı Bush’un Irak Savaşıyla alakalı olarak “Bu bir Haçlı Seferi’dir” deyimini kullanmasıdır. Batı medeniyeti Neoconcu bir merkez ideoloji ile buna rekabet eden İslâm medeniyetinin savaşmasını öngören bir kuramı yaşam alanına sokmuştur. Bu nedenle tarihçi olarak, dünyanın nereye

doğru gitmekte olduğu sorusunu kendime sormaktan kaçınmıyorum. Bu yüzden günümüzde etkin biçimde rol oynayan “Medeniyetler Savaşı” projesinin Haçlı Seferleri ile olan müthiş benzerliğini görmezden gelemiyorum. Harvard Üniversitesi John M. Olin Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Müdürü Profesör Samuel P. Huntington’un 1993’te neşredilen meşhur makalesindeki görüşler tam da bu nokta ile kesişmektedir. Huntington’un görüşleri “eski çift kutuplu sistemin tasfiyesinden sonra batı medeniyetinin rehavete kapılarak kendini tasfiye etmemesi için yeni düşmanlara ihtiyaç hissedilmesi üzerine, İslâm âlemini ve Çin medeniyetini batı medeniyetine düşman olarak hedef gösteren tezler üzerinde yoğunlaşmıştı. Buna göre her medeniyet ancak bir meydan okuma ile karşılaştığı ve bununla başa çıktığı zaman gelişir ve devam eder, yoksa gevşer ve tasfiye olur gider. Batı medeniyeti, Sovyetler Birliği çöktükten sora önündeki tehdit kalktığı için rehavete kapılma ve dinamizmini yitirme tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır. Batı medeniyetini uyanık ve dinamik tutabilmek, gelişmesini sürdürmesi için karşısına yeni düşmanlar bulmak gerekir. Bunlar bir tespit değil tamamen düşmanca bir niyetin, meşruiyet endişesiyle bilim kılıfı giydirilmiş halidir. Bugün Balkanlardan Ortadoğu’ya, Kafkasya’ya ve Güney Asya’ya kadar, geniş coğrafyada meydana gelen kanlı hadiselerin ve Afganistan ve Irak harplerinin arka planında, Huntington’un nazari (teorik) olarak çizdiği sınırlar ve tahrik ettiği düşmanlığın izlerini görmemek mümkün değildir. Bu minvaldeki bir yaklaşımın tarihsel geçmiş ile olan ilgisinin merkezini test etmemize imkân sağlayan örnekler çoktur. Günümüzde yaşanan Arap Baharı ve Ortadoğu’daki karışıklıkları göz önüne getirdiğimizde kâhin olmaya da gerek yoktur. Bana göre tarihteki Haçlı savaşlarının saiklerinden birisi olan medeniyetler savaşı bugün batının çıkarları, din ve kültür alanındaki değer yargılarıyla esnetilerek yeniden sahneye konulmuştur. Yani Soğuk Savaş’ın yarattığı uluslararası düzen tarihe karıştıktan sonra, dünyadaki halklar arasındaki en önemli farklılıklar, siyasal ve ideolojik olmaktan çıkıp, kültürel bir boyuta indirgenmiştir. Halklar kendilerini dinle, dille, tarihle, kültürel değerlerle, geleneklerle ve kurumlarla tanımlamaya başladılar. Bunun anlamı, içinde bulunduğumuz bu devir din savaşlarına şahit olacaktır, çünkü bu tür, en basit bir iddianın bile

karşılığı vardır. Yani militan radikal İslâm ile Hristiyanlık namına hareket eden kuvvetler cepheleşecekler ve harp edecekler. Huntington bunu nezaket dairesinde ifade ve ima etmektedir. Aynı çerçevede dünyanın bir medeniyetler çatışmasına doğru sürüklendiğine yönelik kehanetlerin yapıldığı bu dönemdeyiz. Aslında Batı'nın medeniyet iddiaları ve bunu savaş yoluyla yayma hedefleri, günümüzde ortaya çıkmış olan yeni bir oluşum değil. Bu, Haçlı Seferleri ile başlayan yaklaşık bin yıl öncesine dayanan bir süreci içermektedir. Huntington'un Medeniyetler Çatışması tezi ise, kökleri Ortaçağ'ın derinliklerine inen bu ideolojinin sadece yeniden formüle edilmesidir. Dolayısıyla sahneye konan oyunun yeni bir sürecin ifadesi olmadığına sadece farkına varmak bile kafamızdaki birçok soru işaretlerini ortadan kaldırmaktadır. Batı ile İslâm arasındaki oldukça ciddi ve uzun süreli tarihi mücadelenin farklı gerekçelerle hala devam ettiğini bilmek, bununla ilgili bir fikrimiz olması bakımından bizi 1095'te başlayan ilk Haçlı Seferi'nin ana kaynaklarına götürecektir.

Bu konuda yazılmış olan kaynak eserlerden biri olan Sûr Başpiskoposu Willermus Tyrensis'in orijinal adı *Historia rerum in partibus transmarinis gestarum* adlı kroniği Ortadoğu ve Anadolu Türk tarihiyle ilgili zengin bilgiler içermektedir. Willermus'un Haçlı Seferlerini meşru gösterme çabaları eserinde açık bir şekilde görülmekle birlikte, verdiği tarihi bilgiler oldukça önemlidir. Onun zengin bir kültüre sahip olduğu, eserinde zaman zaman Haçlı Seferi'nden önceki tarihlere yaptığı atıflardan anlaşıyor. Willermus eserinde Haçlılarla Müslümanlar arasındaki mücadeleyi özellikle Kudüs Krallığı, Antakya Prinkepsliği ve Urfa Haçlı Kontluğu çerçevesinde ve tafsilâtıyla nakletmektedir. Bugünden bakıldığında Haçlı Seferleri, Avrupalı Hristiyan milletlerde ekonomik, dini ve kültürel canlılık umudu uyandırmasına rağmen, sefer esnasında tuhaf ve tehdit edici benzer olayların sıkça meydana geldiği bir kâbuslar silsilesi yaşadıkları doğrudur ve Willermus bunları tafsilâtıyla vermiştir. Bununla birlikte "Kudüs'ü ve Hristiyan kardeşleri boyunduruktan kurtarma" umudunun giderek mülk edinme, yağma yapma, tahrip etme ve katliama dönüştüğü görülmektedir. Mesih inancına sadık bir yoldaşlar topluluğu olan Haçlılar, aslında ihtiraslı prenslere teslim olmuş, bunların karanlık projeleri içerisinde kaybolup gitmişlerdir. Haçlıların Hristiyan-

lık adına verdiği mücadeleler, onlar adına hareket ettikleri iddiasında bulunan korkunç ihtiraslara sahip kontlar, dükler ve şövalyeler tarafından yürütölmekteydi. Seferin toplumsal tabanı ise gittikçe daralmış ve iktidar giderek daha az kişi tarafından kullanılmaya başlanmıştı. Sefer esnasında halkın açlığı ve sefaleti daima din adamlarının isteklendirme-siyle dini duyguların coşturulmasına dönüşmüştü.

Biz bu eserin hiç değilse ilk Haçlı Seferi çağrısından Kudüs'ün zaptına kadar geçen olaylarını içine alan kısmını (I-VIII. Kitaplar) Türkçeye çevirmek suretiyle, bu çevirinin Türk tarih literatüründe araştırmacılar tarafından daha kolaylıkla incelenmesinde yararlı olacağını düşündük. Günümüz tarihçileri Haçlı Seferleri konusunda yazmış oldukları araştırma eserlerde Willermus'un kroniğini kaynak olarak sıkça kullanmışlardır. Bu da eserin tarihi önemini açık bir şekilde ifade etmektedir.

Prof. Dr. Ergin Ayan

WILLERMUS TYRENSIS'İN HAYATI VE ESERİ HAKKINDA

WILLERMUS Kudüs Krallığı'nda Kral Amaury (1163-1174) ve oğlu Balduin'in (IV. 1174-1185) hükümdârlıkları sırasında yaşamış ve ilk Haçlı Seferi'nin başlamasından, (1095) 1184 yılına kadar geçen olayları *Historia rerum in partibus transmarinis gestarum* adlı 23 bölümlük kitaptan oluşan eserinde anlatmıştır. Eser I. Haçlı Seferi önce-
sindeki olaylar hakkında verilen kısa bir bilgiyle başlar ve Gerçek Haç'ın Bizans İmparatoru Heraklius (610-640) tarafından 7. yüzyılın başlarında Sasanilerden geri alınışına kadar eskilere gider. Daha sonra Haçlıların doğuda ele geçirdikleri toprakların zenginliklerinin (Bölüm 9-13) anlatımı ile devam eder.

Willermus'un anlatmış olduğu Haçlı Seferleri ve bunların sonucunda kurulmuş olan Haçlı devletlerinin tarihleri ortaçağın bu döneminin anlaşılmasında büyük önem taşır. Oldukça tafsilatlı ve hacimli olan bu eser yazıldığı tarihler arasındaki olayların incelenmesinde tarihçiler için eşsiz bir kaynaktır. Çünkü Willermus, Amaury (I.) ve Balduin'in (IV.) hükümdârlıkları sırasında meydana gelen olaylarda şahit olarak yer alan bir kişi olduğu için, konu hakkında çok değerli bilgilere sahip bulunmakta idi. Onun olaylara bakış açısı daha çok siyasî konular üzerinde yoğunlaşır; krallar ve onların yaptıkları gibi. Bir kilise mensubu olması dolayısıyla da zaman zaman bu konularla ilgili pek çok şey yazmıştır. Eserinde daha çok Haçlı başarılarını anlatmakla beraber Willermus, kendi yaşadığı dönemde Haçlıların gittikçe çökmekte olduğunu fark etmiştir. Çünkü bu dönemde Müslümanlar Kudüs Krallığı için büyük bir tehlike teşkil ediyorlar ve Hristiyanlar kendilerini emniyette hissetmiyorlardı. Willermus Kudüs'ün ve diğer Haçlı topraklarının Hristiyanlardan

geri alınacağını adeta önceden sezmiştir. Nitekim onun ölümünden kısa bir süre sonra Hattin Zaferi'ne (4 Temmuz 1187) müteakip bunlar gerçekleşmeye başlamıştır.

Willermus'un hayatı ve çalışmaları hakkındaki bilgilerimizi onun yazdıklarından çıkarıyoruz. Willermus bir din adamı ve aynı zamanda krallığın sâdık bir hizmetkârı olarak yüksek mevkilerde bulunmuş bir şahsiyetti. Yaşamı hakkında çok detaylı bilgiler toplamak imkânsızdır. Özellikle hayatının son yıllarındaki siyasî rolü hakkında birçok soru vardır. Kendi hayatıyla ilgili olarak yazmış olduğu otobiyografik bölüm ancak 1160'lardan önceki hayatını aydınlatmaktadır. Willermus'un kariyerinin ilk yıllarını anlattığı bu bölümün kayıp olduğu söyleniyordu. Böyle bir bölümün varlığı ise kitabın başındaki indeksten anlaşıyordu. R. B. C. Huygens bu bölümü (12. Bölüm XII. Fasil) bir Vatikan el yazmasında keşfetti. Böylece Willermus'un batıdaki çalışmalarına ait pek çok soru yanıtlanmış oldu. O, Kudüs şehrinde 1130'da doğmuş ve 1146'da Avrupa'ya giderek, oradaki okullarda hemen hemen 20 yılını geçirmiştir. Kitabında ailesi hakkında hiçbir şeyden bahsetmemiştir. Sadece annesi hakkında tek bir açıklama vardır. Willermus'un asil bir aileden olmadığı Kudüs'e muhtemelen İtalya'dan ya da Fransa'dan gelip yerleştikleri ve hayatlarını burada geçirdikleri sanılıyor. Kitabının bu bölümünde Avrupa'daki öğreniminden ve öğretmenlerinden bahseder. Öğreniminin 10 yılını sanat eğitimi olarak ve 6 yılını da Paris ve Orleans'da din alanında çalışarak tamamlamıştır. Yazılarında kendisini oldukça fakirmiş gibi hissettiren Willermus'un bu denli pahalı ve uzun süreli bir eğitimi nasıl gerçekleştirdiği ise gerçekten bir sorudur.

Willermus, 1165 yılında Kudüs'e dönünce, Akkâ piskoposu tarafından önce bu katedralde görevlendirilmiş, iki yıl sonra ise Kudüs Kralı Amaury'nin yardımını sağlayarak kendi alanında yükselme fırsatını bulmuştur. 1167 yılında ise Sûr Başpiskoposu Fredericus onu kendi kilisesinde başdiyakonluğa tayin etmiştir. Willermus bu tarihten Kral Amaury'nin 1174'teki ölümüne kadar krallığın sâdık bir hizmetkârı olmuştur. Avrupa'daki eğitimi sırasında diplomasi öğrenimi de görmüş olan Willermus, 1168 yılı dolaylarında Bizans İmparatoru Manuel Komnenos ile görüşmek gibi önemli bir görev atanmış ve bu görevinde başarılı olmuştur. Şöyle ki, Kral Amaury

Mısır'a bir sefer düzenlemek istiyordu ve bu iş için de Bizans'ın desteğini sağlamak niyetindeydi. Manuel Komnenos'u ikna etmek görevi de Willermus'a verilmişti. Willermus imparatoru Sırbistan'da bulmuş ve onu ikna etmekte pek de zorlanmayarak aynı yılın sonunda Kudüs'e dönmüştür. Ancak Amaury'nin Mısır seferi bir fiyaskoyla sonuçlanınca Willermus yardım bulmak amacıyla bu defa 1169 yılında Roma'ya giderek, 1170'de geri dönmüştür. Aynı yıl Kral Amaury onu, oğlu Balduin'in eğitimliğine atamıştır.

Kudüs Kralı Amaury ölünce, yerine o tarihte henüz 13 yaşında olan genç Balduin (IV.) geçmiştir. Ancak Amaury'nin ölümünden sonra her iki karısının taraftarları arasında hizipleşmeler ortaya çıktığı için Willermus, bu hizipleşmede Maria Komnena'yı ve Balduin'in naibi olan Trablus Kontu Raymond'u desteklemiştir. 1174 sonlarında Raymond, onu elçilik görevine tayin etmiş ve Mayıs veya Haziran 1175'te de Sûr başpiskoposluğuna seçilmiştir. Böylece 1174-1185 tarihleri arasında hem kraliyet diplomasisinde hem de kilise çevrelerinde etkin bir rol oynamıştır.¹

Willermus böylesine önemli görevlerde bulunmuş olmakla beraber, siyasî kararlarda fazla etkili olamamıştır. Bunun nedeni de herhalde iktidarın 1177'den 1183'e kadar Trablus Kontu Raymond'un rakiplerinin elinde olmasıdır. 1184'te eserinin son kısmını yazdığında kendisinin hâlâ Sûr başpiskoposu olduğunu belirtir. Kendisinden elçi olarak bahsedilen son kraliyet belgesi ise Mart 1183 tarihlidir. Buna göre Willermus kilise hayatı yanında elçilik görevini de 1183 yılına kadar sürdürmüş görünmektedir. Fakat 1185 yılından sonra o kiliseden uzaklaştırılmış idi; bir rivâyete göre Willermus, hakkındaki bir kararı düzeltmek amacıyla Roma'ya gitmiş ise de orada zehirlenerek öldürülmüştür. Onun gerek nasıl öldüğü, gerekse ölüm tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Nasıl öldüğü kadar, ölüm tarihiyle ilgili olarak da birçok değişik görüşler vardır. Ancak en doğru olarak tahmin edilen Willermus'un 29 Eylül 1185'te öldüğüdür. Bizim için asıl önemli olan Willermus'un eserine gelince; bu eser Avrupa'ya ulaşmadan önce doğuda bilinmekteydi. Örneğin Akkâ Piskoposu James de Vitry (1216-1228) eseri biliyordu. Batıda gü-

¹ Bkz. L. Spoljaric, *William of Tyre And Byzantine Empire: The Construction And Deconstruction of an Image*, Central European University, Budapest 2008.

nümüze ulaşan kopyalardan biri Meaux Piskoposu Anseau (1197-1207) tarafından Melun yakınlarındaki Barbeaux Cistecian Abbey Manastırı'na verilmişti. XIII. yüzyılda Pontigny'deki Cistercian Manastırı'nda da bir kopyası vardı. III. Haçlı Seferlerinde yer alan bir Fransız Guy de Bazoches, kitaptan çok etkilenmiş ve kendi kitabı olan *Chronographia*'sına alıntılar yapmıştı. Böylece o, Willermus'un eserinden yararlanan belki de ilk kişi olmuştur.

Bu eser İngiltere'de ise XIII. yüzyıl ortalarında St. Alban kroniklerini yazan Matthew Paris tarafından kullanılmıştır. Matthew'in yazdığına göre, Winchester Piskoposu Peter des Roches her halde Haçlı Seferi'nden dönüşünde Willermus'un eserlerinden birini yanında getirmiştir (1231) ki, bu eser Willermus'un kayıp *Gesta orientaliū principum* adlı eseri olabilir. Bu tarih eserinin XIII. yüzyılda İngiltere'de çıkarılmış olan 2 kopyası günümüze kadar ulaşmıştır.

Willermus'un eseri çok geniş bir okuyucu kitlesine ulaşamamıştır. Sadece 9 tam ve 1 de eksik kopyası biliniyordu. Ancak eser Latince Fransızcaya çevrildikten sonra çok büyük önem kazandı. Eserin Fransızcaya çevirisinin 1223'te yapıldığı söylenir. Ortaçağ'dan en az 59 kopya ya da kopyalardan parçalar günümüze kadar ulaşmıştır. Bu kopyalardan çoğu batıda, bir kısmı da doğuda Akkâ'da ya da başka yerlerde yazılmışlardır. XIV. yüzyılda Kıbrıs'ta çalışmakta olan bir müstensih, eserden *Livre dou conquete* adı ile bahsetmiş, çağdaşı Gorhigoslu Ermeni Hayton da eseri bu isimle zikretmiştir. Bir başka XIV. yüzyıl yazarı olan Marino Sanudo, eseri kendi kitabı olan *Liber secretorum fidelium cirucis*'de kullanmıştır.

Eser daha önce XIII. yüzyılda Alfonso (X.) da Castilla'nın emriyle Fransızcadan İspanyolcaya çevrilmişti. XIV. yüzyılda bir İtalyan olan Francesco Pipino ise kitabın bazı parçalarını yeniden Latinceye çevirdi ve bundan sonra da başka bölümler İtalyancaya çevrilerek *Chronique d'Amadi* adıyla bilinen bir derleme oluştu.

Willermus'un eserinin Latince orijinali ilk olarak 1549'da Basel'de basılmış ve 1564'te tekrar basımı yapılmıştır. Üç değişik el yazmasına dayanan basımından 1611 yılında J. Bongers, *Gesta dei per Francos* diye adlandırılan yapıtında yararlanmıştır. 1896 yılında tanınmış bir Alman bilim adamı olan R. B. C. Huygens, bu eserin mükemmel bir tıpkıbasımını yaptı.

WILLERMUS TYRENSIS'İN ÖNSÖZÜ

BEN WILLERMUS, Tanrı'nın lütfuyla Sûr Kilisesi'nin değersiz hizmetkârı, Tanrı'nın selâmı bu esere ulaşabilen Hristiyan kardeşlerinin üzerine olsun ki krallar hakkında bir şeyler yazmanın tehlikeli ve cesaret gerektiren bir iş olduğunu kabul ediyorum. Böyle gece gündüz sürekli çalışarak bir eser meydana getiren tarihçiyi, aynı anda kaçınmadığı iki uçurum tehdit eder. Gemileri batıran Kharybdis'ten kurtulurlarsa köpek havlamalarının tehlikesi daha az olmayan Skylla'ya yakalanırlar.² Ya geçen olayları gerçek olarak anlatır ve pek çoklarının nefretini üzerine çeker ya da böyle acı olayların önüne geçmek için bazı şeyleri gizler, ama bu sefer haksızlık yapmış olur. Çünkü gerçeklerden kaçınmak ve onları gizlemeye gayret etmek, tarihçinin görevinin tersidir. Ama her kim ki eğer ait olduğu ata yurdunun gelenek ve göreneklerini kabul edip, bunu vazife saydığı halde, bu vazifeyi yaralıyorsa şüphesiz kendisine suç yüklenmiş olur. Mevcut gerçekleri asla terk etmemek, eski bir atasözünde söylendiği gibi sık sık nefret ve öfke uyandıran bir şeydir: Uyum dostlar, gerçek ise düşmanlar kazandırır. Böylece ya uygunsuz olarak bazılarının arzularına göre davranıp, gerçek yaralanır veya gerçeğin izini sürerek bütün kötülüklerin anası olan öfkeye davetiye çıkarılır. Mutat olarak bu iki zıtlıktan biri tercih edilir ve birinin ya da ötekinin kötü sonuçlarıyla karşılaşılır. Cicero'nun dediği gibi "Gerçek acıdır,

² Efsaneye göre, Sicilya'yı İtalya'dan ayıran Messina Boğazı'nda Kharybdis'le Skylla diye iki canavar vardır. Odysseus'un serüvenlerinde çok önemli bir rol oynayan bu canavarların ünü atasözlerine ve deyimlere geçecek kadar yaygın olmuştur, nitekim Batı dillerinde "Kharybdis'ten Skylla'ya düşmek" diye bir söz vardır, "yağmurdan kaçarken doluya tutulmak" anlamına gelir.

çünkü öfke içerir ve dostluğun zehridir, ama ondan daha acı olan gerçek dışılıktır ki, dostların hatalarını gizleyerek onları felâkete götürür.” Bu ikinci durumda görevinin zıddına olarak gerçeği örter. Dalkavukluk yaparak utanmadan gerçeği yalanla karıştıranların kınanıp, tarihçi sayılmamaları gerekir. Doğrusu gerçeklerin gizlenmesi yasaktır ve bu tarihçilik mesleğine tamamen aykırıdır, ayrıca gerçeği yalanlarla çarpıtmak ve uydurma bilgilerle doldurarak hakikat gibi göstermek büyük günahdır. Tarihçinin her şeyden önce dikkat etmesi gereken şey, kurulum ve zayıflığının sunduğu tarihlerin büyük anlamına zarar vermemesidir. Kelimeler, konuşulan mesele için kullanılmalı ve tarih yazarının dili kumaşın kıymetine yakışmalıdır. Maddenin boyutunun tedavinin zayıflığını azaltabilmesine çok itina göstermelidir ve doğasında olan güç ve kuvvet, kötü bir anlatımla zayıf ve kuru gösterilmemelidir. Büyük hatibin birinci kitabında dediği gibi: Her kim ki düşüncelerini düzenlemeden ve parlatmadan sunarsa ve bilmeden okuyucularını tedaviye davet ederse, yazıyı ve zamanı çarpıtmış bir insan demektir. Bu karşılıklı olarak birbirine zıt hatalardan bu çalışmada kaçındığımıza inanıyoruz. Yani biz önümüzdeki bu çalışmada, tarihin akışından hafızalarda kalan kraların pek çok icraatlarından, yaşamlarından, kısmen övgülerinden kısmen de işledikleri suçlardan bahsettik. Onların halefleri bunları okudukları zaman belki rahatsız ve gerçek Tanrı yaşadığı sürece en kötü şeylerden kaçındığımız halde tarihçilere düşman olacaklar, onları yalancı yerine koyacaklardır. Ayrıca malzemesi büyüdüğümüz dile uymayan bir eser meydana getirdiğimize hiç şüphe yoktur. Ancak hiçbir şey yapmamış da değiliz. Resim yapmakta hiçbir tecrübesi olmayan ve bu sanatın sırlarını bilmeyenlerin kirli renklerle taslak çizip, sonra da usta bir elin soylu renklerle onu tamamlaması gibi, biz de gerçeğin kurallarına ihtimam gösterip, hiçbir noktayı atlamadan öyle bir temel attık ki, onun üzerine bilge bir mimar sanatsal bir yapı inşa edebilsin. Kaçınılamayacak birçok tehlikeler altında en emniyetlisi vazgeçmek ve Kiel’de istirahat çekilmektir, ama vatan sevgisi ihtiyaç halinde bizi hayatı pahasına bazı fedakârlıklar yapmaya zorladı. Söz gelimi bu sevgi bize yüzyıllar boyunca geçen hadiseleri sessizliğe gömerek, unutmaktan çok gelecek kuşakların hafızasına kazımayı emreder. Buna uyarak, çevrenin hakkımızda ne hüküm vereceğini ve böyle muhteşem bir malzemeyi zayıf bir şekil-

de sunarken karşılığının ne olacağını fazla dikkate almadan bu işe elimizi uzatmaktan kaçınmadık. Eserimizin adeta gök tarafından yazılmış gibi kuvvetli, vatan sevgisini ve sadakati gösterecek kadar değerli olmasına, aklımızın gururunu değil, dini coşku ve samimi sevgimizi göstermesine dikkat ettik. Tanrı onun ruhunu şad etsin Kral Amalrich'in karşı koyamadığımız arzusu ve daveti esasen bizi bu çalışmaya teşvik etmiştir. Onun arzusu üzerine Muhammed zamanından bin yüz seksen dörde kadar 570 yılı ihtiva eden başka bir tarih eseri yazdık ve o bize Arapça kitaplar temin etti. Fakat burada İskenderiye Patriki saygıdeğer Batrik oğlu Seid'i takip ettik.³ Ama hâlihazırdaki bu çalışmada Arapça veya Grekçe kaynaklarımız bulunmadığı için, kendimiz de görgü tanığı olmakla beraber, sadece sözlü nakilleri kullandık ve Rabb'in çağrısı üzerine batı krallıklarından yola çıkan ve kuvvetli bir elle Kutsal Ülke'yi ve neredeyse bütûn Suriye'yi zapt eden cesur ve Tanrı'nın sevgili prensleri ile başladık. Ve buradan itibaren geçen seksen dört yılı, Dük Gottfried birinci kral olarak kabul edilirse krallar sırasında yedinci olan VI. Balduin'e kadar büyük bir dikkat ve gayretle getirdik. Böylece doğu hakkında tam olarak bilgilenmek isteyen okuyucunun bilgileri eksik kalmasın diye, ne zaman ve ne kadar süre boyunduruk altında kaldığı ve bu ara devrede kâfirlerin egemenliğindeki müminlerin durumlarının nasıl olduğu, batı krallıkları prenslerinin bu kadar uzun süreden sonra onları neden kurtarmaya giriştiklerini ve bu Haçlı Seferi'nin yükünü nasıl omuzladıklarını kısaca açıkladık. Eğer biri bizi, pis-koposu bulunduğumuz Tanrı'nın muhafazası altındaki Sûr Metropolitan Kilisesi'ndeki hizmetimiz, kısmen Kralın kutsal sarayındaki şansölyelik görevimiz, kısmen de sıra dışı konulardaki görevlerimiz dolayısıyla değil de Tanrı'nın lütfuyla dikkate alırsa, eserimizde rastladığı bazı şeyler, hakkımızda kanaat getirmeye hakkıyla eğilimli olacaktır. Eğer biri kendi içinde birçok meselelerle meşgul ise, bütün ayrıntılara hakkıyla dikkat göstermeye yetkin değildir ve her kim ki ayrıntıları paylaşmak isterse, Rabb'in zamanında yaptığı gibi bir ve eşit davranamaz. Ama onu mazur görmek bu yüzden daha kolaydır. Biz tüm eserimizi okuyucuların aradığını kolay bulabilmesi için yirmi üç fasıla ayırdık. Eğer yaşarsak, gelecekte olacak olayları

³ Daha ziyade Eutychius adıyla maruftur.

öncekiler gibi sunacağız ve mevcut malzemenin ölçütlerine göre fasılları çoğaltacağız. Biz kesinlikle biliyor ve görüşlerimizde yanılmıyoruz ki, sevdiğimiz bir görevi ifa ederken gizli kalmış ihanet ve hatalar karşısında sessiz kalırsak bu eser bizim cehaletimize tanıklık edecektir. Ama biz bilgi olmadan nelerin şiştiğini ve sevgi olmadan nelerin inşa edildiğini biliyoruz, zira bunlar olmadan pek çokları düğün yapmış ve kralın sofrasında değerli bulunmuştur, ama kim bunlar olmadan konukları arasında rastlanırsa kendisine söylenen şu sözleri duymalıdır: “Arkadaş, düğün elbisesi olmadan buraya nasıl girdin?”⁴ her şeye tek başına gücü yeten şefkatli ve merhametli Tanrı’nın bizden uzak tuttuğu gibi. Çok iyi bilindiği gibi “Çok sözde hata eksik olmaz”⁵ ve zavallı insanların dili kolaylıkla suç teşkil eden sözlere bulaşır, okuyucularımıza kardeşçe hatırlatır ve onları uyarırız ki, bir kusur bulursa ebedî hayatın ödülünü almak için ona sevgiyle ve mutedil yaklaşsın ve bizim nezdimizde Rabb onun dualarını, eksiklerimizin ölümcül olmadığı yönünde kabul etsin ve kurtarıcımızın daha ziyade mutedil şefaati ve merhameti bizimle olsun, biz zavallı ve onun dininin hiçbir işe yaramayan hizmetkârları kendi vicdanlarımızın suçlarından dolayı hüküm gününden gerçekten çok korkuyoruz.

⁴ Matta, 22, 12.

⁵ Süleyman’ın Meselleri, 10, 19.

BİRİNCİ KİTAP

FASIL 1-6

Halife Ömer'in 636'da fethinden sonra Kudüs'ün değişen kaderi, Haruner-Reşid (786-809), Fâtımî Halifesi Hakem (996-1021) ve sonrası (1021-1036), son olarak 1070'te şehri fetheden Selçuklu Türklerinin egemenliği altında Kudüs.

I. DOğU ÜLKELERİNİN eski tarih kitapları geleneksel olarak bize naklederler ki, Roma İmparatoru Heraklius zamanında, şeytandan ilk doğan Muhammed, zararlı bir doktrin ortaya atarak, Tanrı tarafından gönderilen bir peygamber olduğu yalanını doğu ülkelerinde ve bilhassa Arabistan'da yaydı ve her tarafta öyle bir güç kazandı ki, sahte peygamberin takipçileri insanları vaazlar yoluyla ikna etmek yerine, milletleri kılıç zoruyla şiddete maruz bıraktılar. Adı geçen imparator İsa'nın hacını şerefle geri getirdiği İran'dan muzaffer bir şekilde Suriye'ye döndüğü zaman, Kudüs piskoposluğuna tayin ettiği saygıdeğer Modestus'a, İran Kısrası Husrev tarafından tahrip edilen kiliseleri onarması için sağladığı kaynaklar, Muhammed'in üçüncü halifesi Hattab'ın oğlu Ömer zamanında büyük bir Arap ordusunun yaptığı Filistin gazasında ele geçirildi. Arap ordusu derhal Dimaşk (Şam) topraklarına girdi ve Dimaşk'ı fethetti. İmparator bunların çıkması için Kilikya'da bekledi. O, Arapların Roma topraklarına girerek, şehirlerini ele geçirmek hususunda kibir ve güven içinde oldukları haberini alınca ve aynı zamanda bunlara karşı koyabilecek gücü olmadığını görünce, eşit olmayan kuvvetlerle savaşmanın risklerini düşünerek önce ülkesine geri dönmeye karar verdi.

Şimdi o, kuşatılan halkına yardım ettiği için, kısa bir süre önce Suriye'deki Laodikeia'dan Mısır'a kadar bütün her yeri fethetmiş olan Arapların öfkesini üzerine çekti. Ancak, adı geçen Muhammed'in kim olduğu, Tanrı tarafından gönderilen bir peygamber olduğuna dair hükme nereden ve nasıl vardığı, nasıl bir yaşam sürdürdüğü, çevresinin nasıl olduğu, nerede ve ne kadar hüküm sürdüğü, halifelerinin kimler olduğu ve O'nun öğretisinin neredeyse bütün dünyaya veba gibi nasıl bulaştığı konularını başka bir yerde ayrıntısıyla ele aldık.¹

II. ZİKREDİLEN HUSREV'in birkaç yıl önce Suriye topraklarına saldırmış olması da onların işlerini kolaylaştırmıştı. O, bu seferde şehirleri tahrip etmiş, çevrelerini yakmış, kiliseleri yıkmış ve halkı esir almıştı, o kutsal şehri de tahrip ederek otuz altı bin vatandaşı katletmiş, İsa'nın haçı ve piskopos Zacharias'la birlikte şehirde ve çevresinde kalan bütün halkı da İran'a götürmüştü. Bu kudretli Pers hükümdarı, İmparator Mauritius'un (Aziz Papa Gregor, bu imparatorun çocuklarını vaftiz ettiği için çok mutlu olmuştu.) Maria adındaki kızı ile evlenmişti. O, bu evlilik uğruna kendini vaftiz ettirdi ve zikredilen imparator yaşadığı müddetçe Romalılarla çok iyi ilişkiler kurdu. Fakat bu imparator, kendisinden sonra hüküm süren Phokas tarafından alçakça öldürülünce, Romalılara karşı şiddetli bir nefret duydu. O, onları bu cinayete suç ortağı olarak kabul ediyor ve imparatorluğa girerek, büyük bir arzuyla burada rastladığı her şeyden kayınbabasının intikamını alıyor ve böylelikle eşinin duygularını yatıştırıyordu. Romalıların geri kalan doğu eyâletlerini ele geçirdikten sonra, daha önce de söylediğimiz gibi son olarak Suriye'ye geldi, halkın bir kısmını katledip, bir kısmını da esir alarak İran'a götürdü. Bu nedenle Araplar buraya geldiklerinde, ülkeyi nüfus bakımından ıssız buldular ve kolayca fethettiler. Aynı müsait şartlarla, Tanrı'nın en sevdiği şehir olan Kudüs'te karşılaştılar. Şehrin seyrek olan nüfusunu, onları zor şartlar altında vergi vermeleri için bağışladılar ve Hristiyanlık inancını tanımamalarına rağmen bir piskoposları bulunmasına, yıkılan kiliselerini de tamir etmelerine izin verdiler.

¹ Willermus burada *Doğu Prensleri Tarihi* adlı eserine atıfta bulunmaktadır.

Zikredilen hükümdâr² Kudüs'teki ikameti sırasında şehir halkının ve bilhassa saygıdeğer Patrik Sophronius'un (ölen Modestus'un halefi) yardımıyla, İmparator Titus tarafından tahrip edilmiş olan şehirdeki efendimizin mabedinin bulunduğu yeri keşfetmek için çok gayret gösterdi. Eski eserlerde belirtildiği gibi kalan izlerin bulunduğu yeri keşfedince, gerekli parayı tahsis etti, sanatkârları çağırttı, en iyi keresteleri temin etti ve tapınağın yeniden inşasını sağladı. Tapınak gerçekten de kısa süre içinde tasarlanan plana göre, şimdi Kudüs'te görülebileceği gibi tamamlandı ve onu daima iyi durumda tutabilmek ve içinde ebedî bir lamba yakabilmek için bol hediyeler sağlandı. Eserin şekli ve güzelliği herkes tarafından bilindiği için burada ayrıca bilgi vermek gerekmez. Bu mabedin içinde ve dışında o zamanlardan kalma Arapça yazılarla Musevî çalışmaları bulunur. Bu yazılarda bunu kimin yaptırdığı, ne kadar işçi çalıştırıldığı, inşaatın ne zaman yapılmaya başlandığı ve bitirildiği okunmaktadır.

III. BÖYLECE bizim günahlıların mukaddes şehri inançsızların boyunduruğu altına düştü ve bu kesintisiz ve hiç değişmeden 490 sene sürdü. Gerçekten de, şehrin hâkimleri genel olarak, sık sık değişti ve bunların kim olduklarına bağlı olarak bazen bulanık bazen da parlak günler geçirdi. O, günler ve yıllar sonra yakında rahatça nefes alacak, eski durumuna geri dönecek bir hasta adam gibiydi. Ancak o imansız yöneticilerin elinde olduğu müddetçe bu gerçekleşemezdi. Fakat ünü bugüne kadar gelen cömert ve takdire şayan iyi ahlaklı Haruner-Reşid zamanında, Şarلمان ile iyi ilişkiler kuruldu ve iki taraf arasında elçiler gidip geldi, Tanrı'nın halkına barış ve sükûnet egemen oldu. Bu ünlü adamın hayat hikâyesinde şunlar okunur: "O, Hindistan hariç olmak üzere hemen hemen doğunun hepsine hükmeden Pers kralı Harun ile öyle samimi bir uyum içinde yaşamıştır ki, dünyanın bütün kral ve prensleri de dostluğu tercih etmişler ve sadece onunla en görkemli bir şekilde onurlanacaklarına inanmışlardır. Şarلمان'ın Kutsal Mezar'a ve Yeniden Diriliş yerine hediyelerle gönderdiği elçiler kendisine gelip de efendilerinin arzusunu ilettiklerinde, bütün bu istekleri kabul etmiş, ayrıca bütün

² Halife Ömer kasdedilmektedir.

kutsal mekânların imparatorun hâkimiyetinde kalmasına da izin vermiştir. Gönderdiği bir fili, onun arzusu üzerine ona bıraktıktan birkaç yıl sonra, Şarلمان'ın elçileri geri döndüğünde o da onlarla birlikte kendi elçilerini elbiseler, baharatlar ve doğunun hazineleri gibi paha biçilmez hediyelerle göndermişti." Ancak Şarلمان, sadece Kudüs'teki inançlılara değil, ayrıca Mısır ve Afrika'ya da genellikle nazik elini uzattı, biyografisinde okuduğumuz gibi: "Sadaka vermekte sadece kendi ülkesinin ve krallığının yoksullarına değil, deniz ötesinde Suriye, Mısır, Afrika, Kudüs, İskenderiye ve Kartaca'da fakir olduklarını bildiği Hristiyanlara para göndererek, çok büyük bir özveri gösterirdi. Bu nedenle ayrıca deniz ötesindeki kralların ülkelerinde yaşayan Hristiyanların rahatlık ve refahı için, onların dostluğunu kazanmanın yollarını arardı." Tanrı'nın şehrinin ve çevresinin zaman içinde değişen egemenliklerini ve şartlarını merak edip öğrenmek isteyenler, bizim *Doğu Prensleri Tarihi* adlı eserimizi okusunlar, böylece bir hayli emek sarf ederek yazmış olduğumuz Muhammed zamanından milattan sonra 1122'ye kadar olan 570 yıllık tarihi takip edebilirler.

IV. BU ZAMANDA Mısırlılarla İranlılar arasında egemenlik konusunda kalıcı bir anlaşmazlık vardı ve birbirine zıt gelenekleri iki halkı bölen ve etkilerini bugün bile hissettiren, birbirlerini kâfir olarak tanımlayan karşılıklı bir nefrete sebep oluyordu. Evet, onlar farklı adlar taşımaktadırlar. Oryantal batıl inançların takipçilerine kendi dillerinde Sünnî denilmektedir, Mısırlılar ise Şiîliği tercih etmişlerdir. Bu sonuncular, bizim inançlarımıza diğerlerinden daha yakındır. Bunların aralarındaki çatışmalardan bahsetmenin yeri burası değildir.³ Mısır Halîfeliği gittikçe güçlenip, Antakya'ya kadar hâkimiyeti uzanınca, Kutsal Şehir de onların eline geçmiş ve diğerleri gibi aynı kanunlarla yönetilmiştir. Günahkâr insanların Halîfe el-Hâkim idareye gelene kadar cezasını çektiklerinden dolayı, zaman zaman rahatlamak için dinlenen mahkûmlar gibi idiler. Bu adam kötülük bakımından bütün halef ve seleflerini aşmış ve onun saçmalıkları

³ Sünnîlerin Şiîlerden ayrıldıkları nokta, sadece Kuran'a değil, sünnete de uymalarıdır.

hususunda okuduklarımız efsane haline gelmiştir. O, tanrısızlık ve kötülük konularında o kadar eşsizdi ki, Tanrı'ya ve insanlara duyduğu nefret dolu yaşamını yazmak için bir kitap gerekir. Bu, yaptığı diğer haince işlere ilâveten, İmparator Konstantinos'un emri ile Patrik Maksimus'un Kudüs'te yaptırdığı ve İmparator Heraklius zamanında Modestus'un restore ettirdiği Diriliş Kilisesi'ni temelden tahrip etmiştir. O'nun Hyroe adındaki Remle valisi de kiliseyi yerle bir ettirdi. O zamanlar bu kilisenin başında bu aşağılık kralın dayısı olan Orest adındaki bir adam bulunuyordu ve halife bu suçları işlemeye imansız halklarına kendisinde hiçbir iman izinin bulunmadığını kanıtlamak için başlamıştı. O, Hristiyan bir anneden doğmuş olması nedeniyle kendini suçlu hissetmekteydi. Bu suçlamadan kendini arındırabilmek için öfkeyle söz konusu işlere cesaret gösteriyordu, çünkü Hristiyanlık dininin kaynağının beşiği olan Katolik inancını tahrip ettiği takdirde, kendisine hiçbir iftira atılamayacağı kanaatini taşıyordu.

V. O GÜNDEN itibaren, birçok şehrin durumu kötüleşti, bazen Diriliş Kilisesi'nin (Kutsal Kabir Kilisesi)⁴ kaybindan dolayı ciddi acılar hissettiler, bazen de ağır yükler altında ezildiler. Zira önceki halifeler tarafından alınan mutadın hilâfına, kendilerinden istenen vergiler ve haraçlar karşısında, önceki prensler zamanında açık veya gizli yaptıkları festivallerden feragat etmek zorunda kaldılar. Her festivalde evlerine kilitlendiler ve açıkça görünmeye cesaret edemediler, hatta onlar evlerinde de emniyette olamadılar çünkü atılan taşlara ve çamurlara katlanmak zorunda kalıyorlardı ve daha büyük kutsal günlerde daha sert muameleye tabi tutuluyorlardı. Bir sonraki aşamada önemsiz herhangi bir sözden mütevellit, mükemmel bir kovuşturmayla işkenceye ve ölüme sürüklendiler, malları, eşyaları, kızları ve oğlanları ellerinden alındı, döverek dinlerinden

⁴ Kudüs'te, İsa Mesih'in ölümünden dirildiği taş mezar üzerine inşa edilmiş olan, Katolik, Rum Ortodoks ve Ermeni Ortodoks Hristiyanların paylaştığı, Kutsal Kabir Kilisesi olarak da bilinen, mezheplerin kiliseyi adam akıllı paylaşamamasından dolayı anahtarı yüzyıllardır 2 Filistinli Müslüman ailede olan ve her yıl mutlaka farklı mezhepten papazların kavgaya tutuştuğu, Hristiyanlar için en önemli mekânlardan biri olan kilisedir.

dönmeye zorlandılar ve mukavemet ettikleri takdirde darağacında asıldılar. O zaman patrik olan şahıs diğerlerinin önünde adaletsizce rezil edilip, hakarete uğradı. Sonra halkına açık ve gizli olarak sabırlı olmalarını öğütleyip; katlanmak zorunda kaldıkları dünyevî acılar için ebedî hükümdârlık vaadinde bulundu. Onun sözleri ve misalleriyle güçlenerek, Mesih aşkına onlara yapılan geçici adaletsizliğe nefret duydular ve karşılıklı sevgiyle birbirlerini teselli ettiler. Çok uzun süreceği için, burada sadece zikredilen babaevinin mirasçısı olan Tanrı'nın kullarının, babalarının yasalarını yerine getirmek için, kendi vücutlarında katlanmak zorunda kaldıkları ıstırapları ayrıntılı olarak anlatmak istedim. Fakat meselâ onları aşkları yüzünden ölüme sürükleyen binlerce durumdan söz etmek istemedim. Bizimkileri amansız nefretle takip eden o değersiz hain kâfirlerden biri onları ölüme götürecek bir bahane uydurmak için, nöbetçilerin ve bütün şehrin temizliğinden sorumlu olduğu tapınağın salonuna köpek cesedi indirdi. Ve sabahleyin çevreden tapınağa dua için gelenler, kokuşmuş leşi görünce, öfke ile karışık çığlıkları tüm şehri doldurdu. Neredeyse bütün halk bunu Hristiyanların yaptığını iddia etti. Kısa bir süre içinde böyle bir suçun kefaretinin sadece ölüm olacağına karar verildi. Kendi masumiyetlerine güvenen müminler, Mesih aşkına ölmeye hazırdılar. Ve şimdi halkı katletmek için kılıcını çekmiş köleler ayakta dururken, bir genç ayağa kalkıp şöyle söyledi: "Kardeşlerim, eğer bütün kilise burada imha edilirse çok kötü olur. Birinin hepimiz için ölmesi ve halkın kurtulması daha iyidir. Her yıl bana ve aileme edeceğiniz dualar, tüm zamanlar için bana vereceğiniz onuru kanıtlamaya yeter. Tıpkı Rabb'in yaptığı gibi, bu felaketi sizden uzaklaştıracam." Böylece onun sözlerini ve isteklerini minnet ve memnuniyetle kabul ettiler. Onun ebedî hatırasına olmak üzere aşiretinin her yıl Palmiye Pazarı'nda İsa Mesih'in alâmeti olan bir zeytin dalını törenle şehre getirmesine karar verdiler. Bunun üzerine genç adam şehrin büyüklerine teslim oldu ve suçunu üzerine alarak, bütün diğerlerini masum ilan etti. Hâkimler bunu duyunca diğerlerini serbest bırakıp, onu ölüme gönderdiler. Böylece o kardeşleri için hayatını feda etti ve Tanrı katında en güzel ödül olan ebedî istirahatgâhına çekildi.

VI. NİHAYET Tanrı, halkının umutsuz durumuna merhamet gösterdi. Adı geçen değersiz prensleri yeryüzünden aldıktan sonra, oğlunun hükümdarlığı altında sükûnet kısmen geri geldi. Babasının zorla tahrip etmiş olduğu adı geçen kiliseyi yeniden inşa etmelerine izin vermek, Heliopolis adını taşıyan İstanbul İmparatoru Romanos Diogenes'e (III, 1028-1034) nasip oldu. O, bu işe girişip de kendi olanaklarıyla yapması mümkün olmayınca, Kudüs halkı onun halefi olan Konstantin Monomakhus'a (IX, 1042-1055) bir elçi heyeti gönderdi. Önce kilisenin tahrip edilmesinden beri duydukları üzüntüyü bildirdiler ve yeniden inşası için imparatorluk elini uzatmasını rica ettiler. Bu elçilik heyetinin başında İstanbul doğumlu olan, soylu bir aileye mensup ve güzel ahlaklı Johannes Karianitis bulunuyordu. O, bu dünyayı değersiz görüyor ve Kudüs'te adeta Mesih'in havarisi gibi yoksul ve mütevazı bir rahip hayatı yaşıyordu. Kendisine bu elçilik teklif edildiğinde görevine öyle sadakatle çalıştı ki, onun yorulmak bilmeyen gayreti, sevgili imparatorun inşaat giderlerini kendi hazinesinden karşılamasını sağladı. Böylece bu kadar mümin halkın isteği yerine gelince, o sevinçle Kudüs'e geri döndü. O, seyahatinin ve görevinin başarıyla sonuçlandığını bildirdiğinde, halk ve ruhbanlar adeta ağır bir hastalıktan kalkmış gibi oldular. O zamanlar patrik saygıdeğer Nicephorus idi. Böylece, şimdi Kudüs'te bulunan Kutsal Diriliş Kilisesi, yıkıldıktan 37 yıl sonra, şehrin kurtuluşundan 51 yıl önce, yani 1048'de yeniden inşa edilmiştir. Önlerine çıkan bin bir tehlike, onlara teselli oldu, zira haksızlık ve yeni zulümlere rağmen durmadılar. Bu imanlı halk sürekli olarak dövüldü, hapse atıldı, hakaret edildi, kısacası her türlü işkence ve acıya katlanmak zorunda kaldı. Ayrıca yalnız başlarına Bethlehem ve Tekoa'da⁵ oturan Hristiyanlar da damgalandı. Halife tarafından sık sık şehre gönderilen yeni valiler, baskı için yeni iftiralarla yeni bahaneler icat ettiler. Genellikle patrik ve halk tarafından bir talepte bulunulduğunda, bu bir felâketi önleyeceğinden dolayı, onları hemen kiliseyi yıkmakla tehdit ederlerdi. Bu, senelerce böyle devam etti; valiler, Hristiyanlar vergi ve haraçlarını ödemede zorluk çıkarttıkları takdirde kiliselerini yıkmak için ellerinde kraliyet emri bulunduğunu belirttiler. An-

⁵ Tekoa, Yahudiye tepelerinin doğu yamaçlarında günümüzde Khirbet Takua olarak tanınmaktadır.

cak, müminler Mısırlıların veya İranlıların egemenliği altında daima daha iyi koşullara sahip olmuşlardır. Fakat Türklerin imparatorluğu güç kazanıp, Mısır ve İran memleketlerine yayılıp da Kutsal Şehir onların egemenliğine girince, halk 38 yıl aynı şartlara tâbi olmakla birlikte, Mısır ve İran boyunduruğu onlara daha hafif gelmişti.

FASIL

7

Bu tarihe kadar Türklerin tarihi

VII. ŞİMDİ bu çalışmada bizim halkımızla bazı mücadeleler yapmış ve hala cesurca yapmakta olan Türk kavminden çokça ve sıkça bahsedileceği için, uzun süreden beri gittikçe büyüyen ve güç kazanan bu kavmin eski tarihi anlatılırken konu dışına taşılırsa hoş görülmelidir. Türkler veya Türkmenler (her ikisi de aynı soydandır), başlangıçta belirli ikamet yerleri olmayan ve kuzeyde yaşayan çok vahşi insanlardı. Sınırları belirli devletleri, kasaba ve köyleri yoktu, bilakis verimli otlaklar bulmak için oradan oraya göç ederlerdi. Bir sefer düzenlemek istediklerinde ordu şeklinde toplanırlardı. Ordudaki seçkinlerden biri, ortaya çıkan bütün sorunları çözmek üzere komutayı üzerine alırdı. Savaşçı gruplar onun emirlerine uymak zorundaydılar ve hükümlerine itiraz etmek cezasız kalmazdı. Göç ederken bütün mallarını, atlarını, sürülerini, büyük ve küçükbaş hayvanlarını, kölelerini ve hizmetçilerini yanlarında götürürlerdi, zira bunlar özel mülkiyetlerine aitti. Tarım yapmazlar, alışveriş bilmezlerdi, ihtiyaçlarını sadece değiş tokuş suretiyle sağlardı. Fakat rahatça dinlenmek için çadırlarını otlağı bol olan bir yere kurmak istediklerinde, makul bir vergi karşılığında, meralar ve ormanlarda ikamet etmek için aralarından akıllı birinin vasıtasıyla, o toprakların hâkimi ile münasebet kurarlardı. Şimdi, bu kavmin büyük bir bölümü, diğerlerinden ayrılarak İran topraklarında müsait bir zemin buldu. Bunlar burada o zamanki hükümdâra vergi vererek, uzun süre, yıllarca kaldılar. Fakat o kadar sayısız bir kalabalığa ulaştılar ki, hükümdâr ve valileri bu çoğalmadan endişelenmeye başladılar. İlk olarak, artık, bu misafirleri ülke topraklarından zorla tahliyeye

karar verdiler, fakat daha sonra yeni angaryalar yüklemek suretiyle kendiliklerinden çıkmalarını sağlamak için fırsat kollamaya başladılar. Bunlar birkaç yıl boyunca haksızlıklara ve aşırı vergilere katlandılar. Fakat hükümdâr habercileri vasıtasıyla belli bir süre içerisinde ülkesini tamamen boşaltmalarını bildirince, onlar hep birlikte, artık bu yükü taşımamaya karar verdiler. Sınırdaki nehir Kobar'ı geçişleri sırasında, şimdiye kadar fark etmedikleri sahip oldukları gücü ve sayısız miktarlarını fark ettiler, zira son zamanlarda ayrı yaşıyorlardı ve böyle büyük bir kavmin, neden bir hükümdârın bütün sert baskılarına, haksızlıklarına ve vergilerine katlanmak zorunda kaldığına hayret ettiler. Onlara, İranlılarla ve diğer kavimlerle güç ve sayı bakımından boy ölçüşebilecekler gibi göründü ve diğer kavimlerin sahip olduğu bir hükümdâr gibi komşu bölgeleri fethedebileceklerini düşündüler. Oy birliğiyle aralarından birini hükümdâr yapmak istediklerinde, temayüz etmiş yüz kabile buldular. Bunlardan her biri birer ok verecek ve kabilelerin sayısına göre yüz okluk bir demet oluşacaktı. Bu demeti örttüler ve masum bir çocuğu, bu örtülü ok demetinden bir ok çekmesi için çağırdılar. Bu demetten oku çekilen kabile hükümdâr olacaktı. Tesadüfen çocuk Selçuklu kabilesini çekti. Önceden belirlendiği gibi hükümdârın bu kabileden seçilmesine karar verildi. Sonra bu kabileden yaş, ahlak ve yaşam tarzına göre yüz kişi seçildi. Bunlardan her biri yine adının belli olduğu birer ok verdi ve yine bir demet yapıldı, örtüldü aynı çocuk veya başka bir masum çocuk bir ok çekti. Çocuğun çektiği okun üzerinde Selçuk⁶ adı yazılıydı. O kabilesinin arasında soylu, parlak, ileri yaşlarda bir adamdı. Savaşta çok tecrübeliydi ve zarif, onurlu büyük bir prens görünümüne sahipti. Böylece hep beraber onu hükümdârlık tahtının üstüne kaldırdılar. Ona bir hükümdâra gösterilen saygıyı gösterdiler ve oy birliğiyle emirlerine itaat edeceklerine dair ant içtiler. Fakat o, kendisine tevcih edilen gücü hemen kullanmak üzere münâdiler vasıtasıyla halkına, daha önce terk etmiş oldukları İran topraklarını, komşu ülkelerle birlikte fethetmek için ordunun nehri geri geçmesini ve bundan böyle asla yabancı topraklarda başka kavimlerin dayanılmaz kibir ve baskılarına maruz kalmayacaklarını duyurdu. Böyle de oldu; birkaç yıl içerisinde onlar sadece İran

⁶ Selçuk'un torunu **Tuğrul Bey**.

devletini değil, diğer bütün doğu devletlerini de hâkimiyet altına alıp, Araplara ve diğer kavimlere de boyun eğdirdiler. Ve böylece hor görülen bu önemsiz kavim, aniden bütün doğuyu yöneten bir yüксеğliğe ulaştı. Bu, burada kendilerinden söz edilecek olan bizim batılı prenslerin büyük Haçlı Seferi'ne başlamalarından otuz kırk yıl öncesinde vuku bulmuştur. Kendilerine bir hükümdâr seçerek, bu sayede büyük şöhrete ulaşanlarla, eski alışkanlıkları ve kabalıklarıyla yaşayanlar arasında isim farkı, birinci Türklerin ayrıca Türkmen (Turkoman) adını taşımalarıdır. Artık doğu devletlerini tabiiyet altına aldıktan sonra, güçlü Mısır Devleti üzerine hücum etmek istediler. Suriye'ye girerek, Kudüs'ün çevresindeki hemen hemen bütün şehirleri fethettiler ve daha önce de zikredildiği gibi oralarda sakin olan Hristiyanları baskı altına alarak, türlü işkenceler ve zulümlere alıştırdılar.

FASIL

8

O zamanlar genel olarak yaygınlaşan ahlaksızlıklar

VIII. AMA MÜMİNLER sadece doğuda değil, batıda ve hemen hemen bütün dünyada kâfirler tarafından baskı altına alındılar. Aslında kendilerini mümin olarak adlandıranların imanları azalmış ve Rabb korkusu kaybolmuş, adalet, hak ve hukuk yerine şiddet hâkim olmuştu. İhanet, aldatma ve entrika revaç bulmuş, her yerde doğruluğun yerini kötülüğün gereksiz vasıfları almıştı. Bu dünyaya akşam karanlığı çökmüş ve Mesih'in gelmesi yakın gibiydi, zira kalplerdeki iman zafiyet geçirmişti ve dünyada hiçbir inanç bulmak mümkün değildi. Her şey karışmıştı ve dünya eski kaosa sürükleniyor gibi görünüyordu. Tâbilerini barış içinde yaşatmak arzusunda olan büyük prensler, barışı bizzat kendileri bozup, küçük şeyler yüzünden birbirleriyle kavga ederken, her yeri yakıp, yıkıp, soyarak, dinsiz vasallarının fakirlerin mallarını ganimet olarak almasına izin verdiler. Bu fiiller sonucunda mal güvenliği kalmadı. Birinin bir şeye sahip olduğu duyulduğunda, makul bir gerekçeyle zindana atılır ve bedeni değersizce taciz edilirdi. Kilise ve manastırlara mal bağışlanmadı, dindar prenslerin ruhanîlere verdiği imtiyazların artık onlara yardımı olmadı, eski özgürlüklerini ve mülklerini artık muhafaza edemiyorlardı. Evet, bütün kutsal şeyler ellerinden alındı. Kiliseleri soyan eller, imanlı imansız ayırt etmeden, eski giysileri, papazların kostümlerini, Mesih'in kaplarını ganimet ettiler. Mesih'in evi yıkılırken, en içteki kutsal mekânda, Basilika'nın dış avlusunda, buraya sığınanlar, parçalanarak öldürüldü. Göç edenleri soyamak için yollar dinsizler ve silahlı haydutlar tarafından tutuldu ve ne hacılar ne de

mümin biraderler kurtulabildi. Kasaba ve köylerde de öyle saçmalıklar hâkimdi ki, eşkıyalar sokaklar ve meydanları masumlar için güvensiz kılmışlardı. Ve birisi ne kadar suçsuzsa, korkmak için o kadar sebebi var demekti. Ayrıca, her türlü ahlaksızlığın yapılmasına izin vermek, utanmadan sürdürüldü. Hatta arkadaşların ve akrabaların önünde yapılan kutsal evlilikler emniyette değildi. Tanrı aşkına yapılan veda perhizi kıymetsiz bir şey olarak görüldü. İsrafın, işretin uykusuzluk oyunlarının, girmek için nöbet tuttuğu yerde, tasarruf ve itidale yer yoktu. Din adamları bile halktan daha iyi bir hayat süremiyordu, peygamberin dediği gibi: “Halk nasılsa rahip de öyle.”⁷ Piskoposlar, aptal, dikkatsiz, havlamaya cesaret gösteremeyen dil-siz köpekler gibi olmuştu. Onlarda hiç kişilik yoktu, günahkârların yağıyla başlarını meshettiler ve kurt gelince, ücretli askerler gibi ordularını terk ettiler. Mesih’in sözünü düşünmeden: “Meccanen aldınız, meccanen veriniz,”⁸ Simeon’un günahları içine düştüler ve satılık ofislerin kırıyla lekelen-diler. Tek kelimeyle: “Ve Allah yeryüzünü gördü, yeryüzünde bütün beşer bozulmuştu.”⁹ Günahkârlar, yeryüzünde mucizeler yaratan Tanrı’nın İncil’de yazılı olan tehditlerine aldırmadılar, “Çünkü millet millete karşı, ülke ülkeye karşı kalkacaktır; yer yer kıtlıklar zelzeleler olacak.”¹⁰ Aksine, onlar günah ve koşuşturma içinde kaldılar “Domuz yıkandıktan sonra, çamurda yuvarlanmaya döndü”¹¹ ve kendi gübresi içindeki sığır gibi oldular. Onlar için şu söz geçerlidir: “Ya Rabb, onları vurdun, fakat kederlenmediler; onları bitirdin fakat ders almak istemediler; yüzlerini kayadan daha sert ettiler; dönmek istemediler.”¹²

⁷ Hosea 4,9; Jesaja 24,2.

⁸ Matta, 10, 8.

⁹ Tekvin, 6,12.

¹⁰ Matta, 24, 7: Luka 21, 11.

¹¹ II. Petrus, 2, 22.

¹² Yeremya, 5, 3.

FASIL

9

Türklerin yükselen gücü

IX. SONRA bu insanlar bu şekilde Tanrı'nın gazabına uğrayınca, vaat edilmiş topraklarda sadece müminler değil, şimdiye kadar özgürlükleri için sabırsızlananlar da köle olarak dayanılmaz bir boyunduruk altına alındılar ve istedikleri gibi gitmeyeceğine inandıkları için, kavimler için bela, bütün dünya için çekiç olan bir düşman ortaya çıktı. Bizans İmparatoru Romanos Diogenes'in huzurlu ve müreffeh egemenliği altında, doğunun en ucundan Perslerin ve Asurluların güçlü hükümdârı Alparslan, inanılmaz sayıda kalabalık kavimlerle geldi, öyle ki bütün yeryüzünü kaplayacak kadar çok idiler. Savaş arabaları ve atlarıyla, küçük-büyük baş sürüleriyle muazzam donatılmış olarak bir Bizans ovasına yerleşerek, köyleri, müstahkem yerleri ve kaleleri fethetti. Ona hiçbir mukavemet gösterilmedi ve hiç kimse mukaddesatı, çoluğu çocuğu, özgürlüğü için onunla savaştı. Bu arada imparatora, düşmanın kılıcının ülkesini istila ettiğini haber verdiler. Devletin emniyetini düşünen bu adam, tehlikeyi önleyebilmek için ülkesinden sağlayabileceği kadar çok atlı ve yaya birlikler topladı. Bütün lejyonları ve kalabalık süvarileriyle imparatorluğun içine giren düşmana karşı gidip, cesurca ve yukarıdan yardım almaksızın onunla karşılaştı. İki taraf şiddetli bir şekilde çarpıştı, orduların sayısı hemen hemen aynı idi ama Hristiyanların nefreti daha fazlaydı, zira mabedlerine yapılan saygısızlıkların acısı dini şevklerini körüklüyordu. Hulasa, kâfirler tarafından mümin Hristiyan ordusunun safları yok edildi, Mesih'in kanına izafeten kanları döküldü ve en üzücü olanı da imparator esir edildi. Nadi-
ren geri dönen kaçaklar, şaşkınlıklarını bildirdiler. Haberi getirenler,

kurtuluş ve umut olmadığını en ağır şekilde ifade ettiler. Zafer elde etmede şansı hiç eksik olmayan kâfir, büyük bir gururla tahtının önünde imparatoru, Hristiyanlık adı ve inancına utanç verici bir şekilde kendi meliklerinin aşağısında bir tabureye oturttu. Sonra onu birlikte esir olan az sayıdaki asillerle beraber serbest bırakarak özgürlüğünü bağışladı. İmparatorluğun prensleri bunu duyduklarında, kendilerine başka bir imparator seçtiler, zira kendi hayatına böyle onursuzca değer veren birinin, imparatorluk esasını ve onurunu taşımasını doğru bulmadılar. Gözlerini çıkardılar ve ona hakaretler ederek, sefil hayatını sürdürürken yalnızlık içinde bıraktılar. Çıkarlarını engelsiz bir şekilde izleyen adı geçen hükümdâr, Suriye'deki Laodikea'dan İstanbul Boğazı'na kadar bütün şehirleri ve köyleri fethedip, halkını esir ederek, topraklarını otuz günlük uzunluğa ve on-on beş günlük genişliğe ulaştırdı. "Onları kâfirlerin eline verdi ve onlardan nefret edenler üzerlerine hâkim oldular."¹³ Böylece bütün şehirlerin birincisi ve Havari'nin ilk ikametgâhı, muhteşem gözdesi kâfirlere vergi yükümlüsü oldu. Kâfirler, Coelesyria, her iki Kilikya, İsauria, Pamfilya, Likya, Pisidya, Lykaonia, Kapadokya, Galatya, her iki Pontus, Bithyniave kısa bir süre içinde Anadolu'nun bir parçasını hem de kalabalık Hristiyan nüfus ile meskûn eyâletleri tüm zenginlikleriyle egemenlikleri altına aldılar. O, bu fetih harekâtıyla halkı esir, kiliseleri tahrip ve Hristiyanlık inancını öfkeyle takip ettirdi. Gemileri olsaydı, şüphesiz bizatihi imparatorluk başkentini de kendisine tâbi kılardı. Grekler üzerinde öyle bir korku uyandırdı ki, imparatorluk başkentinin surlarının arkasında bile, kâfirlerle kendileri arasında bulunan denizin dahi onları koruyamayacağına inanıyorlardı. Bunu ve benzerini Kudüs ve çevresinde yaşayan Hristiyan halkı da hissetti ve tam olarak ümitsizlik uçurumu içerisine daldı. İmparatorluk hala sağlam kaldığı müddetçe, ihtiyaçları için genellikle saraydan yardım almışlardı ve imparatorluk iyi durumdayken, komşu şehirlerle özellikle de Antakya ile ilişkilerin olumlu koşullarında, kurtuluş umudu besleyebilmişlerdi. Ama şimdi, kendi kaderleri gittikçe kötüye giderken, son derece korkmuş olarak, sadece ölümü temenni edebilirlerdi. Kendi acıları içinde tükendiler, zira sürekli esaretten başka çareleri yoktu.

¹³ Mezmurlar, 106, 41.

FASIL

10

Batıdan yapılan hac seferleri

X. BU TEHLİKELİ zamanda Grekler ve Latinler kutsal yerlere hacca gitmek isterlerdi. Artık bir düşman ülke içinden, bin bir ölüm tehlikesi altında seyahat ettiklerinden, kapıdaki nöbetçilere haraç olarak para ödmeden şehre girmeleri reddedilirdi. Fakat seyahati sırasında her şeyini kaybetmiş ve sağlam bacaklarıyla hedeflerine ulaşamamış olan fakirler, kendilerinden talep edilen haracı nereden bulacaklardı? Orada, şehrin önünde çıplak ve aç binlercesi bulunuyordu. Yaşayan ölümler gibi olan vatandaşların dayanılmaz acıları vardı. Çünkü yapabildikleri kadar yaşayanları beslemeye çalışıyorlar, ölenleri gömmek istiyorlar ve zaten kendilerini korumaları için yaptıkları da güçlerini tüketiyordu. Ancak giriş ücretini ödeyip de şehre girebilenler, halkta büyük endişe yaratıyordu. Çünkü onları misafir etmekten korkuyorlardı, zira kutsal yerleri ziyaret ederken, ihtiyatsızca giderken, üzerlerine tükürülüyor, dövülüyor, hatta sonunda gizlice boğularak öldürülüyorlardı. Bu nedenle bunları önlemek için kutsal yerleri ziyaret eden hacılara, kardeşlik duygularıyla adım adım rehberlik ediyorlardı. Bu şehirde bugün Amalfililerin Latince St. Maria adını verdikleri bir manastır vardır ve onun yanında İskenderiyeli Patrik Aziz Johannes Eleymon anısına yapılmış bir şapelle beraber bir hastane bulunur ki bu aynı manastırın papazının gözetimindedir. Buraya böyle yeni gelenler gönüllü olarak manastıra bağışlarda bulunuyorlardı. Zira gelenlerin binlercesi arasında kendisi için yaşayan hemen hemen hiç kimse yoktu. Çektikleri sonsuz sıkıntılar, çoğunun gücünü ve parasını tüketmiş, bu nedenle şehre kendi bedenlerinden başka bir şey getirememişlerdi. Böylece

günden güne dışarıda ve evlerinde artan tehdit ve sert, dayanılmaz esaret, en fenası da ölüm, üzerlerine çökmüştü. Onların sefaletini artırmak için kâfirler tarifsiz çabalar göstererek, ayin yapılırken gü-rültü ve yaygarayla kiliselere saldırıp, sunaklara oturarak kadehleri yerlere fırlatıyorlar, kutsal ikonları (onlar için fark etmez) ayakla-rının altında çiğniyorlar, mermerleri kırıyorlar, kilise mensuplarını hakarete ve kötü muameleye uğratiyorlardı. Hatta patriğin kendisi-ne de aşağılık ve sıradan bir insan gibi davrandılar ve saçından sa-kalından çekip, koltuğundan yere yuvarladılar. Genellikle herhangi bir neden olmaksızın sırf halka ıstırap vermek için onu bir köle gibi sürüklediler, çünkü onun acılarının pederinin kalbine gittiğini çok iyi bilmekteydiler. Şimdi Tanrı'nın ümmeti dört yüz doksan yıl böy-le bir esarete sabırla katlandıktan sonra, ağlama, sızlama ve dualarla Mesih'e yöneldi ve belalardan koruması için ona yalvardı. Çünkü onlar derin sefalet uçurumuna düşmüş olduklarından, rahmet ve rahman sahibi Tanrı'dan bu uçurumdan çekip çıkarılmalarını isti-yorlardı. Tanrı onları kendi katından makul gördü ve onları teselli etmeye ve sıkıntılarını sonlandırmaya karar verdi. Ve Tanrı'nın mü-minlerine bunu ne şekilde sağladığını, bu çalışmada Mesih'e iman edenlerin belleğine tasvir etmek istiyoruz.

FASIL
11-12
Peter Eremit

XI. KUDÜS’TE birçok acıların yaşandığı sıralarda, şehre diğer hacı-
lar arasında birisi geldi. O, Frank Krallığı’nda Amiens piskoposluk
bölgesinden bir keşiş olup, Peter Eremit adını taşıyordu. Ufak tefek
ve dış görünüşü çirkin olmakla beraber zayıf vücudu oldukça kuv-
vetliydi. O, aslında hayat dolu, keskin bakışlara sahip ve büyüleyi-
ci belagati asla aksamayan biriydi. O şehre mutat haracı ödeyerek
geldi ve sayılı Hristiyan âlimlerinden biri olan bir Hristiyana misa-
fir oldu. Böylece, yoğun bir insan olmakla beraber ondan, özenle
onların durumları hakkında bilgi edindi ve sadece şehirde mevcut
olan tehlikeleri değil, atalarından nakledilen uzun zamandır yapılan
bütün zulümleri öğrendi ve eksik anlatılan zulümleri de daha sonra
kendi gözleriyle gördü. Çünkü şehirdeki uzun süren ikameti ve kili-
se ziyaretleri sırasında, başkalarından duymuş oldukları açıklığa ka-
vuşmuştu. Patriğin dindar ve Allah’tan korkan bir adam olduğunu
duyunca, mevcut durum hakkında kendisini daha iyi bilgilendirme-
si amacıyla onu ziyaret etti. Dindar bir tercüman vasıtasıyla onunla
yaptığı sohbetler, her iki tarafı da ferahlattı. Patriğin adı Simeon’dü.
O, Peter’le yaptığı konuşmalar sonucunda, onun engin tecrübe sa-
hibi, sözünde ve işinde ihtiyatlı bir adam olduğunu görünce, kentin
bütün durumunu açıkladı. Peter, kardeşçe duygularla gözyaşlarını
tutamayınca bu sefaletten belki bir kurtuluş yolu bulunabilir sezgi-
siyle dindar adam ona cevap verdi: “Günahlarımız nedeniyle adil ve
merhametli Tanrı, ağlamalarımıza, sızlamalarımıza ve yalvarmaları-
mıza değer vermiyor, zira haksızlıklarımız henüz tamamen temiz-
lenmiş değil ve bu yüzden bela dinmiyor. Ama şayet sizin gerçekten

Allah'tan korkan merhamet sahibi halkınızın taze kuvvetleri varsa, düşmanı korkutmak için, baharda bize kardeşçe yardım sağlasınlar ve bu kötü durumumuza yardım için veya en azından Mesih adına söz versinler, böylece yakında sıkıntılarımızdan kurtulacağımızı ümit ederiz. Çünkü Grek imparatorluğu bize daha yakın ve akraba olmasına ve size göre daha fazla zenginliklere sahip bulunmalarına rağmen hesaba katamıyoruz. Onların bütün gücü sizin gibi kardeşim, birkaç yıl içerisinde imparatorluğun yarısını kaybettiklerini duymuşsunuzdur.” Bunun üzerine Peter: “Biliniz Aziz Peder, Roma Kilisesi ve batılı prenlere imanlı bir zat tarafından esaslı bir şekilde vaaz edilirse, şüphesiz yakında işte ve sözde sizin yardım ihtiyacınıza çare olacaklardır. Bu nedenle Papa'ya, Roma Kilisesi'ne, batılı krallara ve prenlere tafsilatlı bir mektup yazarak, bu mektubu mühürünüzle kuvvetlendirin, ben ruhumun kurtuluşu adına bu işi ihmal etmeyeceğim, her tarafta dolaşarak harekete geçireceğim, mümkün mertebe çektiğiniz şiddetli acıları gözler önüne serip, yardım için acele edilmesini öğütleyeceğim.” Bu sözler hem patriği hem debu- nu duyan diğer Hristiyanları memnun etti ve Tanrı'nın bu sevgili kuluna olabildiğince şükrettikten sonra istenilen mektubu verdiler.

XII. TANRIMIZ büyüsun ve merhametinin sonu yoktur. Ey Mesih, kim sana güvenirse, umduklarından dolayı utanmayacaktır. En temel ihtiyaçlarından yoksun olarak, evlerinden çok uzaklardaki bu zavallı fakir hacıların güçlerinin ötesinde bir işe girişmesi ve bunu başaracağına dair inancına olan güveni nereden geliyordu? Düşüncelerini, koruyucusu olarak sana adanmış bulunmasından ve kendisini sevip, yakınlaşanları bir araya getirmeye çalışan şeriat sevgisinin ateşli bir mensubu olmasından başka ne olabilir? Gücü zayıf olmakla beraber, sevgi ona cesaret verir ve biraderinin ona yüklediği zor ve ağır görünen işi, Tanrı sevgisi ve yakınlığı kolaylaştırır, “Çünkü sevgi ölüm gibi kuvvetlidir.”¹⁴ Sevgi yoluyla faal olan iman, senin için ibadettir ve bu ibadet mükâfatsız kalmaz. Bu nedenle hizmetçinin uzun süre orada burada oyalanmasına izin vermezsin, bilakis salanmaması için ona kendini gösterirsin ve işini iyi bir şekilde yerine

¹⁴ Neşideler neşidesi, 8, 6.

getirmesi için ona telkinde bulunursun. Bir gün zikredilen Allah'ın kulu memleketine dönüp görevini tam olarak yerine getirme arzusuyla ve merhamet dolu olarak Kutsal Diriliş Kilisesi'ne girdi. O, orada bütün gece uyumadan vaktini dua ile geçirip, yorgun ve bitkin bir şekilde yere uzanınca ve nihayet bu gibi durumlarda hep olduğu gibi derin bir uykuya dalınca Efendimiz Mesih'in önünde durmakta olduğunu ve şu sözlerle ona şu vazifeyi verdiğini gördü: "Peter, acele et ve sana verilen görevi yılmadan yerine getir çünkü ben seninle olacağım, zira kutsal mekânın temizlenmesi ve bizimkilere yardım edilmesi zamanı gelmiştir." Peter uyandığı zaman, Rabb'in ona görünmesiyle güçlenmiş olarak bir an önce ülkesine dönmeye karar verdi. Kalan ibadetini tamamlayıp, patrikten izin alarak, Apulia'ya gidebileceği bir tüccar gemisi buldu. Bununla iyi bir yolculuk yaparak Bari'ye geldi. Oradan Roma'ya gitti ve şehrin yakınlarında Papa Urban'ı (1088-1099)¹⁵ bularak, patriğin ve Kudüs Hristiyanlarının yazmış oldukları mektubu takdim etti. O, oradaki berbat koşulları ortaya serdi, kötü kavimlerin kutsal mekânlarda uyguladıkları dehşeti tasvir etti ve kendisine verilen görevi bilgece ve itinayla bildirdi.

¹⁵ Cluny Manastırı keşişlerinden Ostia Piskoposu Kardinal Odo.

FASIL

13

Batı'nın durumu.

İmparator ve papalar arasındaki anlaşmazlıklar.

Peter'in İtalya'ya varışı

XIII. ALMAN KRALI ve Kutsal Roma İmparatoru Heinrich (1084-1105), birkaç yıl önce, Papa Urban'ın selefi Papa VII. Gregorius (1073-1085) ile piskoposların yüzük ve âsâ ile tayin edilmeleri hususunda şiddetli bir çatışma yaşamıştı.¹⁶ Esasen bir başrahip öldüğünde yüzük ve âsânın imparatorlara gönderilmesi alışkanlık haline gelmişti. Böylece imparator, kilisenin seçimini beklemeden kendi papazını ve yakın çevresinden birini, boş olan makama tayin etti. Bu atamayı yanlış ve kilisenin haklarına çok büyük bir saygısızlık olarak gören papa, imparatoru bu iğrenç kibirinden vazgeçmesi için iki üç defa uyardı. Bu uyarılar bir sonuç vermeyince aforoz etti. Bunun üzerine imparator çok hiddetlenerek, Roma Kilisesi'ni takip etmeye başladı ve saygın ve zengin bir adam olan Ravenna Başpiskoposu Guibert'i karşı papa olarak tayin etti.¹⁷ Bu, imparatorun gücüne ve

¹⁶ Atama Tartışması ya da Kavgası, Kutsal Roma-Germen İmparatoru IV. Heinrich ile Papa VII. Gregorius arasında yaşanan Kilise görevlilerini atamada kimin söz sahibi olacağı kavgasıdır. Sayime Durmaz "Yüksek Ortaçağ'da Papa-İmparator Çatışması: Kılıç ile Âsâ'nın Savaşı", *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2010, S. 1, s. 93-120.

¹⁷ Ravenna Başpiskoposu Guibert, IV. Heinrich ile VII. Gregorius arasındaki mücadelede sırasında imparatorun tarafını tutmakla, 1080 senesinde papa seçilerek III. Clement adını almıştı. Bu durumda Avrupa'da iki papa ortaya çıkmıştı. Kime itaat edileceği bilinmiyordu ve halkın bir kısmı birini, bir kısmı da diğerini destekliyordu. Guibert 1100 senesinde ölmüştür. Fulcherius Carnotensis, *Kudüs Seferi*, Çev. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rante.org>

kendi büyük zenginliğine güvenerek, zikredilen saygıdeğer adamı aniden havariler tahtından uzaklaştırdı ve bu saçmalıklarla birlikte öyle körleşti ki, yaptığı yanlışa kendisi de inanmaya başladı. Daha önce de söylediğimiz gibi, dünyadaki kötülükler derinleşip, tehlikeli yola girdi ve Tanrı'nın önünde cereyan eden bu bölünmeye insanlar sırtını döndü. Rahipler ve imparatorun sapkınlığını onaylamayan kilisenin tüm kardinallerinin mallarına el konuldu ve katiller gibi hapse atıldılar. Bu adaletsizlik geçici değil, sürekliydi ve de onların yerine başkaları konuldu. Papa Gregorius, bu aşağılık muameleden dolayı Dük Robert Guiskard tarafından saygı ve dostluk ile karşılandığı Apulia'ya kaçtı. İmparatorun eline düşmediği için şükretmeliydi. Nihayet o, Salerno'da öldü ve oraya gömüldü. Sadece iki ay papalık koltuğunda oturan Viktor'dan¹⁸ sonra ona; tıpkı babası III. Heinrich gibi aynı haksızlıkları devam ettiren IV. Heinrich'in önünde, önemli mevkilere kendine sadık adamları getirmek suretiyle, kendini emniyete almak zorunda kalan Urban halef oldu. Peter Kudüs'ten ona haber getirdiğinde o, bu sıkıntılar içerisindeydi. Onu en samimi bir şekilde karşıladı ve zamanı geldiğinde tutacağı sözü ona verdi. Ama Peter mukaddes bir coşkuyla bütün İtalya boyunca Alp dağlarını aşarak her ülkeye giderek, prenslere yalvardı, ağladı, şikâyet etti ve bazılarını, kuşatılmış olan din kardeşlerine yardım için gecikmeden birleşmeye ve Tanrı'nın varlığı ile kutsadığı yerleri, kâfirlerden temizlemeye ikna etti. Fakat o, prensler nezdinde ektiği tohumlarla tatmin olmayıp, kendi projesi için halkın alt tabakalarının dini şevkini de ateşledi. O, sadık bir elçi olarak bütün ulusların krallıklarına koştu ve yoksulları haberdar edip, dikkatlerini çekti. Ve Rabb, onun inanç gayretini öyle takdir etti ki, teşebbüsleri nadiyen sonuçsuz kaldı. Ve gecikmeden onu dağlar arasında takip eden papanın bu konuda ona önemli katkıları olmuştu. Böylece o bir öncülük görevi yapmış ve önceden zihinleri kolayca kazanabilmeyi sağlamıştı.

FASIL

14-17

Papa Urban Fransa'da. Clermont Konsili.

İlk Haçlı Seferi'ne katılan kontlar ve düklerin zikri

XIV. MİLATTAN sonra 1095 yılında zikredilen Urban, sözü edilen imparatorun aşağılık muamelelerinden kaçıp, Alpler üzerinden Fransa'ya girerek, giderek yaygınlaşan Allahsızlığı engellemek için bütün İtalya'yı bir araya çağırıldığı¹⁹ Piacenza'da bir konsil topladığı sırada IV. Heinrich 43 yıldır Alman Kralı, 12 yıldır Roma İmparatoru, I. Heinrich'in bir oğlu Mükemmel I. Philip (1060-1108) Fransa kralı idi. O burada daha önce duymuş olduğu gibi, Tanrı'nın adının ayaklar altında çiğneneceğini, İncil'in horlanıp, imanın yok olacağını, sevginin ve erdemli olan her şeyin öleceğini ama Karanlıklar Prensi'nin krallığını enine boyuna genişlettiğini görünce, böyle cehennemî manzaralarla karşılaştığı zaman yapıldığı gibi, sıkıntılı bir şekilde bir konsil toplamaya karar verdi. Önce Vezelay, sonra Puy, en son Auvergne'de bir şehir olan Clermont görüşme yeri olarak belirlendi ve Allah'ın yardımıyla Kasım ayında ülkenin her eyâletinden piskopos ve rahipler, Alpler'i geçerek kutsal toplantı için Mesih adına burada bir araya geldiler. Sözü edilen ülkelerden bazı prensler de mevcut bulundular. Burada, kilise mensupları ve diğer dindar kişilerle istişare edildikten, kararlar alınıp, düzenlemeler yapıldıktan sonra terbiye ve ahlakı yeniden yükseltmek için batmakta olan kiliseye yardım etmek ve büyük hevesle görevini ifa ederken

¹⁹ Bazıları, bu kilise toplantısına Bizans imparatorunun elçilerinin yalvarmalarıyla katılmışlardır.

Peter'in uğruna dünyadan göçüp gittiği barışı yeniden tesis etmek için, papa, son olarak şu nasihata yöneldi ve dedi ki:

XV. “Siz SEVGİLİ kardeşlerim biliyorsunuz ve din aşkına bilmelisiniz ki, insanlığın kurtarıcısı, kurtuluş için insan şekline büründüğünde ve insanlar arasında bir insan olarak dolaştığında ve uzun zaman önce atalarımıza o toprakları vaat ettiğinde, varlığı, pek çok mucizeleri, kurtarıcılık eseri, ayrıca daha nice unutulmaz işleri orada gerçekleştirmiştir. Bunu bize Eski ve Yeni Ahit her sayfasında söylemektedir. Rabb'in bu ülkeye ayrı bir sevgi duyduğu bilinmektedir; O, bütün dünya onun olduğu halde, onun yerine dünyanın bu küçük parçasını mirası olarak onurlandırdı. İşaya'da şöyle der: 'İsrail, benim mirasım!'²⁰ ve devamla 'Tanrı'nın bağı İsrail evidir.'²¹ O, başlangıçtan itibaren bu ülkeyi seçmiş ve kutsal şehre hususi bir sevgi atfetmiştir, peygamberin bize kanıtladığı gibi: 'Siyon'un kapılarını Yakub soyunun bütün konutlarından daha çok sever.'²² Söylemek lazım ki, Rabb O'nun içinde dünyanın kurtuluşunu öğreterek, göğe yükseldi ve yüzyıllardan beri O, böyle büyük şeylerin şahidi olmuş, gizemlerin yeri seçilmiştir. O'nun seçilmiş olduğunu şu sözler kanıtlamaktadır; 'Adımı yerleştirmek için kendime seçtiğim Yerusalım, bak kralın sana geliyor.'²³ Şimdi Rabb adil hükmüyle, oranın halkını günahları yüzünden, kâfirlerin ellerine teslim edince, onları uzun zaman ağır esaret boyunduruğu taşımaya mahkûm etti, buna rağmen hâlâ onları cezalandırdığına inanmıyoruz. Şöyle yazılıdır: 'Çünkü Rabb sevdiğini terbiye eder, Oğulluğa kabul ettiği herkesi cezalandırır,'²⁴ ama ona gazabı lütuf gelir, ona şöyle der: 'Böylece sana karşı öfkem yatışacak, kıskançlığım denecek. Susacak, bir daha öfkelenmeyeceğim.'²⁵ Bu yüzden onu seviyor ve ona olan sevgisi bitmiyor, şöyle diyor: 'Rabb'in elinde güzellik tacı, Tanrı'nın elinde krallık sarığı olacaksın. 4 Artık sana 'Terk edilmiş', ülkene 'Virane'

²⁰ İşaya 19, 25.

²¹ İşaya 5, 7.

²² Mezmurlar, 87, 2.

²³ 1. Krallar, 11, 36.

²⁴ İbraniler, 12, 6.

²⁵ Hezekiel, 16, 42.

denmeyecek; Bunun yerine sana 'Sevdiğim', ÷lkene 'Evli' denecek. Çünkü Rabb seni seviyor, Ülken de evli sayılacak.'²⁶ Kurtuluşumuzun beşığı, Rabb'in vatanı, dinin ana vatanı şimdi dinsiz bir kavmin egemenliğı altındadır, Mısırlı bir cariyenin oğlu, hür annenin çocuklarını yakalayıp, kendisi acı çekeceğı yerde, onları baskı altında tutuyordu. Fakat nasıl yazılmıştır? 'Bu cariyeyle oğlunu kov.'²⁷ Dünyevî öğretiyeye bağı olan Müslümanların Allah'sız halkı, Rabb'in ayak bastığı mukaddes mekânları uzun süredir tiranlıklarıyla teslim aldılar ve müminleri esir ettiler. Köpekler Kutsal Ülke'ye gelerek, gerçek Tanrı'ya tapan azizleri aşağılayıp, incittiler ve bu seçilmiş halk hiç hak etmediğı hakaretlere maruz kaldı. Kraliyet rahipliğı, köle olup tuğla gibi yandı, ÷lkelerin prensesi, Tanrı'nın kenti haraç ödemek zorunda kaldı. Buna ruhlar erimez mi, kalpler üzülmaz mi? Kardeşlerim, kim bunları kuru gözlerle duyabilir? Babasının evi caniler yatağı olmasın diye, alıcılar ve satıcıları coşkuyla dışarı attığı Mesih'in mabedi, şimdi şeytanın koltuğı haline geldi. Kutsal Makabelerin²⁸ gayretli yapımcısı büyük rahip Mattatias'ın biz-zat tanık olup söylediğı gibi 'Onun tapınağı saygınlığını yitirmiş bir adama benzedi, Onun yüceliğini oluşturan tasları ganimet olarak alıp götürdüler.'²⁹ Diğerlerine hakiki imanın yasalarını vermiş olan kralların kralının şehri batıl inançlara itaat etmek zorundadır. Mesih'in uyuma mekânı olan Kutsal Diriliş Kilisesi, kıyamette hiçbir yer alamayacak olan, bilâkis ebedi cehenneme anız gibi yanmak için hizmet edenlerin hâkimiyeti altındadır ve onların müstehcenliğıyle

²⁶ İşaya, 62, 3-4.

²⁷ Tekvin, 21, 10.

²⁸ Makabeler'in Birinci Kitabı, Milattan Önce 2. yüzyılın sonlarına doğru Bağımsız bir Yahudi Krallığı'nda Yahudi bir yazar tarafından İbranice yazılmıştır. Makabe ismi, İbranice "çekiç" manasına gelmektedir. İsim Mattathias'ın üçüncü oğlu ve ilk ayaklanmanın lideri olan Judas'tan geliyor olabilir. Komutan Judas Maccabeus'un saldırılarının "çekiç-gibi" olduğu söylenir. Makabeler'in Birinci Kitabı, Yahudi tarihinde Antiyokus Epifanes devrinden (İ.Ö. 175) Yuhanna Hirkanus'un ortaya çıkışına kadar (İ.Ö. 134) geçen zamanda meydana gelen olayları anlatır. Kitabın önemle üzerinde durduğu konu, Makabe ailesidir ve İsrail'i kurtarmak için Tanrı tarafından seçildiğı görüşünü savunur. Bunun yanında bu kitapta inanç konusu güçlü bir şekilde vurgulanmaktadır. Tanrı tarihin olaylarını yönetir, kendisine iman edenleri zaferler kazandırarak ödüllendirir.

²⁹ 1. Makabeler, 2, 8-9.

kirletilmektedir. İlâhî sırlarla onurlandırılan, Mesih sağ oldukça ve göğe yükseltildiğinde onun işaretlerine ve mucizelerine tanık olan saygı değer yerler, koyun ağıllarına ve ahırlara dönüştürüldü. Mesih'in mübarek kıldığı değerli halk utanç verici dayatmaların yükü altında yorgun bir sesle içini çekiyor, Ana Kilise'nin pahalı rehine kâfirlerin pisliklerine itaatkâr olmaya ve yaşayan Tanrı'nın adını inkâr etmeye veya sövmeye zorlanıyorlar ve kâfirlerin emirlerine direnirlerse sığırlar gibi boğazlanıp, şehit ediliyorlar. Saygısızlık her yerde geçerlidir, herkese aynıdır, kutsal mekânda rahipleri ve Levililer'i katlediyorlar, genç kadınları fuhuşa zorluyorlar ve reddedenleri öldürüyorlar. Hatta kadınların olgun yaşları bile bu tür filler karşısında işe yaramıyor. Felaket anındaki sefalet altında yok olan bizlere yazıklar olsun, Tanrı'nın seçtiği Kral Davud'un ön görerek, yalvarırcasına söylediği gibi 'Ya Rabb, milletler senin mirasına girdi, mukaddes mabedini murdar ettiler'³⁰ ve yine 'Ya Rabb, senin kavmini parçalıyorlar ve mirasını alçaltmaktalar,'³¹ 'Ne vakte kadar, ya Rabb? Ebediyen gazap edecek misin? Kıskançlığın ateş gibi yanacak mı?'³² 'Önceki inayetlerin nerede ya Rabb,'³³ 'Acaba Allah acımayı unuttu mu? Rahmetlerini öfke ile kapadı mı?'³⁴ 'Ya Rabb, başımıza geleni an; bak da utancımızı gör,'³⁵ 'o şöyle dedi: Yazık! Ulusumun ve kutsal kentin yıkılışına tanık olmak için doğmuşum! Kutsal kent düşmanlarına teslim edilirken, Tapınak yabancılara bırakılırken ben yerimde oturuyorum.'³⁶ Allah'ın coşkusu ile silahlanın sevgili kardeşlerim, kılıçlarınızı kuşanın ve kudretlinin evlatları olun. Kutsallarımızın ve halkımızın zarar görmesindense ölmek daha iyidir. Kim Allah'ın şeriatına bağlıysa bizimle birleşsin. Biz kardeşlerimize yardım etmek istiyoruz. 'Onların bağlarını koparalım ve iplerini kendimizden atalım.'³⁷ Çıkınız, Rabb sizinle olacak. Silahlarınızı, kardeşlerimizin kanını döken, Hristiyanlık adı ve inancının düşmanlarına

³⁰ Mezmurlar, 79, 1.

³¹ Mezmurlar, 94, 5.

³² Mezmurlar, 79, 5.

³³ Mezmurlar, 89, 49.

³⁴ Mezmurlar 77, 9.

³⁵ Yeremyanın Mersiyeleri, 5, 1.

³⁶ 1. Makabeler, 2, 7.

³⁷ Mezmurlar, 2, 3.

karşı çevirin. Hırsızlar, soyguncular, haydutlar ve katiller Tanrı'nın krallığını işgal etmeyecek, Allah'ın lütfunu kazanınız ki, öfkesini uyandıran günahlarınız, böyle hayırlı işlerle azizlerin dualarıyla birleşerek affedilsin. Bu yüzden günahlarınızın bağışlanması için kalbinizle Rabb'e bağlanmanızı öğütlüyoruz ki Kudüs ve sınırlarında yaşayan kardeşleriniz olan göklerin krallığının ortak mirasçıları (ve eğer evlat isek hem de varisleriz; Allah'ın varisleri ve Mesih'in hem varisleriyiz)³⁸ sıkıntı ve ıstıraplardan kurtarmaya gelin ve kâfirlerin kibirli krallıklarını, prensliklerini, hâkimiyetlerini kırmaya gayret edin, cezalandırın ve Mesih'in adını yok etmeyi amaçlayanlara, bütün kuvvetinizle karşı koyun. Aksi takdirde kısa süre önce olduğu gibi kilise hak etmediği şekilde kölelik boyunduruğunu taşıy, iman onlardan alınır ve kâfirlerin batıl inançları bir zafer kazanır. Zira onların nasıl sıkıntılar içinde bulunduklarına bazılarınız görgü şahidi olmuştur, ayrıca aramızda bulunan muhterem Peter vasıtasıyla aldığımız mektup bunları bildiriyor. Biz Allah'ın merhameti, Kutsal Havariler Petrus ve Paul'un mümin Hristiyanlara şefaati ile onlara karşı silahlanalım ve bu hac seferini omuzlayarak, kilisenin öngördüğü günahlardan temizlenelim. Ve eğer orada gerçek hayatta bir tevbe edilirse, günahların affedileceğine ve sonsuz mükâfatlara nail olunacağına inanılır. Fakat bu arada biz -din şevkiyle bu mücadeleyi devralanları- gerçek sadakatin evlatları olarak kabul edecek ve onları kilisenin ve Aziz Havariler Petrus ve Paulus'un koruması altına alacağız. Ve onların mülkleri ve şahıslarını ilgilendiren her türlü kaygıları giderilecektir. Bu arada herhangi biri, bunları taciz etme küstahlığını gösterirse, bölgenin piskoposu tarafından aforoz edilerek cezalandırılacak ve bu ceza aldıklarını geri verene ve yol açtığı hasarı usulüne uygun olarak tazmin edinceye kadar yürürlükte olacaktır. Fakat böyle adaletsizliklere şiddetle karşı koymayan piskoposlar verahiplerin rütbeleri, havariler koltuğunun affına yeniden duçar olana kadar alınacak." Böylece sözlerini bitirdi ve mevcut ruhanilere ülkelerine gidince halklarına itina ile çağrı yapmalarını öğütledi. Böylece sinodun dağılmasına karar verdi, vedalaşıldıktan sonra ülkesine dönen herkes, her şeyden evvel, sinodda alınan kararlara göre, genel anlamda "Treuga" denen barışın bozulmadan

³⁸ Romalılara, 8, 17.

muhafaza edilmesi ve sefere katılacak olanların yollarda engellerle karşılaşmamaları için donanımlarının temin edilmesiyle ilgilendi.

XVI. RABB, böylesine güçlü vaaz veren, inancını böyle muhteşem ifade eden sadık kulunun sözlerine öyle bir kuvvet verdi ki, her yerde başarılı ve etkili oldu. Ne kadar ağır bir iş olsa da Tanrı adına yapılan bu çağrının, genç ve yaşlı herkeste büyük bir memnuniyet ve heyecan yarattığı ortaya çıktı. Ve onun sözleriyle sadece bizzat orada mevcut bulunanlar seferin heyecanıyla yanmadılar, vaizler dünyanın her tarafına giderek, onun ağzından duymadıkları kararları da vazederek, halkı ateşlediler. Piskoposlar vazifelerini sadakatle yerine getirip, sefere davet ettiler, Parochien bölgesine gittiler ve halkın arasına yaşam tohumlarının sözlerini serptiler ve gerçekten diyebiliriz ki yere düşen hiçbir mısır kökü isabetsiz değildi, Rabb'in sözü yerine gelmişti "Ben selâmet değil, fakat kılıç getirmeye geldim."³⁹ Çünkü adam karısından, birçok eş de kocasından, baba oğullarından, oğullar da babalarından ayrılmıştı, manastırlarından gelen pek çok keşiş ve gönüllü olarak Mesih aşkına tutsak olanların çoğu için hiçbir sevgi bağı, bundan daha üstün olamazdı. Ancak, bununla birlikte Tanrı sevgisi onların kendi kararı değildi ve hepsi bütün erdemlerin anası olan bilgelikle değil, arkadaşlarından ayrılmamak için birbiriyle kenetlendiler veya katkıda bulunmadıkları takdirde, saflıklarından veya inançsızlıklarından dolayı, alay edilip, ağır şekilde suçlandıkları için. Seferin gerekçesi için farklı motifler olmakla birlikte, hepsi koştular. Batıda herkes yaş, cinsiyet ya da rütbe veya statüye bakmaksızın reddetmeyi düşünmeden, kalbiyle ve ağızıyla Haçlı Seferi'ne katılmaya söz verdi. Tobias'ın söyledikleri tam anlamıyla gerçekleşmiş gibiydi: "Yeruşalim, kutsal kent, Tanrı yaptığın işler için seni şiddetle cezalandırdı, Ama O, dürüst kişilerin oğullarına acıyacaktır. Dünyanın her bölgesi üzerinde görkemli bir ışık parlayacak, değişik uluslar uzaktan gelecekler, dünyanın öbür ucundan gelecekler, Tanrı'nın kutsal adına yakın olmak için, ellerinde armağanlarla göklerin egemenine gelecekler. Senin içinde her yeni kuşak sürekli olarak sevincini duyuracak, seçilmiş olan bu

³⁹ Matta, 10, 34.

kentin adı gelecek kuşaklarda sonsuza dek yaşayacak. O zaman sen coşacaksın, dürüst kişilerin oğulları için sevineceksin, çünkü tümü toplanacak, her çağın Rabb'ine hamd edecektir.”⁴⁰ Konsile katılanlardan pek çoğu çağrıya dört elle sarıldılar. Bunlardan ilki Piskopos Adhemar von Puy idi, saygıdeğer bir adam olup, sonradan Havariler Koltuğu'nun elçisi olarak seferde sadakatle birçok hizmetler yapmıştır, sonra gerçekten dindar bir Piskopos olan Wilhelm von Orange gelir. Fakat mevcut bulunan her iki krallığın⁴¹ prensleri de aynı ateşle donandılar ve yolculuk için birbirlerini coşturdular. Bütün ihtiyaçlarının karşılanmış olacağı ve yoldaşlarının sefere katılmak için toplanacağı belirli bir gün tespit ettiler. Sözünü ettiğimiz faaliyet, aslında Tanrı'nın rehberliğinde ve Tanrı'nın sözüyle gerçekleşiyor gibi görünüyordu. Nerede bir prens, maiyetine katılmaları için sefere çağrı yaptıysa, halk yığınlar halinde toplanıp aktı ve bütün sefer boyunca efendileri olarak sadakatle ona itaat etti. Ve denildiği gibi “Sonuncu uyuz olabilir, ben geride kalmayacağım,” yani herkes birbirinden önce hazırlanıp, ileride olmak istiyordu. Bu teşebbüs gerçekten de Tanrı tarafından düzenlenmişti, çünkü bu meşgale eski günahlardan arınmak ve gelecekteki cürümleri önlemek için idi. Zira artık insanlar arasında Allah'a karşı saygı ve korku kalmamıştı. Fakat hepsi birbirleriyle vedalaştılar ve papa sefere katılacak olanlara, ziyaret edecekleri yerde yaşanmış olan acıyı anmak üzere, hayat veren haçın hayırlı işaretlerini elbiselerinin üzerinde taşımalarını buyurdu, O'nun bizi kurtarmaya geleceği gibi “reislik onun omuzu üzerinde olacak.”⁴² İşıya'nın şu sözü de böyle anlaşılabilir “Milletler için bir bayrak kaldıracak ve İsrail'den sürülmüş, Yahuda'nın dağılmış insanlarını dünyanın dört bucağından bir araya toplayacak.”⁴³ Mesih'in buyruğu gerçekleşiyor gibiydi “Sonra İsa, öğrencilerine şunları söyledi: Ardımdan gelmek isteyen kendini inkâr etsin, çarmıhını yüklenip beni izlesin.”⁴⁴

⁴⁰ Tobi, 13, 9-13.

⁴¹ Roma ve Fransa krallıkları.

⁴² İşıya, 9, 6.

⁴³ İşıya, 11, 12.

⁴⁴ Matta, 16, 24.

XVII. BÖYLECE her iki krallıktan insanlar haçlarını yüklenerek hac seferi için silahlandılar. O mükemmel Büyük Hugo,⁴⁵ Fransa Kralı Philip'in kardeşi, Kont Robert von Flandern, Kont Robert von Normandia, İngiltere Kralı Wilhelm'in oğlu, Kont Stephan von Chartres ve Blois, eski Kont Theobald'in babası, Piskopos Adhemar von Puy, Piskopos Wilhelm von Orange, Kont Raimund von Toulouse ve Saint-Gilles ve diğer soylu, saygın adamlar, cesur ve mükemmel Dük Gottfried von Lothringen, kardeşleri Balduin von Bourg ve Eustach ile birlikte, bunların bir akrabası, Kont Hugo von Retest'in oğlu, Kont Werner von Gray, Kont Balduin von Hennegau, Kont Isuard von Diois, Kont Rainald von Orange, Kont Wilhelm von Forez, Kont Stephan von Aumale, Kont Rotrut von Perche, Kont Hugo von Saint Pol ve pek çok kont olmayan ama önemli kişiler Tanrı'ya itaatle kendiliklerinden bu teşebbüse katıldılar: Heinrich von Esch, Raoul von Baugenci, Eberhard von Puysaie, Centon von Bearn, Wilhelm Amanjeu, Gaston von Bearn, Wilhelm von Montpellier, Gerhard von Roussillon, Gerhard von Cherise, Roger von Barneville, Guido von Possessa, Guido von Garland, Fransa Kralı'nın vekil harcı, Thomas von Feria, Galen von Chaumont, sonra Fransa ve Alman Krallıkları'ndan büyük bir heyecanla topladığı çok kalabalık insanla Peter Eremit. Fakat Alpler üzerinden Prens Bohemund von Tarent, Dük Robert Guiskard von Apulien'in oğlu, Tankred, onun yeğeni ve hepsinin adlarını sayamayacağımız daha pek çokları. Bunlar belirlenen zamanda kalabalık silahlı ordularla Hristiyanlığın hizmetinde yer almaya ve böyle meşakkatli geçecek bir sefere katılmaya hazır idiler. Kış geçtikten sonra ilkbaharın ilk işaretleri görülüp, soğuk hava yerini ılıman iklime bırakınca, atlara binilip, silahlar kuşanıldı ve genel olarak haberciler vasıtasıyla sefere çağrı yapıldı. Yolculuğa başlamak için toplanma yeri, zamanı, en uygun ve güvenli yol güzergâhları önceden dikkatlicetespit edildi. Zira böyle kalabalık kitleler her bölgede ihtiyaçlarını giderme imkânı bulamazlardı. Bu yüzden büyük prensler kendi ordusunu sevk etmeli hepsi aynı yolu izlememeliydi. Daha sonra anlatılacağı gibi, Nikea'da (İznik) bir araya geldiler, Dük Macaristan, Toulouse Kontu ve Puy Başpiskoposu Dalmaçya, diğer prensler Apulia yoluyla farklı

⁴⁵ Vermandois dükü.

zamanlarda İstanbul'a ulaştılar. Bu arada insanların elinde bulunan Tanrı'nın yollarının uzunluğuna göre seferde gerekli olacak ihtiyaçlar hesaplanıp, ona göre hazırlanmalıydı. İnsanın zayıflığı yarının ne getireceğini bilemez. Batı eyâletlerindeki hiçbir ev buna kayıtsız kalmadı. Burada bir baba, orada bir oğul, orada bütün aile sefere katıldığı için herkes, kendi işlerinin yanında, ilâve olarak büyük oranda bununla meşgul oldu. Yolculuğa çıkmak için birbirlerini teşvik edenler arasında mektuplar oradan oraya gidip geldi. Ve çağrıya katılan liderler kitlelerin başına tayin edildiğinde, içten hıçkırıklarla sevdiklerinden ayrıldılar ve son veda öpücükleriverildi. Anne oğlunu, kızı babasını, kız kardeş erkek kardeşini, kadın bebeğini feryâdu figân eşliğinde kollarına aldı ve ayrılırken onları sadece bakışlarıyla izleyebildiler, zaten başka türlü olamazdı.

FASIL

18

Walter von Habenichts'in İstanbul'a seferi

XVIII. BÖYLECE MS 8 Mart 1096 tarihinde ilk olarak Walter von Habenichts adıyla tanınmış cesur ve soylu bir adam muazzam sayıda piyadeyle (yanında çok az sayıda süvari bulunuyordu) Alman Krallığı üzerinden Macaristan'a geçti. Fakat Macaristan Krallığı, üzerinden geçmek zorunda kalınan bataklık ve büyük nehirler nedeniyle, sadece belirli dar yerlerden gidip gelinebilen aşılması zor bir ülkedir. O zamanlar Kaloman adındaki Hristiyan kral, gelişini işittiği Walter'i dostça karşılayıp, teşebbüsünü övdü ve Macaristan'dan geçişine, serbestçe alışveriş yapmasına müsaade etti. O, bu krallığın doğu sınırında bulunan Save⁴⁶ nehri kıyılarına emniyet içinde ulaştı. O nehri geçti ve ordusuyla birlikte Belgrad denilen bir yere, Bulgaristan topraklarına geldi. Fakat adamlarından bir kısmı nehri geçip onun bilgisi olmadan, yiyecek almak ve bazı yol ihtiyaçlarını temin etmek üzere Mallevilla,⁴⁷ denilen yerde geride kaldılar. Bunlar Macarlara saldırıp, her şeylerini aldılar ve onları dövülmüş ve çıplak vaziyette geri gönderdiler. Şimdi bütün ordu onların aksiliğinde kardeşçe yer alınca ve bu yüzden nehir üzerinden geçmek çok zor hatta neredeyse imkânsız olunca; bu şeyler onları geciktirdi. Bunun üzerine başarılı olmayacak bir harekete girişmektense, bu aksilik karşısında sakın davranmanın çok daha iyi olacağına karar verdiler. Söylendiği gibi umdular "Ne var ki, başınızdaki saçlardan bir

⁴⁶ Orijinal metinde yanlışlıkla batı sınırındaki Morava yazılmıştır.

⁴⁷ Semlin. Eski Grek Haçlı Seferi yazarları şehri adını bilmedikleri Mallevilla şehrini Felâket Şehri olarak adlandırırlar.

tel bile yok olmayacaktır. Dayanmakla canlarınızı kazanacaksınız”⁴⁸ ve Mesih'in hizmetinde silah taşıyanlar cezalandırılmayacak, bilâkis düşmanlarına mükâfat verilmeyecek. Böylece zikredildiği gibi yolculuğun devamında Belgrad'a geldiler. Walter burada şehre hâkim olan Bulgar Dükü'nden alışveriş izni istedi ve reddedilince de ordusunun büyük bir kısmını kaybettiği karargâhını şehir önünde kurdu, fakat ihtiyaçları gittikçe arttığı için burada fazla kalamadı. Bulgarlar'dan bir şey satın alamadıklarından dolayı her ne şekilde olursa olsun açlıktan ölmek için yiyecek temin etmek üzere oradan ayrıldılar. Rastladıkları büyük ve küçükbaş hayvan sürülerini ele geçirip, kampa getirdiler. Bulgarlar bunu duyunca silahlanıp, bu soygunculardan mallarını geri almak üzere savaşa başladılar. Bunlar üstünlük elde ederek, tedbirsizce diğerlerinden ayrılıp bir manastıra sığınan onlardan yüz kırk kişiyi yaktılar ve bir kısmını da kaçırmaya zorladılar. Ancak, tedbirsiz ve pervasız bir halkı idare ettiğini gören Walter, başına buyruk hareket edenleri geride bıraktı ve diğerleriyle birlikte orta Dacia'nın meşhur başkenti Stralizia'ya⁴⁹ varıncaya kadar dikkatli ve temkinli bir şekilde Bulgar ormanları üzerinden gitti. Orada şehrin valisine Tanrı'nın halkının Bulgarlardan görmüş olduğu kötü muameleden dolayı şikâyet etti. Bunun üzerine bu asil ve dindar adam dostça davrandı, adil ve ucuz fiyatlarla alışveriş etmesine müsaade etti ve insanca yasaların uygulanmasını sağlayarak imparatorluk şehrine kadar onlara bir yol rehberi verdi. O, buraya gelip, imparatora takdim edildiğinde, çağrısı üzerine bu sefere başladığı Peter'in gelişine kadar⁵⁰ şehir yakınlarında kamp kurmak ve serbestçe alışveriş yapmak için imparatorun izin almanın yollarını aradı ve imparator da onu burada görmek istedi.

⁴⁸ Luka, 21, 18-19.

⁴⁹ Bulgarca adı Triaditza olan Bulgaristan'ın başkenti Sofya.

⁵⁰ Walter, Köln'e kadar Peter'le gelmiş ve büyük bir ordu toplamak üzere burada ondan ayrılmıştı.

FASIL

19

Peter'in Macaristan üzerinden talihsiz yolculuğu

XIX. ANCAK Peter çok geçmeden çok kalabalık bir orduyla Lothringen, Fransa, Bayern ve Avusturya denilen ülkeler üzerinden, değişik milletler ve dillerden müteşekkil kırk bin kişilik orduyla Macaristan sınırlarına geldi. O krala bir elçi heyeti gönderdiğinde, kral ülkesine barış içinde girip, kargaşa ve sıkıntı yaratmadan giderse serbestçe izin verileceğini yanıtladı. O, bu şartlar dâhilinde beraberindeki bütün ordusuyla ülkeyi geçti. Sükûnet içinde yol alırken halktan bir miktar ihtiyaç maddeleri ucuzca satın aldı ve adı geçen Mallevilla şehrine vardı. Onlar Walter'in önderliğindeki kendi yoldaşlarının başına gelen haksızlıkları duyunca ve zafer nişanesi olarak şehrin surlarına asılı silahlarını ve zırhlarını görünce haklı olarak öfkeye kapıldılar. Hemen silahlarına davranıp, savaş naraları atarak şehri kuşattılar ve halkın hepsini ya öldürdüler ya da komşu nehre attılar. Bu savaşta, hak ettikleri gibi kırk bin Macar öldürmüş olmalıdır. Peter ise sadece yüz adamını kaybetti. Bu şehirde beş gün kaldılar, çünkü bol miktarda yiyecek maddesi bulmuşlardı. Daha önce Walter'e ve onun ordusuna alış veriş yapmaya izin vermemiş olan Niketas adındaki Bulgar Dükü kendisini yeterince emniyette hissetmeyip Belgrad'dan kaçtı, zira kendisinin de Mallevillalilerin akıbetine uğrayacağını düşünmüştü. Aynı şekilde halk da aileleriyle beraber şehri terk etti ve hemen hemen sürülerinin tamamıyla birlikte ormanların derin karanlıklarına doğru kaçtılar. Ancak, şehirde bulunduğu sırada Peter, adamlarının mağlubiyeti üzerine öfkelenen Macar kralının intikam almak için her taraftan silahlı adamlar topladığını haber alınca, hızla bütün büyük ve küçük-

baş hayvan sürüleride dâhil olmak üzere şehirden elde ettiği zengin ganimeti nehrin her iki tarafında bulunan gemilere yükletti. Nehrin karşı kıyısında yeniden toplandıklarında, boş buldukları Belgrad önlerinde ordugâh kurdular. O, buradan sekiz gün müddetle arabaları, sürüleri ve bütün maiyetiyle birlikte çalılıklar ve sık ormanların içinden geçip, surları burçları müstahkem, mürettebatı da cesur olan Nizza (Niş) şehrinin önüne geldi.⁵¹ O, şehrin yakınlarında akan nehrin üzerindeki taş köprüyü geçip, burada karargâh kurdu. Ordusunun erzakı tükenmeye yüz tutunca, en dostane bir şekilde şehrin valisine,⁵² Tanrı'nın hizmetinde hac yolcusu olan halkına ucuz ve iyi mallar, bilhassa yiyecek maddesi satmasını teklif etti. Fakat o, yapılacak ticaret sırasında halkının silahlı muameleye ve haksızlığa uğramaması için rehineler verilmediği takdirde bunun mümkün olamayacağı yanıtını verdi.

⁵¹ 3 Temmuz.

⁵² Şehrin valisi Niketas'dır. Bkz. S. Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, I, Çev. F. Işıltan, TTK, Ankara 1998, s. 99.

FASIL
20-23

**Bulgarlar ile yaptığı savaşlar.
İstanbul'a varışı ve Bithynia'dan geçişi**

XX. REHİNELERİN verilmesi karşılığında⁵³ halk şehirden dışarı çıktı ve orduyla alışverişe başladılar. Ticaret her iki taraftan dostça başladı ve ordu ihtiyacını tam anlamıyla temin etti. Gece birbirlerine karşı dostane tavırlar içinde sakin geçtikten sonra, ertesi sabah rehinerler geri verildi ve sefer devam edecekti. Ordunun büyük bir kısmı, neredeyse tamamı hareket ettiğinde, geçen gece Bulgarlarla ticaret yaparken kavga etmiş olan birkaç kişinin aklına, ordudan ayrılmak ve bahsedilen köprünün bulunduğu nehirdeki yedi değirmeni ateşe vererek, bir anda küle çevirmek geldi. Zikredilen Belial çocukları Alman olup yaklaşık yüz kişiydiler. Onlar işledikleri suç ile arzularını tatmin edemeyip, aynı kötülükle şehir surlarının dışındaki bazı evleri de yaktılar. Bu cürümleri gerçekleştirdikten sonra hiçbir şey bilmiyormuş gibi, aceleyle masumların arasına karıştılar. Ancak önceki gece onlara dostça davranmış olan prens, bu anlamsız davranışlarından dolayı onları cezalandırmaya kendisini mecbur hissetti. O, ilgili cürümleri hafife almadı. Bütün bunlar ona haydutluk gibi göründü. O çok sayıda silahlı adamıyla çıktı ve suçluları adeta tapınak soyguncuları gibi cezalandırmak üzere orduyu takip etmeleri için emir verdi. Ordularıyla birleşmeden onları yakalayıp şiddet uygulamak üzere hep birden açıldılar. Ancak, henüz ana orduyla birleşmemiş olan bahsi geçen suçluları diğer kıtalardan

⁵³ Adı geçen rehinerler Godefroi Burel ve Gautier von Breteuil'dir. Runciman, *a.g.e.*, I, s. 99.

ayrı olarak buldular ve öfkeyle kıstırdılar. Fakat bilerek ya da bil-meyerek, suçlu ve masum arasında hiçbir ayırım yapmadılar ve bu suça iştirak etmemiş olanları da öldürdüler. Rastladıkları arabalar-daki yiyecek ve ihtiyaç maddelerinin hepsini geri aldılar, diğerlerini takip edemeyen yaşlı, hasta, kız kadın, çocuk ne varsa yakaladılar ve ganimet olarak götürdüler. Böylece zengin yüklerle, kan ve intikama doymuş olarak döndüler.

XXI. BU ARADA saygıdeğer Peter, dışarıda bulunan kıtalarıyla se-fere devam etmekte iken adamlarının karşılaştığı talihsizliklerden haberi yoktu. Dörtüncü biri geldi ve bazı adamlarının nasıl öldürüle-rek, mallarının yağmalandığını ayrıntılarıyla anlattı. Bunları öğren-dikleri gibi, bütün ileri gelenlerin kararı ile bir günlük yolculuktan geri dönüp, savaşın izleri ile feryatlar içinde öldürülen kardeşlerinin cesetlerine rastladılar ve tekrar bir gün önce kamp kurmuş olduk-ları şehrin önüne geldiler. Peter ve beraberinde bulunanlar sadece olayın hakiki sebeplerini anlamak ve bu vesileyle bu tür sahneleri önlemek niyetiyle geri dönmüşlerdi. Temiz bir vicdanla ve güvenli olarak projelerine devam edebilmeleri için iki halk arasındaki ba-rış devam etmeliydi. Bu yüzden şehrin valisine ve idaresine zeki ve cesur adamlar göndererek, böyle çok masum kanı dökülmesine vesile olan bir isyanın sebebini sordular. Elçiler, gerçek nedeni öğ-rendiklerinde, halkın öfkelenerek silaha sarılmakta haklı olduğuna ve burada karşılık vermenin zamanı olmadığına kanaat getirdiler. Bu yüzden mallarını, esirleri ve kaybettikleri diğer şeyleri tamamen geri alabilmek için onlara acilen anlaşma teklif ettiler. Her iki tara-fın da memnun olması için müzakereler devam ederken, kanlı bir intikam almak isteyen birkaç düşüncesiz ve pervasızın coşkusu yü-zünden ordugâhta ayaklanma tohumları atılmaya başlandı. Peter, bazı zeki ve saygın kişileri, bu katliamı, öfkeyi ve coşkun arzuları yatıştırmak üzere nasihat yapmaları için görevlendirdi. Fakat man-tıklı nasihatler cevapsız kalıp hiç kimse uymak istemeyince o, çok sakın bir şekilde orduya itaat edecekleri şu emri verdi ki, yenilenen barışı bozmak isteyen gözü kara asilere yardım ve teşvike teşebbüs edilmesin. Bu sözlerle ordu, adeta isyanı sona erdiren ve mesele-ye çıkış yolu bulan bir arabulucuyu bekliyormuşçasına sakinleşti.

Fakat kent yönetimi nezdine gönderilmiş olan elçiler heyecan fırtınasının dinmediğini, aksine güçlü bir şekilde arttığını ve planlarını uygulayamayacaklarını görünce karargâha elleri boş döndüler ve Tanrı'nın dostu Peter ile birlikte kargaşayı bastırmaya çalıştılar. Bunda da muvaffak olunamadı. Bu çılgınlığa sebep olanların sayısı bin kadardı. Aynı şekilde şehir halkından birçoğu surlardan dışarı çıktı. Bu yüzden şehrin önünde her iki taraf arasında büyük bir mücadeleye meydana geldi. Şehirde kalmış olanlar halkın dışarıda dağılmış olduğunu görünce, Peter'in özellikle engellemesiyle ordunun geri kalanının karışmayacağını düşündüler ve bu düşünceyle hep birlikte kapılara hücum ettiler ve bizimkilerden yaklaşık beş yüz kadarını köprüünün üzerinde öldürdüler. Diğerlerinin hemen hepsi, bilmedikleri çevreye geçerken nehirde boğuldular. Ordu bunu görünce derhal silaha sarıldı, çünkü kendi adamlarını böyle kötü bir vaziyette görmeye tahammül edemiyorlardı. İki ordunun karşılaşmasında öyle bir katliam oldu ki, ikinci felaket birincisinden daha büyüktü. Usta savaşçıların bulunmadığı bu sıradan kalabalık halk, Bulgarların hücumlarına karşı direnemeyip kaçmaya durdu ve erkekçe mukavemet eden diğerleri de o akıntıyla sürüklendiler. Bütün ordu durmayı aklına bile getirmeden, çözülmüş bir kalabalık halinde kaçtı. Bu hengâme sırasında Peter, dindar prenslerin Haçlılar arasındaki fakir ve muhtaçların korunması için verdikleri bağış paralarını kaybetti, çünkü bütün eşyalarının bulunduğu araba geride kalmıştı. Bulgarlar bizimkilerden on binin üzerinde kişiyi öfkeyle öldürdüler, bütün arabaları ve yükleri ele geçirdiler ve çok sayıda kadın ve çocuğu esir edip sürüklediler. Kaçabilenler kendilerini ormanlara ve yolsuz arazilere attılar ve üç gün sonra davul ve zurna seslerini duyarak oldukça yüksek bir tepe üzerine çekilmiş olan Peter'le birlikte kaçabilmiş olanlarla buluşabildiler.

XXII. DAĞILMIŞ olanlar üç gün boyunca saklandıkları yerlerden çıkıp, nihayet dördüncü gün yeniden bir araya toplandılar ve otuz bin sayısına ulaşp, yola devam ettiler. Onlar dikkatsizlik sonucu iki bin araba ve vagon kaybetmişlerdi ama amaçlarından vazgeçmekten de utanıyorlardı ve önlerine çıkan pek çok zorluklara rağmen sefere devam ettiler. Seferin devamında büyük bir erzak sıkıntısı yaşar-

ken, ordugâhlarına bir imparatorluk elçisi gelerek Peter'e ve diğer liderlere şöyle bir imparatorluk buyruğu getirdi: "Asil ve muhterem beyler, imparatora kötü ve pis söylentiler ulaştı ki imparatorluğun tâbileri tarafından çirkin olan şiddete maruz kalmışsınız. Bu nedenle onun fermanıyla eğer imparator nezdinde iyilik bulmak istiyor-sanız, herhangi bir şehrin önünde üç gün kalmaya cüret etmeyip, acele etmeden, kesintisizce sefere devam ediniz ve mümkün mer-tebe hızla İstanbul'a geliniz. Seyahatinizin devamında ordunuzun ucuz fiyatlarla erzak temin etmesi tarafımızdan sağlanacaktır." Bu haber üzerine yiyecek yokluğu yüzünden kaybolmuş olan cesaretleri yerine geldi. Yeniden, kendilerine karşı imparatorun meşhur merhametini umut etmeye başladılar ve imparatorluk elçiliğinin ilet-tiği haber üzerine, kendilerinin masum olduklarını ve Bulgarların haksız ve kötü muamelelerine nasıl katlanmak zorunda kaldıklarını gerektği şekilde anlattılar. Böylece zikredilen liderin idaresinde, herhangi bir aşırılıkla karşılaşmadan hızlı bir yürüyüşle İstanbul'a geldiler. Orada kıtalarıyla kendilerini beklemekte olan Walter'i buldular ve beraberce gösterilen yere ordugâh kurdular. Fakat Peter, imparatorun daveti üzerine şehre gitti ve onun huzuruna çıkarılıp da bu teşebbüsün sebepleri, amaçları kendisine sorulduğunda, bu konuda çok zeki bir adam olarak, büyük bir belagatle ve ağır söz-lerle konuştu ve batının en değerli ve büyük prenslerinin ardından kendisini takip edeceklerini imparatora anlattı. Böylesine cesurca ve muhteşem konuşması üzerine sadece sarayın ileri gelenleri hay-retler içinde kalmadı, bizzat imparator da ona hayran kaldı. Bu nedenle imparator onu nezaketle karşılayıp, kıymetli hediyeler takdim etti. Ordu burada birkaç gün huzurla kalıp, bol miktarda yiyeceğe kavuştuktan sonra, imparatorun boğazda hazırlattığı gemilere bin-diler ve aynı denizin kenarında bulunan ve Asya'nın ilk eyâleti olan Bithynia'ya⁵⁴ geldiler ve nihayet aynı denizin kıyısındaki Kibotus⁵⁵ adındaki şehrin önünde karargâh kurdular.

⁵⁴ İstanbul'un Anadolu yakasındaki Kocaeli, Sakarya, Bursa, Zonguldak, Bolu illerini kapsayan Bizans eyâletidir.

⁵⁵ Kibotos veya Kivotos, İzmit Körfezi'nin güneyinde Hersek köyüne yakın bir iskele yerleşimidir. Bk. Ergin Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, Selenge Yayınları, İstanbul 2013, s. 69; İmparator Aleksios, daha önce Türklerden neler çektiğini Peter'e anlatarak, ona, arkadan gelen kontların gelişini beklemesini tavsiye etmişti. Fakat Peter söz

XXIII. DÜŞMAN sınırında olan bu yerde ordu iki ay bolluk içinde kaldı. Hemen hemen her gün alışveriş yapabildiler ve onlar burada gerekli şekilde dinlenebildiler. Bu güvenli dinlenme sırasında kötü ve inatçı insanlar liderlerin iradesine karşı “yağlı bir işkembe gibi”⁵⁶ ufak ufak çeteleşmeye başladılar, on milden daha fazla alana yayılıp, küçük ve büyük baş hayvanları yağmaladılar. Fakat onlar defalarca imparatorundan, büyük prensler gelmeden evvel hareket edip düşmanla karşılaşmamaları, bilâkis kendilerine belirtilen yerde sakin durmaları ve tetikte bulunmaları hususunda yazılı talimat almışlardı. Fakat Peter, kendisine emanet edilen insanlar için daha ucuz ticaret ve insani koşullar temin etmek maksadıyla imparatorluk başkentine gitti. Bazı kasıtlı ve kötü niyetli kişiler dizginleri elinden almak için Peter’in yokluğunu fırsat bildiler. Yaklaşık yedi bin yaya ve üç yüz atlı diğerlerinden ayrılıp, kimseye duyurmadan düzenli saflar halinde İznik’e doğru gittiler. Orada şehrin çevresinde kalabalık birlikler halinde toplandılar ve sonra da sağ salım kampa geri döndüler. Almanlar, onların teşebbüsünün böyle başarıyla sonuçlandığını görünce, onlar da yağma için heveslendiler ve çadırlarına bir şeyler getirmek için harekete geçmek istediler. Böylece bu millettten yaklaşık üç bin yaya ve iki yüz atlı birleşip, İznik’e doğru yollandılar. O bölgede, bir dağın eteğinde İznik’ten dört milden fazla uzaklıkta olmayan bir şehir⁵⁷ vardı. Var güçleriyle ve şiddetle saldırarak, sekenesinin sıkı direnişine rağmen burayı zapt edip hepsini öldürdüler, mallarını ele geçirdiler ve bu zengin ve güzel mekânda prenslerin gelişine kadar kalmaya karar verdiler.

dinlemeyip aynındaki adamlardan cesaret alarak Gebze’nin yanı başındaki Palekanon/Eskihisar ile karşı kıyıdaki dilin ucunda bulunan Kibotos arasında geçiş yaparak kampını Helenopolis yakınında kurdu. Onu izleyen Normanların sayısı on bin kadardı. Bunlar ordunun geri kalanından ayrılarak İznik civarını talan etmeye başladılar. Zalimliğin son mertebisini göstererek, örneğin ana kucağındaki süt bebelerini ya sakat ettiler ya da şişlere takıp kızarttılar; yaşı ilerlemiş insanları ise her çeşit işkenceden geçirdiler. Anna Komnena, *Alexiad*, Çev. Bilge Umar, İnkılâp Yayınevi, İstanbul 1996, s. 306.

⁵⁶ Mezmurlar, 73, 7.

⁵⁷ Haçlıların ilk saldırıda ele geçirdikleri bu kalenin adı Xerigordos’dur, fakat yeri tespit edilememiştir. Anna Komnena, *a.g.e.*, s. 306.

FASIL

24-26

Hristiyan ordusunun büyük bir kısmının Türkler tarafından imha edilmesi

XXIV. FAKAT o bölgede hüküm süren Süleyman,⁵⁸ Hristiyan prenslerin geleceğini uzun zaman önce haber alıp, paralarla, ricalarla ve bütün yolları deneyerek doğunun sayısız kalabalıkta cesur savaşçılarından oluşan büyük bir orduyu bir araya toplamıştı. Şimdi düşman saldırılarına karşı bölgeyi ve şehri koruyabilmek adına, istenen yardımı yapabilmek için geri döndü. O, Almanların kendi şehirini zapt etmiş olduklarını ve orada kalmak istediklerini duyunca, hızla oraya giderek kuşatıp aldı ve orada bulduğu herkesi öldürdü.⁵⁹ Bu arada kampta söylentiler yayılınca Alman kıtalarından ordugâhı terk edenlerin sayısı gittikçe arttı ve bunlar tamamen I. Kılıçarslan'ın eline düştüler. Genel olarak feryat ve figan içinde bir şaşkınlık havası hüküm sürüyordu. Tam olarak gerçek gün yüzüne çıkınca, öldürülenlerin yurttaşları bir kargaşa yarattılar. Ağlayıp yalvararak kardeşlerinin ölümünün cezasız bırakılmaması, bilâkis derhal silahlanılarak süvari ve piyadelerle öldürülenlerin kanının intikamının alınması için teşvik ettiler. Ordudaki daha tecrübeli olan en iyi savaşçılar, imparatorun tavsiyesini tutmak ve bu girişimi önleyerek, halkın büyük öfkesini yatıştırmak istediler. Fakat onlara karşı ustaca bir grup ortaya çıktı, tanınmış Gottfried Burel, lideri istismar yağmuruna tutarak, kardeşlerinin katillerinin kılıçla cezalandırılmasının tedbir değil korkaklık olduğunu söyledi.

⁵⁸ Aslında Süleymân-Şâh'ın oğlu Sultan I. Kılıçarslan.

⁵⁹ Bunlardan bir kısmı Türklerle haince bir anlaşma yaptılar ve bu vesileyle gittiler.

XXV. KÖTÜLÜK düşünen insanların görüşü nihayet üstünlük kazandı, herkes silahlandı, sadece kadınlar, çocuklar ve silah taşıyamayanlar geride bırakıldı. Yirmi beş bin silahlı piyade ve beş yüz tam teçhizatlı atlı toplandı. Düzenli saflar halinde ormanlardan ve dağların üzerinden İznik civarına hareket ettiler. Henüz üç mil kadar yol almadan, I. Kılıçarşan'ın muazzam bir ordu ile bizimkilerin ordugâhını dağıtmak üzere aynı ormana geldiğini gördüler. O, ormanda onların alışılmadık çığlıklarını duyup, bizimkilerin ordugâhtan ayrıldıklarını öğrenince, dağın ormanlık alanından hızla açık araziye döndü. Bizimkiler de oraya geldiklerinde ve ordu onların varışından haberdar olmadıkları halde onları önlerinde görünce, savaş çığlıklarıyla düşmanın üzerine yürüdüler ve kılıçlarıyla kardeşlerinin kanının intikamını almak için üzerlerine atıldılar. Savaş arzusuyla tutuşan düşmanlar da kılıçlarını çektiler ve nasıl çetin bir kavga olacağını çok iyi bildiklerinden, sayılarına ve coşkun öfkelerine güvenerek cesurca mücadele ettiler. Nihayet, her iki tarafın sıkı ve erkekçe mücadelesinden sonra, düşmanın sayıca çokluğundan bunalarak daha fazla dayanamayan bizimkilerin dizlerinin bağı çözüldü ve kaçmaya durdular. Türkler onları kamplarına kadar kovaladılar ve büyük bir yenilgiye uğrattılar. Bu savaşta Peter'in karargâhında bulunan Walter von Habenichts, Rainald von Breis, Fulker von Orleans gibi soylu kişiler ve sayısız diğer pek çokları öldürüldüler. Zira kampın dışına çıkmış bulunan yirmi beş bin yaya savaşçıdan ve beş yüz atlıdan çok azı ölümden veya esir düşmekten kurtulabilmişti.

XXVI. FAKAT nihayet, I. Kılıçarşan bu zaferin ardından kendisine karşı mukavemet edecek hiç kimseyi bulamadığı kampa daha güçlü bir şekilde saldırdı. Böylece, kalan her şeyi imha etti, yaşlıları, hastaları, rahipleri, bütün din adamlarını, hatta kadınları öldürttü sadece ergen olmayan kızların ve erkeklerin yaşlarından ve masumiyetlerinden dolayı öldürülmeyip esir edilmesini emretti. Orada, bizimkilerin kampının yakınında deniz kıyısında meskûn olmayan, yıkık dökük, kapıları ve burçları bulunmayan bir kale vardı. Sayıları yaklaşık üç bin kadar olan bazı hacılar, ihtiyaçlarını gidermek ve kurtulmak ümidiyle buraya kaçtılar. Kalenin girişlerini kalkanlarıyla ve daha önce rulo haline getirdikleri büyük taşlarla kapattılar ve aci-

len gerektiği gibi savunmaya hazırlandılar. Kuşatılanlar, bütün güçleriyle Türklere karşı mücadele edip, hayatlarını kurtarmayı ümit etmekteyken, Peter'e bir haberci gelip, adamlarının öldürüldüğünü ve bakiyelerin de harap bir kalede, silah ve gıda ihtiyacıyla muzdarip sıkışıp kaldıklarını bildirdi. O, derhal imparatora gidip, acilen oraya birlikler göndermesini halkın kalan kısmının tehlikeden kurtarılmasını rica etti ve bu yapıldı. İmparatorun buyruğunu duyan Türkler, hemen kuşatmayı kaldırarak esirler, çadırlar, atlar, katırlar ve bizzimkilerden aldıkları bütün ganimetlerle İznik'e döndüler. Böylece daha faydalı tavsiyelere uymak istemeyen bu inatçı asi halk, derinden bir tahribata uğradı ve itaatsizliğinin acı meyvesini düşmanın kılıcından tattı.

FASIL

27-28

Bir ordunun Macaristan'da yok olması

XXVII. PETER, Bithynia'ya girdiğinde, yani sefere başladıktan kısa bir süre sonra, Gottschalk adında Alman bir rahip aynı şevkle bir Haçlı Seferi'ni ateşledi. Onun daveti etkili oldu ve Alman İmparatorluğu'ndan pek çoklarına ilham verdi. O on beş bin kişi topladı ve hiçbir zorlukla karşılaşmadan onlarla birlikte Macaristan sınırlarına geldi. Şimdi burada Macaristan kralının emriyle ordusuna ucuz fiyata yiyecek temin edince, o bu lütfu istismar edip taşkınlık etti ve halka kötü muamelede bulundu. Onlar, kendilerine sunulan pazarın mallarını yağmaladılar ve konuk severliği ihlâl ederek, halktan pek çoklarını öldürdüler.⁶⁰ Kral bu olanları duyunca, çok öfkeleni ve bu utanç verici davranışları cezalandırmak için soylulara ve halka silaha sarılmalarını emretti. Onlar aslında birçok yerde böyle anlatılamayacak ve kralın halkının nefretini uyandıran ve görmezden gelemeyeceği, utanç verici şeyler sergilediler. Böylece o, bütün krallığın silahlanmasını emretti ve felâketlerini hazırlamak için büyük bir öfkeyle onlara saldırdı, çünkü onları en sert cezayı hak eden düşmanlar olarak görüyordu. Nihayet, krallığın ortasında bulunan Belgrad adındaki yerde bu, mantıksız, kalabalık insanlarla karşılaştılar. Bunlar, zaten kralın geldiğini duymuşlardı ve onun ne kadar öfkeli olduğunu bileerek, ayrıca kendi içlerinde vicdan azabı taşıyorlardı. Böylece şiddeti şiddetle önlemek ve kendilerini korumak amacıyla silaha sarıldılar. Macarlar, onların silaha davrandığını ve direnişe hazırlandığını gö-

⁶⁰ Kral Koloman, erzak sağlanmasında, namuslu davrandıkları sürece, bunlara yardım edilmesini emretti. Fakat bunlar derhal ülkeyi yağmalamaya, şarap, buğday, koyun ve sığırları çalmaya başladılar. Macar köylüleri onların bu gazaplarını önlemeye çalışınca arada çarpışmalar oldu; birçok kimse öldürüldüğü gibi genç bir Macar çocuğu da kazığa geçirildi. Bkz. Runciman, *a.g.e.*, I, s. 108.

rünce, büyük kayıplar vermeden kazanamayacaklarını düşündüler. Önlerinde canlarını kolay vermeyecek, cesur ve deneyimli savaşçılar vardı. Yani, onlar güçlerini kullanmak yerine her zamanki gibi kur-nazlık yolunu denediler. Böylece zikredilen Gottschalk'a ordudaki liderlere bir elçi heyeti gönderdiler ve sahte barış sözleriyle şunları söylediler:

XXVIII. “ORDUNUZ hakkında ciddi bir şikâyet olduğu, halkına çok kötü muamelede bulunduğunuz ve konuk severliğine nankörce karşı-
lık verdiğiniz, kralın kulağına geldi. Ancak, kral çok iyi bilir ki, sizin
hepiniz bu suçtan mesul değilsinizdir, aranızda aşırılıklara yanlışlıkla
karışan ve kralın gerçekten hiddetlenmesine yol açan bu saldırılara
karşı direnen bilge ve dindar kişiler vardır. Bu nedenle, birkaç imansız-
nın suçu yüzünden herkesin acı çekmemesi için, şimdilik salih Hristi-
yan kardeşlerini korumaya ve öfkesini dindirmeye karar verdi. Şimdi,
onun öfkesini tamamen yatıştırmak üzere esirleri, yağmaladığınız
malları ve silahlarınızı koşulsuz olarak krala teslim etmenizi tavsiye
ederiz. Aksi takdirde hiçbiriniz ölümden kurtulamayacaktır, krallığın
merkezinde bulunan kuvvetlerinizin henüz kurtulma imkânı vardır.”
Şimdi, asi halkın saçma sapan davranışlarından hoşlanmayan Gotts-
chalk ve ordunun liderleri, basitçe kralın merhametine güvendiler ve
bütün güçleriyle direnmek ve yaşamak için savaşmak isteyen halkı,
silahlarını ve mallarını krala göndermek suretiyle, uğradığı hakaretle-
ri tazmin etmek üzere, kendi kararları doğrultusunda cebren geri çek-
tiler. Sonunda halk silahlarını gönderdi, sahip oldukları ganimetleri
kraliyet valisine teslim ettiler ve ölümler için özür dilediler. Halk kralın
merhametine güvenerek, silahsız bir şekilde orada dururken, suçlu
suçsuz üzerlerine saldırdılar ve öyle büyük bir katliam yaptılar ki her
tarafı ceset doldurup, kan gölüne çevirdiler ve o kadar kalabalıktan
geriye hiç kimse kalmadı.⁶¹ Ancak bazıları, genel tehlike içerisinde
kaçtı ve Tanrı'nın inayetiyle Macarların eline düşmeden ülkelerine
döndüler, aynı şekilde sefere katılmak isteyenlere yaşanan sıkıntıları
ve katliamları anlattılar ve onları zikredilen halkın kötülüklerine kar-
şı temkinli olmaları, onlarla müzakerelerde daha ihtiyatlı davranma-
ları hususunda uyardılar.

⁶¹ Runciman, *a.g.e.*, I, s. 109.

FASIL
29-30

**Kont Emiko ile yeni Haçlı kıtaları. Yahudi kıyımı.
Ordunun Macaristan'da Messburg'da tamamen yok olması**

XXIX. ARADAN çok geçmeden batıda sayısız kalabalık birlikler Haçlı Seferi için toplandılar ve çok sayıda yaya idaresizce, dikkatsizce ve dağınık olarak sevk edildi. Fakat aralarında bazı soylular da vardı. Thomas von Feria, Clarembald von Vandeuil, Marangoz Wilhelm, Kont Herrmann ve diğerleri, ancak halk nizam ve intizama tahammülsüzdü ve kendilerini bu soylulara teslim etmediler. Akıllı insanların tavsiyelerini dinlemeden ve kimseye sormadan kendi arzularına göre ferdi hareket ettiler. Tanrı'nın izniyle başlayan seferi sürdürmek ve Tanrı aşkına kutsal mekânlara Mesih adına hac yapmak yerine yeis içine düşerek, geçtikleri kasaba ve köylerde, böyle bir şey öngörülmediği halde Yahudiler'i acımasızca katlettiler. Bütün bunlar özellikle Köln ve Mainz şehirlerinde vuku buldu. Orada güçlü, asil ve o bölgede saygıdeğer bir kişi olan Kont Emiko kalabalık maiyetiyle onlarla birleşti. Fakat o, böyle asaletli birine yakışır şekilde davranarak taşkınlıkları durdurmak yerine, bu vahşette yer aldı ve çizmeyi taşırdı. Bunlar, hep birlikte Fransa ve Bayern'den sonra Macaristan sınırlarındaki Messburg adındaki şehre geldiler.⁶² Onlar serbestçe ve engelsiz bir şekilde girebilecekleri düşündüler, fakat şehri kapalı buldular ve köprünün bu tarafında konaklamak zorunda kaldılar. Ama burası Tuna ve Leitha nehirleriyle ve çevresindeki derin bataklıklarla korunan öyle müstahkem bir

⁶² Macarca Altenburg.

kaleydi ki, eğer giriş savunulursa kaleyi ele geçirmek büyük oranda kolay değildi. Gelenler yaklaşık iki yüz bin yaya ve üç bin atlı idiler. Şimdi Macaristan kralı onların şehre girmemesi için emir verdi, zira içeri alındıkları takdirde Gottschalk'ın ordusunun katliamının intikamını almayı arzu edeceklerinden korkuyordu. Yapmış olduğu katliamdan dolayı, uzak ve yakın her yerde konuşulanlar kralı endişelendirmişti. Onlar, şehrin savunulması ve bölgenin korunması ile görevlendirilen kıtaların komutanlarından, ülkeyi barış içinde serbestçe geçebilmeleri için krala elçi göndermelerini talep ettiler. Hatta bataklığın bu tarafındaki çimenliğin üzerine kamp kurup, bu teşebbüsün başarıya ulaşmasını beklediler.

XXX. BU ARADA, elçiler birkaç gün sonra elleri boş geri döndüler. Ordunun liderleri kraldan gelen olumsuz mesajı alınca, burayı bir düşman ülkesi olarak addederek, nehrin ve bataklıkların bu tarafındaki krallık arazilerini tahribe ve şehrin yakınlarını yakmaya karar verdiler. Bunları büyük bir şevkle yaparken, bir gün beklenmedik şekilde ansızın, tehdit altındaki bölgeleri korumak için gemilerle gelen kralın ordusundan yedi yüz kişiyle karşılaştılar. Bunlar nehir yüzünden kaçamadılar. Böylece hemen hepsi öldürüldüler, sadece birkaçı atlarını bırakıp, bataklıkların içinde gizlenebildi. Bu zafer üzerine köprüler kurmak ve kaleyi ele geçirerek, krallığın kaplarını kılıçlarıyla aralamak istediler. Bunu yapmak için ordu, köprülerin yapılarak, kalkanların siperi altında duvarların yıkılması ve bir giriş açılması için çağrıldı. Böylece gayretli bir çalışmayla surlar birkaç yerden delindi ve hacılar için bir giriş açıldı. Şehirdekiler artık kurtuluştan umutlarını kestiklerinde, hacıların üzerine aniden göklerin hiddeti çöktü, saldırıyı kesip, bütün aletlerini bırakarak kaçmaya koyuldular, bu muzafferler niçin kaçtıklarını da bilmiyorlardı.⁶³ Ve

⁶³ Fakat herhalde, kralın bizzat büyük bir orduyla yaklaştığı söylentisinin anı olarak doğurduğu bir panik haçlıları şaşkına çevirdi. Şehir garnizonu bunun üzerine bir çıkış hareketi yaparak haçlıların karargâhına girdi. Emich, adamlarını bir arada tutmaya muvaffak olamadı. Bunlar kısa bir savaşı müteakip tamamıyla imha olundular. Çoğunluğu savaş meydanında kaldı. Fakat bizzat Emich ve şövalyelerinden bir kaç süratli atları üzerinde kaçıp kurtulmaya muvaffak oldular. Runciman, *a.g.e.*, I, s. 109.

onların kaçmalarında, günahları yüzünden Tanrı'nın öfkesine maruz kalmalarından ve imansızlıkları dolayısıyla havariler tarafından kovalanmalarından başka bir neden olamazdı. Zira şöyle denmiştir: "İmansız, kovalayan yokken de kaçar."⁶⁴ Ama konumları aniden değişen Macarlar, kendilerini biraz önce titreten düşmanı kaçarken görünce, galipler gibi onları kovalamaya başladılar. Bataklığı arkalarında bulunduran saldırganlar, sadece kovalayıp korkutmadılar, ölüm ve yıkım ile de tehdit ettiler. Yani durum tersine döndü. Kont Emiko, ordusunun dağılmayan büyük bir kısmıyla, kaçıp tekrar ülkesine geri döndü. Ama yukarıda zikrettiğimiz soylular, Carinthia üzerinden İtalya'ya gittiler. Buradan Haçlı Seferi'ne girişen ve Durazzo'yu elde etmeye çalışan prenslerle Yunanistan'daki Apulia'ya geçtiler. Bu ve benzeri hareketler ile hemen hemen bütün batı sarsılmış oldu ve hemen hemen her millet tekrar özel kıtalar gönderdiler, bazıları prenslerin idaresinde, bazıları başsız. Fakat, gidebilecekleri en kısa güzergâh olan Macaristan yolu, atalarının da bu ülkenin halkına sıkça gösterdikleri kibir nedeniyle yüzlerine kapanmıştı. Bu nedenle Macaristan kralının teveccühünü kazanmak için oldukça büyük çaba göstermişlerdi.

⁶⁴ Süleyman'ın Meselleri, 28, 1.

İKİNCİ KİTAP

FASIL

1-5

Gottfried'in Macaristan ve Bulgaristan üzerinden İstanbul'a seferi

I. DAHA ÖNCE zikrettiğimiz gibi Peter'in ordusu helak olduktan, Gottschalk'ın birlikleri kendi sonlarını bulduktan ve Macaristan'da pek çok aksiliklere yenik düştükten sonra aynı yıl yani 1096'da Ağustos ayının on beşinde Lothringen dükü muhteşem ve şanlı Gottfried silahlı yoldaşlarıyla birlikte sefere başladı. Onun ordusuna katılanlar oldukça ünlü, asil ve ebedî şöhrete layık adamlardı: anne tarafından kardeşi Balduin, Balduin von Mons, Hennegau kontu, Kont Hugovon Saint Pol ve oğlu Ingelram, takdire değer bir genç, Kont Werner von Gray, Kont Reinhard von Toul ve kardeşi Peter, Balduin von Bourg, dükün bir akrabası, Heinrich von Esch ve kardeşi Gottfried, Dudo von Conti, Kuno von Montaigu ve adını sayamayacağımız ve bilmediğimiz pek çok diğerleri. Bunların hepsi birlikte bir maiyet teşkil ettiler ve 20 Eylül'de barışı bozmadan sükûnetle Leitha nehrinin krallığın Macaristan sınırını oluşturduğu Avusturya'daki Tollenburg'a¹ geldiler. Buraya geldiklerinde, en güvenli şekilde hedeflerine nasıl ulaşabilecekleri konusunda müzakerede bulundular, zira Gottschalk'ın ordusunun başına gelenleri duyunca oldukça endişelenmişlerdi. Macaristan kralına bir elçi heyeti gönderip, kendilerinden önce gelen kardeşlerinin ordusunun başına gelenlerin gerçek sebebini öğrenmek, sonra da önceki olaylar dolayısıyla suçlamadan Macaristan'dan geçebilmek ve kral ile barışçıl

¹ Muhtemelen birinci kitapta başka bir adla geçen Altenburg'dur.

ilişkiler kurmak için ortak bir karar aldılar; çünkü geçebilecekleri diğer güzergâhların hepsi onlara sapa kalıyordu. Elçi olarak soylu bir adam olan Heinrich von Esch'in kardeşi Gottfried von Esch seçildi, çünkü o uzun bir zaman evvel kral ile dostane ilişkilerde bulunmuştu. Bazı asil kimseler de onun yanına katıldı. O, huzuruna çıktığında kralı iltifat edici sözlerle selamladı, iltifat etti ve aşağıdaki sözleri söyledi:

II. "LOTHRINGEN (Lorraine) dükü muhteşem ve şanlı Dük Gottfried von Lothringen ve kendilerini Mesih'in hizmetine adanmış olan diğer dindar prensler beni majestelerine elçi olarak göndererek, benim vasıtamla bakiyelerine yollarda rastladığımız bu mümin halkın, neden adeta düşman bir ülkedeymiş gibi, neden kötü muameleye tabi tutulduğunu öğrenmek istediler. Adı geçen halkın suçu, bu kadar sert bir cezayı hak ediyor muydu? Böylece beni gönderenler onların felaketine tahammül etmek isterler, çünkü adil bir cezalandırma rahatsız edici olmaz ve sabırla karşılanmalıdır. Fakat başka türlüyse, masumlara saldırıp katlettiyseniz, bu yüzden Tanrı'nın kullarının başına gelen haksızlık göz ardı edilemez, bilâkis onlar kardeşlerinin intikamını almak için hazırdırlar. Bu nedenle benim elçiliğim vasıtasıyla cevap bekliyorlar ve buna göre hareket edecekler." Kral, etrafındakilerle görüşüp, şöyle cevap verdi: "Dostum olan ve bunu uzun zamandan beri kanıtlayan Gottfried tarafından bana gönderilmeniz, kısmen eski dostluğumu yenilemem adına, kısmen de masumiyetimi böyle düşünceli bir adamın önüne serebilmem adına beni memnun etti. Söylediğiniz gibi, ben doğrusu kendimi müminlerden sayarım ve bunun gereğini gerçekten yapmaya gayret ederim, fakat sizin tarafınızdan gelenlerin, Peter Eremit'in, Gottschalk'ın ordularının ve krallığımızın sınırlarındaki kaleleri zapt edenlerin ve zorla ülkemize girmek isteyenlerin yaptıkları, Hristiyanlığa sığmaz. Peter'i ve ordusunu önce misafirperverce ağırladık ve bizde bulunan ihtiyaçları bazen ücretsiz bazen de ucuz fiyata temin ettik fakat onlar koyunda yılan, çantada fare gibi misafir severliğimizi kötüye kullandılar. Zira onlar bize müteşekkir olacakları yerde, krallığımızın dış sınırlarındaki şehirlerimize zorla girip, eşkıya gibi halkımızın büyük ve küçükbaş hayvanlarını yağmaladılar. Fakat biz

öncekilerin daha az hakaretine maruz kalmadığımız halde, önüne herhangi bir engel çıkarmadan Gottschalk'ın seferine ülkemizde geçit verdik. Ama krallığın ortasında tereddüt etmeden yağmada bulunduklarından, halka tecavüz ettiklerinden, yaktıklarından ve kan gölüne çevirdiklerinden, Rabb'in gazabını üzerlerine çektiler. Ben de halkıma yapılan baskıya tahammül edemeyip, yardım için el uzattım. Bu nedenle önceki orduların örneğinden ders alarak, böyle iğrenç ordular tarafından taciz edilmek, haksızlığa ve zarara uğratılmak veya onlarla düşmanca savaşmak yerine, böyle lanetli çetelere krallığımızı kapatmaya karar verdik. Tanrı yaşıyor gibi, ben gerçeği konuştum, çünkü senin gibi bilge ve anlayışlı bir adam için özrümüz yeterli olmalıdır, zira Tanrı şahit olsun ki gerçeği söyledim." Sonra adamlarıyla görüşüp, uygun cevabı iletmek üzere prenslere göndereceği elçileri seçtikten sonra, misafirlerin dostça ve saygıyla ağırlanmalarını sağladı. Bundan sonra kendisine gelen elçilere, düke ve prenslere verilmek üzere aşağıdaki yazılı cevabı gönderdi: "Uzun zamandır sizin büyük, ünlü, görkemli, saf, samimi, dindar ve takdire şayan karakterli bir prens olduğunuzu duyuyoruz. Ayrıca, bizden uzak olsanız da şanlı adınıza ve coşkulu dindarlığınıza binaen saygılarımızı sunarız. Ayrıca, yanınızdaki hevesli Hristiyanları da samimi dindar kişiler olarak kabul ediyoruz. Bu nedenle dostça yaklaşımlara açığız, biz daha ziyade sevgimizi göstermeye ve kardeşliğe hizmete hazırız. Bu münasebetle sizinle uzun süredir özlediğimiz bir konuşmayı gerçekleştirmek ve isteklerinizi karşılayabilmek üzere Liperon² adlı kalemizde buluşmak istiyoruz."

III. Dük, kralın elçilerinden bu mesajı alınca ve onun teklifi üzerine maiyetinden seçtiği üç yüz şövalye ile birlikte tayin edilen, belirlenen yere geldi. Kral onu köprüünün üzerinde en dostça bir şekilde ve saygıyla karşıladı. Onlar birbirlerine pek çok iltifatlar ettikten sonra, dükün, soylular ve ordusuyla birlikte ücretsiz olarak krallıktan serbestçe geçmesine, bütün eski kinlerin unutulmasına ve barışın tam olarak tesis edilmesine karar verildi. Sayısız kalabalıktaki ordunun ülkesinden geçerken, cesaretlerine ve sayılarına

² Ödenburg

güvenerek krallığındaki düzeni bozmamaları için kral, güvenli bir garanti olarak dükün kardeşi Balduin'in eşi ve bütün maiyeti ile birlikte rehin kalmasını talep etti. Dük bunu kabul ederek³ belirlenen şartlarla kardeşini rehin olarak bıraktı ve ordusuyla krallığa girdi. Kral, verdiği sözlere sadakatle uydu ve bütün eyâletlere ordunun bütün ihtiyaçlarının ucuz fiyatla temin edilmesi ve rahat hareket edebilmesi için emirler gönderdi. Fakat dük de münadiler vasıtasıyla cebren adaletsizlik ve yağma yapanların mallarının müsadere edileceğine ve ölümle cezalandırılacağını bütün orduya ilan ettirdi. Alışveriş trafiği daha ziyade barış ve kardeşlik içerisinde seyretti. Böylece Tanrı'nın inayetiyle bütün sefer boyunca Macaristan'da herhangi bir sorun çıkmadı. Ama kral da, ortaya çıkabilecek tüm huzursuzlukları yatıştırmak için kendi adamlarının pek çoğuyla ve rehinelerle birlikte orduyu aynı şekilde sol taraftan izledi. Nihayet Save nehrinden geçebilmek için her düzenlemeyi yapana kadar daha önce zikrettiğimiz Mallevilla'da⁴ durdular. Bu kadar kalabalık orduya yetecek kadar gemiler bulunmadığından dolayı, sallar birbirine bağlanarak ordu karşı kıyıya geçirildi. Nehir üzerindeki emniyete almak için bin tam zırhlı atlı yerleştirildi, böylece ordu sükûnetle yerleşebildi. Ve başlangıçta planlandığı gibi kral kalabalık maiyetiyle gelip, Balduin, eşi ve diğer rehineleri düke teslim etmeden kıtaların hiçbirini ve soylulardan da çok az bir kısmı karaya çıkmadılar. O, düke ve diğer prenslere değerli hediyeler takdim ettikten sonra, geri döndü. Dük, henüz nehrin bu tarafında bulunan prenslerin ve ordunun bir kısmıyla toplandı ve sonra daha ziyade Bulgaristan Belgrad'ı denilen şehrin önünde kamp kurdu. Sonra seferin devamı için hazırlıklar tamamlanınca, büyük Bulgaristan ormanları üzerinden Nizza'ya oradan da Stralizia'ya⁵ geldi.

³ Balduin başlangıçta bunu reddetti, fakat Gottfried ortaya çıktı ve dedi ki: "Öyleyse kralın sözüne güvenerek ben, kendim rehin olarak kalacağım." Bunun üzerine nihayet Balduin utanıp razı oldu. Albertus Aquensis, *Recueil des Historiens des Croisades, Historiens Occidentaux, Historia Hierosolymitana*, IV, Neşr. Academie des Inscriptions et Belles-Lettres, Paris 1841-1906, Kitap II, Bab 5.

⁴ Semlin.

⁵ Sofya, Bulgarca Triaditza.

IV. BİR ZAMANLAR zenginlik, bolluk ve bereket sunan bu bölgelerdeki eyâletlerde şimdi Grek İmparatorluğu'nun büyük sefalet ve zayıflığı görülebiliyor. Latin prensleri İstanbul'da şanslarını yitirdikten ve imparatorluğu I. Nikephorus'la birlikte Greklere devretmek zorunda kaldıktan sonra Greklerin zayıflığından istifade eden barbar kavimler eyâletlere girdiler ve halka tamamen keyfi muamele ettiler.⁶ Bunlardan biri, yeni bir kavim olan ve kuzeyden gelen Bulgarlar, Tuna'dan imparatorluk başkentine kadar olan araziye aldılar ve bu nehirden Adriyatik denizine kadar uzanan araziye zapt ettiler, böylece sınırlar kayboldu ve otuz günlük uzunluğa, on veya daha fazla günlük genişliğe kadar olan çizgi o zamandan beri Bulgaristan oldu. Fakat zavallı Grekler, bu adın onların rezilliğini ilan ettiğini bile bilmiyorlardı. Adriyatik kıyısında iki Epir vardı -bunlardan birinin başşehri, Durazzo⁷ idi- biri cesur ve takdire şayan Epir Kralı Pyrrhus'un krallığı idi. Dükün adamlarıyla birlikte geçmek zorunda kaldığı yer, Tuna'nın sol tarafı üzerindeki geçişte akan nehirlerin suladığı kıyı memleketi her iki Dacia idi ve yolları üstündeki Binnenland'da zamanla parlayan Nizza ile Stralizia şehirleri bulunuyordu. Ayrıca, bu hatta olan Arcadia, Teselya, Makedonya ve üç Trakya gibi şehirler de aynı sefalet içerisinde idiler. Ve Grekler zayıflıklarından dolayı bu illeri sadece kaybetmekle kalmamış, İmparator Basilius Bulgarları boyunduruk altına aldıktan sonra bugüne kadar yabancı ülkelerin sınırlarına kadar olan uzak bölgeleri yani her iki Dacia'yı imar etmemişler ve insanların buralara yerleşmesine izin vermemişlerdir. Çünkü imparatorluğa girmek isteyenlerin ormanda ve her yeri kaplayan çalılıkların içinde kalacak yer bulamayacaklarını düşünüyorlardı ve dolayısıyla kendi kuvvetlerinden ziyade, sınır bölgelerinin yolsuzluğuna güven duyuyorlardı. Böylece, Durazzo'dan başlayan ve Bagularius⁸ dağına kadar dört gün süren birinci Epir'i, imparatorluğa yakınlaşmak isteyen diğer prenslerin geçeceği yerleri ve hiçbir yiyecek maddesi sunmayan terk edilmiş

⁶ Bu durum yoruma açıktır, fakat tarihi gerçeklerle tanımlanamaz. Doğrusu Nikephorus zamanında Bulgarlar Bizans eyâletlerine girmişlerdir, fakat Latin prensleri kimlerdir?

⁷ Bu müstahkem kale İstanbul'a giden düz Roma yolu Via Ignatia'yı koruyordu. Bk. Ayan, *a.g.e.*, s. 31.

⁸ Balkan

yolsuz orman alanlarını ıssız bıraktılar. Dük birlikleriyle Moesia da denen, zikredilen iç Dacia'dan geçti ve genellikle Aziz Basil Manastırı adı verilen manastırı geride bıraktıktan sonra bol miktarda gıda maddeleri sunan bölgelere geldi ve nihayet zengin ve soylu şehir Philoppopolis'e ulaştı. Burada Fransa Kralı Philip'in kardeşi olan Büyük Hugo'nun bazı diğer soylularla beraber imparator tarafından tutuklandığını öğrenince, derhal imparatora elçiler göndererek, bir mektup vasıtasıyla zikredilen kişilerin haç sevdalısı olduklarını ve suçsuz olarak yakalandıklarını bildirerek serbest bırakılmalarını rica etti. Aslında bu ünlü kişi, sefere katılan diğerlerinden önce Alpler üzerinden İtalya'ya oradan da Apulia'ya varmış, az sayıdaki maiyetiyle deniz yolculuğundan sonra Durazzo'da arkadan gelenleri beklemeye koyulmuştu, çünkü Hristiyan Grek İmparatorluğu'nda kendisi ve adamları için hiçbir endişeye mahal olmadığı kanaatindeydi. Fakat bölgenin valisi tarafından tutuklandılar ve zincirlenerek imparatora gönderildiler. Böylece imparator onu bir haydut ve katil gibi alıyordu ve onu takip eden prenslerin gelmesini bekledi. Şans eseri bunlar gelince, onların isteği üzerine teveccühlerini kazanmak üzere, onu serbest bırakmak istedi, aksi takdirde sonsuza dek mahkûm olarak kalacaktı.⁹

V. O ZAMANLAR Grek imparatoru değersiz ve acımasız bir adam olan Aleksius Komnenos idi.¹⁰ O daha önce İmparator Nikephorus Botaniates tarafından çok onure edilmişti. O, imparatorun sonradan gelen ikinci makam olan başkumandanlık makamını yürütüyordu ve bizinsuların gelmeden beş altı sene önce hayırsever efendisine karşı kötü niyet besleyip, isyan ederek, şiddet yoluyla tahtı elinden aldı. Şimdi dükün elçileri imparatora gittiklerinde, ciddiyetle ondan zikredilen o soylu kişiyi serbest bırakmasını istediler. Bu teklif

⁹ Anna Komneno'ya göre, Kont sadece denetim altına alınmış ve tutuklanmış intibası vermiştir.

¹⁰ Bizanslıların Haçlılara bakışı hakkında bk. L. M. Nelson, *The Byzantine Perspective of the First Crusade: A Reexamination of Alleged Treachery and Betrayal*, West Virginia University Master Tezi, Morgentown 2007; *The Crusades from the Perspective of Byzantium and the Muslim World*, Ed. Angeliki E. Laiou-Roy Parviz Mottahedeh, Dumbarton Oaks, Washington 2001.

imparator tarafından kesinlikle reddedilince onlar, Edirne'yi geçip otlaklarda kamp kurmuş olan bizimkilere geri döndüler. Dük ve diğer prensler, imparatorun sözü edilen asil adamı serbest bırakma taraftarı olmadığını elçiler vasıtasıyla öğrenince, bütün bölgeyi orduya yağmalatmaya karar verdiler. Burada kesintisiz sekiz gün kalıp, nihayet her yeri tahrip ettiler. İmparator bunu duyunca, düke elçiler gönderdi ve yağmayı durdurduğu takdirde, istemiş olduğu soyluyu geri vermeyi teklif etti. Dük bunu memnuniyetle kabul etti, tahribi durdurdu, orduyu tekrar sakinleştirdi ve İstanbul'a giderek, büyük ve kuvvetli ordusuyla şehir önlerinde kamp kurdu. Burada Büyük Hugo, Drogo von Neelle, Marangoz Wilhelm ve Clarembald von Vandeuil onu şehir dışında karşıladılar ve özgürlükleri için teşekkür etmek üzere karargâhına gittiler. O, hiç hak etmedikleri halde yaşamış oldukları talihsizlik dolayısıyla onları büyük bir sevgi ve saygıyla karşıladı ve onlarla bir süre konuştu.

FASIL

6-10

Gottfried'in Grek İmparatoru ile çatışmaları

VI. BU ÖZEL görüşme sırasında imparatorun elçileri gelip, dükten birkaç adamıyla imparatorun huzuruna gitmesini isteyince hiç ayrılamadılar. Dük, bu görüşmeyi reddetmeyi uygun buldu. Buna çok üzülen imparator, dükün ordusuyla ticaret yapmayı yasakladı. Şimdi prensler çok büyük gıda maddeleri eksikliği olduğunu görünce, aldıkları ortak kararlar kalabalık birliklerle şehrin etrafına yerleştiler ve yetecek kadar, her türlü gıda ve ihtiyaç maddelerini kampa getirdiler. İmparator bütün bölgenin yağma ve tahrip edildiğini ve işin daha kötüye gideceğini görünce, kokusundan yeniden ticarete izin verdi. Şimdi Paskalya Bayramı¹¹ başladığı için bizim prensler, iman uğruna bu dörtgün boyunca tüm tecavüz ve şiddetten kaçınmaya karar verdiler. Bayram günleri sükûnet ve barış içinde geçtikten sonra, barış sözleriyle birlikte imparatorun bir elçisi belirip prenslere, herhangi bir fenalık olmadan birlikleriyle beraber Blakerna sarayının yanındaki köprüden geçmelerini ve halkımızı sırayla gönderip, Boğaz kıyıları boyunca konaklatmalarını teklif ettiler. Burada fazla düşünmeye gerek yoktu, zira kış pek çok zorluğu da beraberinde getirmişti. Yağmur öyle şiddetli yağıyordu ki, çadırların etekleri tutmuyor, yiyecek maddeleri ve yükler, ıslaklıktan çürüyüp, bozuluyordu. Ne insanlar, ne yük hayvanları ve ne de diğer hayvanlar, soğuğa ve sürekli artan şiddetli yağmurlara daha fazla dayanamazdı. Bütün bunlar, onları durmadan güç oluşturmaya zorladı. Şimdi imparator onlara acıyacak gibi görünüyordu. Aslında onun aklında başka şey-

¹¹ 2 Nisan 1097.

ler vardı ve gözünün önündeki dar bir alanda, daha az hareket edebilen orduyu ve onu daha iyi kontrol edebileceğini düşünüyordu. Bunu daha iyi anlamak için zikredilen şehrin durumu biraz tafsil edilmelidir.

VII. PONTUS DENİZİ (Karadeniz) -adını bulunduğu bölgeden alır- adı geçen şehrin kuzeyinde otuz mil uzaklıktadır. Bunun bir kısmı bir nehir gibi deniz kıyısı boyunca güneye doğru iki yüz otuz mil, biri Avrupa diğeri Asya'da bulunan eski şehirler Sestos¹² ve Abydos¹³ arasında uzanır ve bizim Akdeniz'e açılır. Bu giriş, geçişin başlangıcında batı tarafında düz bir çizgide yaklaşık beş mil uzunlukta ve bir mil genişlikte bir boğaz oluşturur. Ama Karadeniz'den, Akdeniz'e uzanan iki yüz otuz millik boğaz Propontik Boğaz veya Hellespont adını taşır. Solin,¹⁴ *Tuhaftıklar* adlı eserinde şöyle diyor: "Avrupa'nın dördüncü deniz körfezi Hellespont ile başlar, Maeotis ile birer ve Avrupa ile Asya'yı ayıran genişlik sadece yedi stadiumdur."¹⁵ Bu Kserkses'in (MÖ 486 - MÖ 465) üzerinde köprü kurduğu aynı Hellespont'tur.¹⁶ Devamla Euripus,¹⁷ Asya'daki Priapus'un şehrine¹⁸

¹² Kale, Bizans Dönemi'nde (İmparator Justinianus) yapılmıştır. Kalenin batısında Sestos antik yerleşmesinin bulunduğu höyük vardır. Kalenin önündeki liman, özellikle MÖ 5.yy.'da tahıl yükleme işlemlerinde önemli bir noktadır. Bu kale, daha sonra Osmanlılar'a hediye edilmiştir. Eceabat'a 4 km uzaklıkta, Yalova köyündedir. Akbaş limanının güneyinde kurulmuştur. Akbaş Kalesi, 14 Kasım 1980 tarihinde Kültür Bakanlığı tarafından "Arkeolojik Sit Alanı" olarak tescil edilmiştir

¹³ Abydos, Çanakkale'nin 6 km kuzeyinde, Nara Burnu'nun doğusunda idi. Burası Boğaz'ın en dar yeridir karşısında da Sestos (Akbaş Burnu) kenti vardı. Kısaca bu karşılıklı iki kent boğazın kontrolünü yapacak bir konumda kurulmuşlardı.

¹⁴ Romalı yazar Solinus, MS 3. yüzyılda *Collectanea rerum memo Rabbilium* adlı bir eser kaleme almıştır.

¹⁵ Stad, eski Roma ölçü birimi.

¹⁶ Persler MÖ 481 yılında Kserkses komutasında Hellas'a büyük bir sefer dahadüzenlediler. Hellespontos (Çanakkale Boğazı) üzerinde gemilerin birbirine eklenmesiyle kurdurulan iki köprüden Avrupa'ya geçen Pers ordusu Trakya ve Thessalia üzerinden Attika'ya doğru ilerledi. Murat Aslan, "Pa usanas'in Byzantion Hâkimiyeti Ve 'Komplo Teorisi'", *Ancient History, Numismatics and Epigraphy in the Mediterranean World*, Ed. Oğuz Tekin, Ege Publication, İstanbul 2009, s. 51.

¹⁷ Muhtemelen Eğriboz Adası.

¹⁸ Yunan mitolojisindeki bereket tanrısı Priapus'un şehri Lapseki olmalıdır.

kadar uzanır; Büyük İskender dünyayı fethetmeye çıktığında burada kalmıştır. İşte burada deniz genişler, Propontius'da karşılıklı geri çekilir ve bir bölgede beş yüz adıma kadar daralır, burası Darius'un (MÖ 549 - MÖ 485) askerlerini üzerinden geçirdiği Trakya Bosporusu'dur (Boğaziçi). Bu isimlerin hepsi eski şairlere kadar gider. Bosporus adını Jüpiter'in, Agenor'un kızı, Europa'yı, boğa görünümüne bürünerek buboğaz üzerinden kaçırdığı için almıştır.¹⁹ Hellespont da adını Phryrus'un kız kardeşi Helle'nin bir koç üzerinden düşerek boğulduğu yerden almıştır.²⁰ Asya ile Avrupa arasındaki bu sınır genellikle St. Georg Kolu olarak adlandırılır. Uzunluğu belirttiğimiz gibi olmakla beraber, genişliği her zaman aynı değildir. Konumu ve doğası aynı olan yaklaşık bir millik alan, otuz mil ve daha fazlasına kadar devam eder. Zikredilen batı koynu dünyadaki en rahat geçiş yeridir. Şimdi bu Boğaz üzerindeki bir açıda eski devirlerde Byzanz adı verilen, Trakya şehirleri arasında hemen hemen en yenisi olan ama o talihli imparatorun adını taşıyarak büyüyen, eyâletlerin prensesi ve İmparatorluğun başkenti eski Roma ile yarışan bir şehir vardır. Bu ilk olarak Sparta Kralı Pausanian tarafından kurulmuştu²¹ ve Paulus Orosius'un²² üçüncü kitabında yazdığına göre üç tarafı eşit olmayan bir üçgen şeklindeydi. Bu üçgenin birinci kenarı Mangana

¹⁹ Aslında Yunan mitolojisine göre Tanrıların Kralı Zeus, Agenor'un kızı Europa'ya âşık oluyor. Yanına yaklaşabilmek için kendini beyaz bir boğa haline getirerek Kral Agenor'un sürüsüne katılıyor. Bir gün Europa bu güzel boğanın sırtına binince boğa koşarak denize doğru kaçıyor, dalgaların arasından sevgilisini Girit adasına götürüyor. Onlara denizde, deniz tanrısı Neptun ile su perileri yol gösteriyorlar. Girit adasında Europa'nın Zeus'tan üç oğlu oluyor. Daha sonra Europa, Girit Kralı Asterios'la evlenerek Girit'e yerleşiyor.

²⁰ Kral Athamas'ın çocukları Helle ve Phryrus sahte bir kâhinin sözlerine göre kurban edilmek üzereyken, Hermes gökyüzünden kanatlı, altın bir postu olan bir koç gönderir ve Helle ile Phryrus bu koça binerek kaçarlardı. Fakat Helle koçun sırtından düşerek boğulur. Boğulduğu bu yere Hellespont ismi verilir.

²¹ Ancak Byzantion'un Pausanias (MÖ 409 - MÖ 395) tarafından kurulduğu iddiası yanlış. Eustathios'a göre Byzantion Megaralılar tarafından kurulmuştur. Bununla birlikte Byzantion: Ammianus Marcellinus'a göre, Atticalıların; Vellius Paterculus'a göre Kyzikos'la birlikte- Miletosluların; Chronicon Paschale'ye göre İonialıların; Constantinus VII. Porphyrogenitus'a göre ise, Dor'ların bir kolonisidir. Murat Aslan, *a.g.m.*, s. 57.

²² Orosius, *Seven Books of History Against The Pagans*, Trans. A. T. Fear, Liverpool University Press, Liverpool 2010.

adı verilen St. Georg kilisesinin bulunduğu Hellespont ve limanı oluşturan açıya uzanır ki Yeni Blakerna Sarayı tam da bu limandadır. İkincisi bu St. Georg manastırından Hellespont boyunca Altın Kapı'ya kadar uzanır. Üçüncüsü ise, bu kapıdan adı geçen Blakerna Sarayı'na kadar bir çizgi olup, araziye açılır ve kuleler, duvarlar ve surlar ile müstahkemdir. Limana, yazın cılızlaşan ama kışın yağmur suları ile oldukça kabaran bir nehir akar. Ordumuz bu nehir üzerindeki köprüden karşıya geçti ve çoğu denizle Boğaz arasında bulunan saraylarda konuşlandı. Orada bulundukları ve diğer prenslerin gelişini bekledikleri süre içerisinde bir elçi vasıtasıyla dükün imparatorun huzuruna çıkması talep edildi. O, onun samimiyetinden şüphelendiği ve bir görüşmeden imtina ettiği için, bu davete sıcak bakmadı. Bu davete icabet etmemenin uygunsuz ve nezakete aykırı olacağını görünce, kendisi bizzat gitmese dahi en azından vekilini göndermeye karar verdi, böylece soylu kişiler Kuno von Montaigu, Balduin von Bourg ve Heinrich von Esch'i imparatora gönderip, kendisini mazur görmesini istedi. İmparator, dükün huzuruna çıkmaktan kaçındığını görünce, adamlarına alışverişi tekrar yasakladı. Sert adam bu konuda da hareketsiz kalıp, elini ağırlaştırmak istedi ve şehrin etrafında dükün konuşlandığı yerlere gizlice okçular yerleştirdi. Bunlar sabahleyin erkenden güneş neredeyse doğarken, denize doğru gidenleri veya pencerelerinden bakanların çoğunu vurup öldürdüler.

VIII. Dük bu durumdan haberdar olunca, halkımızın prenslerini bir araya toplanmaya çağırdı ve alınan ortak karara göre, bu tarafa gelenlerin onlara bu dar geçitlerde yolu kapamaması ve zarar vermemesi için kardeşine ordunun bir kısmıyla, derhal köprüyü işgal etme görevini verdi. Bu, beş yüz silahlı adamla hemen adı geçen köprüyü işgal etti. Zira sadece üzerlerine gelenler değil, şimdi bütün şehir onlara karşı silahlanarak, düşman olduğunu kanıtladı. Fakat halkımız, kendilerine karşı inat ve gayretle mukabele edildiğini ve şehir ahalisinin aceleyle silahlarını, yağmalamaya çalıştıklarını görünce, içlerinde yerleşmiş bulundukları ve kısmen imparatora, kısmen de özel kişilere ait olan sarayları ateşe verdiler. Bu saraylar altı veya yedi millik uzunlukta bir sıra teşkil ediyordu. Sonra trom-

pet sesleriyle çeşitli semtlerden bir araya toplandılar ve hızla savaş düzeni kurup, köprüye yürüyen dükü takip ettiler. Savaşanların çoğu aslında düşmanın köprüyü işgal etmesinden sonra dar alanda izdiham oluşmasından korkuyordu. Bu nedenle, orada toplanmış olan piyadelerde de, süvarilerde de büyük bir acele vardı. Dükün kardeşi Balduin, düşmanın direnişine rağmen, köprüyü alıp, bunları firara mecbur etti ve nehir kıyısını bizimkilere kazandırdı. Böylece dük ve bütün ordu, yükleri ve sahip oldukları bütün her şeyleriyle zorlanmadan bu tarafa geldiler ve şehir dışındaki geniş ve açık alanlarda durdular. Burada Aziz Şehitler Kosmas ile Damian Kilisesi²³ -buraya şimdi genellikle Bohemund Karargâhı deniyor- ve şehir kapısının yanında bir köşede duran yeni Blakerna Sarayı arasındaki savaş, bizimkilere direnemeyen Greklerin akşama doğru kente geri çekilmek zorunda kalmalarıyla sonuçlandı. Fakat alanı şecaatle tutan halkımız, uygun bir yere galipler sıfatıyla kamp kurdular. Ve şehir halkı tekrar saldırsaydı ve iki taraf arasındaki husumet daha tehlikeli bir savaşa ve katliama dönüşseydi, gecenin karanlığı savaş sona erdiremezdi. Burada bilhassa sözü edilen değersiz imparatorun, bizimkilerin kampı hakkında hangi niyeti beslediği açıkça görülüyor. Aslında o, kendisine şüpheli gelen halkı, dar bir alana hapsedip, hükmü altına alabileceğini düşünüyordu.

IX. TEKRAR sabah olduğunda, halkın kalkıp silahlanması, bir kısmının belli liderlerin yönetiminde bütün bölgeyi gözetleyip, her halükârda imparatorun satılmasını yasaklamış olduğu gıda maddelerini ya parayla ya da yağma suretiyle tedarik etmesi gerektiği açıklandı. Sığırlar, koyun sürüleri, meyve ve diğer ihtiyaç maddeleri, ne bulurlarsa ele geçirmeliydiler. Diğer bir kısmı da, dük ve diğer büyüklerle beraber kampı korumak için kalacaklardı. Onlar imparatorla adamlarının hilelerini tecrübe etmiş oldukları için, onun tuzaklarına karşı büyük bir dikkatle silahlanmak istediler. İhtiyaç maddeleri için yaya ve atlı olarak çok sayıda art arda çıkmış olanlar

²³ Aziz Kosmas ve Damianus'a ait manastırın yeri tarihi kaynaklarda açık değildir. Ancak, 6. yüzyılda kent valisi olan Prokopius'un yaptığı tarife göre manastırın bugünkü Eyüp Camii'nin hemen arkasında yer alan dik yamacın üzerinde olduğunu söyleyebiliriz.

altı gün, şehrin etrafındaki altmış millik yarıçaplı bir çevreyi yağmaladılar. Sekizinci gün arabalarla, yük hayvanlarıyla ve eşyalarıyla inanılmayacak kadar çok sayıda gıda maddesiyle geri döndüler.

X. KAMPTA bunlar olurken, Bohemund'dan düke bir elçi geldi ve adı geçen prensten bir mektupla şu haberi getirdi: "Soylu adam bilin ki, orada hiçbir zaman açık ve dürüst olmayan, Latinleri ölümüne takip eden, büyük bir canavar ve tamamen değersiz bir insan ile karşı karşıyasınız. Onun hakkında isabetli karar verdiğime zamanla siz de şahit olacaksınız. Çünkü ben Greklerin inatçılıklarını, dik kafalılıklarını ve Latinlere karşı nefret ve düşmanlıklarını biliyorum. Eğer size de uygun düşerse o şehri terk edip, Adrianopolis (Edirne) veya Philipopolis (Filibe) bölgelerine çekilin ve Rabb'in size emanet etmiş olduğu orduyu bu zengin bölgelerde doyurup, dinlendirin. Ama ben, Tanrı'nın izniyle baharın başlangıcında hızla oraya gelmek ve Allahsız Greklere karşı efendime dostluk ve kardeşlik duygularıyla tavsiye ve yardımda bulunmak istiyorum." O, bu mektubu okuyup da muhtevasını kabul ettikten sonra, ortak bir kararla bir elçi ve yazılı olarak şöyle bir cevap gönderdi: "Sevgili kardeşim, Greklerin halkımızı daima amansız bir nefretle takip ettiklerini biliyorum ve uzun süredir duyuyorum ve bu evvelce bize malum olduğu halde şimdi tecrübelerimiz bunu bize tam olarak öğretmektedir ve öfkemizde ve onların kötülüğü hakkındaki kararınızda haklı olduğunuz şüphem yoktur, fakat imansızlara karşı kullanacağım silahlarımı Hristiyan bir halka karşı çevirmek bende ki Allah korkusuyla ve çıkarlarımla bağdaşmaz. Ama sizin ve diğer cesur prenslerin gelmesini Tanrı'nın bu sevgili ordusu hasretle beklemektedir."

FASIL

11

Gottfried'le imparatorun görüşmesi ve ona tâbi olması.

XI. İMPARATOR, şimdi çevresiyle beraber büyük bir korku içinde idi, çünkü kısmen bütün bölgenin yağmalandığını görüyor ve halkının feryat ve figanlarını işitmek zorunda kalmış, kısmen de Boheimund'un elçilik heyetinin orada olduğunu ve kendisinin de yakında geleceğini haber almıştı. Bu nedenle o, dükün huzuruna çıkmasını tekrar denedi, zira beklenen prensin gelmesi ve kendisinden önce dükle anlaşması halinde kendisine karşı bir ittifak oluşacağından çekinmekte idi. Bu yüzden dükü tekrar kazanmak için acilen kendisine gelmesine hevesle çaba gösterdi ve bütün şüpheleri gidermek için oğlu Johannes Porphyrogenitus'u rehin olarak vermeyi teklif etti. Bu öneri Kuno von Montaigu ve Balduin von Bourg adlı prensler tarafından mantıklı görüldü ve imparatorun oğlu kabul edildi. Kardeşinin dikkatli olması konusundaki tavsiyesini aldıktan ve orduyu ona emanet ettikten sonra dük, diğer prenslerle birlikte şehre gitti ve uzun süredir kendisini bekleyen imparatoru memnun etti. O, burada çok büyük saygıyla karşılandı, onun hakkında çok şeyler duymuş veya bizzat yaşamış olan soylu kişiler, onu görmek için toplandılar. İmparator onunla birlikte gelmiş olan prensleri, mertebelerine göre karşıladı ve barış öpücükleriyle hal hatır sordu ve onların gönlünü kazanmak için sırayla adlarıyla hitap etti ve hepsine ayrı ayrı samimi ve hoş sohbet davrandı. Daha sonra dük hitaben şöyle dedi: "Ey sevgili dük, imparatorluğumuzda sizin prensler arasında çok güçlü olduğunuz, coşkuyla dolu olarak dini amaçlar hedeflediğiniz bilinmiyor değil ve dahası uzak, yakın her yerde sağlam karakterli ve samimi dindar bir adam olarak övülüyorsunuz. Bu nedenle

sizin yakınlarınızdakiler gibi, sizin yakınlarınızda olmayanlar da sizin asaletinizden feyz almıştır. Biz de bütün sevgimizi göstermek ve sizi en iyi şekilde onurlandırmak isteriz. Bunun için, sizi bugün oğlumuz olarak büyük sarayın karşısında kabul etmeye karar verdik. Bütün nesillerinizin -sizin vasitanızla- sağ, salim ve emniyette kalabilmesi için, burada toplananların karşısında krallığımızı sizin kudretinize teslim ediyoruz.” Bunun üzerine saray adetlerine göre ona törenle imparatorluk giysileri giydirdi ve ülkenin bir evladı gibi davrandı. Böylece iki taraf arasında sulh ve sükûn tam olarak sağlandı.

FASIL
12
Ordunun Boğaz'dan geçmesi

XII. SONRA düke yoldaş olarak zenginliklerini açtı ve muazzam hazinesinden bolca altın, gümüş, ipek ve imparatorun zenginliğine hayran bırakan, işçiliğinin güzelliği ile maddi değerini aşan paha biçilmez hediyeler takdim etti. Ve sadece düke bu kadar cömert olduğunu göstermekle kalmadı, Epiphania'dan Göğe Yükseliş Bayramı'na kadar düke, imparatorluk sarayından her hafta iki kuvvetli adamın omuzlarında taşıyabilecekleri kadar altın ve on kile bakır dinarı verdi. Ancak o, bunların hepsini kendisine almayıp, gerekli olduğuna inandığı gibi, cömertçe soylulara ve halkına bağışladı. Böylece vedalaşıp, bir süre için imparatorlardan ayrıldılar ve ordugâha geri döndüler. Sonra, dükün geri dönüşüne kadar kampta rehin tuttukları imparatorun oğlu Johannes'i, saygıyla refakat ederek babasına gönderdiler. Fakat imparator, dükün ordusuna ihtiyaç maddelerini ucuz ve adilce satmayanları ölümle cezalandıracağını açıkça duyurdu. Aynı şekilde dük de tellallar vasıtasıyla imparatorun tebaasına haksızlık yapmayı ve şiddet uygulamayı ölüm cezasıyla yasakladı. Böylece birbiriyle çok iyi geçindiler ve herkes kendi yolunda sükûnet buldu. Nihayet, diğer prensler geldikleri ve halkla, soyluların arzusu üzerine imparatorun hazırlattığı gemiler yakında bulunduğu için, Mart'ın ortalarında Boğaz üzerinden ordusunu Asya'nın ilk eyâleti olan Bithynia'ya götürdü, Chalkedon (Kadıköy) bölgesinde kamp kurdu. Kadıköy, bir zamanlar Papa Büyük Leo ile İmparator Martianus'un, Keşiş Eutyches ile İskenderiye Patriği Dioskorus'un yanlış öğretilerine karşı, altı yüz altmış üç din adamının katıldığı Dördüncü Ekümenik Konsil'i topladıkları yerdir. Burası İstanbul'a

çok yakındır ve sadece Boğaz'la ondan ayrılır. Buradan şehri görebiliyorlar ve her kimin acil işi olursa, günde üç, dört kez kamptan şehre gidip gelebiliyordu. Fakat aslında imparatorun, dükün ordusunu karşıya geçirmesi için teşvik etmeyi düşünmesi aslında dini şevk sebebinden değil, eski bir hileden ileri geliyordu. O, yeni gelenlerle birlikte ordunun güçlenmesinden korkuyordu, çünkü iki ordunun şehir önlerinde bir araya gelmemesi için, her defasında yeni gelenleri beklemeden orduları ayrı ayrı karşıya geçirmek için aynı hileyi kullanmıştır.

FASIL
13
Bohemund'un seferi

XIII. ŞİMDİ, İstanbul ve çevresinde İmparatorla Dük arasındaki yakınlaşma devam ederken, ordusuyla beraber Adriyatik üzerinden Durazzo'ya geçmiş olan Toronto prensi, Robert Guiscard'ın oğlu Bohemund²⁴ kış başlamadan önce yavaş yavaş Bulgaristan'da ilerledi. İtalya ve diğer eyâletlerden de adını sonsuz hafızaya kaydetmek istediğim pek çok soylu ve kudretli adamlar maiyetine katılmışlardı. Bunlar; Kont Wilhelm'in oğlu Tankred, Robert Guiscard'ın bir kardeşi Demirbilek olarak tanınmış olan Wilhelm'in oğlu Richard-von Salerno, kardeşi Randulf, Robert von Ansa, Hermann von Carni, Robert von Sourdeval, Tristans'ın oğlu Robert, Rudolp'un oğlu Humfried, Kont Ranulf'un oğlu Richard, Richard, kardeşleriyle birlikte Rosinolo Kontu, Boile von Chartres, Albert von Cagnano ve Humfried von Montaigu idi. Bütün bunlar Bohemund'un bayrağı altındaydılar. Mesih Bayramı'nı kutladıkları Kastoria'ya geldiler. Buradaki insanlar, sefer yapmakta olan halkımıza hiçbir şey satmak istemedikleri için ihtiyaç duydukları koyun, sığır ve diğer yiyecek maddelerini yağmalamak ve kendilerine karşı düşmanca davranan sekeneye zarar vermek zorunda kaldılar. Müteakiben Pelagonia adlı zengin bölgede kamp kurdular. Buranın yakınlarında, nüfusu sapkınlardan oluşan bir yer olduğunu duyunca, hemen oraya akın

²⁴ Robert Guiscard'ın ilk eşi Aubree'den olan oğludur, o çocuklarının bakımı için ikinci defa evlenmiştir. O, yüksek cesaret ve üstün yeteneklere sahip, acımasız biriydi. Anna Komnena onu sevmemekle beraber, son derece akıllı ve çekici biri olarak tavsif eder (*Anna Komnena, a.g.e., X,11*).

düzenleyip, evlerini yaktılar ve bu yangınlardan kurtulanları da öldürüp, bolca ganimet elde ettiler. İmparator, Bohemund'un ordularının geldiğini duyunca, orada kışlamakta olan başkumandanına gizlice, o bölgede bulunan bütün kıtalarla birlikte Bardarius (Vardar) Nehri boyunca sürekli olarak takip ve gece veya gündüz, açık veya gizli onun seferini taciz etmesi için emir verdi, çünkü Bohemund'un ilerlemesi ona çok şüpheli geliyordu. Aslında o, ondan ve babasından çok çekmişti.²⁵ O, gerçek niyetini gizleyip, aynı şekilde haince yalanlar uydurabilen bir insan olarak, maiyetinden soylu kişileri o mükemmel adama gönderdi ve ona haince şu veya bu şekilde ardından gidemeyeceği barış sözleri iletti.

²⁵ O, 1059'da Apulia düklüğü yapıyordu ve bu vesileyle daha da hırslanarak 1081'de Bizanslılardan Durazzo'yu ilhak etti. Aleksius, önce Robert Guiscard, sonra da oğlu Bohemund tarafından gerçekleştirilen Norman saldırılarını dört yıl sonra geri püskürmeyi başardı. Ayan, *a.g.e.*, s. 19, 31.

FASIL

14

İmparatorun ona karşı haince davranışları

XIV. ADI GEÇEN elçilerle yazılı ve sözlü olarak ona ilettiği sözler şunları ihtiva ediyordu: “Tanrı’nın koruduğu imparatorluğumuz, sizin muhteşem, son derece güçlü ve becerikli bir prensinoğlu, güçlü ve saygın bir prens olduğunuz şüphesiz tecrübeyle sabittir ve şimdiye kadar asla yüz yüze gelmemiş olmamıza rağmen, son derece değerli biri olduğunuzu gördük. Ve şimdi, iman dolu olarak Tanrı’nın hizmetine hazırlandığınızı ve hac seferine gönül vermiş diğer prenslerle yoldaş olarak birleştiginizi duyunca, sizleri güçlü bir iradeyle daha fazla sevmek ve saygı göstermek azmindeyiz. Bu nedenle, sizi izleyen kıtaların, tabilerimiz tarafından ağırılanmasına izin verin, yağma, tahrip ve şiddeti yasaklayın ve en hızlı şekilde emniyet içinde olacağınız bizim yanımıza gelin ki sizleri her türlü sevgi ve saygıyla karşılayalım. Bulunabilecek ticari gıdaları da sağlayarak, ordularınıza ucuz fiyata, gerekli her şeyi temin etmeye çalışırız.” Dış görünüşü itibariyle dostça olan imparatorun sözleri, aslında içinde zehir gizliyordu. Ancak, çok akıllı ve keskin görüşlü birisi olan Bohemund, imparatorun daha önceki kötülüklerini tecrübe ettiği için çok temkinli davrandı ve imparatoru ilgisinden dolayı takdir, teşekkür etti. O, bu elçilik teatileri sırasında Vardar kıyısına geldiğinde -ordunun bir kısmı nehir kenarında dururken diğer bir kısmı da karşıya geçmeye çalışıyordu- büyük bir orduyla bizimkileri izlemekte olan imparatorluk kumandanının, iyi bir fırsat bulduğuna inanarak, ordusunun nehri geçmeye çalışan kısmına büyük bir öfke ile saldırdığını gördü. Tankred bunu görünce her zaman olduğu gibi yıldırım hızıyla yüzerek nehrin karşı tarafına

geçti. Yaklaşık iki bin atlı onu takip edip, düşmana saldırdılar ve onları kaçırmaya zorladılar. Bir süre onları kovalayıp, büyük bir kısmını öldürdüler ve bir kısmını da esir alarak, Bohemund'un huzuruna götürdüler. Bunların Hristiyan ordusunu niçin izledikleri araştırıldığı zaman, imparatorun adamları olduklarını ve asker olarak ona itaat etmeleri gerektiğini söylediler. İşte bütün bunlar, imparatorun sözlerinin kin ve hile içerdiğini tam olarak kanıtlıyordu. Ama şimdi onun topraklarından geçmek zorunda olduklarından dolayı bazıları farklı düşünseler de Bohemund, olanlar yüzünden imparatora öfke duymayı gereksiz gördü.

FASIL

15

Gottfried'in aracılığıyla imparatorla Bohemund'un anlaşması.

Onun da imparatora tâbi olması.

Bu arada Tankred'in ordusuyla Bithynia'ya geçmesi.

XV. BÖYLECE O, hızla ama aşırı derecede acele etmeden Makedonya ve İllirya'yı geçti ve şehrin yakınlarına geldi. Paskalya Bayramı'ndan önceki Perşembe günü buraya geldiğinde, ordusuz bir şekilde, sadık birkaç adamıyla şehre huzuruna gelmesini teklif eden imparatorun yeniden bir haber aldı. İmparatorun hainlik ve kininden çekindiği için, bir süre bekledi ve bu isteği reddetti. Böylece oraya buraya doğru sallandığı sırada imparatorun ricası üzerine yakınlarında bulunan ve Bohemund'u karşılamak isteyen ünlü Dük Gottfried geldi ve prenslerden onurlu ve parlak bir maiyet ile gitmekten korkmamasını ona telkin etti. Onlar dostça ve içten bir sevgiyle sarılıp, öpüştükten ve sohbet edip oradan buradan konuştuktan sonra, Dük Bohemund'a imparatorun davetini kabul etmesini söyledi. Başlangıçta Bohemund zorluk çıkardı ve dükün dayatmalarını dinlemek istemedi, fakat dükün asaletli ikna biçimi üzerine tatmin olup, maiyetiyle birlikte endişesizce imparatora gitti. Aynı şekilde ona barış öpücüğü verdi ve her türlü sevgi ve saygı ile gelip, en samimi şekilde davrandı ve sonra taahhüt ettiği gibi Bohemund ona tıpkı vasalları gibi bağlılık yemini ederek imparatorun bir adamı oldu. Sonra imparatorluk hazinesinden hediye olarak paha biçilmez altın, elbiseler, kıymetli taşlar verildi. Burada her şey yerli yerine yerleşip, Bohemund hâlâ sarayda oyalanırken, kız kardeşinin oğlu olan ve imparatorla görüşme yolunu arayan değerli prens Tankred,

bütün orduyla Bithynia'ya geçti ve dükün uzun süredir beklediği Boğaziçi sahilindeki Kadıköy'de kamp kurdu. İmparator, Tankred'in kendisiyle bir araya gelip, görüşmekten kaçındığını görünce, bundan hoşnut kalmadı ama kurnaz bir adam olarak kötülüğünü açığa vurmadı ve çok gizli olarak prenslere değerli hediyeler vermek suretiyle, onları onurlandırarak, Boğaz sahillerine geçirdi. Orada şehrin karşısında iki ordu dostça birleşti ve seferi devam ettirmek için arkadan gelecek olan prenslerin varışını beklediler. Halkımıza gerekli olan ihtiyaç maddelerinin bir kısmı imparatorluk şehriden, bir kısmı da çevreden yeterince ve bol miktarda temin edildi.

FASIL

16

Robert von Flandern'in gelişi.

İmparatora yemin etmesi ve Asya'ya geçmesi.

XVI. BU ARADA kışın başlangıcında, maiyetiyle birlikte Apulia'daki sahil kenti Bari'den Durazzo'ya geçen ünlü Kont Robertvon Flandern, verimli ormanlar ve meralar bakımından zengin bölgelerde en kötü sezonu şanslı bir şekilde atlattı ve denizi geçmiş olan diğerkrenslerle birleşmek üzere baharın başlangıcında hızla hareket etti. O, İstanbul'a varmadan önce, imparatorluk elçileri onu diğerklerinde olduğu gibi karşılayarak, ordusu olmadan, az sayıda maiyetiyle, imparatorun huzuruna, şehre gelmesini bildirdiler. Böylece o, kendisinden önce gelenlere imparatorun nasıl muamele ettiğini öğrendikten sonra, İstanbul'a varınca, az sayıdaki adamlarının eşliğinde imparatorluk sarayına gitti. Burada imparator onu saygıyla karşıladı ve samimi olduğunu kanıtlayarak, diğerklerinde olduğu gibi, kendisine sadakat yemini yaptırdı. Bu vesileyle büyük bir sevgi ve sayısız hediyeler elde etti. Maiyetine de mevkilerine yaraşır şekilde cömertlikte bulunuldu. Ordusunun şehrin yakınlarında sükûnet içinde dinlendiğı ve kendisinin de müteaddit defa imparatorla beraber olduğu ve ihtiyaçları üzerine görüştüğü birkaç günden sonra, silahlı adamlarıyla beraber gemilerle, dostça ve sevgiyle karşılandığı orduların yanına geçmek için izin aldı. Burada sefer boyunca başlarından geçen tehlikeleri neşeyle birbirlerine anlatıp, hatırlatarak günlerce eğlendiler. Fakat sonra sadede gelip, ciddiyetle başladıkları işi nasıl tamamlayacaklarını müzakere ettiler. Onlar bu meseleyle meşgul oldukları ve arkadan gelecek yoldaşları tereddüt edip, lüzumsuz zaman geçirdikleri için onlara kızdıkları sırada Toulouse Kontu'nun ve Le Puy piskoposunun bir elçisinin geldiğı görüldü ve bunların geldikleri, en kısa zamanda şehre gidecekleri bildirildi.

FASIL

17

Toulouse Kontu ile Le Puy başpiskoposunun Dalmaçya'daki tehlikeli seferleri

XVII. Bu iki büyük ve ünlü adam, seferin başlangıcında birbirinden ayrılmaz yoldaş idiler. Ve onlarla beraber sadece asaletleriyle değil, ince ve zarif ahlaklarıyla tanınmış olan Başpiskopos Wilhelm-von Orange, Kont Raimbold von Orange, Gaston von Bearn, Gerhard von Roussillon, Wilhelm von Montpellier, Forez Kontu Wilhelm, Raimund Pelez, Centon von Bearn, Wilhelm Amanjeu ve burada adlarını zikredemeyeceğimiz, ama ata yurtlarını, akrabalarını, arkadaşlarını ve zengin mülklerini terk edip, gönüllü olarak yoksulluk içinde Mesih'in ardından gittikleri için hayat kitabında yazılı olan pek çokları vardı. Bunların hepsi saygıyla zikredilen övgüye lâyık kişilere katıldılar. Onlar Lombardia ve Friaul denen bölgeden Aquileia üzerinden İstria'ya ve oradan Dalmaçya'ya geçtiler. Dalmaçya, Macaristan ile Adriyatik Denizi arasında Zara, Spolet de denen Salone, Antibaris ve Ragusa adında dört büyük kente sahiptir. Yağma ve katliama alışkın vahşi bir halkı vardır ve dağlar, ormanlar, büyük nehirler ve geniş meraların bulunduğu fakat tarımın yapılmadığı bir yerdir, çünkü halkı sürekli olarak sürüleriyle uğraşır. Deniz kıyısında oturanların sadece çok azı bunlardan hariç tutulmalıdır. Bunlar diğerlerinden dil ve ahlak bakımından ayrılırlar, çünkü diğerleri Slavca konuşup, barbar olmakla birlikte bunlar Latince konuşurlar. Bu eyâlette özellikle kış ve ülkenin engebeleri nedeniyle üstesinden gelecek pek çok zorlukla karşılaştılar, fakat yiyecek ve diğer ihtiyaç maddeleri sıkıntısı vardı ve birkaç gün açlıktan muzdarip oldular. Halk, şehirlerden ve müstahkem kalelerden çoluk çocuk ve bütün eşyalarıyla birlikte, ürkek av hayvanları gibi dağlara ve ormanların

çalılıklarına kaçtılar ve bizimkilere görünmekten korktular. Fakat bu gizlenenler, seferdeki orduyu uzaklardan izleyerek, yavaşlayıp ordudan ayrılan bir yaşlı adam veya kadın gördüklerinde öldürdüler. Ancak, daima sorumluluğu taşıyan kont, ordudan birkaç prensi ileri gönderdi, fakat kendisi zırhlı süvarilerle arkayı tutup, daima en son geldi. Ayrıca, hava öyle kapalı ve sisli idi ki, karanlık elle tutulacak gibiydi ve arkadakilerin, öndekilerin izini takip etmesi mümkün değildi. Önde gidenler, bir taş atımı mesafede olanları bile fark edemiyordu. Zira pek çok akarsu ve nehirler dolayısıyla neredeyse her tarafı bataklık olan ülkede, hemen her gün nem ve kalın bir sis tabakası yükselir ve berbat bir hava hüküm sürer. Böylece Dalmaçyalı Slavlar ülkenin sâkinleri olarak yolu bulabildikleri için, orduyu çalılıkların arkasından takip ettiler ve sık sık saklandıkları yerlerden çıkarak silahsız insanlara saldırdılar. Ancak, Kont ve diğer soylular da bunlara saldırdılar ve mızrak ve kılıç darbeleriyle pek çoğunu öldürdüler, kaçıp gizlenebilecekleri ormanlar yakın olmasaydı daha pek çokları öldürüleceklerdi. Kont, bir gün bu hainlerden yakalanan birinin, bu ceza münasebetiyle arkadaşlarının orduyu takip etmesinden vazgeçmeleri için, ellerini ve ayaklarını dövdürdü. Bu bölgeyi zahmetli bir şekilde tam üç haftada geçtikten sonra Slav kralıyla karşılaştıkları İşkodra şehrine vardılar. Kont nazik ve hayırsever bir adam olarak, değerli hediyelerle gönülleri kazanmaya ve en azından şehir halkının kendi halkıyla ticaret yapmasını sağlamaya çalıştı. Ancak bu yolla da bu vahşi insanları değiştiremedi, tersine onları daha düşmanca buldu. Nihayet, burada bu Dalmaçyalılarla savaşmak için dört gün geçirdikten sonra Durazzo'ya vardılar.

FASIL

18

Durazzo'ya varış.

İmparatorun elçilerinin tekrar gelmesi

XVIII. FAKAT imparator çok zeki ve yüce bir adam olan ve beraberinde büyük bir ordu bulunan kontun varışından endişeye kapıldığından, çok evvelden onu onurlandırmak, mükemmel bir şekilde hizmet ettirip, selamlayarak, duyduğu saygıyı ifade etmek üzere, Durazzo'ya saygıdeğer bir elçilik heyeti göndermişti. Elçiler kendilerinden istendiği gibi onun huzuruna çıkınca, gönül alıcı ifadelerle konuşup, imparatorun şu mektubunu takdim ettiler: “Sevgili Kont, uzun süreden beri, ta uzaklara yayılan dürüstlüğünüz ve bilgeliğiniz imparatorluğumuzun kulağına geldi ve meziyetleriniz, kişiliğinize olan dostluk ve saygıyı kanıtlamam için bana ilham verdi. Bu nedenle varışınızı hasretle bekledim, çünkü soylu ve yüce majestelerinizle imparatorluğumuzun bazı kamusal işleri üzerinde müzakerede bulunmak isteriz. Buna göre, kavga ve kargaşa olmadan acilen ülkemizden istediğiniz gibi geçmenizi ve emniyette olacağınız, her türlü sevgi ve saygıyla karşılanacağınız benim yanıma gelmenizi diliyorum. Halkınızın daima ucuz fiyatlarla yiyecek maddeleri satın alabilmelerini sağlamayı taahhüt ederim.” Kont ve ordusu, bu mektupla yeni bir cesaret ve umut kazanıp, dağlar ve ormanlar üzerinden bütün Epirus'u pek çok zahmetle geçip, kamp kurdukları Pelagonia denen zengin bir yere geldi. Burada, daha rahat olduğu için çadırını ordugâhtan biraz uzakta kurmuş olan saygıdeğer Puy Piskoposu, Bulgarların baskını sonucunda esir alındı. Fakat böyle bir rahip, Tanrı'nın halkına henüz çok gerekli olduğu için Tanrı'nın inayetiyle, tesadüf eseri olarak hayatta kalabildi. Soygunculardan

biri onda altın bulmak ümidiyle, diğerlerine karşı onu koruduğu sırada gürültüyü duyan ordu harekete geçerek eşkıyalara saldırdı ve piskoposu kurtardı. Günlerce çekilen birçok zorluklardan sonra Selanik ve bütün Makedonya üzerinden, Hellespont üzerinde bulunan ve İstanbul'a yaklaşık dört günlük uzaklıktaki kıyı şehri Rodosto'ya gelindi. Kont burada yine imparatorun elçilerini buldu ve kendisinden önce gelmiş olan prenslerin habercileriyle karşılaştı, bunlar onun imparatorla işini bitirdikten sonra, kendilerini takip etmek üzere, ordusuyla acilen hareket etmesini bildirdiler. O da onlara aynı şekilde elçileri geri gönderdi.

FASIL

19-20

Kontun imparatora bağılılık yemini etmeyi reddetmesi.

İmparatorun ona karşı haince davranması.

XIX. İMPARATORUN elçilerinin ve prenslerin istekleri doğrultusunda Kont ordusunu kampta bulunan piskoposların ve diğer soyluların nezaretine verdi ve az sayıdaki maiyetiyle birlikte defalarca davet edildiği İstanbul'a giderek, imparatorluk legatları eşliğinde imparatorun huzuruna çıktı. Bu onu burada ileri gelen maiyetiyle birlikte bizzat saygıyla karşılayarak nezaket ve samimi dostluğunu kanıtladı. İmparator, yaltaklanırcasına selefleri gibi vassallık yemini etmesi için onu ikna etme yollarını aradı, fakat Kont kararlılıkla bunu reddetti. İstanbul'da bunlar olurken, Kont onun vassalı olmak istemeyince, imparator öfkelenerek gizlice Kont'un ordusuna saldırımları ve zarar vermelerini emretti. Onlara iyi bir yenilgi tattıracağından hiç endişesi yoktu. Bütün diğer prensler ona bağlanmış oluklarından ve bütün orduları Boğaz'ın ötesinde bulunduğundan kolayca gelemeyecekleri için, bu ona ayrıca cesaret ve güven veriyordu. Yani, oradan geriye dönmelerini engellemek üzere, üzerinde ticari mallar veya mürettebat bulunan bütün gemiler, hemen tekrar kıyıları terk etmek zorunda bırakıldı. Zaten bu yüzden yaltakçılık ve dalkavuklukla her birini karşıya geçirerek, şehir önünde ordularını birleştirmemelerini sağlamıştı. Zira söylentiye göre, bizimkilerin gelişi onda şüphe uyandırmış ve birleşmelerinden daha çok korkmuştu. Prensler karşı gösterdiği cömertlik, sevgisinden değil kurnazlık ve hainliğinden ileri geliyordu. Fakat bizimkilerin saflıklarından dolayı Greklerin iki yüzlülüğü ve aşağılık imparatorlarının

hainlik ve kurnazlığı, aslında onun cömertçe ve dostça davranışları nedeniyle kanıtlanamadı.

XX. BÖYLECE imparatorun emrini alan kumandanlar, birliklerini hazırladılar ve imparatorun emrini yerine getirmek üzere geceleyin, gizlice Kont'un kampına saldırdılar. Oldukça beklenmedik bir şekilde geldikleri için, onların büyük bir kısmını öldürmek kolay oldu, uyanarak, silahlarına davranmadan önce, rezilce bir firar ve sefilce bir yenilgi vuku buldu. Ama sonunda soyluların çağrısı üzerine tekrar birleşip, cesaretlendiler ve imparatorun yağmacı askerlerine büyük kayıp verdirdiler. Şimdi bizimkiler durumlarını erkekçe korudular, böylece sefer esnasında yaşadıkları beklenmedik sıkıntılar ve sık sık hemen hemen her gün uğradıkları kazalar yüzünden sefere çıktıklarına pişmanlık duydular ve başladıkları teşebbüsten gittikçe soğudular. Çektikleri zorluklar yüzünden kendi planları hakkında öyle umutsuzluğa düştüler ki, sadece halktan birçokları değil yüksek mevkilerden kimseler de teşebbüsü tamamlayabilmekten kuşulanmaya ve ettikleri yeminleri düşünmeden evlerine dönmeyi düşünmeye başladılar. Sadece onları bu muhteşem teşebbüse sevk eden piskoposların ve din adamlarının teşvikleri, onları saflarını terk etmemeye ve evlerine geri dönmemeye ikna edebilirdi. Bu haber Kont'a ulaştığında bu ihanetten dolayı kalbi incindi ve elçi olarak gönderdiği soylular vasıtasıyla onu bu ihanetle suçlayıp, adamlarına yapılan muamelenin, bizzat onun arzusu üzerine müteaddit defa gerçekleşen elçilik görüşmelerinde alınan kararlara ve ahlaka aykırı olduğunu bildirdi. Ama arzuları ve ricaları üzerine, birlikleri önde giden prenslere de, yaşadığı talihsizlikleri ve imparatorun ailenin ihanetini bildirdi ve kardeşleri olarak onları intikama davet etti. Adamlarının intikamını almak için Kont'un gücü olsaydı, prenslerin herhangi bir müdahalede bulunup, tehlikeye girmeleri için iradesini kullanmazdı. O, cesur ve hiçbir hakareti unutmayan ve sadece kendi iradesine güvenen bir insandı. Yaptığına pişman olan imparator, onun çok fazla tahrik olduğunu görünce hâlâ ordularıyla karşı kıyıda beklemekte olan Bohemund'a ve Flandern Kontu'na, aracılık yaparak kendisini Kont'la uzlaştırmalarını rica etti. Onun daveti üzerine geldiler ve Kont'la konuşmayı kabul edip, kendi meseleleri gibi

gördükleri sorunu halletmeyi kabul ettiler, çünkü kendilerinin de daha önceden yaşamış oldukları hoşnutsuzluk karşısında, şimdi intikam alma zamanı olmadığı görüşündeydiler. İntikam, çok zaman alacak ve Tanrı'nın yolunda ilerlemeyi geciktirecekti. Ve sonunda dindar prensler konuşmalarıyla, anlayışlı bir adam olan Kont'u yatıştırmayı başardılar. O, prenslerin tavsiyelerini tuttu ve kendine hâkim oldu. Bunlar yeniden imparatora gittiler ve bunun nasıl kötü bir hareket olduğunu açıkça ifade ettiler. İmparator onların ne kadar öfkeli olduklarını ve birlikte nasıl sıkı durduklarını görünce, kendi sarayında Kont'un ve toplantıda hazır bulunanların önünde mazeretler gösterip özürler diledi ve bütün bunların kendi bilgisi ve buyruğu dışında vuku bulduğunu yeminlerle beyan etti. Ama bütün masumiyetine rağmen Kont'un memnuniyetini sağlamaya hazırdı. Böylece Greklerin hainlikleri ve imparatorun kötülüğü günden güne ortaya çıkıyor, onun halkımızı nefretle izlediği ve bütün Latinlere düşman olduğu, prenslere gün gibi aşikâr hale geliyordu. Fakat onlar çabalarını başka tarafa yönelttikleri ve Tanrı adına bir teşebbüs yürüttükleri için, kendilerine yapılan hakaretlerle, üstlendikleri dini işi yapmalarına konan engellere katlanmayı daha uygun gördüler.

FASIL

21

İmparator'un Kont'la uzlaşması.

İmparatorun Haçlı Seferi'ni yönetmeyi reddetmesi.

Kont'un İznik'e gitmiş olan diğer prensleri takip etmesi.

XXI. BÖYLECE prenslerin tavsiyeleri üzerine Kont imparatorla yeniden barıştı ve diğerlerinin yaptığı gibi ona vassallık yemini etti. Böylece o imparatorun teveccühünü tam olarak yeniden kazandı ve sayılıp, tartılamayacak miktarda bolca büyük hediyelerle onurlandırıldı. Diğer prensler de hediyeler aldıktan sonra vedalaştılar ve Boğaz üzerinden Bithynia'daki ordugâhlarına döndüler. Ama Kont'un hızlı bir şekilde takip etmesini özellikle rica ettiler. Ancak bu arada Kont da İstanbul'dan geldi ve onun emriyle, hemen diğerleriyle birleştiği Bithynia'ya geçildi. O, akıllı bir adam olarak, kamu yararı için birkaç gün şehirde kaldı ve sürekli olarak birliklerini düzenlemekle meşgul oldu. Prenslerin arzusu üzerine o, ondan öncekilerin yaptığı gibi imparatorun sefere katılmasını ve Tanrı'nın ordusunun komutasını üstlenmesinin yollarını aradı. İmparator tüm prenslerin ve Toulouse Kontu'nun bu isteklerini, her fırsatta topraklarına saldıran ve huzuru bozan vahşi komşuları Bulgarlar, Kumanlar ve Peçenekler'e karşı korumak zorunda olduğunu ileri sürerek reddetti. Ona kalsa, düşman komşularına imparatorluk üzerindeki kötü emellerini gerçekleştirmek için fırsat vermeyecek olsaydı, çok faydalı bu Haçlı Seferi teşebbüsünde yer alırdı. Fakat onun bütün sözleri kurnazlık ve hile içeriyordu, o sadece, yardımını sağlamaya çalışan bizimkilerin arasında ilerlemesini kısındıklarının teşebbüsünü engellemek için bir bahane arıyordu. Fakat daha önce karşıya geçmiş olanlar yani Gottfried, Bohemund, Kont Robert von Flandern ve Puy Piskopo-

su, yola devam için hazırlanmışlardı. Onlar gelecek olanları beklemek üzere İznik'e gitmek istiyorlardı. Ve Bithynia eyâletinin büyük şehri Nikopolis'ten bir günlük mesafe ileri gittiklerinde, saygıdeğer Rahip Peter Eremit, kışlamış olduğu komşu bir bölgeden yanında kalan az sayıdaki maiyetiyle birlikte onların yanına gidip, prensleri karşıladı ve seferde onlarla birleşti. Şimdi her türlü dostça karşılanıp, adamlarının akıbeti hakkında sorular sorulduktan sonra, sırasıyla her şeyi ortaya koydu ve onlara nasıl inatçı, imanı zayıf, itaatsiz bir halk olduklarını ve kötü geçmişi kendilerinin yazdığını anlattı. Prensler onun ve adamlarının talihsizliklerini teselli ettiler ve ona ve maiyetine büyük cömertlik gösterdiler. Ordu, farklı birliklerle art arda, Tanrı'nın giderek artan yardımıyla, acele etmeden İznik'e kadar geldi. Burada, arkadan gelecek olan prenlere de rahatça yerleşebilecekleri alanlar bırakıp, dairesel bir kamp kurdular ve Mayıs ayının on beşinde şehri kuşatmaya başladılar. Fakat Toulouse Kontu, bol miktarda hediyeler aldığı imparatorun yanına gitti ve şehirde işlerini tamamladıktan sonra, yanındaki adamlarıyla birlikte hızla adı geçen şehre geldi.

FASIL

22

Eustachile Norman Robert'in İstanbul'a gelmeleri. İmparatoru suçlamaları ve sonra diğerlerini izlemeleri

XXII. BU ARADA şanlı Normandia Kontu Robert ve aynı maiyette bulunan diğer ünlü adamlar, yani Chartres Kontu Stephan ve Blois, Kont Gottfried'in kardeşi Eustach, imparatora ve kardeşlerine ikinci bir elçi göndererek, yakında geleceklerini bildirdiler. Aumale Kontu Stephan, Britanya'dan cesur adamlar Alan Fergand ve Conan, Perche Kontu Rotrut ve Roger von Barneville de onlarla birlikteydiler. Bunların hepsi ve diğerleri takdire şayan ve soylu adamlardı, Flandern Kontu ve Büyük Hugo geçen yıl, kışın başlangıcında Apulia'ya gittiler ve diğerleri Durazzo'ya geçerken, Apulia ve Kalabria'nın müsait bölgelerinde kışı geçirdiler. Nihayet ilkbaharın başında denizi geçtiler ve diğerleri gibi Durazzo'ya ulaştılar. Sonra Apulia'da kaybettikleri zamanı yeniden kazanmak üzere daha hızlı yol aldılar. Ve nihayet Tanrı'nın yardımıyla herhangi bir engelle karşılaşmadan İllirya, Makedonya ve her iki Trakya üzerinden imparatorun kendilerini saraya çağırdığı ve maiyetindeki soylular tarafından saygıyla karşılandıkları İstanbul'a vardılar. Aynı anda oradan buradan, şuradan konuşulduktan sonra parlak vaatlerle ve süslü konuşmalarla ikna edilmeye çalışıldılar. Fakat bunlar, kendilerinden öncekilerin yaptığı gibi, aynı şekilde imparatora bağlılık yemini yaptılar. Onlar zaten imparatorun huzuruna çıkmadan önce bütün bunların hepsinin provasını yaptılar ve kendi kendilerine dediler: "Artık birbirimizin kardeşi değiliz." Böylece imparatorun iltifatına pek çok hediyelere mazhar oldular. Hazineden altın, kıymetli giysiler, ipekler, kaplar, hiç görmedikleri hediyeler aldılar. Tüm bunların ötesinde, bizde

olmayan mucizevî şeyler. Bu hediyeleri aldıktan sonra, yoldaşlarını bekletmemek üzere imparatora veda ettiler ve Boğaz'ı geçip, bütün Hristiyan ordusuyla birleştikleri İznik'e gittiler. Varışlarını hasretle bekleyen prensler onları kucaklayarak karşıladılar ve belirlenen yere ordugâhlarını kurdular.

FASIL

23

İmparator'un Haçlılara bir Grek kılavuz göndermesi

XXIII. HAÇLILARIN ordugâhında, imparatorun Tatikios adıyla maruf, aşağılık, hain ve kötülüğünün sembolü kesik burnu olan sadık bir adamı vardı. İmparator bunu, kuvvetli bir ihtimalle yol kılavuzu isteyen bizimkilere, seferde rehberlik etmesi için tayin etmişti. O, yolları çok iyi bildiği ve hainlik ve kurnazlığından ötürü çok sözler verdiği için imparator tarafından seçilmişti. Bu, kuğular arasında gıdaklayan kaz ve yılan balıkları arasında yılan eksik olmasın diye, adamlarıyla beraber prenslerin yanına yerleşti. Yani her ne olduysa ve söylendiyse usulüne uygun olarak eğip, büktükten sonra imparatora bildirdi ve buna karşılık, sürekli olarak gidip gelen haberciler vasıtasıyla imparatorundan yalan yanlış talimatlar aldı. Burada ilk olarak farklı yollarda, farklı zamanlarda, farklı prensler tarafından kumanda edilen ordulardan müteşekkil Tanrı'nın ordusu toplanmıştı. Ülkelerinden ayrıldıktan sonra Tanrı'nın sevgili kumandanları ve orduların reisleri ilk defa adı geçen şehrin önünde birleştiler. Oraya kadar biribirilerini görememiş ve kamu işlerini tartışıp görüşememişlerdi. Ordunun teşekkülünde her iki cinsten altı yüz bin yaya ve yüz bin zırhlı atlı yer alıyordu. Bütün bunların hepsi şehrin önünde durdular ve Rabb'in izniyle emeklerinin ilk meyvelerini almak ve şehri fethetmek üzere bütün gayretlerini gösterdiler.

ÜÇÜNCÜ KİTAP

FASIL

1

İznik'in tasviri.

Kılıçarslan'ın savaş hazırlıkları.

I. İZNIK, önceden Bithynia'nın, bu eyâletin başşehri olan Niko-media'ya (İzmit) bağımlı olan eski bir şehridir, fakat daha sonra İmparator Büyük Konstantinos, bu şehirde yapılmış olan Birinci Mukaddes Konsil'e hürmeten, onu bu statüden çıkarmıştır. Yani Papa Sylvester ve saygıdeğer İstanbul Patriki Aleksandr ve zikredilen İmparator Konstantinos zamanlarında üç yüz on sekiz peder tarafından burada Arius ve takipçilerinin sapkınlığına karşı, gerçeği azizlerin tanıklığıyla ortaya koyan ve Tanrı'nın bütün kiliseleri için adil bir inanç formülü ortaya koyan bu öğretiyi lanetleyen kutsal bir konsil kuruldu. Daha sonra burada İrene'nin dindar İmparator Konstantinos zamanında burada ikona ve suret tapıcılığına karşı yapılan yedinci genel sinodda Roma Piskoposu Adrian ile saygıdeğer İstanbul Patriği Tharasius bir araya geldi ve sapkınlar irtidatlarına karşılık Ortodoks kilisesi tarafından lanetlendi. Şehir, etrafı neredeyse hemen hemen birçok dağlar ile çevrili bir düzlemde olup, toprak verimli, zemin müsaittir ve ağaçlıklar ve ormanlar çeşitli faydalar sunar. Doğusunda, üzerinden birçok yönlerden gemilerle İznik'e gidilebilen çok uzun ve geniş bir göl vardır. Bu şehre önemli bir savunma imkânı sağlar, çünkü dalgaları surlara vuracak kadar yakındır. Diğer taraflarında surlarla, küçük kaynaklarla sulanan ve şehri zapt etmek isteyenlere çok büyük engel çıkaran bataklıklarla çevrilidir. Bundan başka şehir halkı çok savaşçı ve kendinden emindir ve çok kalın ve sağlam yapılmış olan kuleler ve surlar şehri öyle

korur ki, bizimkiler oraya geldiklerinde bunun müstahkemliğine dayanıklılığına çok şaşırılmışlardı. Bu şehre ve çevresine, eyâletlerin sınırlarına kadar Kılıçarşlan adında bir emîr hâkimdir. Perslerin hükümdârı anlamına gelen şâh unvanını taşımakta olup, akıllı ve cesur bir adamdı. Bu bizimkilerin gelişini bir hayli evvelden duymuş ve bunun üzerine çok huzursuzlanarak doğuya gidip, gelmekte olan müminlere karşı prensleri yardıma çağırmıştı. O bazen ikna bazenda acilen rica ederek ve altın ödeyerek İran'dan ve komşu eyâletlerden sayısız Türk orduları temin etti. Bunların yardımıyla şehri ve tehlike altındaki topraklarını kurtarabileceğini umuyordu. Bütün bu eyâletler, Boğaz'dan Suriye'ye kadar otuz günlük mesafede, aynı şekilde Akdeniz'den batı sınırlarına kadar Aleksius'un üçüncü selefi İstanbul İmparatoru Konstantin Diogenes zamanında, zikredilen I. Kılıçarşlan'ın amcası olan İran'ın Büyük Sultanı Belfetofh¹ tarafından fethedilmiş ve büyük bir kısmı zikredilen I. Kılıçarşlan'a verilmişti. Böylece bu, Kilikya'daki Tarsus'tan Boğaz'a kadar olan topraklara kendi mülkü olarak oturarak, efendileri için vergi ve haraç toplamak üzere memurlar yerleştirdi, hatta bizzat İstanbul'un karşısında yolculuk edenlerden ücret talep etti. Ama kendisi de çok büyük çabalarla topladığı askerî güçlerini bizimkilerden on milden uzak olmayan komşu dağlara yerleştirip, zayıat vermeden, uygun bir fırsatta bizimkilerin üzerine saldırarak, şehri daha fazla taciz etmelerini engellemek istiyordu.

¹ Willermus'un burada kast ettiği Büyük Selçuklu Sultanı Alp Arslan olup, Belfetofh herhalde "Ebûlfeth" in bir versiyonudur.

FASIL

2-11

Şehrin kuşatılması.

Kılıçarslan'a karşı kazanılan zafer.

II. YANI ORDULARIMIZ adı geçen şehre geldikleri gibi, kamp henüz usulüne uygun düzenlenmeden ve ayrı ayrı birlikler, kendilerine belirlenen yerlerde pozisyon almadan hemen şiddetle kuşatmaya başladılar. Ancak, onlar gelir gelmez kamp yerlerini zaten kendileri seçtiler ve yukarı tırmanacak olanları belirlediler ve esasen onların çabaları en başta şehir halkının giriş ve çıkışlarını engellemeye yoğunlaştı. Fakat daha önce söylediğimiz gibi şehirle bağlantılı olan göl onlara bir hayli savunma avantajı sağlamaktaydı. Şehir halkı istediği yere hiçbir engelle karşılaşmadan kayıklarla gidip gelebilmekteydi. Halkımızın hiç kayığı bulunmadığı için, bu gidiş gelişleri engelleyemiyordu. Ama kırsaldan hiç kimsenin şehre girmemesi için dikkat ediyorlar ve yollarla girişleri çok sıkı kontrol ediyorlardı. Fakat şehri kuşatılmış olan adı geçen I. Kılıçarslan, sadık iki adamını göl üzerinden şehre yollayıp, halkının cesaretle dayanması için şöyle bir mektup gönderdi: “Şehrimizi kuşatıp almak isteyen bu barbarlar önünde artık korkmayın. Kuvvetli, cesur ve kalabalık orduyla yakınlarınızda bulunuyoruz ve arkamızdan kalabalık ordular yardıma gelmesi ve birleşerek onların ordugâhlarına hücum etmemiz yakındır. Bu nedenle biz dışarıdan hücum ederken, kapıları tutmaya ve bize yardım etmeye hazır olun. Onların kalabalıklığı karşısında korkmayın, onlar çok uzaklardan, güneşin battığı yerden geliyorlar. Uzun yolculuktan dolayı yorgun ve bitkin olan savaşçılar ve yüklerini taşıyan atları bizim taze kuvvetlerimizle mukayese

edilemez. Sizler onlardan çok sayıdakilere karşı nasıl kolayca zafer kazandığımızı, bir günde onlardan elli bin kişiyi imha ettiğimizi biz-zat hatırlarsınız. Cesaretlenin ve endişelenmeyin, çünkü sabahleyin yedinci saatten önce size tamamen yardım edilecek ve düşmandan kurtulacaksınız.”

III. GÖNDERİLENLER şimdi gölün kıyısında rahatça bir yerde gizlenebilmek için oraya buraya gidiyorlardı. Ve bir çıkış ararken bizimkiler aniden üzerlerine saldırıp, birini esir edip, diğerini kargaşada aşağı atıyorlardı. Tutsak, incitilmeden prenslerin önüne getiriliyor ve burada korkunç tehditlerle, niçin ve kim tarafından gönderildiği itiraf ettiriliyordu. Fakat onların verdiği bilgilere göre, I. Kılıçarslan bu ikisini, halka kendisinin geldiğini, yakınlarda bulunduğunu, sayısız kalabalık ordular topladığını ve ertesi gün gizlice kampımıza saldıracağını duyurmaları için göndermiş. Ordumuzun liderleri adı geçen I. Kılıçarslan'ın acilen gelmek istediğini öğrenince adı geçen adamı gözaltına aldılar ve henüz yanlarına varmamış olan Toulouse kontuyla Le Puy piskoposunun acilen gelmesi için haberci gönderdiler. Elçilerdeki kardeşlerinin yazısı üzerine, hiç vakit kaybetmeden bütün gece sürekli yol aldılar ve güneş doğarken erkenden, sayısız kalabalıkla, silahları parlayarak, büyük bir gürültüyle ve bayrakları yukarıda olarak ordugâha geldiler. Ve henüz yüklerini bırakmadan, esirlerin önceden dedikleri gibi I. Kılıçarslan'ın üçüncü saatte dağlardan muazzam bir orduyla geldiğini ve şehrin karşısındaki düzlükte şehre yanaşmak için durduğunu görünce, ordugâhta kendilerine belirtilen yere yerleştiler. Bunu gören bizimkiler trampetlerin çağrısı üzerine hızla silahlarına sarıldılar. Boruların çalmasıyla bütün ordu uyandı. Birlikler, halkımızın eksiksiz bilgi ve deneyim sahibi olduğu savaş sanatının en ufak ayrıntılarına göre savaş düzeni aldılar ve şimdi düşman ile karşılaşmaya hazırıldılar.

IV. I. KILIÇARSLAN şimdi yaklaşık on bin süvarilik bir birliği ileriye gönderdi. Bunlar öğleye doğru Toulouse kontuna teslim edilen kapiya hücum ettiler. I. Kılıçarslan bu kontun gelişinden habersizdi ve burayı dün ve evvelki günkü gibi zapt edilmemiş bulacağını zan-

nediyordu; bilâkis burada diğer mevkilerden daha fazla birliklerle karşılaştı. Fakat Türkler bundan habersizdi, tersine adı geçen bu yere hücum ettiler ve büyük bir cesaretle henüz yüklerini boşaltmamış olan kontun birlikleriyle çarpıştılar. Bizimkiler onları hayrete düşürecek şekilde karşıladılar ve I. Kılıçarşlan'ın düzeni bozulan birliklerini cesaret telkin ederek bizimkilere karşı gönderdiğini görünce, onları saflarını çözerek kaçmaya zorlayacak şekilde geri püskürttüler. Ama ordularıyla birlikte dışlerine kadar zırhlı olan Dük ve Bohemund, düşman ordularının kalabalık ve yoğun gelmiş olduklarını ve kontun ordusunun gücünün üzerinde bir çabayla savaştığını görünce, hep birlikte düşman ordusunun üzerine atılıp, kılıçlarıyla ve mızraklarıyla meydan savaşına giriştiler. Düşmanlar bir saat boyunca cesaret ve kuvvetle direnip, yaklaşık dört bin ölü verdikten ve bir kısmı da esir düştükten sonra kaçmaya başladılar. Ama Tanrı'nın yardımıyla bizimkiler bu ilk zaferi kazandıktan sonra, kuşatma devam etti ve kuşatma halkalarının araları tamamen dolduruldu. O günden itibaren hiçbir zaman, ne I. Kılıçarşlan ne de benzeri diğer kâfir prensler onların kuşatmasına müdahaleye cesaret edemedi. Bu savaşta adı geçen mükemmel prensler vardı, fakat Tankred, Walter von Garlande, Fransa kralının kamarotu, Guy von Possessa ve Roger von Barneville bu vesileyle büyük ün edinmişlerdi. Düşmanları korkutmak için bizimkiler binlerce esirden bir kısmının kellelerini mancınıklarla şehre fırlattılar ve bir kısım şanslı esirleri de imparatora gönderdiler. O, teşekkür etmek üzere, büyük cömertlikle prenslere çok para ve ipekliler gönderdi ve onlara gerekli iâşenin verilerek, istedikleri şekilde alışveriş yapmalarının engellenmemesini emretti.

V. ZİKREDİLDİĞİ gibi prenslere şimdi şehri her taraftan kuşatmak ve uygun yerlere yerleşmek müsait gibi görünüyordu. Şehir halkını her yandan baskı altına alırlarsa, daha kolay teslim olacaklarını düşünüyorlardı. Alınan ortak karara göre, bütün bölgeyi paylaştılar ve her prensin yerini belirlediler. Dükü, her iki kardeşiyle ve ordularıyla beraber doğuya yerleştirdiler. Bohemund ve Tankred onu takip edenlerle ve adlarını yukarıda zikrettiklerimizle birlikte ordularıyla şehrin güneybatısını aldılar. Flandern Kontu ile Norman pren-

si ordularıyla onların yanında yerlerini aldılar. Toulouse kontu ve Puy başpiskoposu adamlarıyla orta alandaydılar ve yanlarında Kont Stephan von Chartres ile Blois, Büyük Hugo ve diğer bütün ileri gelen ve meşhur adamlar bulunuyordu. Şimdi şehir her taraftan kapatıldığında, prensler surların altına hızla scrophae² denen makineler ve taş fırlatan mancınıklar yerleştirdiler. Yakınlarda bulunan orman onlara gerekli malzemeyi sundu. Sanatkârları çağırdılar ve şehri zapt edebilmek için işin hızlı bir şekilde tamamlanmasına çalıştılar. Ve bunlar büyük bir gayretle yapılırken -şehre karşı sık sık hücum edilip saldırılabildi yedi hafta olmuştu- bir gün göğüs göğüse savaşıyan iki asil ve şanlı silahşör, başka bir adı Calderon olan Balduin ile Balduin von Gent kaybedildi. Kuşatmada cesaretle savaşıyan bunlardan biri fırlatılan taşla, diğeri ise okla öldürüldü. Sonra, prenslerin kararı üzerine ordu yeniden bir saldırı yaptığında Kont Wilhelm von Forez ve Galon von Lille öldüler. Onlar, düşmana karşı büyük bir gayretle savaşırken oklanarak hayatlarını kaybettiler. Burada Fransa'dan soylu biri olan Guido von Possessa da hastalanıp bir süre sonra kaybedildi. Bu insanların kaybı Tanrı'nın halkını büyük üzüntüye boğdu. Onları saygıyla gömüp, soylu ve saygıdeğer adamlara mutut şekilde yapılan cenaze merasimini dini sevgiyle yerine getirdiler.

VI. BİR GÜN prenslerin hepsi, her biri kendi tarafında makineleri surlara yerleştirip, bunları çalışır hale getirmek ve içeriye girmeyi başarabilmek için yarışırken -zira cesur adamlar olarak yorulmak nedir bilmiyorlardı- soylu ve Alman İmparatorluğu'ndan ünlü Kont Hermann ve Heinrich von Esch adamlarının yardımıyla, büyük çaba ve gayretlerle aletleri surlara getirdiler. Makineler meşeden yapılmış güçlü kirişlerle desteklenmiş perdelerden oluşuyordu, öyle ki yirmi süvarinin ok atışlarından ve fırlatılan değirmen taşlarından zarar görmeden, güvenle durabileceği boşluğa sahipti. Söylendiği gibi surlara yanaştırılan bu makine, duvarların üstünde savunma yapan ahalinin fırlattıkları büyük taşlarla tamamen paramparça

² Domuz demektir. Ordu mühendisleri bazan içlerindeki adamları korumak üzere, üstü kaplanmış ahşap bir iskelete halatlarla bağlı olan "domuz" ya da "koçbaşı" yaparlardı. Harold Lamb, *Haçlı Seferleri*, Tutku Yayınları, Ankara 2012, s. 28.

oldu, kırımlar kırıldı ve içindekiler ezildiler. Bütün halkımız zikredilen soylu adamların büyük çabalarla pek çok gün giriştikleri işin mahvolmasına üzüldü. Bu cesur adamların sefil bir şekilde ölmelelerine kederlendiler.

Ancak, zafer kazanmak umudu ile birbirlerini teselli ettiler ve onlar Mesih aşkına giriştikleri böyle bir teşebbüste hayatlarını kaybetmekle daha iyi bir yaşam elde edeceklerine kesinlikle inanmaktaydılar. Böyle bir savaşta ölüp, şehit olmayı haksızlık olarak telakki etmiyorlardı. Bu umut, ölümü küçümsemek ve mevcut yaşamı hiçe saymak için onlara güç veriyor, tehlikelere cesaretle atılıyorlardı. Böylece her prens kuşatmayı her yandan şevkle sürdürdü, her biri şöhretleri uğruna kendi bölümlerinde aktif olmaya ve kuşatılanları baskı altına almaya gayret etti. Kuşatmanın sıkıntısı sadece şevklerini alevlendirdi; saldırılar öyle sık ve de savaş öyle sürekli idi ki, halka bir an bile huzur yoktu. Ancak, onlara her türlü faydayı sağlayan göl, bizimkilere de bu yolda pek çok avantajlar sunmakla beraber, gayretlerinin başarıya ulaşmasına imkân vermedi. Çünkü onlar, gemilerle istedikleri kadar ihtiyaç maddelerini sağlıyorlardı, evet bu şekilde bizimkilerin gözleri önünde birkaç kez engellenmeden kente sığır sürüleri getirmişlerdi.

VII. BÖYLECE sevgili prenslerimiz toplandılar ve bu soruna en iyi çare ne olabilir diye bu konu hakkında görüştüler ve ordunun büyük bir kısmını birkaç süvari birliğiyle taşıma araçları veya gemilerle tamamen ya da parça parça göl üzerine göndermeye karar verdiler, aksi takdirde bütün çaba ve gayretlerinin engelleneceğini düşünüyorlardı. Şimdi bununla görevli olanlar göle gittiğinde Tanrı'nın yardımı ve merhametiyle orta büyüklükte gemiler buldular. İmparator onlara kolayca gemiler göndermişti. Gemileri denizden karaya çıkarıp, gerekli uzunlukta üç ya da dört arabaya bağlamışlar, insanlar ve atlarla çekip, geceleyin yedi milden uzun bir mesafe boyunca geçip, adı geçen göle başarıyla indirmişlerdi. Hristiyan ordusu şimdi göle bırakılan gemileri alınca tarifsiz bir sevince boğulmuştu. Bütün liderler kıyıya koştular ve kürekçilikten ve gemilerden anlayan ve ayrıca özellikle iyi silahşör ve cesur adamları hemen getirttiler ve Tanrı'nın yardımıyla şehri çok yakında alacaklarını kesinlikle umu-

yorlardı. Fakat şehir halkı göl üzerinde mutadın üstünde sayıdaki gemileri görünce hayrete düştü. Bunların kendilerine mi yoksa düşmanlara mı yardım getirdiğini bilmiyorlardı. Nihayet bunların bizimkiler tarafından denizden karaya çıkartılıp, sonra da göle indirilen gemiler olduğunu öğrenince, böyle imkânsız bir planı tatbik edebildikleri için bizimkilerin aklına ve gücüne şaşılar.

VIII. ŞİMDİ halkın giriş-çıkışları göldeki filo tarafından kapatıldığında, şehri zapt etmek için her kumandanın ordusunu tekrar silahlandırmasına ve kuşatılanlara şimdiye kadar olduğundan daha fazla baskı yapılmasına karar verilip, tellallar vasıtasıyla duyuruldu. Sonra her prens birliklerine komut verip, savaşa sürdürdü ve şimdiye kadarkinden daha sıkı saldırdı. Makinelerle de gayretle çalıştılar; bir kısmı surları yıkmaya, diğerleri de karşıdan atılan büyük taşları karşılamaya uğraştılar. Fakat öğle üzeri, Toulouse kontu, bütün diğerlerinden daha büyük ve kalın olan kuleye şiddetle saldırdı. Adı geçen I. Kılıçarslan'ın eşinin evi bu yakınarda olmalıydı. Kont, bu saldırıyı birkaç gün sürdürmesine rağmen bir sonuç alamadı. O, iki mancınığı sürekli çalıştırdıysa da burası öyle sağlamdı ki bir taşını bile sökemedi. Bu nedenle hedefinden vaz- geçmemek için fırlatma silahını iki katına çıkardı, olağanüstü sağlamlıkta daha büyük taş ve kaya parçaları fırlattı ve şimdi şiddetli atışlarla burçlarda çatlaklar ve yavaş yavaş duvarlarda kırıklar elde etmeye başladı. Ordu bunu görünce, birbiri ardından hepsi şevke gelerek duvarları aşılar ve kuleyi çökertmek veya en azından gedik açmak için duvarların üzerinde durdular. Kulenin çökme tehlikesi içinde olduğunu fark ettiklerinde, mancınık atışlarıyla delindiğinde veya yıkıldığında içeri girmek isteyen düşmanları durdurabilmek amacıyla ahali, bu gedikleri taş ve duvar parçaları ile dolduruyordu. Şimdi bizimkiler, büyük çaba ile getirdikleri sağlam bir kulenin koruması altında onları zayıflatmayı denediler. Ve nihayet büyük bir gayretle, demir araçlar vasıtasıyla iki silahlı adamın kolayca girebileceği kadar bir gedik açmayı başardılar. Ancak halk girenlere sertçe ve cesurca göğüs göğüse, her türlü silahla, yaylarla ve mancınıklarla düşmanı püskürtmeye ve saldırılarına karşı mukavemet etmeye hazırды.

IX. SURLARIN üzerinde onların arasında büyüklüğü ve kuvveti ile temayüz etmiş bir kâfir vardı. O, yayı ile bizimkileri büyük bir kırıma uğratiyordu. İlâveten uzun süredir sahip olduğu şansa dayanarak, bizimkilere kızıyor, hakaret ediyor ve de onlara korkaklar diye bağıriyordu. Ortalığı şiddetle kasıp kavuran bu adam, dükün ve askerlerinin dayandığı surların üzerinde duruyordu. Şanlı adam Gottfried, buna artık tahammül edemedi. O, kendine uygun bir yer aradı; yayını alıp, bu yalancıyı hedefledi ve onu öldürüp yere düşürdü, böylece o, bizimkilere verdiği bütün zararların cezasını çekmiş oldu. Bu misal üzerine, onun oklarından ve hakaretlerinden çekinen yoldaşları aynı surların bu kısmında cesurca bir direniş sergilediler. Fakat şehrin diğer kısmında şiddetle savunma yapanların bunlardan haberleri yoktu ve surların ve burçların korumasına güvenerek, bizimkilerden pek çoğunu yaralayıp, öldürdüler. Ayrıca, özellikle korunmalarına ihtiyaç duyulan mancınıklarımızın üzerine zift, yağ ve gres gibi yanıcı maddeler döküp, meşaleler atarak büyük ölçüde tahrip ettiler. Öğle üzeri, adı geçen kule üzerinde meşgul olanlar, gayretlerini ısrarla sürdürdüler. Fakat onlar dün tahrip ettikleri surların gediklerinin gece tamir edildiğini görünce şevkleri kırıldı başarılı olamayacaklarına kanaat getirdiler. Şimdi tam teşebbüslerinden vazgeçmek istedikleri anda, Normandia kontunun ordusundan cesur bir şövalyenin ortaya çıktığını gördüler. O, zırh ve miğfer giymiş ve bir kalkanla korumalı olarak, geceleyin kaledekilerin tamir ettikleri bir duvarın üzerinde, dün gerçekleştirdikleri gibi, yeni bir giriş açmak için diğerlerini cesarete teşvik edecek şekilde bağırdı. Ama düşmanlar yukarıda bütün güçleriyle savunma yaptıklarından, ona kimse yardıma gelmeye yeltenmedi ve o bu teşebbüsü bizzat yürütemezdi. O, kendisine yardıma gelmek istemeyen bizimkilerin gözleri önünde aşağı atılan büyük taş parçalarının altında ezildi. Onun cansız bedenini demir kancalarla kendilerine çektiler ve fitnelerini uygulamak için onu surların içine attılar. Sonra zırhsız ve miğfersiz olarak yeniden surların üzerine fırlattılar. Büyük bir saygıyla gömülürken, halk ona çok ağladı. Cesareti çok takdir edildi ve onun ölümünü Rabbin gözlerinde güzel bir ölüm olarak düşünüldü, çünkü onun ruhu kesinlikle seçilmişlerin ruhlarıyla birliktedir, zira savaşta bu şekilde ölenlerin, ebedî hayatı kazandıklarına ve azizlerin nurlarıyla yaşadıkları söylenmiştir.

X. BU ARADA ordularımızın liderleri mutat toplantılardan birini düzenlediler. Onlar çaba ve gayretlerinin tamamen yetersiz olduğunu açıkça gördüler. Bu sorun hakkında ne yapmaları gerektiğini birbirlerine danıştılar ve bununla meşgul ve büyük bir endişe içerisinde oldukları süre içerisinde, bir Lombard'ın gelerek, burada tüm sanatsal zekâların utanç vereceğini ve tüm çabaların hiçbir ürün vermeyeceğini söyledi. Fakat o zanaatkârdı ve kendisine çalışmasını tamamlayabilecek kadar malzeme verildiği takdirde Tanrı'nın yardımıyla adı geçen kuleyi, halkımıza hiçbir zarar gelmeden birkaç gün içinde yerle bir edebileceğini ve bir giriş açabileceğini söyledi. Ona istediği malzemeler gerekli miktarda verildikten ve çalışması karşılığında önemli miktar bir ödül garanti edildikten sonra çok değerli ve zanaatkârane bir makine inşa etti.³ Bu kulenin içinde olanlar, düşmanın savunmasına mukabil tehlikesizce surlara yanaşabilir ve duvarları korkusuzca yıkabilirdi, nitekim yapılan girişimler bunu kanıtlamıştır. Bu eser tam da onun istediği gibi inşa edilince, zırhlı ve cesur adamlar, duvarları delmek için yanlarına demirden aletler alarak içine girdiler ve duvara yanaştılar. Kuşatılanlar, her zamanki gibi sert bir biçimde ateş ve taş fırlattılar. Ama sağlam yapısı yüzünden bütün bunlar makinenin içindekilere zarar vermediği için kendi savunma araçlarına güvensizlik duymaya başladılar ve tahrip edemedikleri bu makinenin sağlamlığına ve onu inşa eden mühendise hayret ettiler. Şimdi makinenin çatısı altında gizlenmiş olanlar, düşmanların tamamen önünde, bütün güçleriyle duvarları delmeye, kuleyi çökertmeye ve taşları sökmeye çalışırken, duvarın aşağı kısmı yıkıldığına üst kısmı aniden makinenin üzerine düşerek, böyle bir ağırlığı taşıyamayıp, tahrip olmasın diye yerlerini tahta ve kerestelerle doldurdular. Kuleyi çökertmek için çok derin kazmak gerekli gibi görünüyordu, bu yüzden kuleyi tutan desteklerin altına yanıcı maddeler yerleştirdiler ve hızla makineyi terk ederek, kendi adamlarının yanına döndüler. Böylece kulenin desteklerinin yanışı gerçekleşti ve kule tantanayla yanarak kül oldu. Öyle ki belirli bir mesafeye

³ Nitelikli zanaatkârlar, ordunun mühendisler kısmında hizmet verirdi. Gerekli hallerde kuşatma aletlerini monte ederlerdi, demir oklar atan büyük sehpalı yaylar, mancınık ve arka arkaya taşlar atan daha büyük mancınıklar yaparlardı. Askerlerin onlara verdikleri isimle "cinler", ahşap direklerden, saldırıda itici güç olacak büyük silahlar kurarlardı. Lamb, *a.g.e.*, s. 28.

kadar herkesi korku ve dehşete düşürdü. Ama gürültü üzerine uykudan uyanan ordumuz, derhal silaha sarıldı ve vakit geçirmeden, hep birlikte şehre girmek için hücum etti.

XI. ŞİMDİYE KADAR, kuşatılmış bir şehirde maruz kalmış olduğu sıkıntılara kararlılıkla direnen Kılıçarslan'ın eşi, kulenin yanarak yıkılmasından sonra öyle korktu ki, ailesi ve hizmetçileri ile birlikte şehri terk edip güvenli bir bölgeye gitmek istedi. Ama halkın bu yoldaki giriş çıkışlarını engellemek üzere göldeki gemilerde dikkatle nöbet tutan bizimkiler, onları esir aldılar. Esirlerden onun henüz çok küçük oğlu prenslere götürüldü, onlar diğer esirlerle birlikte daha sıkı gözetim altında tutuldular. Bir girişin açılması ve böyle bir kadının yakalanması üzerine şehir halkı güçlerine olan bütün inançlarını kaybetti. Prensler bir elçilik heyeti göndererek, teslim şartlarını görüşmek üzere mütareke talep ettiler. Ama yukarıda zikrettiğimiz zeki bir adam olan Tatikios, eğer halk savunmadan vazgeçmek isterse, önce şehirde bir toplantı yapılmasını ve imparatora saygılarını kanıtlamalarını istedi. Bu Haçlı ordusuna derhal, daha başka teşebbüslere girişmelerini teklif etti ve şehrin alınması da baştan düşünülmüş bir karar değildi, bilakis geçici olarak kuşatılmıştı. Fakat imparator her zaman yakınlarında olacaktır ve onun büyük cömertliğinden her şey dileyebilir ve her zaman daha iyi şeyler bekleyebilirler. En iyisi tanımadıkları bu barbar insanları imparatora götürsünler ve onun ellerine teslim etsinler; eğer bu teslimat önlenmezse, kısa bir süre önce Türklerin eline geçmiş olan bu şehir, yeniden imparatorun gerçek hâkimiyetine girmiş olur. Bu ve benzeri konuşmalarıyla o, bu toplantıda şehri bütün varlığıyla ve kimseye zarar vermeden imparatora teslim hususunda herkesi ikna etti. Prenslerimiz bunu kabul ettiler, çünkü başka şeylerin peşindeydiler ve artık burada kalmak istemiyorlardı. Onlar anlaşılmaya göre, zapt edene kadar bu kadar çok zayıat verdikleri ve acılar çektikleri bu şehri orduları için tamamen yağmalamayı umuyorlardı. Ama kısmen Kibotus'da Peter Eremit'in ordularını mağlup eden Kılıçarslan'ın adamlarının, kısmen halkın kuşatmada esir ettiklerinin, müteakip müzakerelerden evvel orduya teslim edilmeleri gerekiyordu, zira onları başka hiç şey memnun etmezdi. Böylece prenslerin kara-

rıyla ve halkın onayıyla imparatora elçiler gönderip şunları söylediler "İznik kuşatmasında Mesih aşkıyla, sadakatle çalışan prensler ve Hristiyan ordusu, Tanrı'nın yardımıyla ve müthiş gayretleriyle şehri teslim aldılar. Sizden, tereddütsüzce, şehri sizin adınıza elde tutabilecek ve bir miktar esiri buradan alabilecek birkaç kumandanınızı yeterli bir orduyla göndermenizi rica ederiz. Şehri tamamen majestelerine teslim etmek ve Tanrı'nın yardımıyla başlamış olduğumuz seferi devam ettirmek istiyoruz."⁴

⁴ İznik'in Haçlılar tarafından zaptı hakkında daha geniş bilgi için bkz. Philipp Endmann, "Die Schlacht vor Nikaia am 17. Mai 1097 in militärgeschichtlicher Perspektive", *Concilium medii aevi*, 2001/4, s. 133-151.

FASIL

12

İznik'in Bizans imparatoruna teslim edilmesi. İmparatorun Haçlılara karşı alçakça davranışı

XII. BUNUN üzerine imparator memnun bir şekilde, güvenebileceği sadık adamlarından birkaçını, muazzam kalabalıkta savaşçı askerlerle birlikte şehri teslim almak, tahkim etmek ve sonra esirlerin sahip oldukları altın, gümüş ve başka ne varsa hepsine kendi hesabına sahip olmak üzere o bölgeye gönderdi. Prenslerin her birine büyük armağanlar gönderip, yazılı ve sözlü olarak takdir ederek, hizmetleri ve imparatorluğunun büyümesine yardımcı oldukları için teşekkür etti. Fakat şehirde bulacakları esirler ve pek çok ganimetlerin acılarını dindireceğini umdukları için kuşatmada gayret gösteren halk ve ikinci sınıf insanlar, çabalarının karşılığını alamadıklarını ve anlaşmaya göre hepsinin hazineye kalacağını görünce, öyle kırıldılar ki boşa giden emeklerine üzüldüler. Ama prensler, imparatorun kesinlikle anlaşmanın muhteviyatına karşı haince davrandığını öne sürüyorlardı. İmparatorla belirlemiş oldukları sözleşmenin maddelerinde aşağıdakiler yer alıyordu: "Suriye'ye kadar olan yolda, daha önce imparatorluğa ait olan şehirlerden biri Tanrı'nın yardımıyla ellerine geçerse, bu şehir çevresiyle birlikte imparatora bırakılacak, fakat imparator, ordunun çaba ve emeğinin karşılığı olarak bütün ganimet ve halkın diğer mülklerini alması hususunda zorluk çıkarmayacak." Şimdi, imparatorun adamlarını şehirden çıkarıp, elleri boş olarak efendilerine geri göndermek bizimkiler için işten bile değilken ki buna hakları da vardı -çünkü anlaşmaya aykırı hareket edene sadık kalmamak haksızlık değildir- gözlerinin önünde Tanrı

korkusu olan liderler, isteksizliklerini gizleyerek, asil sözleri ile insanların acılarını dindirmeye ve onları müteakip teşebbüslere teşvik etmeye karar verdiler. Ancak, bu iş için gönderilmiş olan Grekler şehre gidip halkın silahlarını teslim aldılar ve teslimat tamamlanınca kampa gelip kendilerini prenlere tanıttılar ve halkın canını bağışlamalarını ve imparatora boyun eğip, şehri geri verdikleri için sağ salim bırakmalarını rica ettiler. Böylece şehir alındı. Şehri muhafaza etmek için yeterli sayıda asker getirtilti. Fakat iki çocuğuyla beraber Kılıçarslan'ın eşi ve çok sayıda esir İstanbul'a gönderildi ve bunlar imparator tarafından cömertçe karşılanıp, birkaç gün sonra serbest bırakıldı. O, bunu kendini Türklere sevdirmek ve bu yolla diğer şehirler kuşatıldığında benzer teslimattan korkmamaları için yapmıştı. Böylece İznik şehri, 20 Haziran 1097'de teslim alındı.

FASIL

13

Seferin devamı ve ordunun ayrılması.

XIII. ŞİMDİ kuşatma kaldırıldıktan sonra halk, prensler tarafından seferin devamına çağrıldı. Yüklerini hazırlayıp 29 Haziran'da tekrar yola çıktılar. Bütün ordular iki gün boyunca birbiri ardından yürüdü. Bir sonraki gece rahatça su alabilecekleri bir köprüünün üzerinde kamp kurdukları sırada, henüz güneş doğmadan önce erkenden, karanlıkta prensler bilerek veya tesadüfen ordularıyla birlikte peşpeşe geldiler.⁵ Yani Bohemund, Normandiya kontu, Kont Stephan von Blois, Tankred ve Kont Hugovon Saint Pol, sol tarafa konuşlandılar ve diğerlerinden ayrıldıkları gün Gorgoni⁶ denen bir vadiye geldiler. Orada dokuzuncu saatte zengin otlakları olan bir nehir kıyısında kamp kurdular. Geceleyin de burada kaldılar ama

⁵ Köprü yanında, Lefke adını taşıyan bir köyde haçlı reisleri danışmak üzere toplandılar. Burada iklim ve işe işlerini kolaylaştırmak için ordunun bir yürüyüş günlük mesafe ile birbirini takip edecek iki kol halinde birbirinden ayrılması kararlaştırıldı. Birinci grup İtalya ve kuzey Fransa Normanlarından, Flandre kontunun ve Etienne von Blois'nın birlikleri ile yolda kılavuzluk edecek kişileri sağlayan Bizanslılardan tereküp ediyordu, ikinci ordu güney Fransızları, Lorenlileri ve Vermandois kontunun birliklerini kapsıyordu. Bohemund birinci ordunun, Raymond de Toulouse ise ikinci ordunun kumandanları addolunmaktaydılar. Taksim işi iklim edilir edilmez Bohemund'un ordusu Eskişehir istikametinde yola koyuldu. Runciman, *a.g.e.*, I, s. 142.

⁶ Burası Sakarya nehrine yakın Göksu olmalıdır. Sözü edilen köprüünün yakınında Haçlıların İznik'ten çıktıktan sonraki ilk ordugâh kurduklarını Lefke (Osmaneli) kasabası vardır. Ayan, *a.g.e.*, s. 71.

tedbir olarak çevreye nöbetçiler yerleştirdiler. Diğerleri bütün gün sağ tarafta kaldılar ve diğerlerinden iki millik uzaklıkta, suları bol otlaklarda kamp kurdular. Ama kendisine yapılanları, yani başkentin, karısını ve çocuklarını kaybettiğini unutmayan Kılıçarslan bütün güçleriyle onlardan intikam almak için mümkün mertebe pusu kurmaya çalıştı. O, yeniden kalabalık bir ordu topladı ve ordumuzu hemen hemen aynı sol çizgiden takip etti. Haçlıların kaldıkları yerleri haber veren izcileri vardı ve bizimkilere saldırabilmek için uygun bir fırsat arıyordu. Haberciler ona ordumuzun bölündüğü ve güçlü ve kalabalık olan kısmın ona yakın olduğu haberini getirince, en doğru zamanın geldiğini düşündü ve sonsuz sayıdaki askeriyle dağlardan aşağı indi. Ve henüz şafak atıp, güneş açmadan, gelen ışıklarla gecenin karanlığı çözülürken, yerleştirilmiş olan nöbetçiler, düşman kendisini uzaktan göstermediği halde borularına üflediler ve Türkler'in gelişini bildirdiler. Trampetçiler ve çığırktanlar bütün orduyu uyandırdılar, herkes silahına davrandı, atlar yaklaşan bir savaşa hazırlandı. 1 Temmuz günü sabahın erken saatleriydi. Bütün halk savaş düzenine sokuldu. Kumandanlar birliklerinin, liderler yaya savaşçıların kanatlarının başına geçtiler. Yükler, yaşlı erkekler, kadınlar ve diğer bütün savaşamayacak olan ne varsa, savaşta engelsizce ilerleyebilmek için yakınlardaki bir sazlığa getirilip, arabalarla etrafları çevrilip, güvenlikleri sağlandı. Tedbirsizce ayrılmış oldukları ordunun diğer kısmına ulaklar gönderip, içine düştükleri tehlikeli durumu bildirdiler ve acilen yetişmelerini istediler. Ve şimdi Bohemund'un kampında her şey savaş sanatına göre düzenlendiğinde, günün ikinci saatinde Kılıçarslan'ın sonsuz kalabalıktaki Türk ordusu orada görüldü ve bizimkiler için en harika olanı da, iki yüz binden fazla miktarda atlı olmalarıydı. Fakat zikredildiği gibi bizimkiler birliklerini hep birlikte hareket ettirdiler.

FASIL

14-15

Kılıçarslan'a karşı ikinci zafer

XIV. ŞİMDİ Türk ordusu gelince öyle bir gürültü koptu ki, hiçbir kelime duyulmuyordu. Silahların, trampetlerin, at nallarının, imdat isteyen çığlıkların sesleri yıldızlara kadar yükseliyordu. Öyle ki bizimkilerin büyük bir kısmı şimdiye kadar böyle şiddetli bir dehşet içerirse düşmemişti. Böylece Türk safları ordumuza dayandı ve o kadar çok ok attılar ki, dolu fırtınası gibi havayı kapladılar ve ordumuzdan yaralanmayan hemen hemen hiç kimse kalmadı. Ve ilk dalgadan güçlkle kurtulanlar, ikinci atışlarda yaralanmadan kalamadılar. Fakat savaşın bu türlüünü bilmeyen ve bunun için talimli olmadıklarında çok az tahammül edebilen ordumuz, atlarını koruyamadan düştüklerini ve kendilerinin de bizzat kurtaramadıkları yaralıların üzerine düşüp öldüklerini gördüler. Böylece kılıçlarla ve mızraklarla düşmana saldırıp, püskürtmeye gayret ettiler. Böyle bir saldırının ağırlığına dayanamayan bazıları, onların hücumunu durdurmak için bile bile birbirinden ayrıldılar, öyle ki sonra önlerinde düşman kalmadığından, kendi adamlarına geri dönmek zorunda kalan bizimkiler, onların umutlarını boşa çıkarttılar. Şimdi hedeflerine ulaşmak için tekrar geri dönünce, Türkler birliklerini yeniden toplayıp, ok yağmuruna başladılar ki, hiç kimse ölümcül bir yara almadan kurtulamadı. Zırhlar, miğferler ve kalkanlarla örtülü olan ordumuz mümkün mertebe mukavemet etti ama atlar ve zırhsız olan halk, istisnasız her tarafta yere düştü. Bu karşılaşmada tanınmış süvariler ve yayalardan iki bin kişi öldü, aralarında bir markisin oğlu Wilhelm, savaşta adamları için erkekçe mücadele eden ve bir okla ölen bir genç, Tankred'in kardeşi de bulunuyordu. Kahraman

bir silahşör olan Robert von Paris de bu şekilde ölenler arasındaydı. Aynı şekilde hayatını ve kendi önemini hiç düşünmeden, şimşek gibi düşmanın ortasına atılan Tankred, şayet Bohemund onu tehlikeden uzaklaştırmasaydı ölmüş olacaktı. Düşmanın gücü gittikçe artıyordu. Şimdi yaylarını omuzlarına asıp, hemen hemen tamamen mağlup olan ve çözülüp, arabaların arkasına yerleştirilmiş bulunan yüklerinin ve eşyalarının yanına kaçmaya duran ve sık sazlıkların içinde saklanabilecekleri bir yer bulacaklarını uman bizimkilerle kılıçlarıyla yakın dövüşe başladılar

XV. ŞİMDİ müminlerin ordusu, bu sıkıntı içerisinde ve Bohemund tamamen yorgunluktan bitkin vaziyette iken, şanlı ve cesur adamlar Dük Gottfried, Kont Raimund, Büyük Hugo, dükün kardeşleri Balduin ve Eustach ve kendilerini Tanrı'nın hizmetine adanmış diğer prenslerin, kırk bin silahlı atıyla -yayaları ve bütün eşyalarını kampta bırakmışlardı- yardım için adeta uçarak geldikleri görüldü. Bohemund'un ordugâhına vardıklarında neredeyse mağlup düşmüş olan ordu cesaretle yeniden toparlandı ve savaşa geri döndü. Büyük bir şevkle önceki yenilginin ve zayıatlarının intikamını almak üzere düşmana saldırdılar. Kılıçlarıyla erkekçe saldırıp, biraz önce önünde dehşete düştükleri büyük gücü, kendilerine artık direnemeyecek şekilde alt ettiler. Ama Le Puy piskoposu ve bu meslekten olan diğerleri, halkı ve prensleri ellerini geri çekmemeleri için cesaretlendirdiler. Onlar Tanrı'nın kendilerine zaferi nasip edeceğine, ölenlerin kanının diyetini alacaklarına sıkıca güvenmeliydiler ve düşmanın Hristiyanlık adı ve inancı ile müminlerin üzerinde zafer kazanmasına daha fazla izin vermemeliydiler. Buna benzer sözlerle Tanrı'nın halkının insanlarını savaşa ateşlediler ve yapabildikleri kadar kalplerine kuvvet akıttılar. Böylece bizimkiler alışıldık olmayan güçle öyle saldırdılar ki, düşman ordusu sayısız kayıp vererek çözülüp, kaçmaya durdu ve bizimkiler onları ordugâhtan üç dört millik uzaklıkta bulunan verimli bir vadiye kadar hararetle takip ettiler ve durmaksızın onlardan pek çoğunu kestiler. Pek çoğunu öldürdükten ve ordumuzdan bazı esirleri geri aldıktan sonra geri döndüler ve düşman ordugâhına gittiler. Burada sayısız altın ve gümüş hazine, bol miktarda ihtiyaç ve yiyecek maddeleri, büyük ve küçükbaş hay-

van sürüleri, eşekler ve yük hayvanları, bizimkilerin daha önce hiç görmedikleri deve sürüleri, bir kaç at, çeşitli renklerde garip çadırlar buldular. Bunları alıp, zengin ganimetlerle kamplarına döndüler. Bu gün düşmandan üç bin tanınmış ve güçlü yüksek mevkide adam ölmüş olmalıdır, eski kaynakların naklettiğine göre bizimkilerden en aşağı halk tabakasından her iki cinsten dört bin iyi savaşçı ve insan, yüksek tabakadan da iki kişi ölmüştür. Burada değişen talihle birlikte 1 Temmuz'da günün ikinci saatinden sekizinci saatine kadar, denk olmayan kuvvetlerle ve sayılarla savaşıldı, zira Kılıçarslan'ın ordusu atlılar nazarı dikkate alınırca elli binlik kuvvetin üzerinde olmalıdır. Şimdi Tanrı'nın yardımıyla zaferi elde edince, ordu sükûnetle dinlendirilmek üzere geri çağrıldı ve üç gün boyunca yeşil ve zengin otlak yerlerde yayılan atları bekledi. Düşmanın beraberinde getirmiş olduğu ve kaçarken bıraktığı yiyecek stokları vardı. Büyük prenslerimiz bu korkunç tehlike karşısında takdire şayan bir şekilde durdular, fakat burada bulunup ebedî şöret kazanan orta sınıftan bazıları da şunlardır: Balduin von Bourg Thomas von Feria, Rainald von Beauvais, Galon von Chaumont, Gaston von Bearn ve Gerhard von Cherise. O günden sonra ordunun, iyi ve kötü günleri paylaşmak üzere daima ayrılmadan birleşik olarak sefere devam etmesine ortak karar verildi.

FASIL

16

Ordunun Psidia'da sıcak ve susuzluktan çektiği büyük sıkıntı.

XVI. KENDİLERİNİ ve atlarını üç gün boyunca gerektiği gibi dindendirdikten sonra trampetler seferin devamı için çaldı. Bithynia'yı tam olarak geçtikten sonra Psidia'ya⁷ girdiler. Burada kestirme bir yol bulmak istediklerinde, halkın, Temmuz'un dayanılmaz sıcaklığında bir kat daha zahmet çektiği, öyle kurak ve susuz bir bölgeye rast geldiler ki, o gün şiddetli susuzluktan ve sıcaktan dolayı beş yüzden fazla insanın öldüğü sanılmaktadır. O gün başka tarihlerin bilmediği olay gerçekleşmiş olmalıdır, hamile kadınlar sıcak ve susuzluktan bebelerini düşürdüler ve korkudan çocuklarını ölü veya yarı ölü olarak ordugâhın ortasına fırlattılar. İnsancıl hisseden diğerleri ölüm korkusuyla artık dişilik utancından sıyrılıp, mahrem yerlerini gizlemeden çocuklarını örtüp, onlarla birlikte yolların üzerine yuvarlandılar. Ama güçlü cinsiyetleri de erkeklere pek fazla yardımcı olmadı; ter ve sıcaktan bitkin vaziyette ağızları ve burunlarıyla teneffüs etmelerine rağmen, dayanılmaz susuzluğa karşı nem elde edemediler. Ve sadece insanlar değil, yük hayvanlarıyla diğerleri de hizmet edemez oldular, çünkü içleri yanıyordu ve organları adeta kilitlenmişti. Soyluluğunu, avının üzerine zevkle uçarak gösteren değerli kuşlar, şahin, doğan, atmaca gibi kuşlara Rabb'in ihtimamı fayda etmiyordu, kendilerini hayatın ellerine bırakıyorlardı. Avda kullanılan av köpekleri de, normalde sadık oldukları halde sahiplerinin hizmetinden ayrılıp, nefes nefese ve susamış olarak yolların

⁷ Psidia, Göller Yöresi'ni de içine alan Antalya'nın kuzeyindeki bölgedir. Burada muhtemelen İç Anadolu Bölgesi kast edilmiştir.

üzerinde duruyorlar ve bütün bunlardan daha da kötüsü: savaş yoldaşlarına güvenle bağlı olduklarından, kişneyerek ve tepinerek gururlarını sahiplerine gösteren atlar da, adi yük hayvanları gibi aşırı sıcak ve susuzluğa dayanamadılar. Nihayet iyi Tanrı ve merhametli Baba bu acil durumda yardım etti ve bütün su ihtiyacı giderildi. Uzun zamandır hasreti çekilen bir nehir bulundu. Bunun yanına gelindiğinde hepsi en şiddetli arzularla su için yarışmaya başladılar, fakat çok miktarda su içme ihtiyacıyla sınırı aştıkları için bu onları daha büyük tehlikeye düşürdü. Zira susuzluktan ölmemeye çalışan birçok insan, böyle durumlarda olduğu gibi şimdi, su içmekte kendilerini tutamadılar, suyun bolluğundan, kaçındıkları ölüme yakalandılar. Ve sadece pek çok insan değil, pek çok hayvan da öldü. Fakat neticede Tanrı'nın yardımıyla bu tehlikeyi atlattılar. Akarsular, otlaklar ve ağaçlıklarla dolu zengin ve verimli bir bölgeye geldiler ve Küçük Antiochia yakınlarında ordugâh kurdular, burası zikredilen Psidia'nın başşehri idi.

FASIL

17

Bazı prenslerin ordudan ayrılması.

Dük'ün bir ayı ile mücadelesi

XVII. BURADA bazı prensler birlikleriyle beraber, isteyerek ordudan ayrıldılar. Bunlardan ilki Dük'ün kardeşi Balduin idi, onunla birlikte Kont Werner von Stenay, Kont Reinhard von Toul, kardeşi Balduin von Bourg ve Guilbert von Montclar yedi yüz atlı ve bir miktar yayalarla birlikte. İkincisi Tankred idi, onunla birlikte Prens Richard, Robert von Esch ve bazı diğer soylular beş yüz atlı ve bir miktar yaya. Bunların hepsi bir ve aynı amacı taşıyordu, yani yolları ve çevreyi keşfetmek ve şanslarını denemek, sonra da kendilerini göndermiş olan prenslere, zaman ve mekânda karşılaştıkları şeyler hakkında bilgi vererek, ordunun daha dikkatli ve güvenli ilerlemesini sağlamak istiyorlardı. Ordugâhtan ayrılınca, önce imparatorluk yolunda kaldılar ve komşu şehirler olan Konya (İkonium) ve Ereğli tarafına gittiler. Sonra sağ tarafa dönüp, deniz kıyısına ulaştılar. Ama Dük ve kampta kalmış olan diğer prensler, etrafı ağaçlık ve sıkıntılı olan bu güzel yerden korkup, çekindikleri için, biraz dinlenmek ve avlanmak amacıyla yakınlardaki ormanlığa gittiler. Burada kendi arzularıyla farklı yollara daldıkları için, çeşitli maceralar yaşadılar. Dük, zevk ve talim için ormana girdiğinde, korkunç bir ayıyla karşılaştı. Bu, kuru bir odun arayan bir hacıyı kovalıyordu. Adam ondan kaçamıyor ve Dük yetiştiğinde dehşetle bağıırıyordu. Kardeşlerine hep acıyan Dük, bu talihsiz yardım için hızla oraya geldi. Hayvan, Dük'ün kılıcını çektiğini görünce, kovaladığı adamı bırakıp, dişleri ve pençeleriyle daha güçlü olan düşmanı ile savaşımaya başladı ve Dük'ün atını öyle kötü yaraladı ki onu yaya olarak dövüşmek zo-

runda bıraktı. Ayı, ağzını açıp, korkunç bir homurtu ile Dük'e karşı yürüdü ve kılıca rağmen ona yaklaşmaya çalıştı. Dük, kılıcıyla onu kendinden uzak tutmaya ve bütün kuvvetiyle delmeye çalıştı. Ama ayı, kılıcı kendinden savuşturup, pençeleriyle tutuyor ve yere düşürüp, altına aldıktan sonra dişleri ve pençeleriyle kolayca parçalamak istiyordu. Fakat ünlü savaşçı, kuvvetli bir adam olduğundan kılıcını elinde sıkıca tutup, sol eliyle hayvanı yakalayıp, çeliği vücuduna tamamen sapladı ve dövüşün ortasında onu öldürdü. Bu çok kanlı bir zaferdi, zira gerçekten bacağından tehlikeli bir şekilde yaralanmıştı. Yaralarının ağrısından ve kan kaybından zayıflayıp yere düştü ve ayağa kalkamadı. Sonunda hayatını kurtardığı zavallı ordugâha gidip her şeyi anlatınca, bütün halk güçlü atlet ve ordunun koruyucusu Dük'ün yanına koştu. Diğer prensler, ağlamalar, sızlamalar arasında onu bir sala koydular ve yara hekimlerinin onu ilaçlarla tedavi edip, tamamen iyileştirdikleri ordugâha getirdiler.

FASIL

18

Ordunun Maraş önlerine gelmesi

XVIII. BU SIRADA büyük ve şanlı Kont Raimund von Toulouse hastalandı, böyle bir sedye üzerine konup taşındı. Yatırılması onun için çok kötü oldu, çünkü hayallerini yerine getiremeyeceği sanılıyordu ve zaten saygıdeğer Orange Piskoposu ölenlerin mümin ruhları için yapılan hizmetleri ifa ediyordu. Şimdi, ordu böyle büyük adamların tavsiyesiyle geri çekilince, seferin tamamlanması ve teşebbüsün devam ettirilmesi tehlikeye düştü. Böylece korkudan sıcak gözyaşlarıyla prensleri iyileştirmesi için Tanrı'ya yalvardılar. Bütün Haçlı kilisesi ayinde onlar için dua etti ve merhametli Tanrı onların dualarını işitti ve yalvaran halkın arzuladığı gibi, prenslere tam olarak sağlığını verdi. Psidia'yı geçtikten sonra Lykaonia'ya yöneldiler ve bölgenin başşehri Konya'ya geldiler, burada şehri boş buldukları için büyük bir yiyecek sıkıntısı çektiler. Türkler halkımızın geldiğini haber alınca, kendi kuvvetlerine güvenmedikleri için kendi şehirlerini yağmalayıp, bütün bölgeyi boşaltarak, kadın ve çocuklarıyla, büyük ve küçükbaş hayvanlarıyla, bütün mallarıyla sarp dağlara çekildiler. Bütün umutları, yiyecek bulamayan Haçlıların en kısa zamanda ülkelerinden gitmeleri idi. Ve bu hedeflerinde yanılmadılar; bizinkiler bu ıssız ve yiyecek bulamadıkları ülkeyi mümkün mertebe arkalarında bırakıp, hızla çekip gittiler. Ereğli üzerinden ordugâh kurup üç gün boyunca sükûnetle dinlendikleri Maraş'a geldiler. Burada Dük'ün kardeşi Balduin'in karısı uzun süren şiddetli bir hastalığa yakalandı ve bu dünyadan göçüp, ruhunu Rabb'ine teslim etti. O İngiltereli Gertrud adında soylu bir kadındı, ahlak ve yaşam tarzı bakımından övgüye lâyıktı. Burada büyük bir tazimle defnedildi.

FASIL

19

Tankred'in Tarsus'u kuşatması. Balduin ile karşılaşması.

XIX. BU ARADA, ünlü Tankred tesadüfen en kısa yollardan Kilikya'ya geldi ve adamlarıyla birlikte bu bölgenin merkezi olan Tarsus önlerinde konuçlandı. Kilikya, doğuya ait olan eyâletlerden birisidir. Yani doğu olarak eski Antakya Piskoposluğu'nu adlandırıyoruz. Kilikya doğuda Suriye, batıda İsauria, güneybatıda Kıbrıs ya da Ege Denizi ile çavrilidir. İki merkezi vardır; birisi müminlerin mualliminin⁸ doğum yeri ve memleketi olan şimdi adından söz ettiğimiz Tarsus, diğeri Anavarza. Bunlar birbirinden bağımsız şehirlerdir ve bu yüzden her iki Kilikya'nın sevgili birinci ve ikinci şehirleri olarak adlandırılırlar. Bu Tarsus, eski kaynaklara göre Nuh'un üçüncü oğlu Yafes'in oğlu Yavan'ın ikinci oğlu Tarşış tarafından kurulmuş ve bu nedenle kurucusunun adını almıştır. Fakat Solinusşehrin kuruluşu hakkında farklı düşünür. O, *Tuhaflıklar* adlı eserinin kırk üçüncü faslında şöyle diyor: "Kilikya'nın başşehri olan Tarsus, Danae'nin asil oğlu Perseus⁹ tarafından kurulmuştur." Kydnus (Tarsus) çayı şehri iki parçaya ayırır. Bazılarına göre bu nehir Toroslar'dan çıkar, bazılarına göre ise Hydaspis'in bir koludur. Fakat her ikisinde olabilir, şehri ilk olarak Tarşış kurmuş, sonra Perseus yeniden inşa etmiş veya genişletmiştir. Tankred, adamlarıyla birkaç gün şehri kuşatınca, halkı iyi veya kötü sözlerle, Bohemund ve diğer büyük orduların

⁸ Aziz Paulus.

⁹ Danae, Yunan mitolojisinde Argos kralı Akrisios'un ve Eurydice'nin kızıdır. Zeus'la ilişkisinden Perseus doğmuştur.

gelişine kadar kimseye bir zarar verilmemesi, evlerini ve mallarını terk etmemeleri şartıyla, bayrağını şehre sokup, kalenin en yüksek burcuna dikmeleri ve şehri teslim etmeleri konusunda ikna etti. Buna karşılık onlar, geldiği zaman şehrin kapılarını zorluk çıkarmadan açacaklardı. Bu şartlar, Tankred'e iyi ve uygun görüldü. Fakat bu şehirde, çevredeki diğerleri gibi Hristiyan Ermeni ve Rum halkı yaşıyordu. Fakat bunlardan çok azı kalmıştı. Bunlar da askeri ilişkiler nedeniyle şehrin savunması için ellerinde tuttuklarıydı. Bu halkı şiddetli bir baskı altında bulunduruyor ve müminlere savunmada hiçbir yer vermiyorlardı. Bunlara sadece tarım, ticaret ve zanaatla uğraşmaları için müsaade ediliyordu. Bu arada yoldan sapan Dük'ün kardeşi Balduin, adamlarıyla birlikte büyük yiyecek sıkıntısına maruz kalmıştı. Fakat yanlış seyahatinin sonunda tesadüfler onu aşağıda sahile kadar Kilikya'nın bütün şehirlerini görebileceği bir dağın tepesine götürdü. Tarsus'ta bir ordugâh görünce düşmanın burada çadırlarını kurduğunu zannetti ve bu nedenle yolculuğunun tehlikeli olabileceğini düşündü. Fakat bu bölgenin ve uzaktan gördüğü ordunun kime ait olduğunu öğrenmek istedi ve mutat samimiyetiyle bütün adamlarıyla birlikte düz araziye indi. Bu hareketlerden nöbetçileri vasıtasıyla haberdar olan Tankred, düşmanın herhangi bir saldırısından korkup, arkadaşlarını silah başına çağırdı. O, şehrin yardımına geldiklerini düşündüğü sözde düşmanlardan korkusuzca, adamlarına cesaret verip, Tanrı'ya güvenerek bayraklarını kaldırdı. Ama iki taraf yaklaşıncı, önlerinde düşman silahları bulunmadığını gördüler. Güvenle yaklaşıp, el sıkıştılar. Bir süre dostça muhabbet ettikten sonra kıtalarını birleştirip, kuşatmayı sürdürmek üzere şehre karşı yürüdüler. Tankred onları büyük sevgi ve dostlukla ağırladı ve onlara komşu bölgelerden yağmalamış olduğu sürülerden ikram etti ve o gece şahane bir ziyafet hazırladı.

FASIL

20

Tankred ile Balduin'in kavgası

XX. SABAHLEYİN Balduin ve onunla beraber olanlar, Tankred'in bayrağını kalenin burcunda dalgalanırken görünce, kıskançlık ortaya çıktı ve sayıca ve kuvvetçe üstün olduklarını düşünüp, burada oldukları halde bayrağını dikmek suretiyle şehri gasp ettiği için kavgaya başlamaya başladılar. Buraya kadar öz kardeş gibi birbirlerini severek, uyum ve barış içinde geldiklerini unuttular. Tankred onlara sakince bayrakla ilgili teşebbüsünden alınmamaları gerektiğini, zira onlar henüz varmadan önce halkı kendi gücüyle bu şartlara razı ettiğini anlattı. Fakat maiyeti tarafından ellerinden geldiğince kışkırtılan Balduin, Tankred'in haklarını kabul etmedi, bilâkis gurur ve inatından dolayı ona öfkelenendirici sözler sarf etti ve olayı çok geçmeden silaha sarılmaya ve kan akıtmaya kadar götürdü. O halkı topladı ve Tankred'in bayrağını indirmezlerse şehri ve çevresindeki her şeyi tahrip edeceğine onları açıkça tehdit etti. Ahali Balduin'in daha çok askerinin ve büyük gücünün olduğunu görünce, Tankred'le yapmış oldukları anlaşmanın aynı koşullarıyla Balduin'in bayrağını kaleye diktiler ve derhal Tankred'in bayrağını indirdiler. O, bu adaletsizliği görünce haklı bir öfkeye kapıldı. Ama mümin birliklerinin arasında bozgunculuk yapmamak için, sağduyusuyla ve sabırla ruhundaki kargaşayı bastırdı ve komşu şehir Adana'ya gitti. Bu şehir Guelfo adında bir Burgond'un hâkimiyeti altındaydı. Bu, diğer büyük ordudan ayrılmış ve bir birlikle kendi yolunu tutturmuştu. Tesadüfler onu, Türkleri çıkartarak, hâkim olduğu bir şehre getirmişti. Tankred, adı geçen şehrin Tanrı'nın yardımıyla bizimkilerin hâkimiyetine geçtiğini duyunca, şehrin hâkimine elçiler vasıtasıyla haber gönde-

rip, konaklamaları ve yiyecek maddeleri satın alabilmeleri için kendisine ve adamlarına şehrin kapılarını açmalarını istedi. Elçiler iyi karşılandı ve hem kendileri hem de atları için bütün ihtiyaçlarını temin ettiler; kimini bedava, kimini parayla. Adı geçen Guelfo, bu şehri altın, gümüş, küçük ve büyük baş hayvan, meyve, şarap, yağ ve her çeşit ihtiyaç maddeleriyle dolu olarak bulmuştu.

FASIL

21

Tankred'in Mamistra'yı (Misis) zaptı

XXI. BÖYLECE Tankred, sabahleyin erkenden şehirden çıktı ve seri bir yürüyüşle krallık yolundan Mamistra'ya¹⁰ geldi. Misis bu eyâletin seçkin bir şehridir, surları, burçları ve kuvvetli halkıyla muhteşemdir, aynı zaman da verimli alanları, zengin toprakları ve çok zarif konumuyla övgüye layıktır. O, şehrin yakınlarında karargâhını kurdu. Sürekli saldırıp, savaşarak birkaç gün içinde Allah'ın yardımıyla şehri fethetti. İçinde rastladığı bütün kâfirleri öldürttü. Burada sonsuz zenginliklerle her çeşit ihtiyaç maddeleri buldu. Bunları hizmetlerine göre adamları arasında paylaştırıp, hepsini zenginleştirdi. Yaşadıkları sıkıntıları burada kolayca telâfi edebildiler, kendilerine, atlarına ve yük hayvanlarına bol yiyecek temin ettiler ve karınlarını doyurup, dinlenmenin keyfini çıkardılar.

¹⁰ Eski Mopsuestia, bugünkü Misis.

FASIL

22

Balduin Tarsus'ta.

**O'nun, Tankred'i izleyen birkaç şövalyeye karşı
dostça olmayan davranışı.**

Bu şövalyelerin Türkler tarafından öldürülmesi.

XXII. TANKRED'in gidişinden sonra Balduin halktan tekrar tekrar şehrin kapılarını kendisine açmalarını, adamlarının içeri girmesini talep etti ve isteklerine tehditlerini de ekledi. Ordunun gelişine kadar şehrin önlerinde kalmak ona onursuz ve yararsızca geliyordu. Halk, Balduin'in beklemeyeceğini ve yakında şehre saldıracığını görünce, isteklerine direndikleri takdirde, kendi kuvvetlerine güvenemediklerinden, zorunluluk dolayısıyla şehri açtılar ve Balduin bütün adamlarıyla içeriye girdi. Ona, altlarında yer alabileceği iki kule gösterdiler. Adamları ise orada burada müminlerin evlerinde kaldılar. Şehri idare eden Türkler, hâlâ bir kuleyi ellerinde tutuyorlardı. Çoğunlukta olmalarına ve şehrin savunma mekanizmalarını tartışmasız ellerinde bulundurmalarına rağmen, ahali tarafından içeri bırakılan bizimkilerin arasında kendilerini güvenli hissetmiyorlardı. Yardım geleceğinden de umutsuzdular ve bu yüzden kadınları, çocukları ve bütün mallarıyla gizlice şehri terk etmek için iyi bir fırsat arıyorlardı. Aynı gece, Tankred'i izlemek isteyen Bohemund'un ordusundan yüz adam şehre geldi, ama Balduin'in emri üzerine içeriye girmeleri reddedildi. Bunlar uzun yolculuktan bitkin ve her şeye muhtaç olarak, hiç olmazsa konaklatılmalarını ve kendilerine yiyecek verilmesini istediler. Şehirdeki pek çokları kardeşlerine yardım edilmesini rica ettilerse de içeri alınmadılar çünkü Bohemund'un adamlarına dâhil idiler ve Tankred'e yardım

için gelmişlerdi. Fakat içerideki halk kardeşlerine yardımını unutmadı ve halatlar ve sepetlerle surların üzerinden aşağıya ekmek ve şarap sarkıtarak, o gecelik ihtiyaçlarını giderdiler. İçeriye alınmayınca, kapıların üzerinde kamp kurdular ver dinlendiler. Şimdi o gece dışarıdakiler gibi, içeridekiler de uyuduğunda ve ortalık tatlı bir sessizliğe büründüğünde, şehirdeki Türkler ve diğer kâfirler kapıları açarak, kadın, çocuk ve kölelerle birlikte gizlice ve sessizce dışarı çıktılar ve şehri terk ettiler, çünkü misafirlerle birlikte olmaktan hiç memnun değillerdi ve onların komşuluğundan korkuyorlardı. Dışarı çıkmak onlara serbestti, zira şehrin iki veya üç kapısını ellerinde tutmaktaydılar. Ama düşmanlarına kanlı bir zafer hatıra bırakmak için bütün yüklerini dışarı gönderdikten sonra, kapının önünde uyuyanların hemen hemen hepsini öldürdüler.

FASIL

23

Ordunun Balduin'e karşı ayaklanması.

Kuzeyden bir flonun gelmesi.

XXIII. SABAHLEYİN hava aydınlanınca ve şehirdekiler uykudan kalkınca, şehri boş buldular. Bu gizli kaçışa şaşırarak nereye gittiklerini bulmak için kapıları gezerken ve dikkatlice her yere bakarken, Türklerin çekilirken Mesih'in kullarına yaptığı katliamı buldular. Bunun üzerine halk, acılı ve yaslı, yüksek sesle ağlamaya başladı. Ordu, Balduin'e karşı olanlar ve en yüksek sınıf olmak üzere ikiye ayrılıp silaha sarıldı, zira kardeşlerinin ölümünün sorumluluğunu onlara yüklüyorlardı çünkü onlar isteselerdi, yoldaşlarına karşı reddetmiş oldukları misafirperverliği onlara gösterebilirlerdi. Halk, haklı olarak öfkeyle liderine isyan etti ve bunlar daha yüksek kulelere çekilmemiş olsalardı, halk dışarıdaki katliamdan daha az olmamak üzere büyüklerden intikam alırdı. Nihayet haklı sebeplerden dolayı halk arasında patlak veren bölünme gittikçe daha tehlikeli olmaya başlayınca, Balduin kargaşayı yatıştırmak için davranışı yüzünden halktan özür dilemeye başladı. Bir an için barış sağlanınca ve piyadeler sessizleşip, silahları bırakınca o, tamamen suçsuz olduğunu iddia edip, yalvararak Dük gelene kadar şehre hiç kimseyi sokmayacağına dair söz verdiği için onları içeri almadığını söyledi. Böylece onun konuşması ve iyi hitap eden bazı soyluların yerinde müdahalesiyle halk sakinleşti ve tekrar onunla uzlaştı. Şimdi burada isyan yatışıp, birkaç gün sakin kaldıktan sonra denizde şehirden üç mil bile uzakta olmayan bir filo gördüler. Atlılar ve yayalar yarışarak denize koştular ve nehirden beri onlarla konuşup, onların Hristiyan olduk-

larını duydular. Memleketleri sorulduğunda Hollandalı, Flandernli ve Frizyalı olduklarını söylediler. Bu bölgelerde sekiz sene korsanlık yapmışlar. Fakat sonunda vicdanları onlar üzerinde zafer kazanıp, tevbe etmişler ve ibadetlerini yerine getirmek ve Kudüs'e gitmek üzere bu denize inmişler. Onların müminlerden oldukları anlaşılınca, limana davet edildiler, elleri sıkılıp, öpücüklerle karşılandılar, filoları emniyete alındı ve Tarsus'a getirildiler. Liderlerinden birinin ismi Guynemer idi. Gottfried'in babası Kont Eustach'ın memleketi Bolognalı idi. O, efendisinin oğlu olduğunu bildiği Balduin'le tanışınca, filosunu bırakmaya ve onunla birlikte Kudüs'e gitmeye karar verdi. O, çok zengindi, zira uzun yıllar icra etmiş olduğu kötü mesleği ona pek çok zenginlik kazandırmıştı. Ayrıca, kendisiyle gelecek olan pek çok adamı vardı. Şimdi şehrin güvenliği için beş yüz adam seçildi ve şansını yeniden denemek üzere seferin devamına karar verildi.

FASIL

24

Tankred ile Balduin arasındaki savaş ve uzlaşma.

XXIV. SEFERİN devamında, kraliyet yolunu izleyerek Misis'e geldiklerinde, daha önce zikrettiğimiz gibi, burayı kısa bir süre önce Tankred'in zapt edip, güçlü bir şekilde elinde tuttuğunu gördüler. Buraya gelince içeri girme imkânı bulamayacaklarını düşünüp, dışarıda surların önünde konakladılar. Tankred, Balduin'in şehrin yakınlığında kamp kurduğunu duyunca, çok öfkelen-di ve suçsuz yere uğramış olduğu hakaretlerin hatırası zihnini alevlendirdi. İntikam almak için hiddetle adamlarını silah başına çağır-dı. Böylece bazı okçuları dışarı gönderdi, bunlar otlayan atlardan bazılarını yaraladı veya götürdüler ve sonra beş yüz zırhlı atlı kampa saldırıp, henüz silahlarına davranamadan neredeyse hemen hepsini dağıttılar. Nihayet sonunda bunlar hazırlanıp direnmeye başlayınca, şiddetli bir savaş başladı ve adeta düşmanmış gibi birbirleriyle çarpışan her iki taraftan da pek çokları öldü. Ayrıca her iki taraftan esir düşenler de oldu. Fakat en sonunda sayı ve kuvvet bakımından yeterli olmayan Tankred'in tarafı üstünlüğü uzun süre elinde tutamadı. Şehir çekilmek için kaçmaya durdular. Ama Balduin'in ordugâhı ile şehir arasında, üzerinde gerçekten de dar bir köprü olan bir ırmak vardı. Bu Tankred'in adamlarından şehre dönmek isteyen yaya ve atlı birçoğuna ölüm getirdi, çünkü dar geçit engel teşkil ediyordu. Diğerleri sağ salım şehre döndüler ve şayet gecenin karanlığı savaşı-şanları ayırmasaydı, belki de her iki taraf, birbirine duydukları bu kin yüzünden daha çok zayıat verirlerdi. Burada Tankred'in maiyetinden esir düşenler oldu; Prens Richard, onun bir akrabası, Robertvon Esch ve Tankred'i bu intikama teşvik ve tahrik etmiş olan

soylu ve tanınmış adamlar. Fakat Balduin'in adamlarından da asil ve tanınmış Guilbert von Montclar esir alındı. Bu kişilerin eksikliği her iki tarafı huzursuz etti, zira onların dünkü savaşlarda ölmüş olduklarına inanılıyordu. Ertesi sabah nihayet kin ve öfke yatışmaya başladı. Tanrı'nın lütfuyla aynı inanca sahip olduklarını hatırladılar. Birbirine elçiler gönderildi, barış teklifleri yapıldı, karşılıklı esirler geri gönderildi, her iki taraf memnun edildi ve barış, öpüşmeleriyle mühürlenene tam bir uzlaşma sağlandı.

FASIL

25

Balduin'in ana ordugâha dönmesi, Tankred'in Kilikya üzerinden seferi.

XXV. SONRA BALDUIN sahip olduğu bütün arkadaşları ve maiyetinin arzusu üzerine, daha önce zikrettiğimiz gibi, Maraş'a gelmiş olan büyük orduya geri döndü. O, Dük'ün Pisidia'daki Antiochia'da (Antakya) nasıl bir tehlikenin içinde olduğunu duydu ve endişelenerek ona nasıl gidebileceğini görmek istedi. Ama Tankred filoyla gelen diğer adamlarla güçlendi ve rastladığı bütün düşman kalelerini basıp, yakarak, halkını kılıçtan geçirdikten sonra Kilikya'yı geçti. O, ayrıca sıkı bir mukavemete rağmen Küçük Aleksandria adındaki yeri tahrip edip, bütün bölgeyi hâkimiyeti altına aldı. Fakat dağlarda oturan Ermeni ve Türk emirler, Tankred'in güçlü ve kalabalık bir orduyla bütün eyâleti tâbi kıldığını duyunca, sıranın kendilerine geleceğinden, halklarının tutsak alınacağından ve şehirlerinin tahrip edileceğinden korkup, bu yüzden onunla dostça ilişkiler kurabilmek ve anlaşma sağlayabilmek için elçiler göndermekte yarıştılar. Bununla birlikte arzularının gerçekleşmesi ve böyle güçlü bir prensin gazabından kurtulmak ve onun ittifakını kazanabilmek bakımından ona çok miktarda altın, gümüş, atlar, katırlar, ipekli eşyalar gibi hediyeler gönderdiler. Tanrı onunla beraber olup, her işte şanslı olan bu sadık kulunun yollarını açıyordu.

DÖRDÜNCÜ KİTAP

FASIL

1

Balduin'in Kuzeye seferi.

Fırat'a kadar olan bütün ülkelere boyun eğdirmesi.

I. Şimdi bu şekilde Tankred Kilikya'yı boyunduruk altına alıp, büyük ordu Maraş'a geldiği zaman, Balduin, onun hatırı için orduya döndüğü kardeşinin yeniden sağlığına kavuştuğuna ikna olunca tekrar huzursuz olmaya başlamıştı. Tankred'in kahramanlığıyla kazanmış olduğu şöhret onu kıskanç yaptı; o yeni adamlar toplamak ve onlarla gidip yeni maceralarda şansını denemek istiyordu. Ama bunun için gittiği adamlar, onun Tarsus'ta Tankred'in maiyetine ne kadar sert ve kötü davrandığını duyunca onunla gitmekten çekindiler, çünkü herkes haklı olarak ondan nefret ediyordu. Ve Dük onu korumasaydı, Bohemund ve adamları onu cezasız bırakmazlardı. Böylece bu seferde çok az arkadaş bulabildi. Tanrı'nın dindar kulu olan kardeşi, onun yaptığı haksızlıkları ciddiyetle kınayınca, o suçlamaları kabul etti ve bütün soylu adamlara bunları telâfi edeceğine dair söz verdi ve kendi tabiatına aykırı ettiğinden dolayı affedildi ve herkes onunla yeniden barıştı. Zira o aslında övgüye layık biriydi ve benzeri başka bir şeyle suçlanamazdı. Şimdi onun, imparatorun esaretinden kaçmış olan Pankratius (Bagrat)¹ adında Ermeni bir ar-

¹ Ermenilerin Haçlılarla ilk teması Bizans zindanlarından kaçan bir Ermeni olan Bagrat vasıtasıyla gerçekleşmiştir. Haçlı reislerinden olan ve daha sonra Urfa Haçlı Kontluğu'nu kuran Balduin zindandan kaçan ve Haçlı ordusuna sığınan bu Ermeni ile tanışıp onu maiyetine almıştır. Ayan, *a.g.e.*, s. 35; Balduin, Urfa'yı zaptından sonra Râvendân kalesini Bagrat'a vermiştir. Bk. Işın Demirkent, "Haçlı Seferi Dö-

kadaşı vardı. Onunla İznik'te tanışmıştı ve o zamandan beri devamlı olarak yanındaydı. Fakat bu adam hilekâr ve güvenilmezdi. Neredeyse her saat başı Balduin'i, kolayca fethedebileceği bir bölgeye birlikte sefer yapmaya teşvik ediyordu. Böylece iki yüz atlı ve kalabalık bir yaya grubu hazırlayıp, zikredilen Bagrat'ın komutasında kuzeye gönderdiler ve oldukça zengin bir bölgeye geldiler. Adı geçen bölgenin sakinlerinden müstahkem yerleri elinde bulunduranların sayısı çok azdı ve silah taşımalarına müsaade edilmeyen, Hristiyanlara yani gerçek Tanrı'yı itiraf eden mümin ahaliye keyfi davranıyorlardı. O, bu bölgeyi büyük Fırat nehrine kadar birkaç günde zapt etti çünkü kâfirlerden nefret eden Hristiyan ahali, müstahkem yerleri onlara teslim ettiler. Ve onun adı çevredeki düşmanlara öyle bir korku saldı ki, kendiliklerinden müstahkem yerleri terk ettiler ve hiç kimse onları takip etmediği halde kaçmaya başladılar. Buna karşılık müminler gittikçe kuvvet kazandılar. Ama onu kabul eden müminler, onun varlığıyla öyle kuvvetlendiler ve öyle cesaret kazandılar ki, peygamberin dediği gibi "Bir adam bin kişiyi kovalardı ve iki kişi on bin kişiyi kaçırdı"² ve sadece halk değil, o bölgede bulunan Hristiyan prensler de ona bağlandılar ve itaat ederek aynı hedefte onunla güçlerini birleştirdiler.

nemi Kalelerinden Râvendân", *Belleten*, LVI, Ağustos 1992, Sayı 216'dan ayrı basım, s. 377.

² *Kitabı Mukaddes*, Tesniye 32, 30.

FASIL

2

Urfa (Edessa) halkının en uygun şartlarda onu davet etmesi

II. BİRKAÇ gün sonra muhteşem adamın adı ve amelleri çevredeki uzak yakın eyâletlere yayıldı ve onun cesareti, sadakati ve mukavemeti övüldü. Bu söylentiler Urfa halkına da ulaştı. Bütün şehir, onları boyunduruktan tamamen kurtaracak ve hürriyetlerine kavuşturacak, Hristiyan ordusundan çok cesur ve güçlü bir prensin söylentileriyle doldu. Bunun üzerine şehrin hâkimi ve otoritesini elinde tutan yaşlılar ona bir elçi heyeti gönderdiler ve yazılı ve sözlü olarak şehre davet ettiler. Urfa Mezopotamya'nın en tanınmış şehri olup, diğer adı da Rages'dir. Bu şehir, yaşlı Tobyas'ın oğlu henüz küçük bir çocukken, Rages'deki akrabası Gabael'e ödünç vermiş olduğu on gümüş talantı geri alması için oğlu Tobyas'ı gönderdiği yerdir.³ Bu şehrin halkı, Mesih'in ölümünden hemen sonra Havari Thaddeus gibi büyük bir havarinin hem vaazları hem de Eusebios von Caesarea'nın *Kilise Tarihi* kitabının birinci babında⁴ kaydetmeye değer gördüğü gibi kutsal ülkeden kralları Abgarus'a yazdığı mektup vasıtasıyla kutsal Hristiyanlık inancına girmişlerdir. Onlar, Havari, zamanında kabul ettikleri inançlarını, başlangıçtaki gibi saf ve temiz tuttular. Haraç ve vergi vermek suretiyle kâfirlerin boyunduruğuna katlandılar ve sürekli artan baskılar nedeniyle dışarıda sahip oldukları üzüm bağlarını, tarlalarını ve diğer mallarını satmak zorunda

³ Tobit, 4/20.

⁴ Eusebios. *Kirchengeschichte*, Terc. P. Häuser, Bibliothek der Kirchenväter, 2. Reihe, Band 1, München 1932, s. 31.

kaldılar. Kâfirler şehir içinde yaşamaya girişmediler çünkü bu şehir, kâfirlerin uzun zamandır hâkimiyet altına aldıkları bu ülkenin tüm eyâletleri arasında el değmemiş ve bozulmamış tek şehir idi. Onlar halkı başka bir inanca girmeye zorlamadılar, buna karşılık kâfirler, komşu şehirlerde ve kalelerde oturanları adı geçen halka zarar vererek onları şehirden çıkmaya ve işlerini dışarıda yapmaya mecbur bıraktılar. Bütün ülke Bizans imparatoruna bağlıyken bu şehre vali olarak gönderilmiş olan çocuksuz yaşlı ve iktidarsız bir Grek hükmediyordu. Zaman geçip de onun valiliği sırasında Türkler gelince, burada daha fazla kalmaya zorlandı ve ülkesine dönemediği ve halk da ondan idareyi almadığı için durumunu muhafaza etmişti. O, idaresi altındakileri düşmanlara karşı koruyamayan ve huzur veremeyen lüzumsuz bir yönetici idi. Böylece halk toplanıp, daha önce söylendiği gibi onun bilgisi dâhilinde ve rızasıyla Balduin'e elçiler göndererek kendilerine yardım etmesi talebinde bulundular. Halkın ve yöneticilerin bu arzusu kendisine iletilince o, adamlarıyla görüşüp, bu davete icabet etmeye karar verdi. Sefere hazırlanıp, Fırat (Euphrat) üzerinden sadece seksen atıyla gitti. Baki kalan adamlarını Fırat'ın bu tarafında zapt etmiş olduğu kaleleri muhafaza için bıraktı. Fakat onun gelişini duyan Fırat boylarında oturmakta olan Türkler, ona bir pusu kurmaya çalıştılar. Sefer sırasında tanınmış bir Ermeni'nin idaresinde bulunan bir şehre rastladı. Düşmanın tuzağına düşmemek için buraya girdi ve buranın efendileri tarafından nazikçe ve misafirperverce ağırlandı. Burada sükûnetle dinlenip, dışarı çıkmaya cesaret edemediği iki gün, pusu kurmuş olan Türkler için uzun bir süre sayılırdı. Onlar, kalabalık bir şekilde sancaklarıyla beraber zikredilen şehrin önünde aniden belirdiler ve çevredeki meralarda buldukları ganimetleri yağmaladılar. Fakat sayı ve güç bakımından onlarla dengeli olmayan Haçlılar, dışarı çıkıp savaşılmaya cesaret edemeyip, şehrin içinde kaldılar. Nihayet üçüncü gün bunlar geri dönünce, Balduin başlamış olduğu sefere devam etti ve zikredilen vali, bütün ruhanîler ve halk tarafından davullar, trampetler ve ilahilerle dostça ve saygıyla karşılandığı Urfa'ya geldi.

FASIL

3

Urfa valisinin Balduin ile yaptığı anlaşmadan cayması fakat halk tarafından buna uymaya zorlanması.

III. FAKAT onu davet etmiş olan şehrin valisi onun gelişi üzerine halkın teveccüh ettiği sevgi ve saygı üzerine kıskançlık göstermeye başladı ve Balduin ile yaptığı anlaşmadan caymanın yollarını aramaya başladı. Vali onu, sağ olduğu müddetçe şehrin bütün gelirlerinden şehrin eşit paya, ancak o öldükten sonra tamamına sahip olmak şartıyla şehre davet etmişti. Şimdi ise sözünü şöyle değiştirdi: Balduin şehri ve halkını Türklere karşı korumak istiyorsa, emeğinin karşılığı olarak tahmini ucuz tarife göre yıllık bir ücret alacaktır. Fakat Balduin bunu şiddetle reddetti, o kiralık bir iş yapmak istemiyordu ve dönmeye hazırlanırken, bunu duyan halk hemen valiye gitti ve özgürlükleri için gerekli olan böyle bir prensi geri çevirmemesini rica ettiler. Şehre ve bizzat kendisine gerekli olan sükûneti sağlayabilmesi için daha önceki anlaşmaya bağlı kalmalıydı. Fakat bu, halkın ve yaşlıların Balduin'e teveccüh ettikleri azim ve güçlü sevgiyi görünce onların taleplerini karşı durmaya cesaret edemedi, bilâkis isteksiz de olsa bunu onayladı, zira prensin şehre girişini büyük bir endişeyle izlemişti. Geçmişteki davranışlarını telafi etmek için, onu halkın önünde oğlu yerine koyarak yaşadığı sürece, bütün mallarını aynı oranda paylaşmak için yemin etti. Fakat ölümünden sonra tamamen onun eline geçecekti. Halk ise çok sevinçliydi, çünkü özgürlükleri için umutlarını ona bağlamışlardı. O günden itibaren kendilerini Balduin'in korumasına bırakan ahalinin kafasında, daha önce yaşamış olduklarından dolayı validen intikam alma düşüncesi vardı.

FASIL

4-6

Balduin'in Samsat'ı kuşatması ama eli boş olarak çekilmesi.

Urfa halkının eski efendilerine karşı öfkesi.

Onu öldürmeleri ve Balduin'in hâkimiyetine geçmeleri.

Balduin'in Samsat'ı şehrin hâkimi Balduk'dan yüksek bir fiyata satın alması ve Seruç'u (Sorongia) zapt etmesi.

IV. ONLARIN yakınlarında eski ve oldukça müstahkem Samsat adında bir şehir vardı. Burada Türk asıllı Balduk adında cesur, sinsî ama değersiz biri hükmediyordu. Bu, zikredilen halka çok işler yaptı. Onları arazilerinin gelirlerinden türlü türlü haraç vermeye zorladı ve aksi takdirde çocuklarını rehin alıp insanlık dışı muamele etti ve onları kil ve tuğla işlerinde kendisi için köle olarak çalıştırdı. Bu istismarlar nedeniyle halk Balduin'in ayaklarına kapandı ve kendilerini bu adamdan koruması ve çocuklarını onun elinden kurtarması için yalvardı. Fakat halkın ilk isteklerini uygun gören ve teveccühünü kazanmak isteyen o, halkı bir araya gelmeye çağırdı, silahlandırdı ve kuvvetli bir orduyla anılan yerin önüne geldi. Birkaç gün boyunca şehirle sıkıca savaştı ve birçok kez düşmanı devirdi. İçeride bulunan Türkler şehrin müstahkemliğine güvenerek ona karşı öyle sıkı bir şekilde savunma yaptılar ki başarmaktan ümidini kesti. Bu nedenle, Samsatlıları sürekli huzursuz çıkarmaları için komşu müstahkem bir yerli olan yetmiş savaşıyı bıraktı ve kendisi yeniden Urfa'ya döndü. Fakat halk Balduin'in cesur ve girişimlerinde şanslı bir adam olduğunu görünce, şehrin kurtarıcısı ve kendilerinin huzurunu temin edici olarak her şeyin sahibi ve hâkimi olması ve değersiz bir insanla paylaşmaması gerektiğine inandı. Komşu dağlarda çok

müstahkem bir kalesi olan güçlü ve soylu Konstantin'i çağırdılar ve valiyi öldürerek onun yerine yegâne prensleri olarak Balduin'i geçirmeyi kararlaştırdılar. Yani halk, kendilerine çok sert muamele ettiği için, hak ettiği şekilde ondan nefret ediyordu. Onların altın, gümüş ve diğer kıymetli eşyalarını zorla alıyor ve birisi karşı koymaya kalkarsa altınlarıyla Türkleri üzerlerine salıyordu, öyle ki, sadece daima korku içinde olmakla kalmıyor, üzüm bağları, bahçeleri, tohumları ateşe veriliyor, küçük ve büyükbaş hayvanları yağmalanıyordu, sık sık ölüm tehlikesi içerisinde kalıyorlardı.

V. BÜTÜN bu haksızlıkları düşünerek ve ağırladıkları misafirin yol gösterdiği gibi uzun zamandır özledikleri özgürlük için acele silaha sarılmaya karar verdiler. Oturduğu evin bulunduğu kuleye büyük bir şiddetle saldırdılar ve bütün çabalarıyla onu aramaya başladılar. O, halkın ciddi öfkesini görünce, Balduin'i çağırıp, bütün hazinelerini açarak, endişelendiği hayatını halktan korumasını teklif etti. Bu da sadakatle onu halkın saldırılarından korumaya ve amaçlarından caydırmaya uğraştı. Fakat halkın gittikçe öfkelenendiğinden bunu başaramayacağını görünce, geriye döndü ve hayatını kurtarmak için çalışacağına dair onu uyardı. Ancak o, umutsuzluk içerisinde herhangi bir kurtuluş vasıtası aradı lakin bulamayınca bir iple pencereden aşağıya inmeye çalışırken, yere ulaşmadan evvel binlerce okla delik deşik olup, öldü. Şimdi onun cesedini yere uzatıp, başını kesmelerine rağmen hâlâ öfkeleri yatışmamıştı. Ertesi gün isteksiz olduğu halde Balduin'i överek efendileri olarak ona bağlılık yemini yaptılar. İhtişamlı bir törenle şehrin kalesine götürdüler ve krallığı uzun süreden beri toplamış olduğu hazineleri ve zenginlikleri ona teslim ettiler ve bütün şehir şimdi yeniden sükûnete kavuşmuş oldu. Fakat kendisinden söz ettiğimiz Samsat hâkimi Balduk, Balduin'in günden güne yükseldiğini ve bütün bölgeyi zapt ettiğini görünce, bütün şehri ona on bin altına satmayı teklif etti. Balduin bunun üzerine uzun süre düşündü; buranın ne kadar sağlam bir yer olduğunu ve silah zoruyla kolaylıkla aşamayacağını görünce bu yüksek parayı ödedi ve rehineler ile birlikte bu ünlü şehri aldı. Böylece, kendisini sadece efendileri değil bir baba olarak gören, za-

feri ve adına ölümüne kadar savaşıacak olan Urfa halkının yüksek teveccühünü kazandı.

VI. BU EYÂLETTE, Urfa yakınlarında içinde kâfirlerin oturduğu Seruç adında bir şehir vardı. Burada Belek adında bir Türk emîri hüküm sürüyordu. Bu da adı geçen halka çok kötülükler yapıyor ve dayanılmaz işkencelere ve angaryalara tabi tutuyordu. Bu nedenle Balduin'e başvurarak, fazla çaba harcamadan, onun bütün ordusuyla şehri kuşatmaya karar vermesini sağladılar. Böylece o belirlenen günde şehre gidip zaptederek, halkın arzusunu gerçekleştirdi. O, dairesel bir kamp kurup, çok sayıda kuşatma aleti getirerek, şehri şiddetle kuşatmaya başladı. Fakat halk bu adamın gücünü görünce, direnmekten umudu kesip, büyük bir korkuya kapıldı ve barış için bir elçi heyeti gönderdi. Hayatlarının bağışlanması karşılığında şehri terk etmek istiyorlardı. Böylece o şehri ve kaleyi teslim aldı, burada maiyetinden bir kısmını şehrin muhafazası için bırakıp, başlarına bir kumandan tayin etti ve halkı belirli bir vergiye bağladıktan sonra büyük bir zaferle Urfa'ya döndü. Bu şehrin alınmasıyla birlikte, Antakya'dan Urfa'ya kadar uzanan yollar serbest olmuş oldu. Yani şehir Urfa ile Fırat'ın arasında bulunuyor ve önceden ulaşımı kesiyordu. Balduin hakkında bunları söyledikten sonra, büyük ordulardan söz etmek istiyoruz.

FASIL

7

**Büyük ordunun bir kısmının Artasia'yı zapt etmesi.
Antakyalıların şehre yardıma gelmeleri,
onları kuşatmaları fakat kısa bir süre sonra geri dönmeleri.**

VII. BALDUİN Fırat boylarında, Urfa bölgesinde uğraşırken, daha önce söylediğimiz gibi büyük ordu sarp dağlar ve derin vadiler üzerinden Maraş'a (Maresia) geldi. Zikredilen kenti oluşturan halkın bir azı dışında çoğu Hristiyan olmakla beraber, bu azınlık şehri kendi keyiflerine göre idare ediyorlardı. Bizimkilerin geldiğini haber alan bunlar, korkup gizlice kaçtılar ve müminlerin şehrini yalnız bıraktılar. Tanrı tarafından kutsanmış ordu oraya geldiğinde, şehrin surları önündeki yeşil çayırıklarda kamp kurdu ve halka karşı her türlü şiddet eyleminden imtina etti. Böylece alışveriş yaparak her türlü ihtiyaçlarını sükûnetle giderdiler. Fakat ahaliden şehrin yakınlarda Artasia adında diğerlerinden çok daha zengin ve verimli bir şehir bulunduğuna dair güvenilir bilgi alınca, ortak bir kararla Kont Robertvon Flandern birkaç soylu ile yani Robert von Rosiers ve Goscelon, Kont Montaigu'nun oğlu ve bin silahlı atlıyla birlikte hızla oraya gitti. Oraya ulaştığında her yandan Türkleri kuşattı, fakat bunlar şehrin müstahkem mevkillerini terk edip, kaleye geri döndüler. Şehirdeki Ermeniler ve diğer müminler, uzun zamandır özlemle bekledikleri böyle parlak, silahlı bir ordunun geldiğini duyunca, onlardaki özgürlük umutları canlandı. Bunlar da silaha sarıldılar ve kılıçlarını uzun zamandır hâkimiyetleri altında bulundukları Türklerle çevirdiler. Böylece aniden hepsini öldürüp, başlarını kestiler, kapıları açtılar ve dışarıda bulunan müminleri dostça şehre girmeye

davet ettiler sonra misafirperverlik kurallarını yerine getirdiler ve kendileriyle atları için ne gerekiyorsa yaptılar. Kalquis adı da taşıyan bu şehir adı geçen Maraş gibi bağımsız yönetilmeyen, diğer şehirler gibi Antakya'ya bağlıdır. Antakya'dan 15 mil uzaklıktadır. Bu işlerin haberleri ülkeye yayılmaya başlayınca Antakyalılar, silaha davrandılar. Onlar Artasia'yı alıp, halkını öldürenleri yıkmaya hazırlandılar. Antakya'yı muhafaza etmek için bulunan on bin kadar adam süratle oraya gittiler. Oranın yakınlarına geldiklerinde, otuz kadar çevik hafif süvari gönderdiler, geriye kalanlar ise arkada bir yerde gizlendiler. Keşif için gönderilenler Artasia'nın etrafında adeta ganimet toplamak için tedbirsizce dolaşarak, bizimkileri tahrik ettiler. Şehirdeki bizimkiler, bu kibir ve cesarete artık tahammül edemeyip, bilâkis onları pusu kurulan yere kadar, onların yaptığı gibi dikkatsizce takip ettiler. Bunlar saklandıkları yerden çıkıp, bizimkilerin kaçıp da büyük orduyla birleşmemeleri için onları şehirden ayırmaya çalıştılar. Ancak, bizimkiler erkekçe savaşmış, Tanrı'nın yardımıyla sağ salım adı geçen şehre döndüler. Fakat Türkler şehri çabucak zapt etmenin o kadar kolay olmayacağını görünce, her taraftan kuşatmaya başladılar. Bütün gün boyunca savaşmış, içeridekilerin cesurca direnişi karşısında hiçbir ilerleme sağlayamayınca, ayrıca kendileri için tehlikeli olacak büyük bir ordunun gelmekte olduğunu öğrenince, işgal altında tuttukları ortadaki köprüyü bırakıp, Antakya'ya dönmeyi daha akıllıca buldular. Böylece, Kont ve beraberindekiler Rabb'in hâkimiyetlerine vermiş olduğu şehri büyük ordunun gelişine kadar ellerinde tutmaya gayret ettiler. Bu arada Kont Kuno Montaigu'nun oğlu, tanınmış, genç delikanlı Goscelon, yakalandığı hastalıktan kurtulamayarak öldü ve burada törenle gömüldü.

FASIL

8

Büyük ordunun Artasia önüne gelmesi.

Artasia ile Antakya arasındaki köprü'nün zapt edilmesi.

VIII. ANTAKYA'dan gelen Türkler şafakla birlikte Artasia'dan gider gitmez, büyük ordunun şehir civarlarına geldiği ve ordugâh kurulduğu haberi ulaştı. Bunlar Artasia'da kuşatılan kardeşlerinden endişelenerek, ortak bir kararla bin beş yüz iyi teçhizatlı atlıyı Flandern Kontu'na ve onunla beraber bulunan diğer soylulara yardıma gönderip, şayet kuşatma kaldırılmış olup ve yollar serbest ise gerektiği kadar muhafızı şehirde bırakıp, geri kalanlarla birlikte orduya geri dönmelerini bildirdiler. Benzeri emri alan ve bütün Kilikya'yı zapt etmiş olan Tankred de geri geldi. Aynı şekilde orada burada maceraya atılan diğerleri de geri geldiler, sadece Tanrı'nın izniyle günden güne büyük atılımlar gerçekleştiren Dük'ün kardeşi Baldwin Urfa bölgesinde kaldı. Şimdi ordunun bütün parçaları yeniden birleşince, emir almadan hiç kimsenin ordudan ayrılmaması kararını aldılar. Böylece yeniden ordugâhı kaldırıp, en kısa yoldan Antakya'ya gittiler ve yolun ortasındaki bir nehrin ve üzerinde sağlam bir köprü bulunduğunu duyunca, ordu burada bir engelle karşılaşır endişesiyle Normandia Kontu Robert'i ve adamlarını keşif için öncü olarak gönderip, şayet bir zorlukla karşılaşırsa, arkadaki orduyu ve prensleri haberdar etmesini istediler. Ünlü ve silahşörlükte kendini kanıtlamış olan soylular Eberhard von Puysaie ile Roger von Barneville bu ordunun bayraklarını öne taşıdılar. Kont diğer ordudan ayrı olarak birlikleriyle söz konusu köprüye geldi. Köprü taştan yapılmış olup, her iki tarafında oldukça dayanıklı çok sağlam kuleleri vardı. Bu kulelerde yüz cesur ve silahlı muhafız bulunuyordu ki bunlar

nehirden geçmek isteyenleri kontrol edip geçmelerini engelleyen tecrübeli iyi okçulardı. Ayrıca Antakya'dan yedi yüz atlı gelip nehrin bu tarafına yerleşmiş ve bizimkilerin geçişini engellemek üzere geçidi tutmuşlardı. Sözü edilen bu köprü'nün bulunduğu nehir Asi (Orontes) nehridir ve mutad olarak buna Fer denir. Antakya'nın aşağısından geçer ve denize dökülür. Bazıları bunun Dımışk'taki Farfar nehri olduğunu zannederler, fakat biz kesinlikle biliyoruz ki, Farfar ve Albana Lübnan'dan doğar ve Dimaşk yakınlarından geçip, doğuya dönerler ve kumlu çölde kururlar. Fakat Asi nehri, Baalbek adını da taşıyan Heliopolis'ten doğar ve Şeyzer (Caesarea) ve Antakya üzerinden Akdeniz'e dökülür. Böylece Normandia kontu köprüye geldiğinde, kısmen köprü'nün üzerindeki kulede bulunanlar, kısmen de nehrin bir tarafını tutmuş olanlar onun birliklerinin geçmesine engel oldular. Bu nedenle nehri geçmeye zorlayan bizimkilerle bunu engellemek üzere onları ok yağmuruna tutan düşmanlar arasında şiddetli bir çatışma meydana geldi. Bunlar böyle iki taraflı şiddetli savaşırken büyük ordu geldi. Bunlar kontun ve beraberindekilerin köprü'nün üzerinde şiddetle çarpıştıklarını görünce baskı altındaki yoldaşlarına yardım, düşmanı püskürtmek ve serbest bir geçit yeri elde etmek için hızlandılar. Bu amaçla bütün ordu geldiğinde tellalar ve trampetler vasıtasıyla silah başına çağrıldı. Bütün güçleriyle saldırınca, düşmanı kaçırmaya zorladılar ve köprüyü ele geçirdiler. Fakat köprü'nün üzerindeki dar alan nedeniyle birlikte savaşamayan diğerleri bu arada boşta kalmamak için bir geçit yeri keşfettiler ve buradan geçerek düşmanı püskürttüler. Böylece bütün ordu arabalarla ve yüklerle nehri geçip, şehrin beş altı mil yakınlarındaki zengin çayırıklara kamp yaptı. Fakat ertesi gün yeniden yola çıkılıp, nehir ile dağlar arasındaki kraliyet yolundan ilerleyerek, şehrin bir mil yakınında ordugâh kuruldu.

FASIL 9-10

Antakya'nın tarihi ve tasviri, silahlı gücü.

IX. ANTAKYA soylu ve ünlü bir şehir olarak bilinmektedir, Roma'dan sonra üçüncü veya hatta ikinci derece rütbeye haiz (bu konuda hâlâ büyük tartışma vardır) olup, bütün doğu eyâletlerinin prensesi ve gözdesidir. Eski devirde adı Ribla idi. İşte burada Babil Kralı Nabukadnezar, Yahudi kralı Zedekiah'ın⁵ üç oğlunu gözleri önünde öldürüp, kendisini de kör eylemiştir. Makedonyalı İskender'in ölümünden sonra onun krallığının bir kısmını alan Antiochus, şehri gayet sağlam surlarla çevirtip, üzerine kuleler inşa ettirdi ve tekrar iyi bir duruma getirdi. Bu nedenle şehre kendi adına nispetle Antiochia (Antakya) ismini verip, krallığının başkenti yaptı ve kendisinden sonra geleceklerin de merkezi olması hakkında düzenleme yaptı. Havariler zamanında burada ilk piskoposluk makamı kuruldu. Ayrıca, çok güçlü ve muhterem bir kimse olan Theophilos kendi evinde bir bazilikanın (kilise) açılışını yaptı. Bu şehirli olan Lukas da İncil'ini Havariler Tarihi olarak bu yapının içinde yazdı. Daha sonra o, Aziz Petrus'un yedinci halefi olarak bu kilisede piskoposluk yaptı.

⁵ Yahuda Krallığı'nın sürgündeki ilk kralı, Zedekiah'ın krallığının 9. yılında, Babil Kralı II. Nabukadnezar (MÖ 605-562) Kudüs'e doğru harekete geçmiş ve Zedekiah'ın krallığının 11. yılına kadar, Yahuda Krallığı'nın merkezi Kudüs'ü kuşatmıştır. Şehirde kıtlık başladığı vakit şehri çevreleyen tüneller vasıtasıyla Kudüs halkı kaçmış ve kral da araba yolunda iken yakalanıp Babil kralına teslim edilmiştir. Yahuda kralının oğulları, gözleri önünde öldürülüp, kendisi de gözleri kör edilerek Babil'e sürgüne götürülmüştür. Şeyma Ay, "İsrail ve Yahuda Krallıkları Üzerine Düzenlenen Asur Seferleri", *History Studies*, 2011, Volume 3/1, s. 9.

Ayrıca müminler burada toplanarak ilk defa Hristiyan adını aldılar. İsa'nın öğretisine iman edenler daha önce Nasıralılar adını taşıyorlardı, fakat sonra konsilin aldığı karara göre Mesih'e bütün inananlar Hristiyan adını aldılar. Bu nedenle bu şehir kendiliğinden ve zorluk çıkartmadan havariyi ve hep birlikte Hristiyanlığı kabul ettiğinden, hatta adını her tarafa kokulu bir merhem gibi yaydığından, ilk defa Theopolis adıyla çağrıldı. Daha önceden değersiz ve Tanrısız birinin adını taşıyordu, şimdi aldığı ada ve imana davet ettiklerinin ikametine layık bir şehir oldu, önceden yanlış bir öğretiyle pek çok ülkelere hükmetmişti, şimdi asil bir ahlakın öğreticisi olarak Rabb'in yolunda gidip aynı hâkimiyeti tecrübe edecekti. Nitekim bu Rabb'in sevdiği şehrin patriğine yirmi eyâlet bağlıdır, bunlardan on dördü başkenttir ve bağımsız şehirlerdir. Diğer altısı, genellikle Katolik olarak adlandırılan iki başkente bağlıdır ve bunlardan biri Anien⁶ diğeri ise Hironopolis ve Baldak'dır⁷ ki bunlardan her birine bağlı şehirler de vardır. Bunlar hep birlikte "Orient" diye adlandırılır ki İstanbul Konsili'nde görülebileceği gibi: "Doğunun piskoposları sadece doğuyla meşgul olurlar, İznik Konsili'nde alınan karara göre kilisenin saygı önceliğinde Antakya gelmektedir."

X. BU ŞEHİR, Büyük Suriye'nin bir kısmını içine alan Coelesyria eyâletinin içindedir. Çok uygun ve zarif bir konumdadır. Orada akar-suların suladığı bereketli ve verimli ovalar bulunur. Doğudan batıya doğru uzanan dağlar arasında olup, kırk mil uzunluk ve bazen altı, bazen dört mil genişliktedir. Şehrin yukarı kısmında balık bakımından zengin, kaynak sularının toplandığı ve bu vadiden şehri geçerek denize dökülen, nehirden bir mil kadar uzaklıkta bir göl vardır. Bundan, aşağıda şehrin yakınlarında nehirle birleşen bir dere de çıkmaktadır. Şehri her iki taraftan çevreleyen dağlar çok yüksektir fakat en yüksek zirvelerindeki yamaçlarından çok tatlı ve berrak akarsular gönderirler. Bu dağlardan ortada bulunanı, tıpkı Hyronymus'un tasvir ettiği gibi Antakya şehrinin yanından akan Asi nehrinin adını taşır. Bu dağın deniz kenarında çok büyük bir yüksekliğe ulaşan bir bölümü özel bir isim taşır ve genellikle Parlier olarak adlandırılır.

⁶ Ani.

⁷ Bağdâd.

Bazıları bu dağı Apollon'un ve Bacchus'un kutsandığı Parnassus⁸ olarak kabul ederler. Bu görüş, Tanrıları kutsayanlara ait eski masallarda ve filozofların okullarında meşhur olan Kastalia ve Daphnis kaynakları tarafından destekleniyor gibi görünmektedir. O, bu dağın eteğinden şehrin yakınlarındaki Reis Bohemund olarak adlandırılan yerden yükselir. Fakat bu görüş gerçekten oldukça uzaktır, zira bilindiği gibi Parnassus, Teselya'nın bir bölümü olan Aonia'da bir burundur. Naso, *Metamorphose* adlı eserinde bunu şöyle tasvir ediyor:

“Aktaer bölgesi Aonia Phokis'den ayrılır,
O zamanlar bereketli topraklardı,
Geniş bir su alanının, denizin bir kısmıydı.
İki başlı bir dağ gökyüzüne yükselirdi,
Parnassus, zirveleri bulutların üzerine çıkardı.”

Solinus'a göre bu dağın adı Cassius'tur. O, *Polyhistor*s adlı eserinin yirmi birinci bölümünde şunları söylüyor: “Seleucia (Silifke) tarafında Antakya'ya çok yakın Cassius dağı vardır. Bu dağın tepesinde gece nöbetinde dördüncü güneş topu izlenir ve ilk ışıklar karanlığı aydınlatığı zaman, gecenin diğer tarafında bir başka güne döner. Fakat insan iki tane Seleucia olduğunu bilirse yanılmaz. Bunlardan biri, Antakya'ya beş günlük yoldan fazla uzaklıkta olan İsaوريا'nın başkentidir, diğeri Antakya'dan on mil bile uzaklıkta olmayan Asi nehrinin ağzındaki bugün St. Simeon (Samandağ) adı verilen limandır.” Fakat yukarıdaki kaynak, Daphnis'i ve Kastalia kaynağını tasvir ediyor. Buradaki genellikle putperest, batıl inançların şüpheli durumlara oraklarla cevap aradıkları panteist dönemdeki Apollo olmalıdır. İsa'dan ve onun gerçek öğretisinden uzak düşmüş olan Julian Apostata İran'dan Antakya'ya uğradığında, teşebbüsleri hakkında Apollo'nun nasihatlerini dinlemek üzere sık sık buraya gelirdi. Theodoret'in *Historia* adlı eserinin otuz birinci faslında anlattığı gibi “Julianus, Daphnisli Pyto'ya Partlar üzerine zafer kazanmak için sordugunda ve bu da Şehit Babilas'ın cesedinin yakınında yattığını ve onu uzağa taşıması gerektiğini söylediğinde,” buna benzer şeyler *Kilise*

⁸ Bu konudaki mitolojik bilgiler için bkz. Hüseyin Sabri Alanyalı, “Side'nin Roma Dönemi Panteonu”, *Anadolu*, 2011, S. 37, s. 75-92.

Tarihi'nin onuncu kitabında daha açık ve tafsilatlı anlatılır: “Julianus, çılgınlık ve ciddiyetsizliğini farklı bir şekilde gösterdi, zira o Antakya bölgesinde, Kastalia kaynaklarına ve Daphnisli Apollo'ya başvurup sorularına cevap alamayınca ve şimdi rahiplerden bunun sebebini öğrenmek isteyince, ona dediler ki Şehit Babilas'ın cesedi yakınlarda bulunuyor ve bu yüzden Tanrı hiçbir cevap vermiyor.” Fakat Kastalia denen bu kaynağın, Kabalik, Aganippik ve Pegsaeik de denen o Kastalik kaynak olduğuna inanılmamalıdır, zira bu, Solinus'da okuduğumuz gibi Aoinia'dadır: “Helikon, Kitheron Dağı, Ismenus Nehri, Arethusa, Hippodia Salmace ve Dirce kaynakları ve hepsinden önce Aganipeve Hipekrene, Tebb'dedir. Alfabenin ilk mucidi acaba burada yerleşebilir miyim diye etrafa bakmak için Rosse'ye geldiğinde, bu kaynakların kanatlı bir atın ayaklarının altından fişkırdığına dair şiirlerdeki hayal gücü onu o kadar etkiledi ki bu kaynaklardan bir yudum içince alfabenin gövdesinin ilhamı ona geldi.” Kuzey taraftaki dağlara genellikle Karadağlar denir, sert bir zemini vardır ve halka yaşama kolaylığı sunan akarsular, ormanlar ve meralar bakımından zengindir. Eski devirlerde burada pek çok manastırlar da mevcuttu ve günümüzde müminler için saygın mekânlar yapılmıştır. Bu vadiden yukarıda sözünü ettiğimiz nehir akıp, denize dökülür. Bu nehirle deniz arasındaki yamaçtaki şehrin surları, dağların yüksek kesimlerinden başlayarak vadiden nehre kadar uzanır ve kısmen dağın yamacından, kısmen de dağın eteğinden nehre kadar uzayan düzlükten giderek kapanır. Bunlardan en yüksekte görünen birinde çok müstahkem ve aşılamaz bir kale vardır. Dağlardan inen ve şehrin ortasından geçen derenin birbirinden ayırdığı dar ama derin vadi, halka pek çok imkânlar sunar. Şehirde bulunan kaynaklardan, Aziz Paulus adını taşıyan doğu kapısındaki tanınmıştır. Ama ayrıca şehirden üç dört mil uzaklıkta olan Daphnis kaynakları, su kemerleri vasıtasıyla getirilir ve birçok yerde son derece ustaca cihazlarla belirli saatlerde su elde edilir. Surlar, dağlarda olduğu gibi yamaçlarda ve düzlüklerde de oldukça dayanıklı, kalın ve yüksektir, savunmaya çok uygun olarak eşit aralıklarla inşa edilmiş, yuvarlak kulelerle çevrilidir. Fakat batı tarafında, şehrin aşağıdaki yeni yapılan kısmında nehir, köprüünün ve şehir kapısının dayandığı surların ve dağın çok yakınına gelir. Şehrin uzunluğunu bazıları iki, bazıları ise üç mil olarak hesaplamıştır. Denizden on ya da on iki mil uzaklıktadır.

FASIL

11-16

Şehrin kuşatılması, halkın başarısızlığı.

XI. BU MÜKEMMEL şehrin valisi tanınmış bir Türk olan Yağısıyan⁹ idi. O, yukarıda sözünü ettiğimiz büyük ve güçlü Selçuklu Sultanı Ebû'l-Feth'e (Melikşâh) bağlı idi. Bu bütün eyâletleri hâkimiye-ti altına almıştı. Nihayet hepsini fethettikten sonra ülkesine geri dönmek istemişti ve fethettiği eyâletlerin kendisine bağlılığını sağlamaya üzere bu tür hediyeleri yeğenleri ile emîrleri arasında paylaştırmıştı. Bu paylaştırmada zikrettiğimiz gibi, yeğeni Süleyman çevredeki eyâletlerle birlikte İznik'i almıştı. Dukak adındaki bir diğer yeğenine sınırlarındaki diğer şehirlerle beraber Dimaşk'ı vermişti. Bu ikisine sultan unvanını vermişti; Süleyman, sınırdaşı olan Bizans İmparatorluğu ile hiç vazgeçmeden savaştığı için, Dukak ise, sultan ile sürekli çatışan ve güçlerinden çekindiği gözlenen Mısırlılar ile sonsuz bir mücadele içinde olduğu için emîrlерinden, Zengî'nin babası ve Nureddîn'in dedesi olan Aksungur'a (Kâsımüddevle) Haleb'i verdi. Zikredilen Yağısıyan'a da önemli olmayan bir çevreyle beraber Antakya şehrini verdi, zira Laodikeia ile Suriye arasındaki bütün toprakları Mısır halifesi zapt etmişti. Bu, Haçlı prenslerinin böyle büyük bir orduyla geldiklerini öğrenince, pek çok elçi günde-

⁹ Yağısıyan 1090'da Tutuş tarafından Antakya valiliğine atandı. Tutuş'un 1095'te Rey savaşında ölümünden sonra, Tutuş'un oğulları Haleb Meliki Rıdvân ile Dimaşk Meliki Dukak arasında denge kurmaya çalıştı. Bu durum, bunlardan hiçbirinin neden Antakya kuşatmasını kaldırmak için ciddi bir girişimde bulunmadıklarını açıklamaktadır. Aslında Rıdvân aynı zamanda Yağısıyan'ın kızı Çiçek Hatun ile evliydi. Bkz. İbnü'l-Adim, *Biyografilerle Selçuklu Tarihi*, Terc. Ali Sevim, TTK, Ankara 1989, s. 89.

rip, sözlü ve yazılı olarak bütün doğunun prenslerinden, bilhassa Bağdâd halifesinden ve hepsinden güçlü olan Selçuklu (Pers) sultanından yardım istedi. Teşebbüsleri bakımından prensleri kazanması kolay oldu, çünkü uzun zaman önce bizimkilerin gelişinden haberdar olmuşlardı ve Kılıçarslan bizatihi onlarla yaşadığı tecrübelerle dayanarak, sayıları, cesaretleri ve kahramanlıkları hakkında güvenilir bilgiler vermişti. Her ikisi de gözyaşlarıyla umutsuzca diğerlerinden yardım istediler, bunlardan biri mağlubiyetinin intikamını almak, diğeri ülkesini ve şehrini onların taşkınlıklarından korumak için yalvardılar. Böylece onlar, daha sonra yerine getirdikleri gibi, istenen yardımı yapmaya söz verdiler. Bu arada Yağısıyan Haçlılardan korkusundan çevre eyâletlerden çekildi ve büyük bir gayretle komşu şehirlerden savaşı kuvvetler, kuşatmaya karşı yiyecek ve ihtiyaç maddeleri topladı, silahlar getirtti, halkı demir, çelik ne gerekliyse savaş makineleri getirmeye teşvik etti ve kuşatılan halkın ve şehrin kurtuluşu için gerekli olan her şeyi eksiksiz tamamladı. Böylece şehrin çevresini dolaşp, meyve, şarap, yağ ve diğer gıda ürünleri, büyük ve küçükbaş hayvanlar, ne varsa aldılar ve şehirde stokladılar. Böylece beklenen düşman saldırılarına karşı hiç de azımsanmayacak bir çabayla ve itina ile hazırlandılar. Ayrıca, Haçlıların geçmiş olduğu bölgelerdeki pek çok soylu ve büyük insanlar, çağrılmadıkları halde emniyetlerini temin etmek için kendilerini, müstahkem konumda görünen bu şehre attılar. Bu nedenle sayı gittikçe arttı ve şehirdeki halkın ve yardımcı birliklerdeki atlıların sayısı altı veya yedi bini buldu, fakat muharip olan yayalar on beş bin veya yirmi binden fazlaydı.

XII. ŞİMDİ Haçlılar şehre yaklaştıklarını görünce, saldırmadan önce bir toplantı yapıp, önlerinde duran meseleyi müzakere ettiler. Prenslerden bazıları yaklaşan kış dolayısıyla, şehrin kuşatılmasını İlkbahar'a kadar ertelemek istiyorlardı.¹⁰ Bunlar şehirlere ve kalelere dağılmış olan ordunun, yeni yılın başlangıcında geri çağrılmasının kolay olmayacağını savunuyorlardı. Dahası Bizans imparatoru-

¹⁰ Haçlı ordusu 21 Ekim 1097 Çarşamba günü Antakya'ya varmıştı. Ayan, *a.g.e.*, s. 82.

nun kendilerine kalabalık bir ordu göndereceğini ve Alpler üzerinden gelecek yeni bir Haçlı ordusunun beklenilmesi gerektiğini ileri sürüyorlardı. İkiye katlanmış güçle bu teşebbüsleri gerçekleştirmek için bu takviyeleri beklemek zorunda olduklarını düşünüyorlardı. Bu arada orduyu zengin kışlık alanlara dağıtıp, böylece atlar beslenip yeniden dinlendikten sonra İlkbahar'ın gelişiyile birlikte cesaretle teşebbüse geçilmeliydi. Fakat diğerleri hemen şehri kuşatma taraftarı idi, böylece halk bu arada toparlanma ve yardım için daha büyük ordular toplamaya fırsat bulamayacaktı. Bu önemli konuda derhal saldırıya geçilmesi fikri üstünlük kazandı, tereddüt tehlike yaratacaktı ve kuvvetleri birbirinden ayrılmamalıydı. Böylece hep birlikte şehrin önüne gidip, kuşatılmasına karar verildi.¹¹ Ordugâhı kaldırarak yola devam ettiler ve 18 Ekim'de şehrin önünde ordugâh kurdular. Şimdi, kadınlar ve çocuklar hariç olmak üzere bizimkilerin sayısı üç yüz bin savaşıyı bulmakla beraber, bu sayı şehri her taraftan kuşatmaya yetersiz kalıyordu. Daha önce zikredildiği gibi kuşatılması denenmeyen, eteğinden nehirdeki düzlüğe uzanan surların çevresindeki dağların kapsadığı şehrin bu kısmı zapt edilemezdi. Şimdi Haçlılar gelip de ordugâhlarını kurduklarında, boru ve trampet sesleri, çığlıklar, atların kişnemesi, silah seslerinin gürültüsü göğe yükseldi ve bütün gün sürdü, ertesi gün yiyecek stokları ve silahlı güçleri mükemmel olduğu halde kuşatılanlardan şehir adeta ıssızmış gibi hiçbir ses duyulmuyordu.

XIII. ŞEHİRİN yukarı kısmında beş kapı vardı. Yukarıda, doğuda birincisi, yani Aziz Paulus kapısı, çünkü bu dağın üst yamacında bu havarinin kilisesinin altında bulunmaktadır. İkinci kapı bunun tam tersi istikamette, şehir boyunca, oldukça uzaktadır. Bu kapı batı-

¹¹ Raimundi de Aguilers şunları anlatıyor: "Antakya'ya yaklaştığımızda Antakya'yı kuşatıp, kuşatmama konusunda farklı görüşler vardı. Prenslerden birçoğu, kış yaklaştığı ve ordunun tamamı toplanmadığı için imparatorun yardımcı kuvvetlerinin ve Fransa'dan gelecek ordunun beklenmesi ve ilkbaharda kuşatmaya başlanması fikrindeydiler. Fakat diğer tarafta başta Kont Raimund olmak üzere kuşatmaya hemen başlanması fikrinde olanlar vardı." Raimundi de Aguilers, *Historia Francorum, Recueil des Historiens des Croisades, Historia Francorum*, III, Paris 1841-1906, Kap. V.

dadır ve yakınında bulunan Aziz Georg'un bazilikasına nispetle bu şehitin adını taşır. Güneybatıda, nehre doğru giden üç kapı vardır. Bunlardan yukarıdaki Köpekler Kapısı'dır ve önünde bir bataklığın üzerinden geçilen, surlara yakın bir köprü bulunur; fakat ikincisi bugün Dük Kapısı diye tanınır ve bunların her ikisi de nehirden iki millik uzaklıktadır. Üçüncü kapı Köprü Kapısı adını taşır çünkü bu köprüyle nehrin üzerinden geçilir, zira adı geçen ortadaki Dük Kapısı ile bu taraftaki sonuncu kapı olan buna kadar nehir surlara yaklaşır ve artık uzaklaşmaz. Şimdi bu kapıyı ve St. Georg Kapısı'nı işgal etmediler, çünkü nehri geçmeden her iki kapıya gelemezlerdi. Diğer üçünü kuşattılar. Yukarıdakini Bohemund, baştan beri yanında olan Normandia Kontu Robert, Flandern Kontu Robert, Blois Kontu Stephan gibi adamlarıyla birlikte zapt etti. Bunlar Normanlar, Franklar ve Bretonlar'la beraber Bohemund'dan Köpekler Kapısı'na kadar yayılan bir ordugâh teşkil ettiler. Bu kapının çevresinden bir sonraki kapıya kadar Toulouse Kontu Raimund ve maiyetindeki diğer soylularla Le Puy piskoposu, Gaskonyalılar, Provancelılar ve Burgondlar ile beraber yerleştiler. Fakat bu kapıyı da Dük Gottfried, kardeşi Eustach, Balduinvon Hennegau, Rainhard von Toul, Kuno von Montaigu ve diğer soylu maiyeti, bir miktar Lothringenliler Frieenler, Şvablar, Saksonlar, Franklar ve Bayernliler'le beraber zapt etti. O, Köprü Kapısı yakınlarına kadar kalan kısmı işgal ettirdi. Onun ordugâhı şehir, çok yakınlarda olan nehir ve diğer prenslerin ordugâhı arasında bir üçgen oluşturdu. Zikredilen bölgenin yakınlığında bulunan ağaçlıkları Haçlılar koparıp, istihkâmlar ve atları için ahırlar yaptılar. Surların ve kulelerin arkasından, ordugâhın saflarını gören ahali, silahların parıltısına ve yürütülen gayretli çalışmaya hayret ediyordu, zira kendi zaviyelerinden ordugâhın durumu ve kendilerine nazaran onların sayısı ve gücü hiç iyi şeyler vadetmiyordu. Onlar geçmişle bugünü, eski huzurlu bir devlet ile mevcut zorluklar bakımından karşılaştırdılar ve eşlerini, çocuklarını, baba vatanlarını ve bir insan için en değerli olan özgürlüklerini tehdit eden tehlikeye bakıp, bu talihsizlik içerisinde düşmektense, ölümün daha hayırlı olacağını düşündüler. Böylece günden güne çöküşlerini ve şehrin zaptını beklediler, böylesine güçlü bir kuşatma sonunda şehrin tahrip edileceğinden ve akabinde hürriyetlerini kaybedeceklerinden hiç şüphe duymuyorlardı.

XIV. ORDUGÂHTA bulunanlar genellikle yaptıkları gibi, atları ve kendileri için yiyecek maddeleri temin etmek üzere nehir boyunca gittiler ve oldukça uzak bir mesafeye kadar ilerlediler. Buraya sık sık gidip, herhangi bir kötü şeyle karşılaşmadan geri dönüyorlardı, çünkü halkı şehirde tutuyorlardı ve onlar dışarı çıkmaya cesaret edemiyorlardı, bu yüzden günde birkaç kez nehir boyunca gitmeyi alışkanlık haline getirmişlerdi ama nehri geçmek bazen zor olduğu için yüzmek zorunda kalıyorlardı. Fakat bunu öğrenen şehirdekiler, pek çok kez dışarı çıkıp nehir üzerindeki köprüde gizlenerek, ihtiyaca göre birbirinden ayrılmış olan Haçlıları yaralayıp veya öldürüyorlardı. Bu nedenle esasen nehir dolayısıyla kampa kolaylıkla dönemeyeceklerini hesaplıyorlardı. Aynı şekilde kampta bulunanlar, ne kadar zorluklarla karşılaştıklarını gözleriyle müşahade ettikleri halde arzu edilen yardımı yapmıyorlardı. Böylece prensler düşmanın gizli pusularına karşı koyabilmek ve adamlarının kampa dönüşlerini kolaylaştırmak amacıyla mümkün mertebe bir köprü inşasına karar verdiler. Bu suretle ihtiyaç maddeleri için gitmek isteyen yayer için kısa bir mesafede bulunan denize kadar kolay bir yol olacaktı. Nehirde ve yukarıdaki gölde bulunan kayıklar sıkıca birbirine bağlandı, üzerlerine kirişler ve kereste yüklendi, bunlar sicimlerle sağlamlaştırıldı ve bir sırada birkaç kişinin geçebileceği kadar genişlikte sağlam bir köprü yapıldı. Bu halka büyük kolaylık sağladı. Fakat ağaçtan köprü, şehirden yaklaşık bir mil uzaklıkta ve dükün karargâhındaki kapının karşısındaydı, burayı dük muhafaza ettiği için bugün dahi buraya Dük Kapısı denmektedir. O, ordugâhını adı geçen kapıyla yeni inşa edilen köprü arasında kurdu. Fakat yukarıda zikredilen köprüyle bugün Köpekler Kapısı denen kapı arasında Haçlıları tehdit eden tehlike, bazılarının biraz zarar görmesine yol açtı. Daha önce söylendiği gibi, orada şehir yakınında, kaynağın çıkışında bugün Aziz Paulus adını taşıyan doğuya bakan kapı tarafında diğer kaynakların ve derelerin oluşturduğu bataklığın üzerinde taştan bir köprü vardı. Şehir halkı, bu kapıyı muhafaza eden Toulouse Kontu'nun ordugâhına sık sık baskınlar yapıyor ve günde birkaç kez saldırıyordu. Bunlar birdenbire ok yağmuruyla beraber kapıdan çıkıyorlar ve çok sayıda Haçlıyı yaralayıp, öldürdükten sonra zayıt vermeden geri dönüyorlardı, zira köprü üzerinde bunları başka bir yoldan takip etmek imkânsızdı. Bu yüzden zikredilen Kont, Le Puy

Piskoposu ve burada kamp yapan diğer soylular, diğer kumandanlardan daha fazla zarar görüp, atlarını ve katırlarını kaybettiler.

XV. KONT ve saygıdeğer Piskopos, adamlarının uğradığı zayıata karşı kayıtsız kalamazlardı. Ordularını bir araya çağırıp, çekiçlerle ve diğer demir donanımlarla adı geçen köprüyü tahrip etmelerini emrettiler. Böylece bir gün miğferleri ve kalkanları siper ederek, köprüye gittiler ve bütün gayretleriyle onu yıkmaya çalıştılar. Fakat bütün demirlerden daha sağlam olan bu yapı, onlara direndiği ve halkın ok ve taş atışları onların işini engellediği için Haçlılar eli boş döndüler. Böylece başka bir karar aldılar ve köprünün tam karşısına, içinde halkın saldırılarından koruyacak, sürekli teyakkuz halinde olacak silahlı adamların bulunacağı bir mancınık yerleştirmeye karar verdiler. Bunun üzerine gerekli malzemeler temin edildi, ustalar getirtildi ve birkaç gün içinde hızla yüksek bir kulesi bulunan mancınık yapıldı, bu büyük bir çabayla tehlike içerisinde köprünün önüne çekildi ve muhafazası da Kont'a verildi. Halk bu mancınığı surların çok yakınında görünce, hızla oraya yönelip, büyük taşlar fırlatan mancınıklarla onu tahrip etmeye çalıştılar ve surlarda ve kulelerdeki, köprünün yakınlarında mancınığın içinde bulunanlara ok, vesaire ne buldularsa fırlattılar. Ve Haçlıları pek oklar ve diğer fırlatılan şeyler karşısında biraz geri basmak zorunda bırakacak şekilde, surun üzerinde her taraftan şiddetle vururken, diğer bir kısmı ise kapının dışında hareket edip, büyük bir şiddetle köprüye baskın yaptılar. Kılıçlarla Haçlılar üzerine hücum edip, korunmak için yapmış oldukları mancınığa kadar geri püskürttüler ve onu ateşe vererek birkaç dakikada küle çevirdiler. Fakat bizim prensler kapının önünde kendilerine zarar veren olumsuzluklara karşı bu şekilde savaşmanın faydasızlığını görünce, en azından sürekli büyüktaş atarak surları ve kapıyı tahrip etmek ve halkın dışarı çıkmasını engellemek üzere ertesi gün üç mancınık yerleştirdiler. Mancınıklar çalıştığı sürece hiç kimse kapıdan dışarı çıkmaya cesaret edemedi. Fakat bu bırakılınca, halk gene mutat saldırılarına devam etti ve komşu ordugâhlara pek çok zarar verdi. Ama Haçlılar bunun bir yararı olmadığını görünce, bazılarının önerisi üzerine yüz kişinin bile yuvarlayamadığı muazzam büyüklükte taş parçalarıyla, meşe ağaç-

ları, ordunun koruması altında, bin silahlı asker tarafından köprü-nün üzerine getirildi, kapının önüne fırlatıldı. Burada öyle bir küt-le yığıldı ki, ahali artık kapıyı açamıyordu, zira taştan duvar onları engelliyordu ve böylece halkın bu kapı vasıtasıyla yaptığı saldırılar sona erdi ve Haçlılar sürekli baskınlardan kurtuldular.

XVI. BİR GÜN ordumuzdan yaya ve atlı yaklaşık üç yüz kişi, bes-lenmek için köprümüzün üzerinden giderek, ihtiyaç maddeleri ara-mak amacıyla kendilerine göre etrafa dağıldılar. Onlar bu akınları oldukça düzenli olarak yapıyorlardı, çünkü zorunlu olarak bu böl-gelere yaptıkları akınlardan ihtiyaç duydukları her şeyi temin etme-lerine rağmen hiçbir zayıat vermeden geri geliyorlardı. Bu nedenle daima böyle şanslı olacaklarına inanıp, savaş şartlarında kötü tesa-düflerle karşılaşacaklarını hiç düşünmüyorlardı. Şehirdekiler bunu görünce, çok sayıdaki kişiler dışarı çıkıp, taş köprüye geldiler ve böyle tedbirsizce dolaşanlara karşı yöneldiler. Aniden onlara saldı-rıp, çoğunu öldürdüler, geri kalanları da fırara mecbur ettiler. Şimdi bunlar aceleyle kayık köprüyü geçip kampa ulaşmak isterken, ilk gelenlerin büyük bir kısmı geçidin tüm alanını kaplayınca, kurtuluş vadeden köprü dalgalarından dolayı çöktü. Diğerleri burada oluşan basınç dolayısıyla, dayanamayıp köprüden nehre düştüler ve azgın sularda boğuldular. Bunlar avını beklemekte olan nehir tarafından derinlere çekildiler ve bir daha geri verilmediler. Haçlılar bunları öğrendiğinde yaklaşık bin silahlı adam hazırlayıp nehirden geçirdi-ler ve bunlar zaferden geri dönmekte ve ganimete sevinmekte olan düşmanlarla karşılaştılar. Onları şehir köprüsüne kadar takip edip, ağır bir yenilgiye uğrattılar. Fakat onların yaralandığını ve öldürül-düğünü gören halk, merhamet edip, şimdiye kadar göstermedikleri bir cesaretle çok sayıda kişi vasıtasıyla kapıyı açtırdılar, taş köprüye giderek, kendi adamlarına yardım etmek amacıyla bizimkilere sal-dırdılar. Haçlılar başlangıçta cesaretle direnmelerine rağmen son-ra kaçmaya çalışanların çoğu boğuldu. Onları kayık köprüye kadar sürekli takip ettiler, bizim yayaların çoğu kılıçla öldürüldü, çoğu da nehirde boğuldu. Ama atlılardan pek çoğu köprüde kovalayan düşmanların şiddetli baskısından dolayı atlarıyla, kalkanlarıyla, zırhlarıyla nehre düştüler ve bir daha görünmediler çünkü akıntı

onları yutmuştu. Yani ordumuz ağır kuşatmayı işte böyle devam ettirmek zorundaydı, zira kendilerinden hiçbir şey gizli kalmayan şehirdeki halk, ormanlarda ve arazide saklanarak, kamptan ayrılıp çevrede yiyecek maddeleri temin etmeye giden bizimkileri sık sık engelliyor ve zayıat verdiriyordu. Ordugâhta da tam bir güvenlik yoktu ve çok sayıda düşman ordusunun her taraftan toplanıp, aniden saldıracağından korkulmaktaydı. Bu yüzden bilge bir kişi için, kuşatanların mı, kuşatılanların mı, yani her iki taraftan hangisinin daha çok korktuğunu, hangisinin daha iyi durumda olduğunu kestirmek kolay değildi.

FASIL

17-19

Ordugâhta açlık ve hastalığın başlaması. Bunun giderilmesine çalışılması.

XVII. FARKLI mekânlarda hemen hemen her gün devam eden böyle bir kuşatmanın bireysel vakaları çok uzun süreceğinden, bizim burada anlatmaya çalıştığımız çok kısa bir anlatıdır. Bu nedenle özel durumları geçip geneli izleyeceğiz. Kuşatma şimdi üçüncü ayında olduğundan, savaşın değişen kaderi kapsamında orduda büyük yiyecek sıkıntısı yaşandı. Aslında başlangıçta bol iaşeleri vardı ve atları için yemleri hiç eksik olmadığı halde, aptallar gibi hep böyle süreceğini zannettiler ve tasarruftan ziyade israfa kaçtılar ve uzun zaman yetecek olan yiyecekleri adeta evlerindeymişler gibi bir kaç günde çarçur ettiler. Ordugâhta ne ölçü ne de akıllılar için değerli olan tutumluluk vardı, bilâkis her yerde lüks, her yerde israf hükmü sürüyordu ve sadece insanlara değil, atlar ve yük hayvanlarına gerekli olanlar için de ölçü kalmamıştı ve böylece ordu neredeyse açlıktan kırılacak duruma geldi.¹² Böylece bir araya gelip, elde et-

¹² Ocak 1098'in ilk haftasında açlık korkunç bir dereceye varmıştır. Bununla ilgili bir tasvir Fulcherius Carnotensis (*a.g.e.*, s. 79) tarafından yapılmıştır: "Açlıktan ölmek üzere olan insanlar, henüz büyümekte olan fasülye saplarını olgunlaşmamış otları tuzlayarak yiyor ve hatta odun olmadığından deve dikenlerini çiğ çiğ yutmaya çalışarak dillerinin parçalanmasına neden oluyorlardı. Ayrıca atları, eşekleri, develeri, köpekleri hatta fareleri bile yiyenler vardı. Yoksullar ise hayvan derilerini ve hububat tohumu olarak kullanılan gübreleri de yiyorlardı."

tikleri her şeyi eşit ve dürüstçe paylaşmaya yemin ettiler ve bütün bölgeyi dolaşıp, her türlü gıda maddeleri temin etmek üzere üç dört yüz kişilik birlikleri aynı anda çıkardılar. Başlangıçta, mutat olduğu üzere halk kendilerine karşı çıkıp engellemeden önce ve şehrin çevresi büyük ve küçük hayvan, meyve, şarap ve diğer gıdalar ile dolu iken, bu niyetle gidenler bol ganimetler ve gıda maddeleri ile geri dönmüşler ve daha önce zikrettiğimiz gibi, ordugâh refah ve bolluk içinde kalmıştı. Ama şimdi komşu bölge talan edilmiş, evvelce zayıf olan fakat şimdi güçlenen Türkler mallarını korumaya başlamışlardı ve böylece Haçlılar ya tamamen elleri boş geri dönüyorlar ya da daha sık sık vuku bulduğu gibi kampa durumu bildirecek tek bir kişi bile kalmayınca kadar öldürülüyorlardı. Sıkıntı ve kıtlık öylesine arttı ki, sadece bir kez yiyen bir insanın bir günde ihtiyaç duyduğu ekmek neredeyse iki Solus'a çıktı. Önceden beş Solus'a alınan bir öküz veya inek şimdi iki Mark oldu. Üç, dört Dinar'a alınan bir koyun veya kuzu şimdi beş, altı Solus'a alınamıyordu. Bir atın akşam yemi için sekiz Solus yetmiyordu ve böylece geldiklerinde sahip oldukları altı bin attan ordugâhta şimdi iki bin kalmıştı, geri kalanları açlıktan veya soğuktan ölmüştü. Bundan başka ordunun çadırları çürüdüğü için şimdiye kadar hayatta kalanlar soğuk şiddetinden telef olmuşlardı. Yani sürekli yağan yağmur öyle bir sel meydana getirdi ki, yiyecekler ve giysiler çürüdü ve gerekli malzemeleri koyacak kuru hiçbir yer kalmadı. Bu nedenle ordugâha öyle bir hastalık geldi ki, ölüleri gömecek yer bulunamıyordu. Hala yaşama gücü bulunan bazıları, genel ihtiyaçlarını karşılayabilmek üzere sessizce Urfa bölgesindeki Balduin'e veya Kilikya'da şehirleri ellerinde bulunduranlara ya da bizimkilerin hâkimiyetindeki herhangi bir yere gittiler. Şimdi kimisi ayrılırken, kimisi açlıktan veya hastalıktan ölürken kimisi de kılıç altında can verirken, ordunun ancak yarısından azının ayakta kalabildiği görülüyordu.

XVIII. HALKIN sıkıntılarını gören ve sürekli savaşmakta olan kut-sanmış prensler, tükenmekte olan ordunun acı ve kederini içlerinde hissettiler. Böylece genellikle sık sık yaptıkları gibi toplanıp tüm bu sıkıntıları nasıl giderebileceklerini müzakere ettiler. Sonunda pek çok farklı görüşlerin akabinde en geçerli hareketin, onlardan birkaç

çının ordunun bir kısmıyla düşman arazisine gidip, ganimet ve gıda maddesi temin etmesi olduğuna karar verdiler. Ama diğerlerinin bu sırada ordugâhta kalıp, ordunun güvenliğini temin etmesi gerekiyordu. Böylece bu görev Bohemund ile Flandern Kontu'na tevcih edildi.¹³ Toulouse Kontu ve Le Puy Piskoposunun muhafazası için kaldılar. Normandia Kontu yoktu ve Lothringen Dükü Gottfried ise ağır hasta yatıyordu.¹⁴ Böylece bunlar gerekli sayıda atlı ve yaya asker alıp, zayıf birlikler halinde düşman arazisine gittiler. Fakat halk Bohemund'un ve Flandern Kontu'nun gittiğini, Normandia Kontu'nun orada olmadığını, Dük Gottfried'in de hasta yattığını işitince, bu olumlu koşullar onlara cesaret vererek, bu fırsatı değerlendirmek istediler. Prenslerin yokluğunda Haçlı ordugâhına bir saldırı düzenlemeye karar verdiler. Böylece şehirdeki bütün halkı çağırıp, Köprü Kapısı'nın önünde toplandılar. Kapıyı açıp, kimisi köprü'nün üzerinden, kimisi de bunun altında bulunan geçitten ordugâha saldırmak için adeta birbiriyle yarış ettiler. Fakat Kont, bir miktar atlıyla onlara karşı gitti ve aralarından iki kişiyi öldürdükten sonra, yeniden şehre geri çekildiler. Bu arada şöyle bir şey oldu; bu karşılaşmada bir at, üzerindeki atlıyı yere atınca, onu yakalamak için izlediler. Talihsiz ve düşüncesiz halk bunu görünce, bizim atlının korkudan kaçtığını zannedip, firara koyuldu. Böylece kendi ölümlerinin vebalini üstlendiler ve bu onların korkularını daha da şiddetlendirdi. Yani ahali, takip edilmedikleri halde Haçlıların kaçtığını görünce tekrar köprü üzerine geldiler ve kaçanlarla yakın dövüşe giriştiler. Bizimkileri taş köprüden kayık köprüsüne kadar takip ettiler ve onları ağır bir yenilgiye uğrattılar, zira Haçlılar kendileri izdiham yaratıp, yolu kapatmışlar ve kimisi kılıç altında kimisi de nehirde boğularak on beş atlı ve yirmi yaya ölmüştü. Düşmanlar bu zafer üzerine gururla ve şerefle şehre döndüler.

¹³ Büyük bir törenle Noel festivaline başladıktan sonra, haftanın ikinci günü Pazartesi, bu ikisi yanlarında yirmi bin askerle beraber Müslüman arazisine doğru yola koyuldular. 1097 yılbaşı bir Cuma gününe geldiğine göre bir önceki Pazartesi 28 Aralık 1097'dir. Ayan, *a.g.e.*, s. 85.

¹⁴ Karş. Raimundi de Aguilers, *a.g.e.*, III, V.

XIX. FAKAT ortak karar üzerine ordugâha yardım olmak üzere ihtiyaç duyulan yiyecek maddesi temin etmeye gitmiş olan zikredilen prensler Bohemund ve Flandern Kontu birlikleriyle düşman arazi-sine geldiklerinde, bizimkilerin uğradıkları kaza tekrar mutlulukla sona erdi. Onlar her bakımdan zenginlikler ihtiva eden bir düşman şehrini zapt edince, Bohemund, dönüşlerinde ülkenin durumunu tetkik ettirmek ve mümkün olduğunca daha bol ganimet elde edebilmek üzere farklı yönlere gözcüler gönderdi.¹⁵ Fakat bunlardan birkaçı geri döndüklerinde kalabalık sayıda Türklerin çok yakınlarında bulunduğunu bildirdiler.¹⁶ O, şimdi Flandern Kontu'na karşı saygın bir maiyet gönderdi ve herhangi bir talihsizlikle karşılaşırsa, ona yardım sağlamak üzere kendisi de daha büyük olan orduyla arkasından gitti. Fakat güçlü ve mükemmel bir adam olan (Kont) düşmana öyle bir cesaretle saldırdı ki, onlardan yüzünü öldürüp, diğerlerini de firara mecbur etmeden Bohemund'a geri dönmedi. O, muzaffer bir şekilde büyük orduya döndüğünde, gözcüler diğer taraftan çok daha kuvvetli bir düşman ordusunun geldiğini bildirince, onlara karşı daha kalabalık adamlarla birlikte yine Flandern Kontu gönderildi. Kendisi (Bohemund) ise ordunun geri kalanıyla gerektiğinde yardım sağlamak üzere onu takip etti. Böylece Tanrı'nın merhame-tiyle bilinen bir darboğazda düşmanla karşılaştılar, burada yaylar ve oklarla değil kılıçlarla adam adama savaştılar ve düşmanlar böyle bir savaşa alışık olmadıklarından kaçmaya koyuldular.¹⁷ Haçlılar onları

¹⁵ Benzer kayıtlara Albertus Aquensis'te (a.g.e., IV, III/52) da rastlanmaktadır. Haçlı prensleri üç gün boyunca hayvan ve silah tedariki yapmışlar dördüncü günün sabahında 31 Aralık 1097'de Türklerin saldırısı başlamıştır.

¹⁶ Haçlıların şehri kuşatmaları üzerine o sırada Antakya Emîri olan Yağısıyan, oğulları Şemsüddeve ile Muhammed Esfer'i Müslüman emirlere göndererek yardım istemişti. Haçlı kaynaklarının burada zikrettikleri muhtemelen Türk emirleri Dimaşk Emîri Dukak, Atabeg Tuğtegin ve Hıms Emîri Cenâhüddeve'dir. Haleb Emîri Rıdvân ile Sökmen b. Artuk'un bunların içinde yer aldıklarına dair kaynaklarda bilgi yoktur. H. Hagenmeyer, *Anonymi Gesta Francorum*, Carl Winters Universitats Buchhandlung, Heidelberg 1890, s. 251 n. 15; Karş. Ali Sevim, *Suriye ve Filistin Selçukluları Tarihi*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1989, s. 184.

¹⁷ Raimundi (a.g.e., III, Kapital VI) Türklerin Haçlıları kuşatmak istediğini vurgulamaktadır. Ancak Robert von Flandern ilk olarak Türklere karşı savaşa durdu ve Bohemund ihtiyatta kaldı. Türkler kaçmaya başladıktan sonra Robert, Bohemund'a geri döndü. Fakat çok geçmeden çok daha büyük başka bir Türk birliğini fark etti-

yaklaşık iki mil kovaladılar ve ağır bir mağlubiyete uğrattılar, bunun üzerine atlar, katırlar ve bütün bölgeden yağmaladıkları bol miktarda her türlü zafer ganimetleriyle sağ salım kampa döndüler. Ordu kardeşlerinin başarısına çok sevindi ve yavaş yavaş ihtiyaçlarını giderdi, fakat malzemelerin çok az yardımı oldu, çünkü ganimet çok azdı ve sadece birkaç gün yetebilirdi.

ler. Bir Türk birliğı Robert'in gelmiş olduğu yerde çekilirken, diğ er bir Türk birliğı de Bohemund'un solundaki bir tepenin üzerine yerleşmişti.

FASIL

20

Suenos ve ordusunun Türklerin saldırısıyla imha edilmesi

XX. BU ARADA Romanya'dan buraya kadar yayılan, bütün yürekleri sızlatan ve mevcut tehlikeyi daha da arttıran üzücü bir şayiye duyuldu. Yani şöyle ki, soylu ve güçlü bir adam olan Danimarka Kralı'nın doğuştan ahlaklı, mükemmel ve güzel Sueno adındaki oğlu şevke gelip, halkından en seçkin on beş bin silahlı savaşçı toplayıp bizimkilere yardım ve kuşatmaya katılmak için süratle Haçlı Seferi'ne çıktı. O, önceki ordulara katılmak için çok acele davranıp adamlarıyla beraber bir süre evvel babasının krallığından ayrıldı, ama iç işleri onun bu arzusunu yerine getirmesini engelledi. Böylece o, diğer prenslerden biri yanında olmadığı halde yalnız başına diğerlerinin gittiği yoldan ilerleyerek, imparator tarafından hürmetle karşılandığı İstanbul'a geldi. Sonra gayet emniyet içerisinde İznik'e ulaştı ve büyük ordudaki damalarıyla buluşmak üzere Romanya'ya yollandı. Ve Finiminis ile Terma şehirleri arasında ordugâh kurduğunda geceleyin kalabalık Türk birlikleri gizlice saldırıp, onu öldürdüler. Onlar yaklaşan düşmanların gürültüsünü önceden duyup silahlarına davranmalarına rağmen, düşman çok yaklaştığı için tam olarak hazırlanma fırsatı bulamamışlardı ve hayatlarını pahalıya mal etmek için baskın yapanların ezici çoğunluğuna karşı erkekçe ve uzun süre direnmekle beraber düşmanların kazandığı zafer çok kanlı oldu.

FASIL

21

Tatinus'un (Tatikios) İstanbul'a dönmek üzere ordugâhtan ayrılması

XXI. YUKARIDA adından söz ettiğimiz imparatorun Haçlılara kumandan olarak verdiği ve onları buraya kadar izleyen Tatikios, yaşanan sıkıntıları ve prenslerin teşebbüslerinde ısrarlı olduklarını görünce, halkımızın günün birinde imha edileceğinden korkup, prenslerin toplantısında kuşatmanın kaldırılmasını ve bütün ordunun bol miktarda yiyecek bulabileceği komşu şehirlerdeki müstahkem yerlere çekilmesini, imparatorun farklı milletlerden toplayacağı binlerce kişilik ordunun ilkbaharın başlangıcındaki gelişine kadar sık sık yapılacak akınlarla Antakya halkının taciz edilmesini önerdi. Ayrıca, ta baştan beri karar verdiği gibi, bütün tehlikeleri onlarla paylaşmayı ve daima arzu etmiş olduğu gibi iyi ve kötü zamanda yoldaş olmayı, şimdi dostça bir hizmette bulunmak üzere acilen imparatora gidip, orduyu hazırlama zahmetine katlanmak istediğini ve her taraftan onlara gıda maddeleri göndereceğini ekledi. Şimdi liderlerimiz, onun evvelki ve sonraki ihanet ve yalanlarını bilmelerine rağmen tekliflerine karşı çıkan hiç kimse olmadı. Bunun üzerine o, her türlü yalan ve hilelerini örtbas etmek için çadılarını kaldırıp, belirlenen bir günde belirli bir yerde toplanmalarını açıkça veya gizlice bildirmek suretiyle adamlarının büyük bir kısmını çekti. Tekrar geleceğini söyleyerek uzaklaştı, fakat bir daha görünmedi. O, ebedi ölümü hak eden sahtekâr ve değersiz bir insandı. O geride çok kötü bir misâl bıraktı, çünkü bu günden sonra ordugâhtan gizlice uzaklaşabilenler, kaçarken seferin başlangıcında büyük bir şevkle yaptıkları yeminlerine sadakati düşünmediler. Bu arada kıtlık iyi-

ce arttı ve prensler şimdilik bu büyük ihtiyaca çözüm bulamadılar. Prensler ikişer ikişer münavebe ile, büyük birliklerle düşman arazisine girip, sık sık zafer kazanarak, yiyecek maddelerini ganimet olarak getirdikleri halde, bu yağma seferlerini duyan düşmanlar, sığırlarını, küçük, büyükbaş ve diğer sahip oldukları hayvanlarını alıp, Haçlıların kolay bulamayacakları yolsuz dağlara veya ülkenin derinliklerine götürüyorlardı, böylece bizimkiler kolayca ganimet getiremiyorlardı.

FASIL

22

Üç günlük oruç düzenlenmesi.

Ordunun aşırılıklarına karşı konulan yasaklar.

Gottfried'in iyileşmesi.

XXII. BU ZAMANDA orduda günden güne açlık, salgın hastalık ve diğer olumsuzluklar artarak birbirini takip ederken, halkın ileri gelenleri ile bu konuda düşünenler, bunların günahların bir cezası olduğunu, Rabb'in gazabını üzerlerine çektiğini ve haklı olarak bu inatçı halkı ıslah ettiğini ileri sürdüler. Böylece, Tanrı korkusunu gözlerinin önünde bulunduranlar toplanıp, endişe içerisinde tevbe ederek, günahlarının kefaretinin nasıl ödeyebileceklerini ve böyle bir şeyin gelecekte de olmaması için onun rızasını yeniden nasıl kazanabileceklerini görüştüler. Papalık legatı olan Puy piskoposu ile diğer piskoposların çağrısı ve dünyevî prenslerin arzusu ve onayı üzerine şimdi bütün ordunun üç gün oruç tutması kararlaştırıldı ki, böylece eziyet çeken bedenlerin ruhları daha güçlü olacaktı. Bu oruç tam bir tevazu ile tutulunca, kadınların ve zayıf iradeliilerin ordudan uzak tutulmasına, cinsel ilişkinin ve zinanın ölümle cezalandırılmasına, eğlencelerin, sarhoşluğun, soygun ve hırsızlığın, tehlikeli zar oyunlarının, dikkatsizce yeminlerin, ölçü ve tartılarda sahtekârlığın yasaklanmasına karar verildi. Bunlar kararlaştırıldıktan ve yasaklar üzerinde anlaşma sağlandıktan sonra, bu suçları araştırmak, yargılamak ve cezalandırmak üzere tam yetkili yargıçlar tayin edildi. Böylece yasaları ihlâl eden bazıları, işledikleri suçlara göre yargıçlar tarafından ciddiyetle cezalandırıldıktan sonra, diğer bazıları benzer suçları işlemekten caymış oldular. Ve böylece öfkesi

yatışan Rabb'in yüce merhametiyle halk daha iyi bir yaşam tarzına geri döndü. Aynı şekilde Pisidia'da bir ayının ağır yaraladığı, bütün ordunun koruyucusu olan Gottfried, Antakya'da ağır hastalığı atlatıp iyileşti.

FASIL

23

Bohemund'un casusları tuhaf bir şekilde ordugâhtan çıkarması.

XXIII. BÜYÜK Hristiyan ordularının gelip, güçlü bir elle Antakya şehrinin kuşatılmış olduğu söylentisi, bütün doğuya, hatta güney krallığına ve yabancı ülkelere bile yayılmıştı. Bunun üzerine bütün hükümdârlar, ordumuzun adetleri, gücü ve böyle büyük bir teşebbüs hakkında güvenlikleri bakımından bilgi almak üzere elçiler gönderdiler. Ve hemen hemen her gün ordugâha o kadar çok elçi geldi ki, bunlar ordunun durumu hakkında bilgiler alıp, aynı amaçla tekrar gönderildiler. Bu adamların kendilerini Grek, Suriyeli veya Ermeni olarak takdim edip farklı dilleri anladıkları için konuşurken adet ve davranışları konusundaki rollerini iyi oynamasını bilip, bizimkilerin arasında saklanmaları zor değildi. Bunun üzerine prensler toplanarak, genel emniyetleri konusunda ne yapmaları gerektiğini görüştüler. Dil, gelenek ve davranış bakımından adı geçen milletlerden ayırt edilemeyen bu casusları ordugâhtan çıkarmanın kolay olmadığını görünce, bu arada onlara karşı nasıl bir tedbir alınması gerektiğini görüşüp, planlarını çok az kişiyle paylaşp, Hristiyan ordusunun sırlarını düşmanlara açık etmemeye karar verdiler. Bu insanların alçaklıklarına karşı daha ne düşüneceklerini bilmediklerinden, keskin bir zekâyâ sahip olan Bohemund prenslere şöyle dedi: “Kardeşlerim, Tanrı bütün kaygılarımızı giderecektir, zira Tanrı’nın yardımıyla bütün bu kötülükleri gidermek için iyi bir çare bulacağız.” Böylece prenslerin toplantısı sona erdi ve her biri kendi karargâhına geri döndü. Fakat Bohemund, diğerleri ordugâhta mutat şekilde akşam yemeğine hazırlanırken, esir almış olduğu birkaç Türk’ü alacaka-

ranlıkta çıkartıp katletmeleri için cellâtların eline verdi. Sonra adeta akşam yemeği hazırlığı gibi büyük bir ateş yaktırdı ve bunların etlerinin kızartılmasını ve bu akşam yemeğinin ne manaya geldiği sorulduğunda, prenslerin kendi aralarında anlaştıklarını, tutsak bulunan tüm düşman ve casusların bu şekilde prensler ve halk tarafından yenilmek üzere gönderileceğine dair cevap vermelerini emretti. Ordugâhta bulunanlar Bohemund'un karargâhında olup biten yeni olaya vakıf olunca hepsi oraya koştular. Bunun üzerine ordudaki casuslar çok korktular, hepsi bunu ciddiye aldılar ve bu kararın sadece bir bahane olduğuna inanmıyorlardı, zira gerçekten böyle bir şey olsaydı, onların yararına hizmet etmiş olurdu. Kendilerine de aynı muamele yapılır korkusu içerisinde ordugâhı terk ettiler ve kendilerini gönderenlere bu halkın, sadece diğer milletlerin değil vahşi hayvanların zulmünü de aştığını çünkü düşmanın şehirlerini, müstahkem kalelerini, mallarını zapt etmenin, esir almanın veya acımasızca işkence ederek öldürmenin onları tatmin etmediğini, düşmanlarının etlerini yiyerek şişmanladıklarını söyledikleri ülkelerine geri döndüler. Bu söylenti doğunun en uzak bölgelerine kadar yayıldı ve sadece komşular değil, en uzak kavimler bile korktular. Bütün şehir de bu duyulmamış korkunç olaydan dolayı titredi. Böylece Bohemund'un gayretleri sonucunda, casusların vebalı faaliyetleri durdu ve bizimkilerin planları daha az ifşa edilmiş oldu.

FASIL

24

Mısır Halifesi'nin elçilerinin gelmesi.

XXIV. DİĞER kâfir hükümdârlar arasında en güçlü krallığa ve orduya sahip olan Mısır Halifesi derhal bizim prenslere elçiler gönderdi. Bu elçiliğin sebebi şu idi: Eski devirlerden beri Mısır ile doğu ülkeleri arasında mezhep ayrılıkları yüzünden sürekli gitgide artan nefret ve şiddetli düşmanlık hüküm sürüyordu, öyle ki bu kitabın ilk faslında itinayla her ele alındığı gibi söz konusu iki halifelik sık sık savaşır ve diğerinin aleyhine topraklarını genişletmeye çalışırlardı. Şimdi zaman zaman talihin değişmesiyle biri diğerine üstünlük kazanınca birinin şansı diğerinin şanssızlığı olmak üzere devletini yüceltti. O zamanlar Mısır halifesi Mısır sınırlarından Suriye'deki Laodikaea'ya otuz günlük mesafeye kadar olan topraklara hükmediyordu. Fakat Selçuklu Sultanı bizimkilerin gelişinden kısa bir süre önce Mısır sınırlarına dayanan Antakya'yı ve daha önce zikrettiğimiz gibi Boğaz'a kadar bütün ülkeleri fethetmişti. Böylece Mısır Halifesi, İranlıların veya Türklerin ilerlemesini endişeyle karşıladıkları için Süleyman'ın Antakya'yı kaybetmesini ve bizimkilerin şehri kuşatmasını kendisi için bir şans addetti, çünkü Türklerin her kaybını bir kazanç sayıyor ve bu durum ona ve adamlarına büyük bir huzur ve mutluluk veriyordu. O, şimdi işin uzamasından dolayı bizimkilerin vazgeçmesinden korkuyordu ve bu nedenle prenslerimizi kuşatmanın devamına teşvik etmek için, onlara yardım ve destek sözü vermek ve dostlukları için kalplerini kazanmak üzere yakın çevresinden güvenilir elçiler gönderdi. Bunlar efendilerinin teşebbüsünü sadakatle yerine getirmek üzere gemilerle kampımıza ge-

lip, kendilerine emredilen her şeyi büyük bir gayretle ilettiler.¹⁸ Görevlerini ifa etmelerini sağlamak amacıyla prenslerimiz tarafından yeterince misafirperverlikle karşılanıp, onlarla sık sık görüşmeler yapılırken, böyle büyük bir ordunun silah bakımından teçhizatına, dayanıklılık ve gücüne hem hayret edip hem de gelecek için kuşku duydular çünkü ittifak ettikleri bir tekmenin daha sonra kendilerine karşı kullanılabileceğini düşünmüşlerdi. Nitekim Antakya mağlup edilip, Hristiyanlık inancına ve eski özgürlüğüne tekrar kavuşunca Hristiyanlar, Yüce Allah'ın lütfu ve kudretli eliyle bu şehirden Gazze yakınındaki Aegyptus'a¹⁹ on beş günlük yolculuk mesafesine kadar her yeri zapt ettiler.

¹⁸ Mısır Fâtımîleri, Selçuklular'ın hâkimiyeti altında bulunan Sünnî Abbâsî Halifeliği'ne karşı olan Şîf Arapları ve Türklerle Sünnî Müslümanlara karşı Franklarla ittifak etmeyi deniyorlardı. Anonim, *Gesta Francorum*, Ed. by Rosalind Hill, Thomas Nelson And Sons Ltd, London 1962, s. 37 n. 1.

¹⁹ Mısır sınırında küçük bir nehir.

BEŞİNCİ KİTAP

FASIL

1

Antakya halkının her taraftan yardım istemesi. Yardım birliklerinin yaklaşması.

I. BİZİMKİLERİN teşebbüslerini kıtlığa, korkunç soğuğa ve ağır zayı-
ata rağmen nasıl ısrarla sürdürdüklerini gören Antakya halkı içinde
bulundukları durumun endişesiyle bu arada komşu emirlere sık sık
gönderdikleri mektuplar ve elçiler vasıtasıyla, acil yardıma ve mer-
hamete ihtiyaçları bulunduğunu bildirdiler. Kendilerine en süratli
şekilde yardıma gelinmesini aşağıdaki şekilde belirttiler. Aniden
şehrin yakınlarına gelip, pusu kurmalı ve halk mutat şekilde köprü-
ye gelip, düşmanla savaşa girişinceye kadar beklemeliydiler. Şimdi,
içeridekiler de dışarıdakiler gibi bu mücadele ile meşgul olduğunda
aniden ve beklenmedik bir şekilde düşmanlara saldırmalıydılar. Ön-
den ve arkadan saldırılırsa, onların ölümden kurtuluşları olamaz-
dı. Böylece onların acil ricaları Haleb, Kayseriyye, Dimaşk, Emesia,
Hieropolis ve diğer komşu şehirlere ulaşınca, arzu edildiği gibi çok
kalabalık bir ordu toplandı,¹ gizlice ve kargaşa çıkarmadan yaklaşıp,
bizimkiler Antakya'ya saldırmakla meşgulken, onları hazırlıksız ya-
kalayıp baskın yapmak üzere, Antakya'ya on dört mil bile uzaklıkta

¹ Antakya Emîri Yağısıyan'ın oğlu Şemsüdevle Haleb'e gidip, Rıdvân'dan Antak-
ya'ya yardıma gitmesini istemişti. Sökmen b. Artuk da onunla birlikteydi. Bohe-
mund'un yanında, Romanya'da esir aldığı ve Antakya'da Hristiyan olmuş bulunan
bir Türk vardı. Bu adam Haçlı ordusundan kaçarak Haleb emîrinin yanına gitmiş
ve Haçlı ordusunun durumunu tasvir etmiş, altınlar ve gümüşlerden bahsetmişti.
Emîr böyle bir haberi alınca derhal ordusunu hazırlamış, civar emîrlerden de des-
tek istemişti. Hagenmeyer, *a.g.e.*, s. 266 n. 1.

olmayan Harenk'te (Hârim) sessizce ordugâh kurdu. Fakat bizimkiler, prensleri durumdan haberdar ettiler ve böylece gelişlerinden önce toplanıp görüşebilmeleri için onları uyarmış oldular. Burada ilk olarak, kullanılabilir atları olan bütün süvarilerin gece karanlığında gizlice ve kargaşa yapmadan, prenslerinin bayrakları altında toplanmalarına ve sessizce ordugâhtan çıkmalarına, fakat yayaların kampta kalmalarına ve prenslerin Tanrı'nın yardımıyla geri dönüşüne kadar onun koruması altında bulunmasına karar verdiler.

FASIL

2-3

Düşman ordusunun mağlup edilmesi. Antakyalıların şaşkınlığı.

II. BÖYLECE kararlaştırıldığı gibi, akşam ilk karanlık basarken yedi yüz atlı² ordugâhtan çıkıp, kayık köprüden geçerek, yukarıda şehrin konumundan bahsederken zikrettiğimiz göl ile bundan yaklaşık bir mil uzaklıkta olan Asi nehrinin arasında geceyi sakin bir şekilde geçirdiler. Ama biraz daha yukarıda bulunan bir köprü üzerindeki düşmanlar da bizimkilerin gelişinden habersizce aynı gece aynı nehir boyunca gittiler. Sabah olduğunda ilk ışıklarla birlikte bizimkiler hemen silahlandılar ve belirli kumandanların emri altında altı birliğe ayrıldılar. Yakında bulunan Türkler, haberciler vasıtasıyla bizimkilerin onlara karşı hareket ettiğini öğrendiler. Böylece, ordularından iki kıtayı önden gönderip, büyük kısmıyla arkadan ilerlediler. Ama Tanrı'nın yardımıyla yedi yüz kişi bile olmayan bizimkiler savaş sanatına göre öyle bir dizildiler ki, binlerceymiş gibi göründüler ve gökten kudret aldılar. Şimdi ordular yavaş yavaş birbirlerine karşı ilerlerken, Türklerin ilk safı büyük bir coşkuyla bizimkilere hücum etti ve ok yağmuruna tuttuktan sonra geri döndü. Fakat bu hücum bizimkilere hiçbir şey yapmadı, onları yakınlarda bastılar ve her zamanki canlılığı ile kendi mızraklarını sallarken, kılıçlarını öyle kullandılar ki, bir düşman birliği geri basmak zorunda kaldı. Şimdi

² Raimundi Aguilers (a.g.e., III, Kapital VII) ve Albertus Aquensis (a.g.e., IV, III/61) atlıların 200 kişi olduklarını, diğerlerinin katır ve eşekler üzerinde gittiklerini kaydeder.

göl ile nehir arasındaki dar bir alana sıkışınca, tekrar yayılabilmek için her zamanki sanatları olan ok atmaya başvuramadılar ve bizimkilerin saldırısını püskürtebilecek durumda değillerdi. Böylece kılıç korkusuyla birbirlerini sıkıştırdılar ve tek kurtuluş umutları kaçabilmek oldu ve dönüp kaçmaya başladılar ama bizimkiler onları karşılaşma yerinden on mil kadar uzaklıktaki daha önce zikrettiğimiz Harenk adlı ordugâhlarına kadar takip edip, pek çoklarını öldürdüler ve muazzam galibiyet elde ettiler. Bu yerin sâkinleri adamlarının kaçmaya durduğunu hemen hemen hepsinin düşman kılıçları altında can verdiğini görünce, bu kırımdan sonra kalelerinde kalmaya artık cesaret edemediler. Kaleyi yakıp, aynı şekilde kaçmaya koyuldular. Ama bu civarlarda oturan Ermeniler ve çok sayıda diğer inançta olanlar bu şehri işgal edip, ordugâha dönmeden önce prenslerimize teslim ettiler.³ O gün yaklaşık olarak düşmanlardan iki bin kişi öldü ve bizimkiler çok ihtiyaçları bulunan bin kuvvetli at, beş yüz Türk kesik başı, çok sayıda ganimet ve çok sevindikleri morallerini güçlendiren çifte zafer ile birlikte, Tanrı'ya müteşekkik olarak ordugâhlarına geri döndüler.

III. HALK vaat edilen yardım için bütün gece bekledi ve sabahleyin düşman dışarıda bizimkilere saldırdığında bir aksilik olmazsa onları tamamen imha etmeyi özlemle arzulamaktaydı. Ama gece bitip de gündüz olduğunda, yardım birliklerinden hiçbir âlâmet göremeyince ve haberciler vasıtasıyla bizimkilerin onlara karşı gittiğini öğrenince, şehrin kapılarını açtılar ve şehrin en yüksek mevkillerine yerleştirilmiş olan nöbetçilerin, bizimkilerin geri dönüşünü haber vermesine kadar bütün gün şiddetle savaşarak, sonra şehre dönüp, surların en yüksek yerindeki burçlardan onları seyrettiler, fakat gelenlerin Haçlılar mı yoksa kendi adamları mı olduğunu bilmiyorlardı. Nihayet bizimkiler yakınlaşıp da silahlarını tanıyınca ve yanlarında getirdikleri ganimetlerden galip olarak geri döndüklerini anlayınca, hayal kırıklığına uğrayıp, bütün umutları kırıldı. Haçlılar

³ Müslümanlar Hârim'e kaçmış, fakat kısa süre sonra Haçlılar oraya da gidince Haleb'e gitmişlerdir. Bunun üzerine Hârim'deki Ermeniler kaleyi ele geçirmişlerdir. Bu olaylardan Haçlıların takibi üzerine Türklerin kaleyi terk ettikleri ve kalenin Ermeni ve Süryaniler'in eline geçtiği anlaşıyor. Hagenmeyer, *a.g.e.*, s. 273 n. 38.

şehre karşı dönüp, ordugâha gelince galibiyetlerinin nişanesi olarak ve onları acılara gark etmek için iki yüz Türk kellesini mancınıklarla şehre fırlattılar ve geri kalanları da gözdağı olması ve korkularını artırması için şehrin önünde kazıklara çakıp, bunların buradan alınmasını yasakladılar. Esir edilenlerden alınan bilgilere göre, Antakya'ya yardıma gelenlerin sayısı on sekiz bin kadar olmalıdır.⁴ Bu olay 7 Şubat 1097'de vuku bulmuştur.⁵

⁴ Raimundi Aguilers'e (a.g.e., III, Kapital VII) göre toplam Türk ordusu 28.000 kişi idi.

⁵ *Anonim Gesta Francorum*'da savaşın tarihi 9 Şubat olarak verilmektedir. Bkz. Ayan, a.g.e., s. 95.

FASIL

4-7

Hristiyan ordusunun istihkâmlar inşa etmesi. Ceneviz gemilerinin gelmesi. Limana giden Haçlıların düşmanın saldırısına uğraması.

Dük'ün onlara yardıma gitmesi ve şehre dönmek isteyen düşmanları büyük bir bozguna uğratması.

Dük'ün bu karşılaşmadaki bir ustalığı.

Hristiyanların köprü'nün girişinde bir istihkâm inşa etmeleri.

IV. O SİRALARDA prenslerimiz Bohemund'un çadırlarının bulunduğu tepe üzerinde bir istihkâm kurmaya karar verdiler, böylece Türkler bizimkilere yeniden saldırmayı denediklerinde, bizimkilerin ordugâhına sağlam bir ön istinatgâh olarak hizmet edecekti. Bu yapıldıktan ve kamp dikkatlice muhafaza edildikten sonra ordu, adeta etrafı şehir surlarıyla çevrilmiş gibi güvende oldu. Bu yeni istihkâm doğu tarafında bulunuyordu, gün batımına doğru surlar ve bunlara bitişen bataklık ile daha güneyde şehre karşı kıvrılan nehir vardı. Şimdi kuşatma beşinci aya kadar uzayınca hacılar ve yiyecek maddeleri taşıyan Ceneviz gemileri denizden nehrin ağzına geldiler. Bunlar birçok kez elçiler gönderdiler ve bazı prenslerimizin gönderilerek, onları ordugâha götürmesini beklediler. Ancak, ordugâhtan sık sık limana gidildiğini ve gemilerden de ordugâha gidilmek istendiğini bilen düşmanlar bütün yolları tuttular. Gidip gelenleri sıklıkla takip edip öldürüyorlardı, bu yüzden ordugâha sadece büyük kalabalıklar halinde gelmeye cesaret edilebiliyordu. Ama bu günlerde prenslerimiz, içinde Türklerin ibadetlerini yerine getirdikleri küçük bir mescidin bulunduğu köprü'nün başında bir hisar yaparak, düşmanın rahatça köprüden geçmesini engellemek

için karar aldılar.⁶ Ordugâhtan sayısız kişi işlerini hallettikten sonra geri dönmek üzere limana gittikleri için hem bunları, hem de geri dönmek isteyen Mısır elçilerine denize kadar refakat etmek ve yeni gelenleri limandan ordugâha getirmek üzere, gidenleri de geri getirmek üzere Prens Bohemund, Toulouse Kontu, Eberhard von Puysaie ve Kont Werner von Gray seçildiler.⁷ Antakyalılar adı geçen prenslerin denizden geldiklerini öğrenince, onlara tuzak kurup, gafil bulundukları bir anda cesaretle onlarla savaşmak üzere dört bin kişilik birlikler gönderdiler.⁸ Ama dördüncü gün yanlarında silahsız adamlarla muhtelif ihtiyaç maddeleriyle ve yüklü hayvanlarla geri dönerken, dar bir geçitte düşmanlar tarafından pusuya düşürüldüler. Önde Toulouse Kontu arkada ise Bohemund bulunuyordu. Bunlar güçlü ve takdire şayan adamlar olmalarına rağmen, bu çapulcu kalabalığını kendi iradeleriyle yönetemediler, tabiatın vermediği cesareti onlara veremediler. Onlar böylece uzun süre kâh kendilerini kâh tehlikeye düşmüş olan diğerlerini kurtarmak için direndikten sonra, sonunda tereddüdün sadece tehlike yaratacağını ve daha fazla direnmenin fayda sağlamayacağını farkına varıp, kendilerini kurtarmak üzere orantısız savaşı terk ettiler ve kendilerini izleyebilen adamlarıyla ordugâha geri döndüler. Kalabalık şimdi tüm yüklerini ve yanlarında ne varsa bırakıp, bir kısmı ormanlara bir kısmı dağlara kaçarken, kaçamayanlar düşmanın kılıcı altında can verdi. Bizimkiler burada çok büyük bir mağlubiyete uğradılar. Ölenlerin sayıları hakkında çok farklı bilgiler edindik, çoğunluk, değişik yaşlardan ve cinsiyetlerden üç yüz kişinin öldüğü bilgisinde müttefikler.⁹

⁶ Bu toplantının tarihi 5 Mart 1098 Cuma günüdür. Ayan, *a.g.e.*, s. 97.

⁷ Adı geçen prensler 6 Mart 1098 Cumartesi günü limana gitmişlerdir. Hagenmeyer, *a.g.e.*, s. 279 n. 19.

⁸ Karş. Albertus Aquensis'e (*a.g.e.*, IV, III/63).

⁹ Raimundi Aguilers (*a.g.e.*, III, Kapital VIII), Frankların 300 adam kaybettiğini, Albertus Aquensis (*a.g.e.*, IV, III/63) Türklerin 500 Haçlının başını kestiğini yazmaktadır. Verilen bu farklı sayılar, herhalde Antakya kapılarının çokluğundan ileri gelmektedir. Şüphesiz Bohemund'un kayıpları kaynaklarda verilenlerden daha fazla olmuştur.

V. BU ARADA, denizden gelmek isteyenlerin yolda aniden düşmanlar tarafından saldırıya uğradığına ve hemen hemen tamamen öldürüldüklerine dair kampa söylentiler geldi. Prenslerin sağ olup olmadığına dair sağlıklı bir bilgi yoktu. Ancak güçlü bir adam olan Dük derhal silahlandı ve kendi çocukları addettiği halk için prensleri bir araya çağırıp, bütün orduya gecikmeden silahlanmasını emretti. Bu talimata uymayanların ölüm cezasıyla cezalandırılacağını tellallar vasıtasıyla duyurdu. Herkes acilen silahına koşmalı ve kardeşlerinin kanının intikamını almalıydı. Bütün ordu tek bir adam gibi toplandı. Tertiplendikleri gibi onlarla birlikte kayık köprüye doğru gitti. Aynı ayrı birliklerin kumandanlığına Normandia Kontu Robert ile Büyük Hugo ve kardeşi Eustach'ı tayin etti. Bunların her birine birliğini gösterdi ve bir pozisyon verdi. Onları cesaret aşıl原因 sözlerle çağırdı ve akıllı adamlar olarak onlara amaçlarını şöyle açıkladı: “Eğer gerçekten de bize bildirildiği gibi Rabb'in iradesi ile Hristiyanlığın ve efendimizin inancının düşmanları, bizim yarı günahlı kardeşlerimiz üzerine zafer kazanmışlarsa, bana öyle geliyor ki siz şerefli adamlara, ölmekten ya da Mesih'e yapılan bu hakaretin intikamını almaktan başka yapacak bir şey kalmıyor. İnanın ki, böyle büyük prenslerin kanının akıtılması cezasız kalırsa veya Tanrı'nın kutsadığı halkımızın uğradığı yenilginin intikamı tam olarak alınmazsa, hayat ve sağlık bana ölümden veya her türlü hastalıktan daha değerli değildir. Şimdi inanıyorum ki, düşman bu zaferin gurusuyla dikkatsiz davranacak ve güçlerine aşırı güvenerek ganimetleriyle bizim aramızdan çekinmeden şehre geri dönecektir. Zira şans birisine gülümserse, tekrar sıkıntı içine düşeceğini düşünmeyerek ihtiyatsızlık yapar. Yani biz, burada hazır duralım, doğru bir amaç için mücadele ettiğimiz ve O'nun hizmetinde olduğumuz için, o bize zaferi bahşedecektir ve düşmanlar aramızdan geçip geri dönmek isterlerse, bize yaptıkları gibi kılıçların uçlarıyla karşılaşsınlar ve biz atalarımızın erdemlerinin değersiz olmadığını gösteririz.” Şimdi bu konuşma hepsinin hoşuna gitti ve hâlâ onudinlemekte iken, Bohemund ve kısa bir süre sonra da Kont deniz tarafından kampa geri geldiler. Halk, kayıplarıyla teselli olamayacağı böyle prenslerin gelişini büyük sevgi ve gözyaşlarıyla karşıladı. Onlar Dük'ün kararını duyunca konuşmasını onayladılar. Yağışayan halkının zafer kazandığını öğrendiğinde ama aynı zamanda bizimkiler kampı alışılda-

dık bir şekilde terk ettikleri için geri dönüşlerinden endişeliyken, şehirde silah kullanabilen herkesi köprü kapısında topladı böylece adamları geri döndüğünde ihtiyaç olursa onlara yardım edecekti. Ama bizimkiler onların hangi yolu tercih edeceklerini casuslar vasıtasıyla tam olarak öğrendiler ve Rabb'in onlara zafer için yardım edeceğini kuvvetle ümit etmekteydiler.

VI. HALKIMIZ şimdi düzenli saflarla ve yükselmiş bayrakları ile düşmanın gelişini beklemeye başladı ve çok geçmeden haberciler düşmanın geldiğini yüksek sesle bağırarak haber verip, halkın silahlanmasını ve düşmana karşı yürümesini duyurdular. Onlar müsait mesafeye kadar yaklaşıncı Tanrı'dan yardım dileyip, cesaret deyip, mızraklarını sallayarak, daha önce sıkça denedikleri gibi kılıçlarıyla düşmana saldırdılar. Onların kendilerine yaptıklarını düşünerek mutlak şiddetleriyle öyle bir saldırdılar ki, nefes almaya bile fırsat vermeyip, güçlerini kırdılar. Böylece onlar şehir köprüsüne gelebilmek için birbiriyle yarışarcasına kaçmaya koyuldular. Fakat böyle işlerde büyük tecrübesi bulunan tanınmış Lothringen Dükü, onlardan önce adamlarıyla gelip köprünün önündeki yüksekçe bir yeri tutmuştu. Burada saygıdeğer prenslerimizi basanları, köprüden geçmek isterken ya öldürdü ya da kaçmış oldukları savaşa geri dönmeye mecbur etti. Cesur ve deneyimli bir silahşör gibi savaşan Flandern Kontu birlikleriyle düşmanın saflarını yarıp, onların yapmış olduğu kötülüklerin karşılığını sıcağı sıcağına verdi. Normandia Kontu'nun gösterdiği yiğitlik de atalarından aşağı kalır değildi. Allah aşkıyla tutuşan Toulouse Kontu gibi taşıdığı kraliyet kanını düşünen Büyük Hugo, işgal ettiği yüksek mevkiye layık Kont Eustach, Dük'ün kardeşi Balduin, Hennegau Kontu ve Hugo von Saint Pol bunların hepsi ve daha pek çok soylu öyle bir cesaret ve öfkeyle düşmanları takip ettiler ki, direnmeden kendini kestirmeye bırakan sığırlar gibi tamamen ezildiler. Savaşmaya gönderdiği ama dönüşlerinden ümidini kesmek zorunda kaldığı adamlarını daha da yüreklendirmek üzere arkalarından kapıyı kapatan Yağısıyan, bu suretle düşüncesizce adamlarını imha ettirdi. Böylece Haçlıların saldırısına karşı daha fazla dayanamadıkları için, kaçmak tek kurtuluş çareleri oldu. Fakat bu umutta şimdi yanıldılar ve kaçarak kurtulacaklarını

zannettikleri bu yolda kılıçların altında can verdiler. Kampta öyle bir silah gürültüsü, kılıç parıltıları ve sesleri, atların kişnemesi, halkın çığılığı meydana geldi ki, silahları ayırt edemediklerinden dolayı pek çokları yanlışlıkla büyük tehlike yaşadı veya kendisini kurtarabildi. Kızları ve oğlanlarıyla şehirdeki kadınlar, yaşlı erkekler ve silah tutamayan halk, surlardaki burçların üzerinde hıçkırık ve gözyaşlarıyla kendi adamlarının felaketine tanık oldular. Onlar bu felaketli ölümü görünce, mutlu bir şekilde geçmişe övgüde bulundular. Onlar önceki doğurgan analarını mutlu sayıyorlardı, şimdi şarkılarını değiştirdiler ve kısır anaları daha mübarek ve mutlu addediyorlardı. Bu arada Yağısıyan adamlarının tamamen yenildiğini ve kalanların düşmanın kılıçlarına maruz kalmasının yakın olduğunu görünce, onları emniyete almak için kapıların derhal açılmasını emretti. Fakat bu giriş açılınca kaçmakta olanlar köprüünün üzerinde öyle bir izdiham yarattılar ki, düşman tarafından veya bizzat kendileri vasıtasıyla çok sayıda kişi nehre atıldı. Akşama doğru bu köprü üzerindeki savaşta, Lothringen Dük'ü bütün karşılaşma boyunca uyanık durmuş, muhteşem cesaretini kanıtlamış, bu hareketiyle bütün orduya geniş bir alan açmıştı ve ebedî olarak anılmaya değer bir şekilde, pek çok silahlı adamın kafasını kestikten sonra kendisine saldıran oldukça kalın zırhlı düşmanlardan birini ortadan ikiye bölmüştü ve bunun göbek üstü yere düşerken kalan kısmı atıyla beraber şehre gelmişti. Halk bu duyulmamış kahramanlığa hayret etti ve bu hikâye her yere yayıldı. O gün düşmanlardan iki bin kişi ölmüş olmalıdır. Gece kıskançlık yapıp da bizimkilerin zaferini engellememiş olsaydı, o gün Antakya davası bitmiş olurdu. Köprüünün etrafında ve nehirde burada yaşanan katliamdan o kadar çok izler kaldı ki, değişen kan kırmızı rengi denize doğru aktı. Söylendiğine ve şehirden bizimkilere katılan bazı Hristiyanların tasdik ettiklerine göre, on iki büyük emir bu karşılaşmada kaybedilmiştir.

VII. NİHAYET mutat şekilde sabahın ışıkları vurunca, prensler yeniden toplandılar. Bahsettiği zafer için Yüce Tanrı'ya şükrettiler ve şimdi ne yapacaklarını görüştüler. Hepsine önceki planı devam ettirmek ve köprüünün girişine, halkın şehirden çıkmasını engelleyecek ve bizimkilerin etrafta emniyetle dolaşmalarını temin edecek bir

istihkâm yapılması uygun göründü. Fakat burada sanıyorum daha önce zikrettiğim gibi yanında mezarlık bulunan bir mescid vardı. Geçen gece ve ertesi gün öğleye doğru ölülerinin cesetlerini buraya taşıyıp gömmüşlerdi. Haçlılar bu hususta güvenli bir haber alınca burayı basıp, ölüleri soyamak için mezarları tahrip ettiler, bütün cesetleri çıkararak altın, gümüş ve değerli giysileri aldılar. İlk karşılaşma geceleyin vuku bulduğundan dolayı, önceleri kayıpların sayısı şüpheliydi, mezarların açılmasıyla birlikte tam olarak tespit edildi ve böylece dünkü zaferin sevinci yükseldi. Zira tesadüfen nehirde boğulanlar ve şehirde defnedilenler gibi ölümcül yaralıları hariç, burada beş yüz ölü bulundu. Bunlardan üç yüz veya daha fazla insan başını limana götürüp, dünkü savaşta ölen Haçlılarla kıyaslayarak büyük mutluluk duydular. Henüz limanda beklemekte olan Mısır elçileri ise dehşet içine düştüler. Dünkü baskında dağlara, tepele-re, ormanlara ve ağaçlar arasına kaçmış olan Haçlılar, bizimkilerin galibiyetini duyunca ordugâha geri döndüler ve savaşta öldüğüne inanılan pek çokları da Tanrı'nın yardımıyla sağ bir şekilde bulunmuş oldu. Oraya buraya dağılmış olan Haçlılar tekrar bir araya toplandıktan sonra, köprü'nün başında etrafı derin hendeklerle çevrili kalın duvardan oluşan bir istihkâm inşa ettiler. Bu iş için mezarlardan çıkardıkları taşları kullandılar. Prensler bu inşaatı kimin koruyacağına dair görüşürken, özürler beyan ederek hiç kimse bu işi almak istemeyince Toulouse Kontu kendiliğinden ortaya çıkıp, bu yeni istihkâmda nöbet tutmayı sorumluluğu altına aldı. Böylece o, geçen kaybetmiş olduğu itibarını yeniden kazandı. Geçen yılın yazından itibaren ertesi kış boyunca öyle bir hastalığa yakalanmıştı ki, hiçbir işe yaramıyordu ve onun, tek başına diğer prenslerin sorumluluğunu coşkuyla üzerine alması görmezlikten gelinemezdi ve diğerlerinden daha fazla erdemi hak ettiğini hiç kimse samimiyetle inkâr edemezdi. Yani pasifliğinin yükünü üzerinden atmak için kendi isteğiyle bu göreve talip oldu. Ayrıca o, karşılaşmada kaybedilen atların tazminatı için Puy Piskoposu'nun ve diğer bazı soyluların ellerine beş yüz gümüş Mark ödemiş olmalıdır. Böylece Haçlılar atlarının yeniden tazmin edileceği ümidiyle düşmana bir kez daha cesaretle saldırdılar ve ordunun muhafızı ve babası olarak tanındığı için Dük'ün kızgınlığı da geçti.

FASIL 8-10

Kuşatmanın daraltılması. Büyük bir yardım kuvvetinin geldiğine dair söylentiler. Kont Stephan von Blois'in deniz kıyısına kaçması.

VIII. ŞİMDİ Kont'un beş yüz güçlü asker yerleştirdiği adı geçen yeni istihkâm yapılıncı köprü kapısı öyle işgal edilmiş oldu ki, düşmanlar ancak büyük tehlike içerisinde dışarı çıkabilirlerdi, böylece Haçlılar endişesizce işlerine bakabilirlerdi. Düşmanlar şimdi sadece dağın eteğiyle nehir arasında bulunan kapıdan¹⁰ akşama doğru dışarı çıkabilmekteydiler. Bizimkilerin kampı nehrin bu tarafında olduğundan, bu kapıdan çıkmaları -bizimkilere çok az yer verebileceği halde- daha rahatça dolaşabilmek amacıyla ve kuşatılanlar yalnız bu kapı yoluyla yiyecek sağlayabildiklerinden, şehrin bütün çıkışlarını kesmek için prenslerden birinin üzerinde yer alacağı, nehrin uygun bir mevkiinde bir istihkâm yapmaya karar verdiler.¹¹ Böyle bir istihkâmın yapılmasını herkes kabul etti, fakat hiç kimse bunun muhafızlığını üzerine almak istemedi. Karasız kalınca, aktif ve mükemmel bir adam olan Tankred bu iş için seçildi ve o ücreti az bulunca zikredilen Toulouse Kontu, inşaatın yapılması yanında ona yüz gümüş Mark verdi. Ödülден yoksun kalmaması için de adamlarına aylık kırk mark maaş bağladı.¹² Böylece daha önce bir manastırın

¹⁰ Paul Kapısı'nın karşısında batı surlarındaki St. Georg kapısı. Karş. Albertus Aquensis, *a.g.e.*, IV, III/45; Raimundi Aguilers, *a.g.e.*, III, Kapital VIII.

¹¹ Bu toplantı hisarın yapılmasından yani 20 Mart 1098'den sonraki bir tarihe tekbül etmektedir. Karş. Raimundi Aguilers, *a.g.e.*, III, Kapital VIII.

¹² Bu para Tankred'e derhal ödenmiştir. Albertus Aquensis (*a.g.e.*, IV, III/45) Tankred'e aylık 40 Mark ödendiğini, Raimundi Aguilers (*a.g.e.*, III, Kapital VIII) ise Raimund von Toulouse'un ona 100 Mark verdiğini yazmakla Willermus'u teyit

bulunduğu bu kapının yakınındaki bir tepede istihkâm inşa edildi ve akıllı ve cesur adamlar tarafından korundu. Tankred kuşatmanın sonuna kadar burada cesaret ve mutlulukla güvenliği sağladı. Fakat nehir yatağı boyunca, aşağıda nehirle dağlar arasında, şehirden üç dört mil bile uzaklıkta olmayan تنها bir yerde verimli ve zengin meralar bulunuyordu. Şehirde kıtlık olduğundan Antakyalılar atlarını çoğunlukla buraya getiriyorlardı. Haçlılar bunu fark edince adı geçen yerin civarlarına atlı birlikler gönderip, sürülerin çobanlarını öldürüp, eşek ve katırlar dışında iki bin saf kan at ele geçirip kampa getirdiler. O zamanlar ordunun ihtiyacı olan şeyleri ganimet yapamıyorlardı, zira açlıktan, savaştan, soğuktan ve sayısız kazalardan dolayı hemen hemen bütün atlarını kaybetmişlerdi.

IX. ŞİMDİ şehir her taraftan kuşatılıp da halk birtakım işler için kolaylıkla içeri, dışarı çıkamayınca, onlar için büyük bir kıtlık başladı ve birçok zorluklara katlanmak zorunda kaldılar. Çoğu gıda eksikliğinden muzdarip olup, aniden yıkıldı. Hatta atların yiyeceğini azaltmak zorunda kalınca, hayvanlar hizmet edemediler. Ama halkımız ihtiyaçları için hem denize hem de başkayerlere daha serbestçe gidebildiler. Bütün kış boyunca orduyu tehdit eden büyük tehlike bu nedenle büyük ölçüde atlatılmış oldu. Sert kış geçmiş, ılıman bahar geri gelmiş ve deniz yeniden sakinleşmişti. Böylece limanda bulunan filo oraya buraya yelken açabiliyor ve yılın sıcak bölümünün gelmesiyle yollar işleyince, öteye beriye giden tacirler yeniden serbestçe dolaşabiliyorlardı. Hatta kamptaki kıtlık nedeniyle komşu şehirlere ve kamplara kaçmış olanlar, havaların ısınmasıyla yeniden kampa gelip, silaha sarıldılar. Kuvvetlerini birleştirip, yeni savaşılar hazırlandılar. Yukarıda zikrettiğimiz Dük'ün kardeşi Balduin de Rabb'in kendisine bolca bahsettiği hazine, ordunun ihtiyacı olanı dağıttı. O, bütün prenlere altın, gümüş, ipek ve değerli atlardan cömertçe gönderdi. Ama sadece prenlere değil, halktan pek çoklarına merhametini kanıtladı ve onların sevgisini kazandı. İlâveten büyük kardeşine kısa bir süre önce yağmaladığı Fırat'ın bu tarafındaki Tur-

bessel ve civarından getirdiği bütün yiyecek maddelerinden meyve, şarap, yağ, arpa ve elli bin altın verdi. Bundan başka, Balduin'in bir dostu olan Nichossus adındaki güçlü bir Ermeni satrapı Balduin'e olan muhabbetinden dolayı garip ve büyük bir çadırı elçiler vasıtasıyla Dük'e gönderdi. Fakat Bagrat, elçileri kandırıp, bu çadırı almış ve böylece çadır Bagrat'tan bir hediye olarak Bohemund'a gelmişti. Dük Nichossus'un elçilerinden bu olayı öğrenince, sefer boyunca genellikle arkadaş olduğu Flandern Kontu ile beraber Bohemund'a gitti ve ondan kendisine gönderilen ama zorla gasp edilen çadırı geri iade etmesini istedi. O, bunu soylu Bagrat'tan hediye olarak aldığını ve Dük'ün istediği şeyin kendi hakkı olduğunu söyledi. Fakat halk ve prensler arasında bir kargaşa çıkmasını diye diğer prenslerin de ricaları üzerine, kendisine getirilmiş olan hediyeyi geri verdi ve böylece mesele çözülmüş oldu. Bizler, böyle muazzam güçlü ve onurlu bir adamın böyle önemsiz bir şeyi coşkuyla geri istemesine hayret etmeliyiz ve bu çelişkiyi çözmek için bir kelime bulamıyoruz: "Hiç kimse her bakımdan mükemmel değildir" ve "Zaman gelir İyi Homer bile uyur." Şunu da diyebiliriz: "Uzun bir iş üzerinde bir kez gizlice uyunabilir." Sık sık doğru yoldan sapmak insanın doğasında vardır.

X. BU ARADA güçlü Pers Prensi'nin (Selçuklu Sultanı) Antakya halkının acil ricaları ve adamlarının mükerrer istekleri üzerine imparatorluğunun her tarafından sayısız birlikler toplayıp yardıma geldiği, kalabalık Türklerin belirli emirlerin komutası altında Suriye'ye doğru hareket etmeleri için ferman çıkarttığı haberleri her tarafa yayıldı. Ve bu söylenti sadece dışarıdan yayılmıyor, şehirden kaçıp Haçlıların kampına gelenler de hep birlikte bunu teyit ediyorlardı. Bu söylenti günden güne artıp, düşmanın kapılara dayandığı haberi yayılınca Haçlı ordusu büyük bir korkuya kapıldı. Hatta prenslerin bütün görüşmelerde mükemmel zekâsı dolayısıyla babaları olarak kabul ettikleri şanlı bir prens ve çok güçlü bir adam olan Kont Stephan von Chartres,¹³ hastalık bahanesiyle kardeşlerinden

¹³ Blois ve Chartres kontu. Kont II. Theobald von Blois'in oğlu idi. O, Fatih Wilhelm'in kızı Adele ile evlendi ve dolayısıyla Robert von Normandia'nın kayınbira-

ayrılıp bütün ailesi ve kraliyet mülküyle birlikte denize doğru gitti ve limandan fazla uzak olmayan, Kilikya'nın başlangıcını oluşturan Küçük Aleksandria'da tam olarak iyileşinceye kadar kalacağını söyledi. Maiyetinde bulunan dört yüz kadar adam da onu izlediler. Fakat o, deniz kıyısına gelince Aleksandria'ya geri döndü ve olayın sonucunu beklemeye başladı. Umduğu gibi bizimkilere savaş iyi gelirse kurtarmak için orduya geri dönecek, aksi takdirde temin ettiği gemilerle ebediyen rezil olup, saygınlığını kaybederek ülkesine dönecekti. Kamptaki prensler onu ebediyen utanca boğacak bu harekete çok üzüldüler. Kendisinin ve ırkının onur ve şerefini bu şekilde lekeleyen bu soylu adama acıdılar.¹⁴ Endişe içerisinde bu kötü örne-

deri oldu. Hagenmeyer, *a.g.e.*, s. 185 n. 30.

¹⁴ Kont Stephan'ın kaçması *Anonim Gesta*'da (s. 123-125) tafsilatıyla anlatılmaktadır: "Şimdi, Antakya alınmadan önce şöyle bir olay oldu; prenslerimizin oy birliğiyle kumandan olarak seçtikleri korkak Kont Stephan von Chartres, çok hasta olduğunu belirtti ve alçakça ayrılarak Aleksandretta (İskenderun) adındaki başka bir kaleye çekildi. Biz şehir içinde sıkıştırıldığımızda, herhangi bir yardımdan yoksunken her gün onun bize yardım getirmesini bekliyorduk. Halbuki o, Türklerin bizi kuşatmış olduğunu duyunca gizlice Antakya yakınlarındaki bir dağa gitmiş, ancak çok sayıda çadır görünce dehşet içinde ordusuyla beraber hızla geri dönmüştü. Karargâhına ulaştığında, her şeyini topladı ve aynı yoldan en seri bir şekilde geri gitti. Daha sonra imparatorla Philomelium'da karşılaştığında, onunla şahsi bir görüşme talep etti ve şunları söyledi: 'Size gerçekleri aktaracağım, Antakya alındı, fakat iç kale ele düşürülemedi ve adamlarımızın hepsi sıkışıp kaldılar ve şimdi onların Türkler tarafından öldürülmüş olduklarını sanıyorum. Bu durumda, siz ve sizi izleyen adamlarınız, mümkün olduğu kadar çabuk geri dönün.' Bunun üzerine imparator büyük bir korkuya kapıldı ve Bohemund'un kardeşi Guido ve diğerleriyle beraber gizli bir toplantı yaparak şunları dedi: 'Beyler, ne yapalım? Bütün mütteliklerimiz kısaçak altına alınmıştır ve rezil bir durumda kaçmış olan bu sefil kontun bildirdiğine göre belki de ya ölmüşler ya da Türklerin eline esir düşmüşlerdir. Eğer kabul ederseniz, bizler de ölümden kurtulmak için hızla geri çekilelim.' Çok onurlu bir şövalye olan Guido, bu yalanı duyunca, o ve diğerleri gözyaşları dökmeye başladılar ve feryat etmeye başladılar: 'Ey gerçek Tanrı, neden buna izin verdin? Niçin senin izinde giden halkının, düşmanların eline geçmesine müsaade ettin ve Kutsal Mezar yollarını kurtarmaya gidenleri unuttun? Eğer bu alçaktan duyduklarımız doğruysa, inancımıza göre bizler ve diğer Hristiyanlar seni unutacağız ve artık bir daha asla hatırlamayacağız, ayrıca bizden biri seni çağırmakta bile küstahlık edecek.' Bu bütün orduya öyle elem verdi ki, günlerce onlardan hiçbirisi, ne piskopos ne de papaz yani ruhaniler veya diğerleri, Mesih'in adını anmaya cesaret edemediler. Hiç kimse Guido'yu teskin edemedi, o ellerini göğsüne vurarak inliyor ve ellerini sıkarken şöyle bağırdı: 'Vah başıma gelenler, bütün dünyanın

ğe benzer olaylara karşı nasıl tedbir alacaklarını görüştüler. Nihayet alınan ortak karar üzerine tellallar vasıtasıyla, genel olarak ordudan ayrılmanın yasaklandığını duyurdular. Herhangi biri, gücü ve konumu ne olursa olsun şayet prenslerin izni olmadan kamptan uzaklaşırsa, tapınak hırsızı veya katil olarak lanetlenecek ve ölüm cezasına çarptırılacaktır. Böylece kısmen ceza korkusundan kısmen de erdem aşkından dolayı hiç kimse veya çok az kişi prenslerin iznini almadan kamptan uzaklaşmaya cesaret edebildi. Daha ziyade herkes zorluk çıkarmadan kiliseye itaatini kanıtladı.

sevip, saydığı onurlu Efendim Bohemund! Vah başıma gelenler, böyle keder dolu ben! Daha fazlasını istemediğim halde ben, sizin saygıdeğer yüzünüzü görememe talihsizliğine layık değilim. Değerli dostum ve efendim, şimdi sizin için ölme fırsatını bana kim verecek. Niçin anamdan doğduğumda hemen ölmedim? Bu lanet günü görmek için neden yaşadım? Niçin denizde boğulmadım veya atımdan düşüp, ayağımı kırarak hemen oracıkta ölmedim? Sizinle birlikte ölseydim mutlu sayılırdım, zira sizin şanlı ölümünüze tanık olabilecektim.' Ağıtlarına son vermesi için herkes onu teselli etmeye hazırlanırken, onları bir araya toplayıp şöyle dedi: 'Muhtemelen bu yaşlı sahtekâr ve rezil şövalyeye inanıyorsunuzdur? Sizlere derim ki, ben onun yaptığı gibi bir şövalyelik hareketini hiç iştmedim. Eğer bir sahtekâr, bir hain ve bir sefil, rezil ve onursuzca geri çekilmişse, ya da her neyse, bu nedenle bunun yalan olduğundan emin olabilirsiniz.' Bu arada imparator ordusuna şu talimatları verdi: 'Gidin ve bu insanlara bu ülkeden Bulgaristan'a kadar kılavuzluk edin, bakın ve ülkeyi öylesine tahrip edin ki, Türkler geldikleri takdirde burada hiçbir şey bulamasınlar.' Böylece bizim dostlarımız ister istemez geri çekildiler, acı içinde üzüldüler ve pek çok hasta hacı öldü, çünkü orduyu takip etmeye güçleri yoktu; bu yüzden ölümü beklemek üzere yol kenarlarına uzandılar. Diğerlerinin hepsi İstanbul'a geri döndüler."

FASIL

11-13

Bohemund'un Antakyalı bir Hristiyanla anlaşması.

Ona şehri teslim etmesinin şartları.

Ekseri prenslerin Bohemund'un teklifini kabul etmeleri.

XI. TANRI'nın sevdiği bu şehir, daha önce zikrettiğimiz gibi, Ha-variler zamanından beri Mesih'in öğretisini kolayca, ilk olarak ka-bul etmiş ve bugüne kadar da bu inanca sadakatle bağlı kalmıştı. Ve Muhammed'in takipçileri, bütün ülkeleri kendi imansızlıklarına, yanlış öğretilerine ve batıl inançlarına zorlayınca, bu şehir müm-kün merteye bu imansız halkın hâkimiyetine karşı durdu. Basra Körfezi'nden Boğazlara ve Hindistan'dan İspanya'ya kadar olan ülkeleri bu sapık milletler fethettiğinde, kendi inancını sadece bu şehit muhafaza etmiş ve hürriyeti için cesurca mücadele etmişti. Düşmanların akınlarına ve şiddetli kuşatmalarına uzun süre dire-nen bu mükemmel halkın Hristiyan adı ve inancının düşmanları-na teslim olmak zorunda kalmalarının üzerinden on dört yıl bile geçmemişti.¹⁵ Böylece şimdi ordumuz yakınlarla geldiğinde halkın

¹⁵ Kutalmışoğlu Süleymân-Şâh, Antakya'yı Bizans İmparatorluğu'na bağlı olarak yö-neten Ermeni Philaretos'un elinden Aralık 1084'te almıştı. İbnü'l-Esîr, *El-Kâmil fi't-Tarih*, X, Türkçe terc. A. Özyayın-A. Ağırakça, Bahar Matbaası, İstanbul 1987, s. 128; Urfalı Mateos, *Urfalı Mateos Vekâynamesi (952-1136) ve Papaz Grigor'un Zeyli (1136-1162)*, Çev. Hrانت D. Andreasyan, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1987, s. 161; Abû'l-Farac, *Abû'l-Farac Tarihi*, I, Çev. Ö. Rıza Doğrul, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1987, s. 331; Anna Komnena, *a.g.e.*, s. 194; İbnü'l-Kalânisi, *Zeyl-ü Târih-i Dimaşk*, Neşr. H. F. Amedroz, Catholic Press of Beyrut, Beyrut 1908, s. 117; Sibt İbnü'l-Cevzî, *Mirâtü'z-zaman fi Tarihi'l-âyan*, Neşr. A. Sevim, Türk Tarih Kurumu Ankara 1968, s. 229.

hemen hemen hepsi Hristiyandı. Fakat şehirde güçleri yoktu. Onlar sanat ve ticaretle uğraşırken, askerlik işlerini sadece Türkler ve kâfirler yapıyor ve şehrin mülkünü idare ediyorlardı. Onlar silah taşıyamaz ve savaşla asla meşgul olmazlardı. Fakat özellikle Batı Hristiyanlarının prensleriyle beraber şehri kuşatmaya gelişlerinden beri onların yalnızca belirli saatlerde evlerinden çıkıp ortalıklarda görünmelerine izin verildi. Ama aralarında saygı duydukları Latince Filii Loricatori¹⁶ denen Beni-Zerrâ adında yüksek bir aileden asaletli biri vardı. Ataları veya kendileri bizzat zırh yapım sanatını icra edenlere bu ad veriliyordu. Gerçekten bu aileden bazıları hâlâ bu mesleği devam ettiriyorlar ve adıyla beraber sanatı da miras bırakıyorlardı. Şehrin batısındaki St. Georg kapısında bulunan ve İki Kız Kardeş denilen bir kule, sanatlarını icra etmeleri ve hem efendilerine hem de şehirdekilerin ihtiyaçlarına rahatça hizmet etmeleri için bunlara verilmişti. Bu ailedeki iki kardeşten büyüğü olan Emîr Firûz¹⁷ ailenin reisi olup, o kadar itimat edilen güçlü biriydi ki, şehrin valisi sarayında noterlik ona işlerini yaptırıyor ve onu her türlü onure ediyordu. Bu akıllı ve çalışkan insan, Bohemund'un mükemmel ve şanlı bir prens ve savaş hususunda birinci olduğunu duyunca

¹⁶ Zırh yapımcısının oğlu.

¹⁷ Raimundi Aguilers (*a.g.e.*, III, Kapital VIII) onu Turcatus olarak zikretmekte ve Hristiyanlıktan dönme olduğunu belirtmektedir. Bu onun şehre ihanetini biraz açıklamaktadır. Anna Komnena (*a.g.e.*, XI/IV, 2) Firûz'u ayrıntısıyla anlatmaktadır: "Bohemund'a üstten bakan bölümde bir burçta bir Ermeni vardı. Bu kişi ikide bir urun üzerindeki yan duvardan aşağıya doğru eğilip bakındığı ve aşağıdaki Franklarla konuştuğu için Bohemund onu bir sürü çekici vaadle, kentin düşmesini sağlayacak bir düzenin yürütücüsü olmaya razı etti"; Bununla ilgili Fulcherius Carnotensis (*a.g.e.*, s. 82) şöyle bir hikâye anlatmaktadır: "Mesih bir gün şehirdeki Ermeni dönmesi bir sözde bir Müslüman'a göründü ve dedi ki 'Kalk, hey sen uyuyan! Sana Hristiyanlara şehri geri vermeni emrediyorum.' Adam sesi merak ettiği halde bunu sır olarak sakladı. Mesih tekrar ona göründü. 'Hristiyanlara şehri geri ver!' dedi. Ne yapacağını şaşırان adam efendisine (Antakya Prensi) gitti ve bu hadiseyi ona anlattı. O da 'Ey aptal, bir hayaletle mi inanmak istiyorsun?' dedi. Adam da döndü ve sessiz kalmayı yeğledi. Antakya emîrine gitti ve bu hadiseyi ona anlattı. O da 'Ey aptal, bir hayaletle mi inanmak istiyorsun?' dedi. Adam da döndü ve sessiz kalmayı yeğledi. Mesih ona tekrar göründü ve 'Emrimi niye yerine getirmedin? Durmak senin için değil, bunu sana emreden her şeyin sahibi, benim içindir.' dedi. Bütün şüpheleri içinden atan Ermeni, şehri ele geçirecek adamlarımızla bir komplo hazırladı."

şehrin kuşatması başlamasından beri Hristiyan araçlar vasıtasıyla bu prensin teveccühünü kazanmaya çalıştı. O, kuşatma boyunca bu teşebbüsüne sadık kalarak, hemen hemen her gün onu şehrin durumu ve Yağısıyan'ın kararları hakkında bilgilendirdi. Dikkatli ve akıllı bir adam olarak Bohemund ile kurmuş olduğu dostane ilişkileri gizli tutarak, böylelikle birileri öğrenirse kendisini ve adamlarını tehlikeye atmamaya gayret gösterdi. Bohemund da kendi adına bu iyi adamlar ilişkileri saklı tuttu. Bu sır öyle derine gömüldü ki ne aile fertleri ne de yakın çevreden herhangi biri bu arkadaşlıktan ve iki taraf arasında gidip gelen habercilerden en ufak bir bilgi dahi edinemedi.

XII. ZATEN söylediğim gibi onlar, birbirleriyle yedi aydan beri sessizce dosttular ve bu süre zarfında birbirleriyle kentin Hristiyan özgürlüğüne tekrar nasıl kazandırılacağını görüşmüşlerdi. Şimdi o, Bohemund tarafından sık sık harekete geçmeye teşvik edilince gizli mesajları oraya buraya taşıyan oğlu vasıtasıyla, aşağıdaki cevabı verdi: “Benim nazarımda insanların en iyisi olan sen, Tanrı'nın teveccühüyle aramızdaki bu dostluğu kurmandan beri seni içtenlikle nasıl takdir ettiğimi biliyorsun. Sağlam bir adam olarak sözünü daima nasıl tuttuğun hafızamda kayıtlıdır. Bu nedenle seni günden güne daha çok sevdim ve benim için her zaman değerlendin. Benden yapmamı talep ettiğin şey hakkında defalarca dikkatlice düşündüm ve karar verdim. Ülkemin hürriyete kavuşmasına, bize zorla tahakküm eden pis köpeklerin kovulmasına ve gerçek Tanrı'ya tapınan insanların şehre girmesine yardım edebilirsem, bunun karşılığında ebedi mükâfattan eksik kalmayacağımdan ve azizlerin ruhları ile sonsuz mutluluğu paylaşacağımdan eminim. Ancak, çok zor olan bu işe başlayıp da sonunu getiremezsem, şüphesiz ve muhakkak evim ve ailemin muhteşem adı tamamen gölgelenir ve gelecekte bir daha anılmaz. Yine de benzer teşebbüslerde genellikle ölümlülerin zihinlerinde başarı umudu olduğu için, bu zor işi başardığımız takdirde, yoldaşlarından şehri sana bırakmalarını talep etmene karar verdim. Sayesinde birbirine bağlandığımız Tanrı'nın bu teşebbüste bize yardım edeceğini umarım. Gördüğünüz gibi tamamen benim muhafazamda olan sağlam bir kuleyi adamlarının serbestçe şehre girebile-

ceği şekilde sana teslim etmek istiyorum. Ama aklınızda zapt edilen şehri eşit olarak paylaşmak varsa, hiçbir ilişkim olmayan insanlara iyilik yapmak için kendimi bu tehlikeye atmam. Yani hepinizin kurtuluşu ve yararı için prenslerin rızasını almaya gayret et ve bunu onlardan aldığını öğrendiğim gün hiç tereddüt etmeden, arzu ettiğin gibi sana şehri açacağımдан şüphelen olmasın. Şunu da bil ki, bu yakın zamanda gerçekleşmezse hiç gerçekleşmez, zira şehrin valisi, bütün şarktan toplanan iki yüz bin süvarilik yardım kuvvetlerinin Fırat yakınlarında bulunduklarına dair hemen hemen her gün elçilerden mektuplar alıyor. Bunlar şehrin dışında sizinle karşılaşılırsa şehir halkına ve yeni gelenlere direnmek hiç kabil olmaz.

XIII. O GÜNDEN itibaren Bohemund dikkatlice şehir fethedildiği takdirde prenslerin aklından ve yüreğinden ne geçtiğini araştırmaya başladı. Ancak o, niyetini gizli tutup, sadece kendi arzularına eğilimli olanları bunun dışında tuttu. Bazılarının istemediğini görünce, konuyu daha müsait bir zamana erteledi. Dük Gottfried ile Normandia Kontu gibi Flandern Kontu ve Büyük Hugo da teklifinden memnun olup, onunla anlaşmaya varmışlardı. Onlar, bu soylu adamın konuyu böyle gizli tutabilmesini takdir edip, zekâsına hayran kalmışlardı. Ayrıca bu sırrı tutup, kimseye söylemediler. Sadece Toulouse Kontu bu konuda farklı görüşteydi. Böylece tehlikeli denilebilecek bir gecikme yaşandı, çünkü Bohemund'un bu arkadaşı işi üzerine almak istemiyor ve onların iyiliği için kendisini böyle büyük bir tehlikenin içerisine atmak istemiyordu ve bizzat Bohemund da öyle düşünüyordu. Bu arada zikredilen bu adamla ilişkilerini hediye vasıtasıyla devam ettirdi. O, gerçek bir dostluğun bütün kurallarını yerine getirdi ve karşılıklı olarak sık sık gönderilen habercilerle yakınlaştılar.

FASIL

14

Yardımlı birliklerinin Urfa'yı kuşatması, fakat birkaç hafta sonra kuşatmanın kaldırılması.

XIV. BU ARADA Yağısıyan'ın halkın İran'a yardımlı için gönderdiği elçiler, arzu edildiği gibi tam olarak ifa ve taleplerini elde ettikten sonra geri geldiler. O büyük prens (Sultan Berkıaruk, 1093-1104), Antakyalıların içinde bulundukları kötü durumu duyunca ve ülkesinin bir kısmını zapt etmemeleri için Haçlıların teşebbüslerine karşı çıkıp, onların gücünü zayıflatmak istediğinden çevresindeki İranlılardan, Türklerden ve Kürtlerden cesaret, sadakat ve güçlerine güvendiği sayısız birlikleri Suriye'ye gönderdi. Bu orduya, iradesine ve sözüne itaat etmek zorunda olan yüzden fazla kumandan ile onların üzerine elli emîr ve daha alçak rütbede subaylar tayin etti. Ayrıca hâkimiyeti altında bulunan değişik dillerdeki kavimlerin yaşadığı bütün ülkelerin valilerine mektuplar yazarak, hiçbir mazeret ileri sürmeksizin yardımlı ordularının kumandanı olan sevgili oğlu Kürboğa'ya¹⁸ katılıp, itaat etmelerini istedi. Böylece efendilerinin emriyle toplanan ve sefer sırasında sayıları gittikçe artan bu ordu Mezopotamya'ya girip, Urfa önlerinde ordugâh kurdu. Bu ordu iki

¹⁸ Musul emîri. O, sultanın yerel Müslüman emîrlere arasındaki çekişmeleri ve Haçlıları önlemek için gönderdiği en önemli kumandandı. Onun müdahalesi, Haçlıların şimdiye kadar yaşadıklarının hepsinden daha tehlikeli idi, çünkü o, bütün Türk ordularının desteklediği resmi kumandandı. Bu adın Latin kaynaklarında farklı versiyonları vardır. Mesela Raimundi Aguilers'de (a.g.e., III, Kapital IX) Corbaga, Corbaras, Corbagaz.

yüz bin kuvvetli askerden müteşekkildi.¹⁹ O, burada bir Frank prensinin bütün çevreyi ve şehri zapt etmiş olduğunu öğrenince, Fırat'ı geçmeden evvel adı geçen şehre saldırmaya ve kuşatmaya karar verdi. Fakat onun geleceğini daha önceden haber alan Balduin şehri ni itinayla gıda maddeleri, silahlar ve her taraftan topladığı cesur adamlarla donattı ise de bunlar baş gösteren tehdidi çok az savuşturabilirdi. Fakat şehrin kuşatılması için bütün kuvvetlerle hücum edilmesi tellâllar vasıtasıyla duyurulduktan sonra, düşmanın cecurca direnişi karşısında hedeflerine ulaşamayacaklarını gördüler.²⁰ Daha tecrübeli olanlar emîre gidip, epey çaba harcadıktan sonra bu teşebbüsü bir kenara bırakarak, işin başında planlandığı gibi Fırat'ı geçerek kuşatılmış bulunan Antakya'yı kurtarmak için harekete geçmesini söylediler. Orada zafer kazanırsa geri dönerken bir gün bile sürmeden bu şehri alıp, Balduin'i esir edebilirdi. Böylece orada üç hafta boyunca emek sarf ettikten sonra ordu birliklerine Fırat'ı geçmeleri için emir verdi. Kendisi de oraya gitti ve büyük bir gayretle teşebbüsünü gerçekleştirmeye çalıştı. Onun tereddütü, Balduin'in Antakya kuşatmasına katılamamasının sebebi olduğu gibi, Haçlıların kurtuluşunun da sebebi oldu. Yani o, aynı yoldan Antakya'ya geldiğinde daha önce Bohemund'un arkadaşlarına söylediği gibi, onlar şehri henüz ellerinde tuttukları için büyük bir sıkıntı içerisinde bulunuyorlardı ve şehir Tanrı'nın lütfuyla verildikten sonra bu düşmanların saldırısına karşı duramazdı.

¹⁹ Kıvâmüddeve Kürboğa Haçlıların durumunu ve Antakya'yı işgal ettiklerini duyunca asker toplayıp Suriye'ye hareket etti. Mercidabık'da bir süre kaldı, Haleb kuvvetleri hariç Arabıyla, Türküyle bütün Suriye askerleri de burada ona katıldı. Tutuş'un oğlu Dukak, Atabeğ Tuğtegin Hıms hâkimi Cenâhüddeve, Sincar hâkimi Arslantaş, Süleyman b. Artuk ve diğer büyük emîrler de Kürboğa'ya iltihak ettiler. İbnü'l-Esir, *a.g.e.*, X, s.230.

²⁰ Kuşatma 4-23 Mayıs 1098 tarihleri arasında sürmüştür. Fulcher of Chartres, *a.g.e.*, s. 101; Urfalı Mateos, *a.g.e.*, s. 196; İbnü'l-Esir (*a.g.e.*, X, s. 230) Kürboğa'nın büyük bir ordu toplayarak, doğrudan doğruya Antakya üzerine yürüdüğünü kaydetmekle beraber, Urfa kuşatmasından hiç söz etmemektedir; Kürboğa'nın başarısız Antakya kuşatması hakkında ayrıca bkz. Anna Komnena, *a.g.e.*, s. 335 vd.

FASIL

15-17

**Prenslerin gönderdiği habercilerin düşmanın geldiğini
teyit etmeleri. Prenslerin görüşmesi.**

**Bohemund'un planını açıklaması ve arkadaşlarıyla
şehrin tesliminden sonra Antakya'nın durumunu görüşmesi.**

XV. BU ARADA böyle güçlü bir ordunun geldiği bütün kampa yayıldı ve pek çokları aynı haberi verince onların çok yakında bulundukları anlaşıldı. Prensler büyük bir endişe içerisine düştüler. Bu nedenle değişik taraflara tecrübeli ve güvenilir adamlar gönderip, genel olarak söylenenlerin gerçekten öyle olup olmadığına dair, hiçbir şüphe kalmayacak şekilde öğrenmek istediler. Bu iş için soylu ve cesur kişiler olan Drogo von Neelle, Clarembald von Vandeuil, Gerhard von Cherise, Kont Reinhard von Toul ve adlarını hatırlayamadığımız daha başkaları seçildiler. Bunlar maiyetleriyle birlikte farklı taraflara dağıldılar ve büyük bir itinayla görevlerini ifa ettiler. Ülkenin içerilerine gönderdikleri haberciler, her taraftan birliklerin akın ettiklerini ve denize doğru akan bir nehir gibi orduyla birleştiklerini öğrendikten sonra, artık geri dönerek prenslere şüphe etmemeleri konusunda bilgi verme zamanının geldiğine hükmettiler. Adı geçen o emîrin gelişinden yedi gün önce prenslerimiz onun yaklaştığını işitmişlerdi. Fakat onlar habercilerden bunu halka duyurmamalarını istediler, çünkü açlıktan ve diğer sıkıntılardan muzdarip olan halkın daha da korkup kaçmalarından endişe ediyorlardı, nitekim yüksek tabakdan bazıları son zamanlarda buna teşebbüs etmişlerdi.

XVI. ŞİMDİ prensler doruk noktasına gelmiş gibi görünen bütün teşebbüste tevazu ve endişe içerisinde tedbirin ne olması gerektiği hususunda istişare ettiler ve nihayet bazıları kuşatmaya katılmış bulunanların şehri arkalarında bırakıp, gelmekte olan orduya karşı üç dört mil gitmelerini teklif ettiler. Burada güçlerine çok fazla güvenen bazı gururlu prensler Tanrı'nın yardımı ile şanslarını denemek istiyorlardı. Fakat diğerleri halkın şehirden çıkıp orduyla birleşmesini engellemek için ordunun bir kısmını kampta bırakmanın daha isabetli olacağını düşünmekteydiler. Ordunun en kuvvetli ve savaş tecrübesi bulunan kısmı önceki teklife uygun olarak büyük bir güçle düşmana saldırmalı ve Tanrı izniyle onlarla savaşmalıydı. Onlar burada ileri geri şiddetle tartışıp, herkes kendi fikrini söylemekteyken Bohemund, Dük Gottfried, Flandern Kontu Robert, Normandia Kontu Robert ve Toulouse Kontu Raimund gibi büyük prensleri kendi tarafına çekti ve böylelikle onlara karşı şu samimi konuşmayı yaptı: "Sevgili kardeşlerim ve Rabb'in hizmetindeki yoldaşlarım, bu emîrin gelişinin bize bildirilmesiyle beraber çok endişeye kapıldığınızı ve önceki görüşmelerimizde farklı görüşlerinizin olduğunu ama hiçbir tarafın esas meseleyi düşünmediğini görüyorum. Bazılarınızın önerdiği gibi hepimiz kampı terk etmeliyiz ya da bir kısmımız ordugâhta kalmalı, ama her iki durumda da daha önceleri yaptığımız gibi tamamen boşuna emek ve çaba harcamış olacağımıza inanıyorum. Hepimiz kampı terk edersek, böylece kuşatma kaldırılır ve planımız akamete uğrar, çünkü halk kurtulup, içeri dışarı girip çıkacak, düşmanla birleşecek ve yardım kıtalarını şehre sokacaktır. Fakat şayet ordunun bir kısmı ordugâhta kalırsa benim kanaatime göre aynı şey olacaktır, zira özellikle de kendi yardım birliklerini bu kadar yakında görürlerse ordunun bir kısmı halkın saldırısını nasıl önleyebilir, çünkü zamanında onların hiçbir yardım ümitleri bulunmadığı halde, bölünmemiş kuvvetlerimizle bile onları tutamadık. Kanaatime göre ya yardım birlikleriyle birleşip kuvvetlenerek bize saldıracak veya en azından yardım birliklerini içeri alıp şehri en iyi şekilde silah ve gıda bakımından donatacak ve biz Tanrı'nın yardımıyla dışarıda kazansak bile şehrin zaptını artık düşünmememiz gerekecek. Bu nedenle saygıdeğer kardeşlerim, bu güçlü emîr gelmeden evvel çabalarımızı şehrin zapt edilmesine yoğunlaştırmamız ve bunu göz önüne almamız gerektiği fikrindeyim.

Ama bu planı nasıl uygulayacağımızı bana sorarsanız, size inanamayacağınız, namümkün ancak kısa ve kolayca hedefe ulaşabileceğimiz bir yol göstermek istiyorum. Şehirde bana çok sadık ve aynı zamanda çok akıllı bir arkadaşım var. Sizden bazılarınıza söylediğimi sandığım gibi bu adamın kontrolünde çok müstahkem bir kule bulunuyor ve bazı şartlar karşılığında istediğim takdirde bunu bana teslim etmeye söz verdi. Ben de ona bu hizmetine mukabil çok para, mirasçılarının ebedîyen sahip olacakları mülk ve hürriyetini vaat ettim. Benim gayretlerimle şehrin bizim mülkümüze geçmesini şayet yüksek majesteleri uygun görürlerse, dostumla yaptığım anlaşmayı tatbik etmeye hazırım ama değilse herkes kendisi şehri zapt etmeye çalışsın. Ben hakkımdan vazgeçip kendi payımı da ona vereceğim.”²¹

XVII. PRENSLER bu sözlere çok sevindiler. Meydan okurcasına payını hiç kimseye vermeyeceğini söyleyen Toulouse Kontu'na varıncaya kadar hepsi onun talebini kabul ettiler ve şehrin mülkünü her şeyiyle beraber ebedîyen ona bıraktılar. Karşılıklı olarak görüşerek bu sırrı hiç kimseye açıklamamaya karar verdiler ve fakat Bohemund'dan büyük gayretini bu meseleye sarf etmesini ve tehlike arz edebilecek hiçbir gecikmeye meydan vermemesini rica ettiler. Toplantı dağıldıktan sonra kararlı ve planlarını daima büyük bir şevkle icra eden bir adam olarak o, mutad habercileri arkadaşına gönderdi. Prenslerden arzu ettiklerini aldığını ve çok sevindiğini bildirdi. O da sözünü tutacağını ve ertesi gece Tanrı'nın yardımıyla teşebbüse geçeceğini haber verdi. Denildiğine göre, bu arada onu evvelki projelerini gerçekleştirmek üzere tahrik eden olaylar oldu. O, efendisinin sarayında ve şehirde hizmetle meşgulken yetişkin olan oğlunu

²¹ Bohemund, şehre girebileceğinden emin olunca, prenslerin toplantısına mutlu bir şekilde gelerek, samimiyetle şunları söyledi: “Kahraman şövalyeler! Görüyorsunuz ki, küçük büyük hepimiz büyük yoksulluk ve sefalet içindeyiz ve ne zaman iyi olacağımızı bilmiyoruz. Eğer içinizden birinin, bu şartlar altında kendi kuvvetiyle veya diğerlerini yönetmek suretiyle şehri almak için iyi ve doğru bir planı varsa, hepimiz şehri ona vermeyi kabul etmeliyiz.” Diğer prensler bunu hep birlikte reddettiler ve şöyle dediler: “Bu şehir tek bir kişiye verilmemeli, bilâkis biz onu aramızda bölüşeceğiz; mademki aynı çabayı gösterdik, aynı konumda olmalıyız.” Bohemund bu cevabı alınca, memnuniyetsizce oradan çekip gitti. Ayan, *a.g.e.*, s. 103.

acil bir sebep dolayısıyla eve gönderdiğinde o, çok iğrenç bir şey görmüş. Yani oğlan annesini yüksek rütbeli bir Türk emiriyle uygunsuz vaziyette buldu ve titreyerek ve içi sızlayarak hızla babasına koşup bu korkunç olayı anlattı. O da bu iğrenç olayın öfkesinden kıskançlık ateşiyle yanarak şöyle dedi: “Bu pis köpekler bizi suçsuz yere boyunduruk altına almakla yetinmeyip, gündelik baskılarla aile kurallarını ihlal edip, kadını ve erkeği ayırıyorlar. Hayatta olduğum müddetçe Tanrı’nın yardımıyla bu iğrençliğe bir son vermeye ve ödetmeye çalışacağım.” Kendisine yaşatılan utanç hakkında bunları söyleyip, annesinin utancını duyan ve sırrı bilen oğlunu her zaman ki yoldan Bohemund’a gönderdi. Ondan acilen bu iş için hazırlıklarını tamamlamasını ertesi gece kendisi tarafından verilen sözün yerine getirileceğini bildirdi. Ayrıca ona dokuzuncu saatte bütün prenslerin, adeta düşmanla karşılaşmaya gider gibi, adamlarıyla birlikte kamptan çıkmaları talimatını verdi. Ama ilk gece nöbetinde gizlice ve sessizce geri dönüp, gece yarısında kendi tertibi üzere hareket edeceklerdi. Bohemund böylece genci yanına alıp prenslere götürdü ve onlara gencin babasının düzenlediği bütün planı anlattı. Onlar bu adamın keskin zekâsını ve büyük sadakatıyla bu planı takdir ettiler.

FASIL

18

Bohemund'un arkadaşının, Antakyalıların duyduğu şüpheyi gidermesi

XVIII. BU GÜNLERDE genellikle büyük teşebbüslerde sık sık gerçekteleşen şey oldu. Halk ve aslında şehrin sorumluları belli bir bilgiye dayanarak değil de belli bir şüphe üzerine şehrin teslimi hususunda sessizce görüşmeler yapıldığı kanaatine vardılar ve konu dillendirilmeye başladı. Bunun üzerine şehrin ileri gelenleri toplanıp bunu görüşmek üzere valiye gittiler. Bu konu onlara kuvvetle muhtemel görünüyordu ve pek çoğu bu varsayımı kabul etme eğilimindeydi, zira söylediğimiz gibi bu şehirde masum oldukları halde kendilerinden şüphelenilen pek çok Hristiyan vardı. Ve esasında diğer ileri gelenler, Yağısıyan'ın sadakat ve güven atfeylediği zikredilen bu soylu adamı şüpheli görüyorlardı. Şimdi Yağısıyan ile bu mevzuyu görüşürken, diğerlerinin arasında onu şüpheli olarak gördüklerini ifade ettiler ve bu şüphelerinin sebebi olarak da onun şehirdeki diğer Hristiyanlardan daha güçlü sıra dışı etkin bir adam olmasını gösterdiler. Bu iddialar zikredilen valiye ikna etti ve onu huzuruna çağırttı. O huzura varınca, mesele ortaya getirilerek, onun bu husustaki görüşü alınıp, gerçekten şüpheli olup olmadığı anlaşılmak istendi. Fakat o, ileri görüşlü bir adam olduğundan, bu toplantının kendisine yöneltilen şüphe üzerine yapıldığını hemen çabucak anladı. Bu nedenle niyetini ustaca gizlemek ve suçsuzluğunu ispatlayabilmek için, kendisini denemek isteyen bu toplantıda şunları söylemiş olmalıdır: "Bu şehrin saygıdeğer adamları ve büyük prensi, olabilecek hadiselerden endişelenmekte haklısınız ve

böyle önemli bir hususta çok dikkatli olmanın zararı yoktur. Hürriyetiniz, hayatınız, kadınlarınız ve çocuklarınız için kaygılanmanız bana çok doğru gibi geldi. Benim tavsiyemi tutmak isterseniz, korktuğunuz şeyle kolayca mücadele edip, ondan kaçınmak için bir yolunuz olur. Surları, kuleleri ve kapıları koruyan hiç kimse tarafından düşündüğünüz iğrenç şey yapılmaz. Bunlara tam olarak güvenemiyorsanız, düşmanlarla tehlikeli bir işbirliği içerisine girebilirler diye aynı yerde uzun süre kalmamaları için sık sık değiştirirsiniz. Yani böyle bir görev kolay kolay icra edilemez ve uzun süre ister ve eğer şehrin ileri gelenlerinden bazıları hediyelerle kandırılmazlarsa özel bir kişi tarafından da yürütülemez. Hızlı ve sık sık yapılan bu değiştirme, bütün bu tehlikeli görüşme fırsatlarını yok edecektir.” Bu konuşma ile masumiyetini kanıtladı ve kendisine yöneltilen şüphe büyük oranda üzerinden atılmış oldu. Böylece konuşması beğenildi ve teklifi uygulamaya konulsaydı o gün değil de ertesi gece böyle bir değişiklik artık hiç yapılamazdı. Şehri dikkatlice ve ihtimamla korumak için emir verildi ama zikredilen adamın gizlice hazırladığı tertipten hiç kimsenin haberi yoktu. Fakat o, yakın bir zamanda gerçekleşecek bu büyük değişimin arasında bir engel ortaya çıkmaması için büyük bir gayretle planını uygulamaya koydu.

FASIL

19

Hristiyanların Antakya'daki kötü durumları. Türklerin hepsini yok etme kararı

XIX. HAÇLILAR gelip de şehri kuşattığından beri Grekler, Süryanîler, Ermeniler ve şehirde bulunan diğer Hristiyanlar, halk tarafından çok şüpheli olarak görülmekteydi. Kendilerine ve ailelerine yetecek kadar gıda maddesi bulunmayan Ermenileri, yük olmasınlar diye şehirden çıkarmışlardı. Sadece ailelerine yetecek kadar çok yiyeceği ve malı mülkü olan zenginler surların içinde kalabilmişti. Ama onlara o kadar çok zorunlu hizmetler yükleyip eziyet ettiler ki, şehirden sürülenler adeta harika bir nimete kavuşmuş gibiydiler. Onlara çok baskı yaptılar ve sahip oldukları her şeylerini zorla alıp, her türlü zor ve kötü işleri onlara yaptırdılar. Mancınıkları hazırlamak veya çok ağır kirişleri kaldırmak gibi işleri onlara yüklediler. Kimileri inşaat için gereken taşları vesaire oraya buraya taşıdı, kimileri düşmana fırlatmak üzere mancınıklar için gerekli olan kaya parçalarını iplerle getirdi. Amirlerinin keyfine göre, durup dinlenmeden çalıştırıldılar. Kendilerine verilen işleri sadakatle yerine getirdikten sonra, tokatlanıp, aşağılanarak utanç verici şekilde ödüllendirildiler. Fakat bu ağır boyunduruk bile bu pis köpeklerle yetmiyordu. Duyulmamış kötülüklerini tamamlamak için zikrettiğimiz adamı şüpheli olarak çağırmadan sekiz gün evvel, şehirde yaşamakta olan bütün Hristiyanları bir gece öldürmek için gizli bir karar aldılar. Bu kararı Hristiyanları daima dost olarak kabul eden şehrin akıllı ve büyük valisi tarafından diğerlerinin hilâfına olarak sekiz gün daha ertelenmemiş olsaydı, hiç şüphesiz o gece bütün müminler, bu haince

planı uygulamak isteyen haydutlar tarafından katledilmiş olurdu. Bu arada Haçlıların kuşatmayı kaldırıp, kaldırmayacaklarını görmek için bu plan sekiz gün ertelenmişti. Haçlılar böyle devam ederse, karar verilmiş olduğu gibi öldürüleceklerdi. Bu arada süre doldu ve Bohemund ile zikredilen Emîr Fîruz'un Tanrı'nın yardımıyla projelerini gerçekleştirdikleri bu son gece kararı sessizce uygulamak üzere emir verildi. Haçlıların şehri aldıkları gece çıkan kargaşaya rağmen vali çok sakindi, çünkü çıkan gürültünün Hristiyan halkın katledilme emrinin yerine getirilmesinden başka bir şey olmadığını düşünüyordu. Haçlılar şehri aldıklarında, Hristiyan ahalinin evlerinde onları öldürmek üzere bulunan pek çok düşmanla karşılaştılar.

FASIL

20-23

Bohemund ile arkadaşının kararlaştırdıkları planın uygulanması. Şehrin iç kaleye kadar zapt edilmesi.

XX. DOKUZUNCU saatte çığırtkanlar vasıtasıyla bütün atlıların silahlanması ve büyük prenslerin emrine girip onları takip etmeleri duyuruldu. Fakat halkın alt tabakalarının bu sırdan haberi yoktu ve sadece yüksek tabakadan çok azına bilgi verilmişti. Böylece akıllı adamın planını uygulamak üzere bütün atlılar prenslerin bayrakları altında kampı terk edip uzaklaştılar. Gece olup da yeryüzü karanlığa boğulunca, gizlice ve sessizce kampa geri döndüler. Şimdi bizi ne kadar çok sevdiğini kanıtlayan Tanrı'nın adamının ana bir kardeşi tamamen farklı görüşteydi ve başka planları vardı. Ona güvenmediği için sırrını izhar eylememiş, mümkün mertebe niyetini gizlemişti. Ama o gün ordumuz dokuzuncu saatte kampı terk ettiğinde her iki kardeş surların mazgallarından birbirilerine bakıp, Haçlı birliklerinin şehre girişini seyrettiler. Şimdi büyük kardeş küçük kardeşe aşılp, onun görüşlerini keşfetmek istediğinde şunları söyledi: "İmanımızın lütfu verilmiş olan bu insanların ölümle bu kadar hızlı bir şekilde karşılaşmalarından dolayı üzgünüm kardeşim. Yarın ne olacağını bilmeden, sakın ve güvenli olmayan hiçbir şeyden korkmadan oraya gidiyorlar. Ama zırha karşı ne yapılması gerektiği ve gelecekteki çöküşün nasıl olacağı bilinseydi şüphesiz başka türlü olurdu." Bunun üzerine kardeşi de şöyle cevap verdi: "Onlara karşı göstermiş olduğun şefkat ve merhamet aptalca ve uygunsuz! Onlar Türklerin kılıçlarına yenik düştüler, çünkü onların varışının ilk gününden beri durumumuz gittikçe kötüleşti ve onların yüzünden

iğrenç şeyler yaşadığımız için gelecekte onlardan çok iyi şeyler bekleyemeyiz.” Evvelce planlarını kardeşine söyleyip söylememe konusunda tereddüt ederken, şimdi ondan bir vebalı gibi ürkererek geri duruyordu ve kafasında onu lanetleyerek, Mesih’in onun itaatine ihtiyacı bulunmadığını düşünmeye başlayıp öldürmeyi tasarladı, çünkü genel olarak müminlerin güvenliği kardeş sevgisinin üzerine çıkıyordu.

XXI. BU ARADA kendi ihmali yüzünden sekteye uğramaması için nefes bile almadan işini şevkle yapan Bohemund prenslere gidip, onları titizlikle çalışmaya davet etti. Onun elinde kendirden yapılmış halatlardan bir merdiven vardı ve aşağıdaki demir kanca ile yukarıdaki surların burçlarına yerleştirilmesi gerekiyordu. Gece yarısı bütün şehir şimdiye kadar yaşananların yorgunluğuyla uykuya dalıp, sakinleşmişken o, en yakınlarından güvendiği birini zikredilen arkadaşına gönderip, adamlarının harekete geçip geçemeyeceğini öğrenmek istedi. Bu, o adamı surları açmaktayken buldu. Ona efendisinin mesajını sessizce ilettiğinde o şöyle dedi: “Sessizce otur ve pek çok adsam ve lambalarla nöbetçi amirinin geçmesine kadar bekle.” Bu şehirde kulelerde duran nöbetçilerin dışında gece üç dört kere kalabalık adamlarla ve ellerinde meşalelerle surların çevresini dolaşarak, uyuyan veya görevini ihmal edenleri cezalandıran nöbetçi amirleri vardı. Şimdi bu önemli görevi ifa eden zat, zikredilen adamı uyanık bulunca, takdir etti ve endişesizce oradan ayrıldı. Zamanın geldiğini gören adam haberciye gizlenmesini söyledi: “Hızla gidip efendine, seçilmiş adamlarıyla birlikte hemen gelmesini söyle.” Bu adam en hızlı şekilde zaten hazır olan ve diğer prensleri toplayan efendisine gitti, bunlar adamlarıyla birlikte hiçbir gürültü çıkarmadan aniden kendilerine daha önce tarif edildiği üzere kuleye dayandılar. Bu arada zikredilen adam, kardeşini uyurken bulunduğu aynı kuleye gitti, çünkü o bu planın ne kadar tehlikeli olduğunu çok iyi biliyor ve hemen hemen yarısı bitmiş olan ve suç teşkil eden bu teşebbüsün engellenmesinden korkuyordu, bu nedenle kardeşini öldürdü. Böylece yolu açmaya gitti ve çağırıklarının orada olduğunu gördüğünde onlarla karşılıklı olarak selamlaşıp konuştuktan sonra halat merdiveni yukarı çekmek için aşağıya bir ip sarkıttı. Bu

merdiven çekilip, aşağıdan ve yukarıdan sağlamlaştırıldıktan sonra, yukarı tırmanmak için liderinin veya Bohemund'un davetini denemeye cesaret edecek hiç kimse çıkmadı. Bunu gören Bohemund, ilk olarak korkmadan kendisi tırmandı. O bütün basamakları tırmanıp da ellerini duvarın üstüne koyunca, onun Bohemund olduğunu bilen Emîr Fîruz ellerini tutup şöyle dedi: "Bu eller canlı kalmalıdır!" Ve onu tüm inananlar için ve Bohemund sevgisi yüzünden bu kutsal işi tasdik etmeyen ve kendi kanı içinde yatan üvey kardeşini öldürdüğü kuleye götürdü. Bohemund şimdi bu sağlam ve sadık adamı kucakladı, tekrar surlara giderek aralıktan başını biraz uzatıp, adamlarına alçak sesle yukarı çıkmalarını emretti. Onlar henüz karar veremeyip, hiçbiri yukarı çıkmaya cesaret edemezken surlardan söylenen de kendilerine şüpheli göründüğünden, Bohemund merdivenden inerek yeniden adamlarının yanına gitti ve her şeyin güvenli ve yolunda olduğuna dair onları ikna etti. Bunlar şimdi yarışırcasına yukarı tırmanıp, bir anda surları doldurdular ve sadece bu kuleyi değil bu taraftaki bazılarını da işgal ettiler. Duyduk ki, diğerlerinin arasında Flandern Kontu ve Tankred çıkmışlar ve bunlara bakarak diğerleride takip etmişler.

XXII. HEMEN yukarı tırmanan zikredilen prensler bir veya birkaç kapıyı açmak için sayılarının ve güçlerinin yeterli olmadığını görünce, içeriden işaret verildiğinde, gecikmek sizin şehre girmek üzere adamlarını hazırlamak için hızla ordugâha geri döndüler. Fakat surların üzerinde duranlar yukarıya gelenlerle birlikte zikredilen adamın komutasında, cesaretle on kuleyi zapt ettiler ve nöbetçileri öldürürken hiçbir gürültü duymayan şehir henüz sessizce uyumaktaydı. Aslında Haçlıların çıkmış olduğu sur bölümü yanlış kapı idi. Bunu zorla kırıp, dışarıda beklemekte olanları içeriye aldılar. Böylece şehre girenlerin sayısı hızla arttı ve şimdi nöbetçileri öldürdükten sonra zorla açtıkları Köprü Kapısı'na taarruz edebilirlerdi. Bu arada Bohemund'un çevresinden bazıları onun bayrağını şehre hâkim olan tepeye götürdüler kalenin yukarısındaki yüksek bir tepeye diktiler. Güneşin doğması ile birlikte günün ilk ışıklarını görünce trampetlerle ve borularla ordugâhta bulunanları şehre çağırdılar. Prensler bu işareti alınca silaha sarıldılar, birliklerini biraraya topladılar.

yıp, şehre koşarak kapıları ve kuleleri işgal ettiler. Halkın geneli bu sırrı bilmediğinden bütün ordugâhı bomboş bulunca şaşırıp, diğerlerini takip ederek yarışircasına şehre koştu. Bu büyük gürültüyle uyanan şehir halkı ise bu gürültünün ne anlama geldiğini önceleri anlamamıştı. Nihayet onlar kentin içinde savaşılan silahlı adamları ve sokaklarda, meydanlarda, orada burada yapılan katliamı görünce, başlarına gelen şeyi anladılar. Böylece evlerini terk edip, karılarıyla ve çocuklarıyla birlikte kaçmaya çalıştılar. Onlar düşman saflarına kaçmak ve kendi hayatlarını kurtarmak için sığınmak isterken, düşmanların ortasında dehşet içinde kaldılar. Ermeniler ve Süryaniler ve şehirde yaşayan diğer Hristiyanlar, Haçlıların bu zaferine sevindiler ve onlarla birleştiler ve her yeri bildikleri için bizimkilere şehrin gizli geçitlerini gösterdiler ve kapalı olan herhangi bir kapı bulduklarında nöbetçi öldürüp kilitleri kırarak ordunun kalan kısmını içeriye aldılar. Onları suçsuz yere boyunduruk altında tutan ve acımasızca işkence yapan bu pis köpeklere reva görülenler Tanrı'nın bir cezası gibiydi, şimdi ettiklerinin karşılığını misliyle ödetiyor ve çöküşlerini hazırlıyorlardı. Şimdi bütün ordu şehirdeydi. Kapılar, kuleler ve surlar zapt edilmişti ve yükseklerle dikilen prenslerin bayrakları zafere işaret ediyordu. Her yerde cesetler vardı ve kadınların hıçkırıklarıyla yakarıları duyuluyordu. Ailelerin babaları öldürülmüş ve fertleri oraya buraya dağılmışlardı. Evler tahrip edilmiş ve bütün eşyalar ilk girenler tarafından ganimet olarak alınmıştı. Zafer kazananlar, şimdiye kadar hiç kimsenin giremediği yerlere gittiler ve şehvet ve açgözlülüklerinden dolayı rütbe ve cinsiyete bakmaksızın hiç kimseyi bağışlamadılar. Yaşlıları da dikkate almadılar. Şehre ve sokaklara dağıldıklarında, güçlülerin ve zenginlerin evlerini aramaya başladılar. Hep birlikte buralara girip, ev halkını öldürdüler, içteki odalara girip soyluların çocuklarını, annelerini katlederek, buldukları altın, gümüş, kıymetli giysiler, ne varsa aralarında paylaştılar. O gün şehir halkından on binden fazla kişi katledilmiş olmalıdır. Cesetler, sokaklarda birbiri üzerinde yatıyordu.

XXIII. YAĞISIYAN şehrin ihanete uğradığını ve düşmanların kuleleri, kapıları ve surları işgal ettiklerini ve halkın katledildiğini görünce, iç kaleye kaçmayı düşündü ama Hristiyan ordusunun, onu

takip edip orayı da kuşatacaklarından korkarak, hayatını kurtarmak için yalnız başına kaçmaya başladı. Kalenin arka kapılarından birinden çıkarak sıkıntı ve endişe içerisinde plansızca oraya buraya gitmekteyken tesadüf ettiği birkaç Ermeni onu tanıyıp, karşılamak ve mutat şekilde saygı göstermek istediler. O, onların yaklaşmasına izin verirken, onlar, onun tek başına kaçtığını ve şehrin gerçekten ele geçirildiğini anladılar. Onu yere düşürüp kendi kılıcıyla öldürerek, şehre taşıdılar ve bütün prenslerle halka gösterdiler.²² Fakat şehirde cesaretlerini kanıtlamak üzere uzak bölgelerden Antakya'ya yardıma gelen birkaç soylu vardı. Bunlar, şehrin Haçlıların eline düştüğünü görünce, hayatlarını kurtarmak için ne yapacaklarını bilemeyip, iç kaleye çekilmek istediler. Büyük bir zahmetle, hızla oraya varmak için gayret ederken, yukarıdan gelen Haçlılarla karşılaştılar. Dağ çok dik olduğundan bu dar boğazda ne ileri ne de geri gidemedikleri için Haçlılar tarafından yakalandılar ve her türlü kaçmayı denerken, atlarından ve silahlarından tanındıkları için üç yüz kişi alaşağı edildi, bunların boyunları, bacakları öyle paramparça edildiler ki, artık tanınmaz hale geldiler. Ama şehri ve çevreyi bilenler daha rahat hareket edip, şehrin zaptını duyunca ilk şafakla birlikte sürüler halinde henüz kırılmamış kapılardan çıktılar. Bunlar dağlara kaçmak istedilerse de Haçlılar onları takip edip, zincirleterek geri getirdiler. Bazıları da atlarının sürati sayesinde dağlara kaçıp kurtuldular. Günün dokuzuncu saatinde kaçanları izlemekte olan Haçlılar geri dönünce ve şehirde dağılmış olanlar da toplanın-

²² Bu olayı İbnü'l-Esîr (a.g.e., X, s. 229 vd.) şöyle anlatmaktadır: "Yağısıyan'a gelince Sabah olunca aklı basma geldi. Üzüntüden aklını kaybetmiş gibiydi. Kendine geldiğinde bir kaç fersah yol almış bulunuyordu. Yanındakilere 'Ben neredeyim?' diye sordu. Antakya'dan dört fersah uzakta olduğunu söylediler. Kaçıp kurtulduğuna ve onları şehirden uzaklaştıracaya veya öldürülünceye kadar savaşmadığına pişman oldu; ah vah etmeye; ailesini, çocuklarını ve Müslümanları bırakıp kaçtığı için dövünmeye başladı. Başına gelen bu felâketin şiddeti sebebiyle kederinden bayılıp atından düştü. Adamları onu tekrar ata bindirmek istediler, fakat ayakta duracak ve ata binecek takati kalmadığını, ölmek üzere olduğunu görünce orada bırakıp gittiler. Oralarda odun kesmekte olan bir Ermeni Yağısıyan'ın yanından geçerken son nefesini vermekte olduğunu gördü ve onu öldürdü, sonra da başını kesip Antakya'daki Haçlılara götürdü." *Gesta Francorum* Yağısıyan'ın ele geçirilen kemerinin ve kılıfının altmış Bizans altını değerinde olduğunu ilâve etmektedir. Ayan, a.g.e., s. 106.

ca, büyük bir şevkle gıda maddesi aramaya koyuldular ama kuşatma dokuz aydan beri sürdüğü için umduklarını bulamadılar. Ama altın, gümüş, mücevherler, kıymetli giysiler, halılar ve ipekliler gibi buldukları hazinelerle ordudaki dilenciler bile artık zengin sayılıyordu. Savaşa uygun beş yüz at bile bulunamamıştı ve bunlar da açlıktan bir deri bir kemik kalmışlardı. Yani Antakya 3 Haziran 1098'de zapt edilmiştir.

ALTINCI KİTAP

FASIL

1

Antakya Kalesi'nin tasviri. Kaleden şehre giden yolda ıstihkâm yapılması. Yaklaşan kuşatma için yapılan hazırlıklar

I. ŞİMDİ hengâme yatışmış, kılıçlar kana doymuş, kazananlar uzun süren katliamdan yorulmuş ve şehirde yeniden sessizlik hüküm sürmeye başlamış iken, prensler istişare için bir araya geldiler. Henüz önlerinde yapılacak çok iş olduğunu görüp, kapıların önüne nöbetçiler yerleştirmeye sonra dağa çıkarak kaleyi zapt etmeye karar verdiler. Böylece tellâllar vasıtasıyla bütün orduya dağa çıkılmasını duyurdular. Oraya geldiklerinde kalenin ne kadar güçlü tahkim edildiğini görünce, bütün çabalarının nafile olacağını ve açlığa mağlup düşeceklerini anladılar. Bu nedenle başka bir teşebbüse giriştiler. Yani şehre bakan o dağın ortasındaki, derin bir vadi onu iki parçaya ayırmaktaydı ve doğuya bakan kısmı daha alçak olup, tepesinde üzüm bağları ve tahıl yapılabilecek geniş ovaya sahipti. Yani bu ara bölge bir dağı adeta ikiye ayırıyor gibiydi. Batıya bakan taraf ise çok daha yüksek olup, üzerinde kalın surlar ve güçlü kulelerle tahkim edilmiş kalenin bulunduğu sivri bir tepeye sahipti ve doğuya ve güneye doğru çok büyük bir uçurumla çevrili olduğu için her iki taraftan bu kaleye zarar verebilmek neredeyse imkânsız gibi görünüyordu. Batısında ise alçak bir tepe bulunuyordu. Bununla kale arasındaki ne derin ne de geniş olan küçük bir vadi, şehre giden tek yol olmakla birlikte yeterince tehlikeli idi. Şimdi prenslerimiz, düşmanların bu yolla şehirdeki Haçlılara zarar vermemeleri

için bu tepeyi işgal etmeye karar verdiler. Böylece akıllı ve cesur adamlar buraya silahlar ve gıda maddeleri yerleştirerek, sağlam bir duvar inşa ettiler ve düşmanın saldırılarını durdurabilmek için uygun mancınıklar getirttikten sonra önemli konuları görüşmek üzere şehre doğru gittiler. Fakat daha sonra yeniden buraya dönmeye karar verdiler, çünkü prenslerin fikrine göre daha önce şehir önünde, doğu kapısına doğru yapıp, Bohemund'un sorumluluğuna verdikleri istihkâmda nöbet tutmak üzere Dük hariç, kale zapt edilene kadar hepsinin birden buradan uzaklaşması doğru olmayacaktı. Şimdi yukarıda zikredilen büyük Emîr Kürboğa'nın yakında harekete geçip, muazzam ordusuyla Antakya bölgesine girmiş olduğunu duyunca prenslerden birini, kardeşlerinden yiyecek maddeleri toplamaya gönderilmiş olanları topladıkları malzemelerle birlikte acilen şehre geri getirmek üzere deniz kıyısına göndermeye karar verdiler. Şimdi iki gün kaldığına inanılan büyük ordunun gelişine kadar büyük koştururma oldu, bulunabilen bütün yiyecek maddeleri hızla şehre taşındı. Ayrıca çiftçiler ve şehir dışında dağlarda yaşayanlar, Hristiyanların şehri zapt ettiğini duyunca bulabildikleri her şeyi buraya getirdiler ama dokuz ay süren kuşatma sırasında çevredeki bütün alanlar hemen hemen tüketilmiş olduğu için, bu her taraftan getirilmiş olanlar pek önemli olmayıp ancak birkaç günlük ihtiyacı karşılayabilmişti.

FASIL

2

Roger von Barneville'nin bir Türk süvarisi tarafından öldürülmesi.

II. HAÇLILAR şehrin muhafazası ve gıda ihtiyacı temini ile yoğun bir şekilde meşgulken Antakya'nın zaptından bir gün sonra, Kürboğa'nın gönderdiği dişlerine kadar silahlı ve en hızlı yaklaşık üç yüz kadar atlı, Haçlı ordusundan şehrin etrafında dikkatsizce ve başıboş dolaşanları bulabilmek amacıyla şehrin yakınlarında bir pusu kurdular. Bunlardan otuzu, atlarıyla birlikteyavaş yavaş, tamamen kaygısızca şehrin etrafında dolaşmaya başladılar. Haçlılar onları bu şekilde serbestçe dolaşırken görünce onların bu küstahlığına içerleyip, karşılırlarına çıkmamayı utanç verici buldular. Normandia Kontu Robert'in maiyetinden olan ve orduda bazı büyük eylemlerle öne çıkmış bulunan kahraman silahşör Roger von Barneville yanına on beş arkadaş alıp, kendine göre önemli bir iş gerçekleştirmek için şehirden çıkarak onlara karşı gitti. O cesaretle düşmanlarına dörttnala saldırınca, onlar aniden geri dönüp haince kaçmaya başladılar ve diğerlerinin pusuda beklediği mevkiye gelene kadar kaçtılar. Gizlenmiş olanlar aniden çıkıp, daha kalabalık olarak takip edenlere saldırdılar ve onları kaçmaya zorladılar. Sayı ve güç bakımından onlarla boy ölçüşebilecek durumda olmayan Roger ve yanındakiler şehir doğru kaçarken atlarının hızı sayesinde düşman onlara yetiştii ve bir ok tam kalbine isabet ederek o adamı atından düşürdü ve onun kaybına sonsuza kadar üzüldüler, zira o Hristiyan ordusunun sadık bir muhafızıydı. Kalan diğerleri şehre döndüğünde düşmanlar, surların ve kulelerin üzerinde durup da ona yardıma gelmeye cesaret edeme-

yince o mükemmel adamın başını kesip, hiçbir zayiata uğramadan geri çekildiler. Onlar çekilince, Haçlılar onun cesedini ağlayarak, sızlayarak törenle şehre getirdiler ve ona ilk havarînin bazilikasında saygıdeğer bir mezar yaptılar ve bütün prensler ve halk toplanıp ona karşı son görevlerini ifa ettiler.

FASIL

3

Büyük bir İran (Türk) ordusunun gelmesi. Dük'ün bir başarısızlığa uğraması.

III. ERTESİ GÜN, yani kentin kurtuluşundan sonraki üçüncü gün¹ zikredilen kudretli emîr henüz güneş doğmadan önce şafakla birlikte sayısız kalabalık ordusu ile şehrin yüksek kısımlarından görülebilecek şekilde bütün çevreyi kuşattı. O, daha yüksek olan köprüye gidip, ordugâhını birbirinden yaklaşık olarak bir mil uzaklıkta olan göl ile nehir arasında kurdu. Ama yanında getirmiş olduğu ordu o kadar büyüktü ki, daha önce zikrettiğimiz bu geniş alan onlara yetmediği için onlardan bazıları çevrede bulunan tepeleri kamp alanı olarak kullanmak zorunda kaldılar. Şehrin önünde karargâh kurduktan sonraki üçüncü gün, şehirden oldukça uzakta olduğunu fark etti. Adamlarıyla istişare ettikten sonra, kaleyi işgal edenlerle daha yakın olabilmek ve aşağıda bulunan kapıdan ordusunu şehre sokabilmek için ordugâhını tepeye doğru yerleştirdi. Yani doğu kapısından batıya kadar olan alanı doldurdu. Fakat bu doğu kapısının yakınındaki tepede bir istihkâm vardı. Bu istihkâm kampın korunması için inşa edilmişti ve bunun muhafazasını önce Bohemund üstlenmişti. Şehrin zaptından sonra Bohemund bütün idareyi ele alınca, bu istihkâm yanındaki kapı ile birlikte Dük'e teslim edilmişti. Düşmanlar ordugâhı bunun yakınında kurup, sık sık şiddetle bu civara saldırınca, onların bu kibirli hallerine tahammül edemeyen Dük, hem siperlerin içinde zor durumda bulunanlara yardım hem de kapıların önündeki düşmanları taciz etmek için adamları-

¹ 5 Haziran 1098 Cumartesi. Hagenmeyer, a.g.e., 316 n. 28.

la birlikte dışarı çıktı. Fakat acil yardım için dışarı çıktığında çok kalabalık sayıda Türk ona doğru koşunca, onların sayı ve kuvveti karşısında kaçmak zorunda kaldı ama Haçlılardan bir kısmı şehre ulaşamadılar, çünkü bu aptal insanlar peşlerindeki düşmanın korkusundan izdihama yol açtılar ve neredeyse iki yüz kadarı yaralandı veya öldü ve bir kısmı da esir düştü.

FASIL

4

**Prenslerin, kalenin bulunduğu
dağın eteğinde bir hendek kazdırmaları.
Hristiyanların zafer kazanması.
Türk ordugâhının tepeden düzlüğe taşınması.**

IV. BÖYLECE diğerlerinin arasında en önde gelen Dük, karışıklığa yol açınca bu yüzden Türkler kalede bulunan kestirme bir yoldan şehre girerek, bunun farkında olamayan Haçlılara aniden saldırıp kılıçlarıyla ve oklarıyla pek çoğunu öldürdüler. Fakat Haçlılar onları püskürtüp takip etmeye başlayınca aniden dağlara ve kaleye çekiliyorlardı, çünkü bizimkilerin işgal etmiş bulunduğu tepe tolundan başka bir yol biliyorlardı. Bu sık sık böyle tekerrür edip, Hristiyan halktan pek çok kişi bu usulle öldürülünce prensler bu uygunsuz duruma bir çare bulmak için toplandılar. Böylece düşmanın saldırılarına mani olmak ve halkın şehirdeki sükûnetini sağlamak üzere Bohemund ve Toulouse Kontu'nun, şehrin aşağı kısmında ve dağın eteğinde çok derin ve yeterince geniş bir hendek kazdırmalarına karar verildi. Bu siperler onlar tarafından savunulabileceği için, bütün ordunun emniyetini sağlamak üzere bunun yanında bir de istihkâm yaptılar. Ama yukarıdaki kaleyi henüz ellerinde tutan Türkler, kale kapısına giden gizli yollarla dışarıda bulunanlarla bağlantı kurup, sık sık saldırılar düzenleyerek bu yeni istihkâmı tahrip etmek için ellerinden gelen gayreti gösterdiler. Bir gün çok sayıda Türk her zamanki gibi yukarıdan, aynı yoldan gelip, şiddetle saldırılar, şayet diğer prensler ve şehrin her tarafında dağılmış bulunan

halk yardıma gelmemiş olsalardı, yeni inşa edilmiş olan istihkâm-ları savunmakta olan Bohemund, Eberhard von Puysaie, Radolph von Fontenay, Reinbald Creton, Gilas'ın oğlu Peter ve diğer soylu adamları neredeyse mağlup etmişlerdi. Ama acilen yardıma koşan Dük, Flandern Kontu ve Normandia Prensi düşmanın kibrini öyle kırdılar ki, onlardan çoğu öldü, bazıları da esir düştükten sonra sadece siperlerden çekilmekle kalmayıp, şehirden tamamen kaçmaya koyuldular. Onlar efendilerine geri döndüklerinde Haçlıların takdire şayan güçlerini ve serinkanlılıklarını övdüler, şu sözler “Öyle ki, ayakların kanda yıkansın, Köpeklerinin dili de düşmandan payını alsın,”² gerçekleşmiş gibi görünüyordu, zira onun takipçileri olan imanlı halk, onun övgüleri ile yükseldi. Fakat daha önce zikredildiği gibi dört gün boyunca yukarılarda kaldıktan sonra ilerleyemediğini ve atlarının aç kaldığını görünce bütün ordusu ile beraber aşağıya indi, nehrin üzerinde bulunan bir geçit yerinde birliklerini eşit aralıklarla bölüp, kumandanlarının her birine duracakları yeri göstere-rek şehri kuşattı. Bunlardan bazılarının ordudan ayrılıp Haçlılarla savaşmak için atlarından indikleri gün, bizimkiler surların üzerinde bulunanlara şiddetle saldırıp, düşmana büyük kayıplar verdirdiler. Böylece Tankred, atlarında tekrar binmeden evvel doğu kapısında onlara hızla saldırıp, altı tanesini öldürdü ve diğerlerini kaçmaya zorladı. Ölülerin başlarını, henüz şehirde Roger von Barneville'nin yasını tutmakta olan şehirdeki halka avunmaları için götürdü.

² Psalm, 68, 24.

FASIL

5

Şehirde kıtlık. Bazı soyluların kaçması. Bohemund'un şehrin idaresini ele alması.

V. BU ARADA birkaç gün önce şehri kuşatıp zapt eden halk beşeri ilişkilerde her zaman olduğu gibi şimdi bu değişikliğin tersine, kuşatmanın tacizini yaşıyordu. Büyük bir kıtlıktan muzdarip olup, gücü tükenmişti. Dışarıda düşman kılıcı tehdit ediyor, içeride korku ve titreyiş hüküm sürüyordu, çünkü şehrin dışarıdan büyük bir ordu tarafından kuşatılmış olmasının yarattığı endişenin dışında, kale üzerinde mevki tutan düşmanın oradan sık sık yaptığı saldırılarından korkuyorlardı. Böylece bizim yarı günahlıların birçoğu umutsuzluğa düşüp, yeminlerini ve inançlarını düşünmeden iplerle ve sepetlerle gizlice şehir duvarlarından aşağıya inip denize doğru kaçtılar. Bunlardan bir kısmı düşmanın eline düşüp, sonsuza kadar esir oldular, bazıları ise denize ulaşmayı başarıp, demir alıp kaçmaya başlayan gemilere binerken şöyle diyorlardı: “Çok kalabalık ordularla gelen bu büyük Emîr, bütün ordumuzu yok edip, prensleri öldürdü ve zapt ettiğimiz şehri yeniden ele geçirdi. Ama biz Tanrı'nın yardımıyla onların kılıcından kurtulduk, siz de onların akıbetine uğramamak için hemen halatları gevşetin.” Böylece gemilere binip kaçmaya başladılar. Bu şekilde kaçmış olanlar sadece sıradan halk olmayıp, aralarında yüksek soylu kimseler de vardı, meselâ Bohemund'un kız kardeşi ile evli olan tanınmış bir Apulia'lı Wilhelm von Grandmenil, kardeşi Alberich, Marangoz Wilhelm, Guido von Trussel, Lambert der Arme ve hayat kitabında adlarını zikretmemizi hak etmeyen pek çok diğerleri bunlar arasındadır. Ama daha da iğrenç olanı bunların yaklaşan tehlike ve kıtlık korkusu ile düş-

manın verdiği rahatsızlığa tahammül edemeyip, Hristiyanlık inancına imansızlık etmeleri idi. Bunlar düşmana bizimkilerin durumu hakkında bilgi verdikleri için bizimkileri büyük tehlike içerisine atmışlardı. Şehirde bulunan pek çokları da aynı şekilde kaçmayı düşünmüyor değillerdi. Saygıdeğer Puy Başpiskoposu ve Şanlı Prens Bohemund onların bu tasavvurlarını engellediler. Yani kapıları güvenilir, tecrübeli ve akıllı adamlara muhafaza ettirip, her kuleye soy-lulardan nöbetçiler koyup gece gündüz yorulmadan nöbet tutturarak, kaçışlara mani oldular. Onlara emanet edilen görevi özgürce yerine getirebilmeleri için alt üst tabakadan herkese Antakya savaşı bitinceye kadar Bohemund'un emirlerine ve onun yakın çevresini teşkil edenlerin gece gündüz sürekli denetimine itaat edeceklerine dair yemin ettirildi. Sokaklar ve meydanlar, duvarlar ve kentin kuleleri en dikkatli biçimde korunarak, izinsiz hiç kimsenin dışarı çıkmasına izin verilmedi ve düşmanın şehre girişi önlendi. Burada en çok dikkat etmek zorunda oldukları yerlerden birincisi yukarıdaki kale, ikincisi bunun karşısında düşmanın saldırılarına karşı yapılmış olan hendek, üçüncüsü doğu kapsının önünde, şehir zapt edilmeden önce kampı korumak amacıyla yapılmış bulunan istihkâm ve nihayet dördüncüsü ise köprü'nün girişi ki bunun vasıtasıyla köprü elde tutulabiliyordu. Kentin zaptından sonra Toulouse Kontu burayı bırakıp, diğerleri ile birlikte şehre girmiş fakat sonradan Flandern Kontu giderek beş yüz cesur ve güçlü adamla orayı işgal altına almıştı. Yani o, düşman burayı eline geçirirse Haçlıların şehirden çıkışını engelleyeceğinden kokmuştu.

FASIL

6

**Flandern Kontu'nun daha fazla
muhafaza edemeyeceği istihkâmı yıkması.
İranlı (Türk) emîrinin kumandanına
Hristiyan esirler göndermesi.**

VI. BİR GÜN Kürboğa Haçlıların serbestçe içeri dışarı girip çık-
tıklarını ve köprü üzerindeki istihkâmın teşebbüslerine çok mani
olduğunu görünce iki bin askerini silahlandırdı ve bu zikredilen
müstahkem mevkiye şiddetle hücum ettirdi. Bunlar hızla hende-
ğin siperlerini kuşatıp Haçlıları ok yağmuruna tuttular ve günün
ilk saatinden on birinci saate kadar sürekli savaştılsa da Kont
adamlarıyla birlikte cesurca mukavemet etti ve muhafazasında olan
mevkiyi bütün kuvvetleriyle savundu. Nihayet Güneş batarken ak-
şam olduğunda düşmanlar ordugâhlarına geri döndüler ve saldırıyı
bıraktılar, çünkü pek bir şey yapamayacaklarını gördüler. Ama Kont
onların ertesi gün daha kalabalık olarak aynı şeyi deneyeceklerin-
den korktu ve büyük bir ordunun saldırısına karşı burayı müdafaa
edemeyeceğini çok iyi bildiğinden, gecenin sessizliğinde ateş yakıp,
istihkâmları ateşe verdikten sonra adamlarıyla birlikte şehre döndü.
Sabah olduğunda bir önceki gün saldıranlar, iki binden daha fazla
adamlı geldiler ve şanslarını bir kez daha denemek istediler. Fakat
zikredilen mevkiye geldiklerinde burayı terk ve tahrip edilmiş olarak
görünce elleri boş olarak kamplarına geri döndüler. Aynı gün içinde
düşman ordusundan bazıları gizlice çıkıp, tesadüf ettikleri dikkat-
sizce dolaşan zavallı ve fakir Haçlılardan pek çok kişiyi esir ettiler.

Onları emirlerine götürüp, ganimet olarak teslim ettiler. Ama o, onları silahlarına ve giysilerine bakıp aşağılayarak -yani ahşaptan yayları, paslı kılıçları, sürekli çalışmaktan ve uzun süre kullanılmaktan dolayı yırtılmış elbiseleri vardı- zira Haçlılar seferde elbise değiştirme imkânını bulamamıştı, şöyle söylemiştir: “Pek çok zenginlikler yerine, dünyanın herhangi bir köşesinde kötü günün işçi ekmeği ile yetinip mutlu olacağına, yabancı krallıkları endişeye sevk etmek isteyen şu halka bakın. Doğuyu hürriyetine kavuşturmak isteyen ama bir serçeyi bile yere düşüremeyecek şu silahlara bakın. Onları bağlayıp, silahları ve elbiseleriyle beraber beni buraya gönderen efendime görünün, böylece o, böyle sefil insanlara karşı zafer kazanmanın ne kadar kolay olduğunu anlasın. Bütün endişelerinden kurtulsun ve en kısa zamanda bu pis köpeklerin kovulmasını ve tamamen imha edilerek bir daha milletler arasında sayılmamalarını bizzat bana bırakın.” Bu sözlerle onları birilerine teslim edip, yaptığı açıklamaya bağlı olarak İran’a Büyük Sultan’ın huzuruna gönderdi.³ Ordumuzu mağlup etmek ona kolay bir işmiş gibi görünmüştü, zira onların cesaretini henüz tecrübe etmemişti. Ama şöhretinin artıracığını sandığı horlayıcı konuşmasını daha sonra utanarak yutmuştur, çünkü galip geleceğine dair olan yargısı ne kadar aşağılayıcı idiyse, utancı

³ Türkler Kürboğa’ya, fakir hacılardan ele geçirdikleri, Frank şövalyelerinin alay ettiği oldukça değersiz tamamen pas tutmuş bir kılıçla aynı şekilde kötü bir yay, kullanılamaz bir mızrak ve başka şeyler getirdiler ve şöyle dediler: “Franklar’ın bizimle savaşmak istedikleri silahlara bakın.” Sonra Kürboğa gülmeye başlayarak, orada hazır bulunanlara şöyle söyledi: “Hristiyanların bize karşı Asya’ya getirdikleri parlak savaş silahları bunlar mı ve bunlarla bizi Horasan’ın ötesine ve adımızı Amazonlar’ın arkasına atacaklarına cidden inanıyorlar mı? Bizi Anadolu’dan ve bütün Suriye’nin başşehri olan Antakya’dan kovacak olan insanlar bunlar mı?” Sonra kâtibini çağırdı ve şöyle dedi: “Horasan’a şunları muhtevî bazı mektuplar yaz: Halifemize, kudretli sultanımıza, en güçlü muhariplere ve diğer kudretli Horasan emirlerine selâm ve saygılarımla! Mutluluk, neşe ve afiyette olun ve herkese keyif ve zevkle kurban kesmeleri ve Hristiyanlara karşı ceurca savaşacak ve onları yenecek evlatlar yapmaları için, ceza tehdidi altında tüm ülkeye emirler gönderilsin. Ve Franklar’dan ele geçirdiğimiz şu silahları kabul edin, böylece Franklar’ın bize karşı hangi teçhizatlarla geldiğini öğrenirsiniz, en iyi dileklerimle. Ayrıca, bütün Frankları Antakya’da kuşattığımızı ve onlar şehirde iken iç kalenin benim elime geçtiğini de bilin. Hepsi elimdedir ve onları ya infaz ya da esir edip, Horasan’a getireceğim, çünkü bizi tehdit ediyorlar ve silahlarıyla vuruyorlar ve Anadolu ile Suriye’de yaptıkları gibi bütün ülkeyi tahrip ediyorlar.” Ayan, a.g.e., s. 109 vd.

da o kadar büyük, mağlubiyeti o kadar kötü oldu, zira cesur ve güçlü adamlara yenilmek, mağlupların tesellisi olur ve onların uğradığı felaketi hafifletir, nasıl ki tersine değersiz ve alçak düşmana yenilmek utanç ve rezilliği iki katına çıkarırsa.

FASIL

7

Baş gösteren korkunç bir kıtlık.

VII. ŞİMDİ şehir her taraftan kuşatıldığı ve halk içeri dışarı girip, çıkamayıp dışarıdan ihtiyaçlarını temin edemeyince, Haçlıların durumu oldukça kötüleşti. Artık kente yiyecek maddeleri sokulamadığı için şimdiye kadar olmadığı şekilde bir kıtlık baş gösterdi. Bu açlık ve sıkıntı karşısında sıradan halk en iğrenç yollara başvurdu. Bir tercih söz konusu olduğunda, artık yiyeceklerin temiz mi, pis mi olduğuna bakılmadı. Bedava veya parayla şans eseri elde edilen bütün yiyecekler, açlıktan zil çalan karınları doldurmaya hizmet etti. Soylular dahi genellikle reddedildikleri halde yabancı masalara yanaşıp dilenmekten çekinmediler. Kadınlar ve bakireler bile utanmak nedir bilmiyorlardı. Cinsiyetlerini düşünmeden bitkin çehrelerle dolaşıp, taş kalpleri bile yumuşatacak acınacak bir sesle ve reddedilme çekincesi olmadan yiyecek soruyorlardı. Ama kemiren açlıklarını gidermek için utanmadan küstahça dilenmeyenler, açıkça dilenmektense uzak yerlere gidip ölmeyi tercih ediyorlardı. Ayrıca, evvelce diğerlerinin arasında cesaret ve asaletlerini kanıtlamış olanlar dahi sokaklarda ve yerlerde yarı ölü bacaklarıyla sürüklenirken ve mahzun bakışlarla gelip geçenlere sadaka için yalvarırken görülüyordu. Henüz anne sütüne muhtaç olan çocuklar, orada burada ağlıyordu. Annelerinin bizzat kendileri gıdaya muhtaç olduğu için onları besleyemiyordu. Yiyeceği yakında bitmeyecek olan hemen hemen hiç kimse yoktu ve dilenmek genel bir alışkanlık haline gelmişti. Parası olanlar da aç kalmak zorundaydı, çünkü satın alınacak yiyecek yoktu ve evvelce gıda paylaşımında cömert ve müsrif olanlar,

şimdi eğer yiyecekleri kalmışsa, kendilerini hiç kimsenin gelemeyeceği gizli yerlere atıyorlar ve yanlarında götürdüklerini kimseyle paylaşmadan açgözlülükle yiyorlardı. Kısacası, develer, atlar, eşekler, katırlar ve diğer boğularak ölmüş hayvanlar çoğu zaman çerez yapıliyordu. Bu şekilde korkunç bir açlık ve sefil bir hayat yaşadılar. Ama sadece orta sınıftan insanlar değil yüksek tabakadan olanlar da bu büyük açlığı yaşadılar ve ihtiyaçlarıyla sorumlulukları daha fazla olduğu için bu sıkıntıyı daha çok çektiler, çünkü sahip olduklarını adamlarıyla paylaşmayı reddedemiyorlardı. Burada her yaşanan acıyı ve dindar prenslerin Mesih aşkına çektiklerini eski nakillerden tafsilâtıyla aktarmak bizim kısa tarih anlatımımıza uygun olmayıp, özel risaleler gerektirir. Ama özetle, başka bir tarihte, bir ordunun ve prenslerin böyle kararlılıkla ve sabırla böyle bir sıkıntı çektiğine kolay kolay rastlanamaz.

FASIL

8

Düşmanın kulelerden birini ele geçirme teşebbüsünün engellenmesi.

VIII. ŞİMDİ şehir Kürboğa'nın şevk ve gayretiyle her taraftan kuşatılıp kapatıldığında ve hiç kimse şehre girip çıkamazken ve Haçlılar bazen içeride bazen dışarıda yaptıkları pek çok savaştan sonra dehşete düşünce, gittikçe artan kıtlık ve yorgunluk dolayısıyla ordu kentin muhafazasını artık eskisi gibi yapamıyordu. Şimdi bütün endişe hayatta kalmaktı ve geri kalan şeyler ertelenebilirdi. Bir gün nöbetçilerin ihmalinden dolayı Haçlıların şehre girdikleri kulenin yanındaki kule neredeyse düşmanlara şehri yeniden zapt etme imkânı veriyordu. Düşmanlardan birkaçı tıpkı bizimkilerde olduğu gibi, şehre girmelerini kolaylaştıracak olan bu kuleyi gecenin sessizliğinde ele geçirmeyi düşündüler. Böylece surlara nöbetçiler dikip, alacakaranlıkta otuz kişiyi duvara tırmandırdılar ve boş bulunan kuleye gitmek istediler ama onlar harıl harıl bu işle meşgulken, nöbetçi amiri tesadüfen oraya gelip bu olanları fark etti. Olanları görünce komşu kuledekilere yüksek sesle bağırarak, bu kulenin düşmanlar tarafından işgal edildiğini bildirdi. Bunun üzerine bu taraftaki bütün nöbetçiler uyandı. Diğerleri arasında adı Machel an der Maas olan, yerde cesur ve şanlı Heinrich von Aschaakrabaları Franko ve Siegmar ile beraber gecikmeden bu tarafa geldi, zira o bazılarının şehre ihanet edip, düşmanı şehre sokmalarından korkuyordu. Yukarı çıkan otuz kişiden dördünü öldürdü, diğer yirmi altısı surlardan aşağıya düşerek bütün uzuvları kırıldı. Fakat bu cesur adam da burada kılıç altında ölen yoldaşı Siegmar'ı kaybetti, Franko ise ölümcül yara alarak evine taşındı.

FASIL

9

Düşmanın limandaki filoyu tahrip etmesi.

IX. ŞİMDİ kuşatılanların sıkıntıları her gün artarken ve kıtlık gittikçe daha tehlikeli hale gelirken, halkın buhranı da büyüyordu. Bu nedenle bazıları günlük ihtiyaçlarını gidermek ve sıkıntılardan kurtulmak için umursamazlıkla gizlice şehirden çıkıp, düşmanın arasından bin bir tehlike içinde geçerek, henüz Latin ve Bizans gemilerinin bulunduğu denize doğru gittiler, amaçları oradan yiyecek satın alıp, tekrar satmak için şehre getirmektir. Bazıları da bir daha geri dönmek üzere uzaklaştılar, çünkü arkada, şehirde bıraktıkları bu acılara daha fazla tahammül edememişler ve ölümden kurtulup, daha iyi bir duruma geleceklerine dair umutları kalmamıştı. Türkler ise Haçlılardan bazılarının yiyecek temin etmek üzere geceleyin gizlice denize doğru gittiklerini ve şehrin etrafında dolaştıklarını duyunca, onları gözetlemek üzere çevreyi iyi bilen birilerini göndermiş ve bu suretle onlara daha büyük felaketler yaşatmışlardı. Ve bu konuda başarılı olunca, seçkin iki yüz süvariye deniz kıyısına gönderdiler, böylelikle gemiciler öldürülecek, gemiler yakılacak, Hristiyanların ikmal yolları kesilecek ve bu tehlikeden kurtulmak için bütün umutları yok edilecekti. Nitekim böyle de oldu. Gönderilmiş olan adamlar, gemilerin bir kısmını yaktdılar, herhangi bir saldırıya karşı savunma yapamayan gemicilerin ekserisini öldürdüler ve diğerlerini de kaçmaya zorladılar. Bu olayın haberi yayılınca Kıbrıs, Rodos ve diğer adalardan, Kilikya, İsaوريا, Phamphylyia ve denize yakın olan diğer bölgelerden buralara gelenler, bir daha mallarıyla beraber kıyıya yanaşmaya cesaret edemediler. Haçlıların durumu

buraya kadar zaten yeteri kadar kötüydü, böylece daha da kötüleşti, bütün ticaret ve daha pek çok şey sona erdi, çünkü gemiciler kıyıya yanaşabildikçe Haçlılar yeterli olmasa da en azından ihtiyaçlarını hafifletecek bir yardım sağlıyorlardı. Deniz kenarından geri dönüşte düşmanlar, sadece çok azı çalılıklarda ve mağaralarda saklanmayı bilen bizimkilerden bazılarını yakalayıp kılıçlarıyla öldürdüler. Bu felâketin duyulması Haçlıları dayanılmaz kıtlıktan daha az üzmedi, zira yoldaşlarından ne kadar çok adamın öldüğünü duyarlarsa, acıları o nispette yenileniyordu. Yaşanan bunca sıkıntılar, karşılaşılan talihsizlikler ve günden güne yok oluşlarından dolayı şimdi hayatlarından endişelenmeye başlamışlardı. Artık kendilerini savunmaktan bile vazgeçmişler ve prenlere itaati de bırakmışlardı.

FASIL

10-12

**Stephan von Chartres'in verdiği yanlış bilgiyle,
ordusuyla Antakya'ya gelmekte olan imparatoru
seferden geri çevirmesi.**

X. BU ARADA Wilhelm von Grandmenil ve onunla birlikte kaçmış olanlar, bütün halkın ve prenslerin geri dönüşlerini özlemle beklediği hâlâ sözde hastalığını bahane eden Kont Stephan von Chartres⁴ ve Blois'in bulunduğu Küçük İskenderun'a geldiler. Burada Antakya'da olan bitenleri görüştüler ve korkudan yoldaşlarını terk ettikleri izlenimi vermemek üzere, daha ziyade kentte hâkim olan sıkıntı ve sefaleti konuştular. Mevcut olan, olağanüstü büyük tehlikeyi raporlarında daha da abarttılar. Ve daha önceden de hastalığını bahane ederek aynı sebepten dolayı yoldaşlarını terk edip kaçan bu adamın korkularını artırıp, inandırmak zor olmadı. Böylece hazır bulunan gemilerle birlikte denize açılmayı kararlaştırdılar ve bir süre yol aldıktan sonra bir liman şehrine geldiklerinde, imparatorun kalabalık Latin ve Grek askerleriyle beraber, söz verdiği gibi Antakya'daki Haçlılara yardıma gitmek üzere Finiminis adlı bir şehirde bulunduğunu haber aldılar. O, bütün ülkeden topladığı ordusuna

⁴ Albertus Aquensis'e (a.g.e., IV, IV/40) göre, yanında dört bin kişi bulunan Kont Stephan, İskenderun'dan gemiye binerek oradan önce bir Bizans adasına ve Aleksius'un ordusuyla birlikte Finiminis'te olduğunu öğrenince de onun yanına gitmiştir.

Latinlerden de kırk bin kişi katmıştı, bunlar Haçlıların fakir ya da hasta oldukları veya başka sebeplerden dolayı imparatorun ülkesinde bırakılmış olanlardı ve şimdi imparator topladığı kalabalık ordularla yoldaşlarına yardım etmek üzere büyük bir gayretle sefere çıkmıştı. Kont Stephan imparatorun ordusuyla birlikte orada olduğunu ve Antakya'ya hareket etmek için takviye beklediğini öğrenince adamlarıyla birlikte en kısa yoldan imparatorun ordusuna yöneldi. Oraya ulaştığında imparator tarafından çok hürmetle ama hayretle karşılandı. İmparator onu tanıyordu ve evvelce o diğerleri ile beraber ülkesinden geçerken dostluğunu kazanmıştı. Şimdi imparator onunla Antakya'nın ve prenslerin vaziyetini görüşme ve diğerlerinden ayrılış sebebini sorma fırsatı bulunca o şöyle cevap verdi:

XI. "YENİLMEZ İMPARATOR, kısa bir süre önce majestelerinin ülkesinden geçip, sizin cömertliğinize mazhar olmuş bulanana sadık adamlarınız İznik'in zaptından sonra, dokuz ay kuşatmanın akabinde yüksek bir dağda bulunan iç kaleye kadar Antakya ve çevresini zorlanmadan aldılar. Şimdi şehri zapt edip, her şeyi başardıklarına ve bütün tehlikelerden kurtulduklarına inandıkları bir esnada şimdiye kadar olanlardan daha kötü bir felâketle karşılaştılar. Çünkü şehrin zaptının üzerinden henüz üç gün bile geçmeden kudretli Türk Emîri Kürboğa'nın doğudan sayısız kalabalık ordularla geldiği ve şehri çevirip kuşattığı, halkın ve prenslerin giriş çıkışını kapattığı görüldü, öyle bir baskı yarattı ki, canınızı kurtarmayı bile ümit edemezsiniz. Kuşatanların sayısını söylemek güç ve kısaca söylemek gerekirse, düşmanlar çekirgeler gibi şehrin bütün çevresini kapladılar ve çadırları için yer kalmadı. Ama halkımız açlıktan, soğuktan, sıcağın yaşadığı büyük yenilgilerden öylesine azaldı ki, rahatça yer bulabildiği kenti her taraftan koruması imkânsız hale geldi. Haçlıların senin imparatorluğundan, adalardan ve liman kentlerinden umdukları yardım da her taraftan kesilmiştir, böyle bilesin. Ama düşmanlar silahlı adamlarının bir kısmıyla Antakya ile deniz arasındaki bütün bölgeyi işgal altına aldılar, filoyu tamamen tahrip ettiler, gemicileri öldürdüler ve bizimkilerin ticaret ve sevkiyat umutlarını tamamen yok ettiler. Şehirde sıkıntıları giderecek yeteri kadar yiyecek artık yok, bu nedenle bizimkiler şehirde emniyette değiller. Yu-

karıda kalede bulunanlar, sık sık şehre inip, sokaklarda ve meydanlarda kanlı savaşımlara girişiyorlar ve böylece onlar dışarıdakiler kadar şehirdekilerden de korkmak zorunda kalıyorlar. Burada bizimle birlikte bulunan kumandanlar ve soylu kişiler, kardeşlerimizin teşebbüsünün geleceği olmadığını görmelidirler, biz kurtuluşları hakkında onlarla sıkça konuştuk ve Tanrı'nın iradesine aykırı olarak bazı imkânsızlığı denememelerini söyledik. Ve onları teşebbüslerinden vazgeçiremeyince, ihtiyatsızlığımız yüzünden aynı duruma düşmek için bizler kendi kurtuluşumuzu düşündük. Şimdi size ve şanlı kumandanlarınıza aykırı gelmiyorsa, bu seferden vazgeç ki böylece yanında bulunan şanslı ordu aynı tehlikeye düşmesin, çünkü bütün doğunun gönderdiği böyle bir kalabalık karşısında körü körüne bir deneme yapmadan geri dönmek daha akıllıcadır. Buna burada bulunan tanınmış insanlar ve aynı kaderi paylaşanlar tanıklık ederler, ayrıca majestelerinin bize göndermiş olduğu bilge ve tedbirli adam Tatinus da gördüklerinden sizi haberdar etmek için, onların arasından ayrılmıştı." Fakat imparatorun ordusunda Bohemund'un Guido adında bir kardeşi vardı. O, bu konuşmaları duyunca kardeşinin ve arkadaşlarının hazin kaderinin acısından adeta çıldırdı. O başlangıçta Kont'un hikâyesine inanmamıştı ve onun korkaklık sebebiyle akılsızca böylesi prenslerden ayrıldığını düşünmüştü, fakat kendisinin ve Bohemund'un kız kardeşiyle evli ve doğuştan çok soylu ve karakterli olan Wilhelm von Grandmenil onu yatıştırıp, ikna etti.

XII. İMPARATOR bunları öğrenince kumandanlarını toplayıp, sefere devam edip etmeme hususunu görüştü. Zaman ve şartlar elverdiği nispette çok ciddi bir görüşme yapıldıktan sonra, nihayet bütün şark ordularını üzerlerine çekip, ihtiyatsızca savaşın değişken sonuçlarına maruz kalmaktansa, orduyu zarar vermeden geri götürmenin en doğru ve güvenilir yol olduğuna karar verdiler. Böylece, imparator zikredilen kontun sözlerine öyle güveniyordu ki, sadece onun anlattığı gibi olduğuna değil, ayrıca Haçlıların sonunu hazırlamakta olan yukarıda sözünü ettiğimiz emîrin, bütün kuvvetleriyle imparatorluğa saldırmak istediğine ve Haçlı prenslerinin gayretli çabalarıyla zapt ettikleri Bithynia'daki İznik'in de kaybedileceğine inanmıştı. Böyle bir olay karşısında gerekli önlemleri almak ama-

cıyla düşmanlar, imparatorluğunun bu bölgesine girdiklerinde insan ve gıda maddesi bulamasınlar diye, geri dönerken Konya'dan İznik'e kadar sağ ve sol tarafındaki bütün eyâletleri yakıp yıkarak tahrip etti. Böylece zikredilen kont yüzünden, imparatorun göndermeyi söz verdiği ve Hristiyan ordusunun çokihtiyaç duyduğu yardım yerine ulaşmadı. Ama meseleye ciddiyetle bakarsak görürüz ki, kontun onursuz davranışı hiçbir şekilde mazur görülemez olsa dahi kötü başlayan bu geri dönüş, felâketin eşiğine gelmiş olan prenslerin ve mümin halkın zaferi için iyi neticeler ortaya çıkarmış olabilir. Çünkü günün yüküne ve sığağına katlananlar, karısını ve çocuğunu bırakıp Mesih için savaşa ve sefere gidenler, gayretleri karşılığında zaferi ödül olarak hak etmişlerdir. Fakat imparator oraya gitseydi, bu zaferden dolayı diğerlerini kıskanacaktı. Eğer o, ordusuyla beraber oraya gelmiş olsaydı, galibiyetin kendi kuvvetleri sayesinde kazanıldığını zannedecek ve bunun onuru hakkında hak iddia edecekti. Sonsuz tehlikeler altında sadakatle çaba harcayarak, şanını taşıdıkları, gayretlerinin meyvesi olan zafer, muhakkak ki aslında Rabb'in eseri idi.

FASIL

13

Hristiyanların umutsuzluğu. İtaatsizliğe başlamaları.

Bohemund'un gizlenenleri yerlerinden çıkarmak için kenti ateşe vermesi. Prenslerin kaçmayı düşünmeleri.

Fakat Dük'ün sadık kalması.

XIII. BU ARADA imparatorun geri döndüğüne dair şayialar şehirde ağızdan ağıza yayıldı. Bu Haçlıların sıkıntılarını daha çok artırdı ve neredeyse umutsuzluk uçurumuna düşürdü. Bu nedenle zikredilen Kont Wilhelm von Grandmenil ile onunla beraber olanların adlarını sonsuza dek lanetlediler ve sadece bu seferden kaçtıkları için değil, ayrıca Rabb'in müminlere gönderdiği yardımı aldattıkları için hain Yahuda ile birlikte sonsuza kadar cehennemde yakması için onlara beddua ettiler. Ama önce imparatorun geleceğini duymalarına rağmen ciddi bir korkuya kapılmamakla birlikte, endişelenen Kürboğa ve onun ordugâhındaki ileri gelen kumandanları, şimdi aynı şekilde onun geri döndüğünü duyunca maneviyatları yükseldi. Zaferi kazanacaklarından emin olmakla birlikte, büyük bir küstahlıkla Haçlıları nasıl taciz edebileceklerinin yollarını aradılar. Böylece şehirdeki müminler öyle bir sefalet ve perişanlık içine düştüler ki, kurtuluş için artık hiçbir umutları kalmamıştı. Umutsuzluk öyle aşırı bir hal aldı ki, ordunun sorumluluğunu üstlenmiş olan Bohemund, içeride ve dışarıda bizimkileri baskı altında tutan düşmanlarla savaşmaları ve nöbet tutmaları için evlerde gizlenmiş olanları sözlerle veya zorla dışarı çıkartmaya çalıştı. Bir gün tellallar herkesin görevine dönmesi hususunda pek çağrı yaptıklarında Bohemund, tüm çabaların boşa gittiğini ve hiç kimsenin gizlendikleri yerlerden çıkmadığını görünce, görevini yapmayıp kaçmaya karar verenlerin en azından yanma

korkusuyla ortaya çıkmalarını temin etmek üzere, adamlarını pek çok yere gönderip şehri yaktırmaya başladı. Ve önceden bir araya getiremediği adamlar şimdi yarışırcasına koşup geldiler. Ayrıca söylentiye göre prensler de hayatlarından ve kurtuluşlarından umudu keserek halkı arkada bırakıp geceleyin gizlice denize doğru kaçmaya karar vermişlerdi. Fakat Dük ve saygıdeğer Le Puy piskoposu bu kararı duyduklarında prensleri yanlarına çağırıp, onları suçladılar ve onurluluk kurallarının hilâfına, eğer böyle mümin bir topluluğu bırakıp kaçarlarsa, asil adlarının kirlenerek, nasıl bir ebedî utanca boğulacaklarını gözler önüne serdiler. Ama Haçlılarda müthiş bir ihtiyaç ve kıtlık hüküm sürerken dışarıdan ve içeriden uğradıkları düşmanın baskısı karşısında hiçbir yardım bulma umudu kalmamıştı. Az ya da çok, bu sıkıntı içerisinde bulunanlar birbirlerine teselli olamıyorlardı. Evlerinde bıraktıkları kadınları ve çocukları, Mesih aşkına ayrıldıkları mülkleri şimdi akıllarına düşmüştü. Onlar bunca çabalarını dindarlıklarını hiç dikkate almayan ve kendilerini düşmanın ellerine teslim eden Rabb'e yakındılar.

FASIL

14

Kutsal Haç'ın bulunması. Ordunun cesaretlenmesi.

XIV. MÜMIN halk bu sıkıntılar içerisindeyken, Rabb onların iç çekişini duyup, onlara tahtından bir teselli gönderdi. Provence'lı bir keşiş olan Peter,⁵ Puy Piskoposu'na ve Toulouse Kontu'na gelip, Havarî Andreas'ın kendisine rüyada görüldüğünü, Hazreti İsa'nın birçok kez delindiği mızrağın Havariler Prensi Kilisesi'nde⁶ olduğunu ve onu bulup çıkarmaları hususunda üç dört defa prensleri uyarmasını söylediğini bildirmişti. Ayrıca o, ona mızrağın gömülü olduğu yeri tam olarak tarif etmişti. O, zikredilen bu zahit adamlara gidip kendisine söylenenleri aktardı. Ayrıca Havarî'nin onu birçok tehditlerle tahrik ettiğini de bildirdi. Çünkü o, ileri görüşleri bulunmayan zavallı bir adam olduğundan bu mesajı iletmeyi defalarca reddetmişti. Şimdi o Havarî'den öyle sıkı emir almıştı ki, bu görevden kaçış ancak hayati tehlike ile mümkündü. Zikredilen prensler konuyu diğerleriyle paylaştılar ve bu din adamını huzurlarına götürerek, verilen emri bizzat kendisinden duymalarını istediler. Onlar onun sözlerinden hiç şüphe duymadılar ve zikredilen kilisedeki ona tarif edi-

⁵ Peter Bartholomeus Provence ordusundan yoksul bir hacı idi. Raimundi Aguilers'e (a.g.e., III, Kapital XIII) göre, Aziz Andreas'tan beş sanrısı vardı ve kutsal mızrağın tam olarak nerede gömülü olduğunu bulan oydu. Bizzat Raimund, kalıntının topraktan çıkarılmasına yardım etmişti; Fulcherius Carnotensis'e (a.g.e., s. 84) göre (Antakya'da aralarında yoktu) o, mızrağın gerçek olduğunu kanıtlamaya çalışan tam bir sahtekârdı ve Tanrı'nın hükmüyle 1099'da öldü; Kalıntı orijinal olsa da olmasa da neticede Frank ordusunun ruhunun alevlenmesine bir işaret olmuştur.

⁶ St. Petrus Kilisesi.

len yere gidip, oldukça derin bir şekilde kazdıktan sonra onun söylediği gibi mızrağı buldular. Halk bunu duyunca, bunun göklerden gelen bir teselli olduğuna hükmetti. Hep beraber zengin hediyelerle kiliseye koşup, bu değerli buluntu için minnettarlıklarını kanıtladılar ve endişelerini giderip, yeniden itaatle Rabb'in hizmetine girdiler. Aynı zamanda, onlar meleklerin ve kutsal havarilerin şefaatine mazhar olduklarına inandılar ve aynı şekilde onların telkinleriyle imanları güçlendi ve halk bu güçlü mucize sayesinde sıkıntılarından kurtuldu. Şimdi hürmetli ve zahit prensler yeminlerini tekrarlayıp Tanrı'nın huzurunda birbirlerine bağlılık andı içtiler. Sıkıntılarından kurtulana ve düşmanlara galip gelip mukaddes kenti ve mukaddes mezarı hürriyetine kavuşturup, orada Hristiyanlık inancını hâkim kılıncaya kadar birbirinden ayrılmamaya karar verdiler.

FASIL

15

Peter Eremit'in elçi olarak düşman ordugâhına gitmesi.

XV. YİRMİ ALTI GÜNDEN beri böyle dayanılmaz bir baskı yaşadıkdan sonra halk, yeniden güçlenmeye ve cesaretle savaşa hazırlanmaya başladı. Göklerden bu teselli geldikten sonra umutlar kuvvetlenmeye başladı ve en yükseğinden en alçağına kadar herkes, sıra dışı bir süreklilikle bu sıkıntılara bir son verme ve düşmanla savaşma kararlılığı gösterdi. Şimdi onlar ilahi yardım ile küstah düşmanı püskürteceklerine ve Rabb'in onlara bağışladığı şehri yeniden özgürlüğüne kavuşturacaklarına ikna olmuşlardı. Sürekli olarak artan sıkıntılardan ve baskılardan kurtulmak üzere bir kez savaşılarak şanslarını denemeği tercih ettiler ve şehirden çıkarak düşmanla savaşmak gerektiğine dair söylentiler ağızdan ağıza dolaşmaya başladı. Bu sadece soyluların görüşü olmayıp, halk da aynı şevkle tutuştu ve prenslerin tereddüt ve endişelerini giderdi. Şimdi prensler halkın yukarıdan gelen bir şevkle tutuştuğunu görünce, ortaklaşa bir görüşle, düşman emirine bir elçilik gönderip, iki teklif sunmaya karar verdiler. Ya başlangıçtan beri bizim olan ve şimdi Tanrı'nın yardımıyla yeniden hâkimiyetimize girmiş bulunan şehri ebedîyen bize teslim edip gitmeyi ya da savaşa girip meseleyi kılıçla çözmeyi önerdiler. Bu görev için yukarıda adından sık sık söz ettiğimiz saygıdeğer Peter Eremit seçildi. Yoldaş ve maiyet olarak, Farsça deyimleri ve Parth dilini bilen akıllı, dikkatli ve tanınmış bir adam olan Kont Herluin tayin edildi. Yukarıda açıkladığımız şartlara ilâveten şunlar da söylenmişti ki eğer o savaşma kararını seçerse, kendisinin yalnız olarak bizim

muadil bir prensle veya birkaç adamının aynı sayıda birkaç Haçlı ile ya da orduların karşılıklı olarak savaşarak sonucu tayin etmelerini tercihte serbesttir. Bu elçiliğin gönderilmesi için kısa bir ateşkes yapıldıktan sonra, tayin edilen refakatçılarla birlikte bu adamlar, elçilik görevini sadakatle yerine getiren kısa boylu ama büyük ruhlu Peter Eremit'in, kendisini büyük bir ciddiyetle izlediği ve etrafı kendi kumandanlarıyla çevrili olan emîrin çadırına girdiler. O, Türk emîrine herhangi bir saygı gösterisinde bulunmadan ve korkmadan sertçe şunları söyledi: "Antakya'da bulunan kutsal prenslerimizin meclisi bizi majestelerine gönderdi ve benim vasıtamla vaazlarının ve mucizelerinin gücü ile putperestlikten Mesih'in inancına dönen, imanımızın sadık ve akıllı bekçisi Havariler Prensi Petrus'un Tanrı'nın lütfuyla bizzat kendilerine verdiği şehre karşı savaşı terk etmeni ve düşmanlıktan vazgeçmeni tavsiye ediyorlar. Sonra sizin tarafınızdan fethedildi, fakat yüce Tanrı onu tekrar bize verdi ve şimdi biz sizden Mesih'in bu mirası için ihtimam göstererek şu iki şeyden birini seçmenizi istiyoruz ya şehri kuşatıp, taciz etmekten vazgeçin ya da bugünden itibaren üç gün sonra bizimkilerle savaşa girmeyi deneyin. Ve savaştan kaçınmak için hiçbir bahane ve özür ileri sürmeyesin diye prenslerimizden biri ile teke tek savaşp kazanırsan her şeyi alma tercihine sahipsın, mağlup olursan dönersin, fakat eğer istersen sizinkilerle bizimkiler aynı sayıda aynı şartlarda savaşsınlar, ya da ordular tamamen savaşarak şanslarını denesinler." Bu konuşmaya karşılık o da şöyle karşılık verdi: "Peter, seni buraya gönderen prenslerin bana teklifler yapabilecek durumda olduklarını veya benim onların takdirine göre bir seçim yapmak zorunda olduğumu sanmıyorum, zira kılıçlarımız onları kendi istediklerini tercih edemeyecek duruma getirdi, bilâkis onlar bizim takdirimize göre vaziyet almalıdır. Git ve kendi durumları hakkında yanlış düşünen, seni bize gönderen o akıllı insanlara de ki, ben bu yaşıma kadar iyi bir şekilde geldim ve Rabbime hizmette devam edeceğim. Fakat lüzumsuz ağaçların kesildiği gibi, diğerlerini öldürmek istiyorum, böylece onlardan hiçbir iz kalmaz. Onları savaşarak değil de açlıktan tüketmeyi tercih etmeseydim, çoktan surları yıkıp, şehri fetheder ve saygısızlıklarını ödetmiş olurum."

FASIL

16

Peter Eremit'in eli boş olarak dönmesi. Savaşa hazırlık.

XVI. GÖNDERİLDİĞİ emîrin askerlerinin sayısına ve sahip olduğu sayısız hazineye istinat eden kibirli düşüncesini öğrenen Peter Eremit, Haçlılara geri döndü. O şehre geri dönüp, kendisini gönderen prensleri bilgilendirmek istediğinde ileri gelenler, elçiliğin sonucunu duyma arzusuyla derhal oraya akın etiler. Peter Eremit, gönderilmiş olduğu emîrin aşırı gururu ve tehditlerinden bütün halkı haberdar etmek istediğinde, şanlı Dük Gottfried, her şey tafsilatıyla anlatıldığı takdirde, zaten ardı arkası kesilmeyen şikâyetlerden muzdarip ve kıtlıktan dolayı neredeyse tükenmiş olan halkın korku ve dehşet içine düşeceğinden endişeliydi. Bu nedenle onu, rapor verirken bir kenara çekip, her şeyi bırakarak, sonuç olarak düşmanın savaş istediğini ve bunun için hazırlandığını söylemesini istedi. Halk Peter'in konuşmasını yani düşmanın savaş istediğini öğrenince, alçak ve yüksek tabakadan herkes bu haberi sanki zafer kazanacaklarını biliyorlarmışçasına büyük sevinçle karşıladı ve uzun süredir katlanmak zorunda bulundukları kıtlığı unutmuş görünüyorlardı. Şimdi savaşın ertesi gün başlayacağı duyurulunca, genel olarak herkes neşe içinde alkışlayarak bunu onayladığını gösterdi. Böylece halk yeniden eski neşesine kavuşup, savaş hevesiyle bütün gece uyumadı, çünkü silahları bir araya toplamak, atları hazırlamak, miğfer ve zırhları temizlemek, bıçak ve kılıçları bilemek gecenin sükûnetini bozmuştu. Derhal, tellâllar vasıtasıyla erkenden henüz güneş doğmadan herkesin savaşa hazır ve silahlı olarak pren-

sinin bayrağı altında ordusuna katılması duyuruldu. Sabahleyin ilk şafakta, papazlar ve Kilise'de Tanrı'ya ibadet edip kurban sunanlar, halktan tevazu ve pişmanlık ile günah çıkartmalarını, tehlikelere karşı dünyayı Mesih'in kanı ve bedeni ile korumalarını, bütün kin ve düşmanlıkları unutmalarını, ama aynı şekilde sadakatle düşmanın üzerine gidebilmek için bu tür düşmanlarından uzaklaşmalarını istediler. Onlar, O'nu (Tanrı'yı) işittiklerini ve ümmeti olduklarını göstermeliydiler, şu sözü gibi: "Bunun üzerine herkes sizin benim takipçilerim olduğunuzu ve birbirinizi sevdiğinizi bilecek." Bütün ordu ibadetini yerine getirip, semâvî lütufla güçlenince, yukarıdan öyle bir nimet geldi ki, iki üç gün önce bitkin düşüp, gözlerini açamayanlar, başlarını tutamayanlar ve evvelki soylu davranışlarını unutup köşelere saklananlar, şimdi kendiliklerinden ortaya çıkıp, bütün ataletlerini dışa vurdular ve yeniden güçlenen adamlar olarak silahlarını sallayıp, kazanacaklarına olan tam bir güvenle ve eski cesaretleriyle yaklaşan savaşa hazırlandılar. Bu büyük halkın arasında yaşı ve konumu ne olursa olsun, zafer kazanacağını bilerek, kahramanlık için savaşa hazırlanmayan hiç kimse yoktu. Rahipler kutsal elbiseler içinde orduyla birlikte gidip, ellerinde azizlerin emanetlerini ve haçlar taşıyarak, Hristiyanlık inancı için savaşanların ve ata geleneklerini cesurca savunanların, günahlarından ve tüm haksızlıklardan arınacaklarına dair söz verdiler. Piskoposlar da prenslere ve ordunun ileri gelenlerine açıkça ve bazılarına şahsen kendilerine bahşedilmiş olan belagatle öğütler verdiler. Halkı kutsayıp, Rabb'e havale ettiler. Mesih'in mükemmel bir tapınıcısı olan, oruç, namaz ve dua gibi ibadetlerinin yanında bizzat kendisi bir kurban kesen Puy Piskoposu'nun vaazları özellikle ateşliydi.

FASIL

17-18.

Hristiyanların, düşman tarafından engellenmeden karşılaşma için şehirden çıkması

XVII. ON SEKİZ HAZİRAN sabahı erkenden herkes Köprü Kapısı önünde toplandı. Savaşa başlamadan önce yardım için Tanrı'ya dua edildi, birlikler savaş düzeni aldı ve sonra nasıl ilerleneceği belirlendi. Birinci birliğe Fransa kralının kardeşi lider ve sancaktar Büyük Hugo yerleştirildi ve takdire şayan Anselm von Ribourgemont adını ve sayılarını bilmediğimiz diğerleri ile birlikte ona katıldılar. İkinci birliğin önünde başlangıçtan beri maiyetinde olan adamlarla beraber Flandern Kontu Robert Friese duruyordu. Üçüncüye Normandia Dükü Robert ile şimdiye kadar yanında olan diğer soylular ve yeğeni Stephan von Aumarle kumanda ediyordu. Fakat Puy Piskoposu soylu Adhemar adamları ve Toulouse Kontu ile birlikte dördüncü birliği teşkil ediyorlardı. O aynı zamanda Mesih'in Haçı'nı da yanında bulunduruyordu. Rainhard von Toul, kardeşi Peter von Stenay, Grai Kontu Werner, Heinrich von Ascha, Reinhard von Amersbach ve Walter von Dommedard, altıncı Kont Reinbold von Orange, Ludwig von Moncons ve Lambert, Kuno von Montaigu'nun oğlu beşinci birliği kumanda ediyorlardı. Yedincide şanlı ve büyük bir adam olan Dük Gottfried von Lothringen, saygıdeğer kardeşi Eustach ile birlikte savaş düzeninde yer almışlardı. Sekizincide cesur ve soylu bir kumandan olan Tankred yerleşmişti, dokuzuncu birlikte Kont Hugovon Saint Pol oğlu Ingelram, Thomas von FERIA, Balduin von Bourg, Gerhard'ın oğlu Robert, Rainald von Beauvais ve Galo von Chaumont, onuncu birlikte Kont Rotrut von Perche, Eberhard von Puysaie, Drogo von Monci, Gottfried'in oğlu Radulph ve Conan

von Bretagneyer almıştı. On birinciye Die Kontu Isoard, Raimund Pelet, Gaston von Beziers, Gerhard von Roussillon, Wilhelm von Montpellier ve Wilhelm Amanjeu kumanda ediyorlardı. Diğerlerinden daha kalabalık olan sonuncu ve on ikincinin başında ise Bohemund bulunuyordu. O sonuncu olarak ve en öndeakilere ve düşman tarafından baskı altına alınanlara tam zamanında yardıma gelmek için zamanında çıkmalı idi. Fakat ağır ve tehlikeli bir hastalık geçirmekte olan Toulouse Kontu'nu aynı zamanda koruması için şehre geri gönderdiler, böylece henüz iç kalede bulunanlar, prenslerin yokluğundan faydalanıp, zayıflar, sakatlar, yaşlı erkekler ve kadınlar ve kendini savunamayacak olanlara saldıramayacaklardı. Onlar kalenin karşısındaki tepeye, taşlardan ve kayalardan çok müstahkem bir duvar yapıp, burayı savunmak için birkaç mancınıkla beraber iki yüz güçlü silahlı adam yerleştirdiler.

XVIII. ŞİMDİ birlikler bu şekilde düzenlendikten sonra Flandern Kontu Büyük Hugo ile Normandia Dükü'nün diğer birliklerle beraber ileri gitmesi kararlaştırıldı, piyadeler önde, süvariler de arkadan onları korumak üzere bütün ordu bu şekilde düzene sokuldu. Hiç kimsenin ganimet peşinde koşmaması da herkese genel olarak ilan edildi. Hep beraber düşmanın üzerine atılmalı ve hepsi imha edildikten ve zafer kazanıldıktan sonra herkes istediği gibi ganimet almalı idi. Kürboğa ta başından beri ve esasen Peter'in elçiliğinden itibaren, Haçlıların kendi ordugâhına ani bir saldırı düzenlemesinden korkmuştu. Bu nedenle iç kalede bulunanlara, Haçlılar şehirden çıkmak için hazırlık yaparlarsa, bunu işaretlerle kendi ordugâhına bildirmeleri hususunda talimatlar vermişti. Böylece günün ilk saatinde kaledekiler Haçlıların savaşa hazırlık yaptıklarını, kararlaştırıldığı gibi işaretlerle ordugâha haber verdiler. Onlar şimdi Haçlıların niyet ettikleri şeyi önlemek istediler ve köprü üzerinde beklemekte olan yaklaşık iki bin kişiyi gönderip, çıkışı engellemeye teşebbüs ettiler. Bunlar daha iyi savaşılabilmek ve oklarını daha rahat fırlatabilmek için atlarından indiler ve köprünün o tarafını işgal ettiler. Haçlılar savaş sanatının en iyi düzeniyle her birlik birbirinden ayrı ve peşpeşe olarak kapıdan çıktılar ve daha önce söylediğimiz gibi ilk birliği kumanda eden Büyük Hugo bir miktar yaya ve ok-

çuları gönderdikten sonra onları çıkışta engellemek için her türlü gayreti gösteren, zikredilen düşmanlara öyle şiddetle saldırdı ki, bir süre direndikten sonra çözülerek kaçmaya başladılar ama onları öyle cesaretle takip etti ki, yeniden atlarına bile binemediler. Bunlar kaçarken, en öndeki kısımda duran Anselm von Ribourgemont, ebediyen hatıralara kazınan bir cesaret örneği gösterdi. O, hayatını hiçe sayarak aralarına dalıp, birini öldürüp diğerini yaralayarak onların yenilmesinde öyle gayretle çalıştı ki, bütün ordunun gözleri keyifli alkışlarla ona yöneldi. Büyük Hugo, Flandern Kontu Robert, Normandia Kontu Robert, Kont Balduin von Hennegau ve Dük'ün kardeşi Eustach bunu görünce kendilerini şaşırtan bu soylu adama yardım etmek için derhal geldiler. Şimdi hep beraber saldırıp, hala direnenlerin hepsini yere serdiler ve onları ordugâhlarına kadar takip ederek, orada da onlardan pek çoğunu öldürdüler.

FASIL

19

Gökten düşen bir çığ nedeniyle Hristiyan ordusunun yeniden güçlenmesi.

XIX. AYRICA, Haçlıların şehirden çıkışı sırasında çok acayip bir olay oldu. Onlar kapının dışında savaş için hazırlanırken, kendilerine çıkışı kapatmak isteyen düşmanlardan bir kısmını öldürüp bir kısmını da kaçırmaya zorladıklarında sıra dışı olarak ordunun üzerine az ama serin ve ferahlatıcı bir çığ düştü ki Rabb lütuf ve keremini göklerden bu şekilde göndermişti. Cennetten gelen bu çığ yağmuru dökülünce, ruhlar ve bedenler öyle rahatladı ki, hiç sıkıntı ve kıtlık çekmemiş gibi oldular ve sadece insanlar değil atlar da bu şekilde yeniden kuvvet kazandılar öyle ki, günlerdir sadece ağaç kabukları ve yaprakları ile beslenen bu atlar, arpa ve yulafla beslenen düşman atlarını hız ve dayanıklılık bakımından geçtiler. Böyle bir güç ve zafer umudu Haçlı ordusuna bu kutsal nimetle gelmiştir, şu sözde olduğu gibi: “Sen yağmurlar yağdırdın, ey Tanrım, güçsüz düşen halkını canlandırdın”⁷ ve Kutsal Ruh’tan hediye aldıklarından hiç şüpheleri yokmuş gibi görünüyordu. Şimdi ordu şehrin dışındayken, orduyu şehrin yaklaşık iki mil uzağında bulunan dağlara doğru ilerletmek en yararlı hareket olarak kabul edildi. Bütün kumandanlar bu şekilde bütün düzlüğün üzerinde olacaklarına inanmaktaydılar ve böylece kalabalık düşman ordularının savaşlarda her zaman yaptıkları gibi bizimkileri her taraftan kuşatarak, şehre dönüş yollarını kesmek için, gizlice veya zorla şehirle onlar arasına yerleşme-

⁷ Mezmurlar, 68, 9.

leri imkânsız olacaktı. Ama ayrı ayrı birlikler kendi aralarında karışmasın ve intizamlı olarak kalsınlar diye yavaş yavaş ilerlediler ve Tanrı'nın gücüyle şehir içinde düşmanlardan kıyas kabul etmeyecek şekilde çok daha az gördükleri halde, şimdi denilebilir ki şehrin önünde bulunanlarla aynı sayıda hatta onlardan daha kalabalık görünüyorlardı. Beş ekmekle beş bin kişiyi doyuran daha fazlasını da doyurabilecek olan,⁸ sevdiği halkı ufak bir mucizeyle güçlendirip çoğalttı, çünkü ona iyilikler düşünüyordu. Safların ortasında ellerinde mucizevî haç işaretleri taşıyan beyaz giysili rahipler ve Levililer vardı. Ama şehirde kalmış olan rahipler, surların üzerine çıkıp, rahip giysileri içinde kollarını uzatarak, mirasını kâfirlere vermemesi için Tanrı'ya inananlar adına ağlayarak dua ettiler.

⁸ Burada kasdedilen Hazreti İsa'dır.

FASIL
20-21

**Savaşın Hristiyanların zaferi ile sona ermesi.
Düşmanların kaçmaya başlaması.**

XX. DÜŞMAN EMİRİ, Haçlıların şehirden çıktıklarına dair kaleden verilen işareti görünce ve öncüler de yenilerek ordugâha dönünce tecrübeli kumandanlarını çağırır ve evvelce hafife aldığı konuyu şimdi ciddiye alarak görüşür. Sayılarını ve silahlarını küçümsediği adamlar, şimdi gayet tehlikeli görünmeye başlamıştı. Ortak bir kararla ama esasen Antakyalıların savaş tecrübesine göre birliklerini savaş nizamına soktu ve kimin önde kimin arkada duracağını itinayla tespit etti. Haçlılar şehirde dağlar arasındaki ovayı işgal etmeden önce, bu arada o, herhalde yukarıda sık sık zikrettiğimiz İznik prensi meşhur Kılıçarslan'ı, gücünü ve becerikliliğini kanıtlamış olan adamlardan müteşekkil bir bölüğün başında, Haçlılar yenildiği takdirde denize veya şehre doğru kaçarlarsa onları karşılasınlar diye deniz tarafına göndermiş olmalıdır. Böylece müminler kendilerini takip edenlerle karşılayanlar arasında iki değirmen taşı arasındaymışlar gibi ezileceklerdi. Fakat diğerlerini sağa sola dağıtarak, her birliğe özel olarak kumandanlar tayin etti ve onları yiğitlik ve cesaretle düşmanla savaşmaları ve bu aç, silahsız ve savaşçı olmayan

halkı gerektiği gibi durdurmaları için teşvik etti. Haçlılar ise bütün düzlüğü işgal edip, düşmanın kendilerini çeviremeyeceğini gördükten sonra borularla işaret verdiler ve ordunun bayraktarları ilerleyip adım adım düşman saflarına doğru gittiler. Düşman okçularının atış mesafesine kadar yaklaştıklarında, ilk üç birlik mızraklarla ve kılıçlarla aniden üzerlerine saldırdılar. Yay ve sapan taşıyan yaya birliklerimiz de süvarilerin önünde büyük bir hararetle savaşa karıştılar. Onları takip eden süvariler mümkün mertebe onları korudular. İlk birlikler erkekçe savaşırken, diğerleri aynı şiddetle saldırarak onların güç ve cesaretini artırdılar. Ve Bohemund'un kumanda ettiği son birlik de düşmanla şiddetle savaşıp, onlara pek çok kayıp verdirdikten sonra düşman çözülerek kaçmaya başlarken, Dük de adamlarıyla beraber çok güçlü bir birliği fırara zorladıktan sonra, Kılıçarslan'ın deniz kıyısına gönderilen birliklerle geri döndüğü ve şiddetle arkadan Bohemund'a saldırdığı görüldü ve öyle ki üzerleri adeta bir dolu yağmuru gibi oklarla örtülmüştü. Onlar okları ve yayları bırakıp, kılıç ve mızraklarla öyle şiddetle hücum ettiler ki, Bohemund artık direnemiyordu. Bu baskı altında kendisi bizzat ceturca savaşıp, birkaç adamla düşmanın arasına daldıysa da, ordusu neredeyse çözülmek üzereyken, Dük ve Tankred silahlı adamlarıyla geldiler ve Bohemund'a yardım ettiler. Bunların oldukça doğru zamanda gelmesi üzerine, düşmanın gücü ve cesareti aniden kayboldu. Böylece Haçlılarla giriştikleri savaşta büyük bir kısmı ölüp, yaralanınca daha fazla direnemediler. Fakat Haçlılarla ölçüşemeyeceklerini görünce, genel bir alışkanlıkla hile sanatına başvurup, meşaleler yaktılar ve araziye ateşe verdiler. Bu bölgede kolayca tutuşabilecek pek çok kuru saman ve anız vardı. Alevlerden öyle yoğun ve koyu bir duman çıktı ki, artık Haçlılar düşmanla savaşamayacak duruma geldiler, çünkü çıkan tozlar da savaşmakta olan pek çok atın ve yayanın görüşünü engellemekteydi. Ustaca ortaya çıkarılan bu duman altında düşmanlar Haçlılardan birçoğunu öldürdüler, fakat süvariler bozguna sebep olan bu siste atlarını kaçırıp, sonra tekrar geri döndüler ve Tanrı'nın yardımına güvenerek savaşa girişip ve yeni bir güçle düşmanları kaçmaya mecbur ettiler ve bunları, kendi ordularının saflarına geri dönüp çözülene kadar takibi bırakmadılar.

XXI. BU BÖLGEDE kışın dağlardan gelen bir derenin içinden aktığı yatağın oluşturduğu küçük bir vadi vardı. Bunun üzerinden kaçan düşman davullarla çözülen ordusunu yeniden toparlamak ve tutunmak için bir tepe aradı. Ama onları vazgeçmeden takip eden sona saflarda bulunan Dük Gottfried, Tankred, Bohemund ve diğer soy-lular, Kılıçarslan ile kızışan savaşta Tanrı'nın yardımıyla galip gelirken, Büyük Hugo, Robert von Flandern, Robert von Normandia ve adları sonsuza kadar anılacak olan diğer saygıdeğer adamlar da ön taraftaki düşmanı hemen hemen tamamen imha etmişlerdi. Böylece hepsi vadiye yerleşip, düşmanı zikredilen tepeden atarak, Haçlıların direnişi karşısında yeniden dağılarak kaçmaya mecbur ettiler. Ama Kürboğa başlangıçta gürültüden uzakta, bir tepenin üzerinde durmuş, oradan sık sık gönderdiği haberciler vasıtasıyla savaşın seyri hakkında bilgi almıştı. Şimdi o endişeyle mücadelenin nasıl sonuçlanacağını beklerken, aniden birliklerinin nasıl bozulup, düzensiz bir şekilde koştuklarını gördü. Dehşete kapılarak, adamlarının kendisini kurtarmasını tavsiye etmeleri üzerine, askerlerini düşünmeden derhal ordugâhı terk etti, çünkü öyle bir korkuya kapılmıştı ki, hiç kimseyi beklemeden bir an önce kaçıp at değiştirerek Fırat'ı geçtikten sonra ancak emniyette olacağına inanıyordu. Geride bıraktığı birlikler kumandanlarının olmadığını görünce, direnme güç ve cesaretlerini kaybettiler ve atı olanlar tıpkı kumandanları gibi kaçarak Haçlı kılıçlarından kurtuldular. Ama Haçlılar onları uzun süre takibe cesaret edemediler, çünkü atlarına zarar vermekten korkuyorlardı. Sadece Tankred ve daha bazı diğerleri onları batıya doğru üç dört mil izleyip onlardan birçoğunu yere serdiler. Tanrı'nın gücüyle düşmanlar öyle bir korkuya kapıldılar ki, direnmeye veya kendilerini takip edenlere karşı savunma yapmayı bir defa dahi olsun denemeye kalkışmadılar. Haçlılardan on kişi onlara binlerce gibi geliyordu ve kaçanları Haçlılardan koruyacak kimse yoktu. Burada şu "Rabb'e karşı başarılı olabilecek bilgelik, akıl ve tasarı yoktur"⁹ ve "Rabb kendine güvenenleri asla terk etmez"¹⁰ özdeyişlerinin ne kadar doğru oldukları açıkça görüldü, burada çaresiz ve açlıktan muzdarip bir halkın Tanrı'nın yardımına güvenerek güçlü ve kalabalık bütün şark

⁹ Süleyman'ın Meselleri, 21, 30.

¹⁰ Judith 13, 17.

ordusuna karşı nasıl galip geldiği açıkça tecrübe edildi, çünkü Tanrı bunlara yardım etmişti.¹¹

¹¹ İbnü'l-Esîr (*a.g.e.*, X, 231) Kürboğa'nın uğradığı bu yenilgiyi şöyle anlatmaktadır: "Zikredilen mızrağın bulunması üzerine beşinci gün şehrin kapısından beşer-altışar kişilik gruplar halinde dışarı çıktılar. Müslümanlar Kürboğaya: 'Kapının önünde durup her çıkana öldürmen gerektir; çünkü onlar şu anda dağınık oldukları için haklarından gelmek kolaydır.' dediler. Fakat Kürboğa 'Öyle yapmayınız, hepsi çıkıncaya kadar onlara zaman tanıyın, sonra öldürürsünüz,' dedi. Ne var ki, Haçlıların sür'atle hareket etmeleri onlara bu imkânı vermedi. Müslümanlardan bir grup çıkan bir grubu öldürdüler. Kürboğa bizzat gelip onlara mani oldu ve Haçlıların hepsi dışarı çıkmadan önce öldürülmelerini yasakladı. Haçlıların hepsi çıkıp Antakya'da onlardan hiç kimse kalmayınca büyük bir savaşa tutuştular. Müslümanlar iki sebepten dolayı bozgun halinde geri kaçtılar. Birincisi Kürboğa'nın başlangıçta onları küçümsemesi ve değer vermemesi, ikinci olarak da dışarı çıkan Haçlıları öldürmelerine mani olmasıydı. Böylece Müslümanlar tam anlamıyla bozguna uğradılar. Hiçbir Müslüman ne kılıç çekti, ne mızrak ve ne de bir ok attı. En son geri çekilenler Artukoğlu Sökmen ile Cenâhüddевle idi; çünkü bu ikisi pusuda bekliyordu. Kürboğa da onlarla beraber geri çekildi. Haçlılar bu durumu görünce bunu bir hile zannettiler; çünkü savaş olmadı ki böylesine bir mağlûbiyet görülsün. Müslümanları takip etmekten korktular. Mücâhidlerden bir grup kaçmadan Allah rızası ve şehitlik için savaştılar. Haçlılar binlerce mücâhidi öldürdüler; karargâhtaki erzakı, malları, eşyaları, hayvan ve silâhları ganimet aldılar, böylece durumları düzeldi ve tekrar eski kuvvetlerine kavuştular." Karş. İbnü'l-Kalânîsî, *a.g.e.*, s. 134 vd.; Urfalı Mateos, *a.g.e.*, s. 192-196; Azimî, *Azimî Tarihi*, Terc. Ali Sevim, TTK, Ankara 1988, s. 31.

FASIL

22

Haçlıların zengin ganimet elde etmeleri.

XXII. TANRI'nın yardımıyla kazandıkları zaferden sonra prenslerimiz düşman ordugâhına giderek, orada sayısız miktarda altın, gümüş, mücevher, ipekliler, değerli giysiler ve maddi değerinden ziyade sanat ve ustalık bakımından kıymetli şeyler ve oryantal hazineler buldular. Ayrıca atlar, büyük ve küçükbaş hayvanlar, meyveler ve gıda maddeleri öyle boldu ki, biraz önce açlıktan muzdarip olanlar şimdi hangisinden seçeceklerini bilmiyorlardı. Ayrıca, kendilerinin eski ve yağmurdan dolayı kullanılamaz hale gelmiş bulunan çadırlarına nazaran çok iyi donanımlı olan düşmanın çadırlarında çeşitli hazineler bulmuşlardı. Kaçarken bıraktıkları köleler ve çocukları da beraberlerinde şehre götürdüler. Ama diğer çadırlar arasında büyük prene ait bir çadır buldular ki kuleleri, surları ve duvarları ile bir kentin, parlak renklerde en iyi ipeklilerle işlendiği harika bir sanat eseri idi. Bu muhteşem eserin ortasındaki ana bölmeye her yönden açılan ve şeritlerle ayrılmış olan dairelerde rahatlıkla iki bin kişi kalabilirdi. Böylece çok zengin ganimetler elde etmiş olarak şehre dönüp, neşe ve mutluluk içinde kutladıkları bir güne başladılar ve bunca zahmet ve sıkıntılardan sonra arzu ettikleri zafere duydukları şükranı kanıtladılar. Allah'ın bol lütfuyla, dün ve evvelki gün hala fakir ve neredeyse tamamen aç olanlar şimdi zafer kazanarak şehrin kalesini almışlar ve hepsi bol bol kutsanmışlardı. Aralarında dilenmek zorunda kalan en güçlü ve önemli isimler o dereceye gelmişlerdi ki, genel olarak askerler arasında dedikoduları yapılıyordu, zira meselâ Alman Krallığından soylu bir adam olan Kont Herrmann, öyle bir fakirlik içerisine düşmüştü ki, Dük'ün sofrasından günlük

olarak aldığı ekmeği büyük bir nimet saymaktaydı. Faaliyetleri ile mükemmel bir adam olan Heinrich von Ascha da şayet Dük ona sofrasında yer vermeseydi, açlıktan ölmüş olurdu. Şehrin kuşatılması süresince, savaşa çıkmadan önce Dük de öyle fakirleşmişti ki, hiç atı kalmamış, şehirde kullanmak için Toulouse Kontu'ndan rica ettiği halde bu ricası reddedilmişti. Kendisi bizzat ve diğer prensler yanlarında bulunan ve kendi istekleriyle diğerlerine hayır işleri için sadaka olarak verdikleri paraları kamunun iyiliği için tüketmişlerdi. Böylece doğuştan gelen cesaretleriyle diğerlerinin arasında temayüz etmiş olan pek çok soylu savaşa başladığı gün kısmen yaya, kısmen de eşekler ve yük hayvanlarına binerek savaşa gitmek zorunda kaldılar, çünkü yoksulluktan hiç atları kalmamıştı. Fakat Rabb onların fakirliğini yukarıdan merhametle gördü ve güneş batmadan evvel onları mağlup düşmanların büyük hazineleriyle zenginleştirdi. Eski Samarit tarihinde tekrar edilen bir hikâyeye göre, bir Statere alınan arpa ve buğday unu sabahleyin yetmediği halde, akşamları çok sayıda kişiyi doyurmaya yetiyordu.¹² Bu hadise 28 Temmuz 1098'de gerçekleşmiştir.

¹² Anna Komnena (*a.g.e.*, XI/VI, 9) Haçlıların elde ettikleri ganimeti otuz günde ancak kaleye taşıyabildiklerini yazmaktadır; Raimundi Aguilers, *a.g.e.*, III, Kapital XII; Fulcherius Carnotensis (*a.g.e.*, s. 90), Haçlıların, Müslüman çadırlarında kalan kadınların karınlarına mızraklarını sapladıklarını ilave etmektedir; ayrıca *Gesta Francorum* şunları eklemektedir: "Bizim Türkleri mağlup ettiğimizi duyar duymaz, bu civarlarda yaşamakta olan Ermeniler ve Süryaniler, onların geri dönüş yollarını kesmek üzere dağlara çekildiler ve onlardan yakaladıklarını öldürdüler. Biz büyük bir sevinçle şehre geri dönüp, kavmine böyle büyük bir zaferi bahşeden Tanrı'yı zikrederek, övdük." Ayan, *a.g.e.*, s. 132.

FASIL

23

Zaferden sonra kiliselerin temizlenip donatılması.

XXIII. ŞİMDİ prensler savaştan geri dönüp de şehirde sükûnet tam olarak hâkim olduktan sonra herkeste ama bilhassa saygıdeğer Le Puy Piskoposu ve orduda bulunan diğer rahipler, Havariler Prensi'ne adanan şehrin büyük kiliselerine ve bazilikalarına yeniden görevliler atanarak bunların eski durumlarına kavuşturulması ve dini hizmetlerini yerine getirmeleri için samimiyetle karar verdiler. Kâfir Türkler, ilahi hezimetle bulunanları kovarak dini mekânlara saygısızlık yapmışlar ve kiliseleri genel işleri için yani buralara yakışmayacak şekilde at ve yük hayvanları için ahır olarak kullanmışlardı. Ayrıca, aşağı tabakadan halkın saf dini duygularla adeta bir kitap gibi okuduğu saygıdeğer aziz resimlerini, bunlar ibadete teşvik ediyor diye, duvarlardan silmişler, sanki canlı insanlarmış gibi gözlerini oymuşlar, burunlarını kesmişler ve üzerlerini dışkı ile kaplamışlardı. Yine sunakları devirmişler ve Rabb'in kutsallığına karşı rezilce davranmışlardı. Böylece yapılan genel bir toplantıda, hiç gecikmeden buraya din adamları yerleştirilmesine, bu mekânlara eski saygınlıklarını yeniden kazandırmaya ve Rabb'e hizmet edenlere bir miktar tahsis edilmesine karar verildi. Böylece mumluk, haçlar, kadehler ve diğer ihtiyaç duyulan şeyleri hazırlamak için ganimetlerinden buraya altın, gümüş taşıdılar. Ayrıca rahip elbiseleri ve sunak örtüleri yapılması için ipek parçaları getirildi. İsa'nın sadık bir takipçisi olan ve Haçlıların gelişinden beri düşmanlara inanılmaz bir şekilde katlanmak zorunda kalan Patrik Johannes'i pek çok saygı gösterileriyle birlikte makamına oturttular ve komşu şehirlerdeki katedrallere piskoposlar tayin ettiler. Ama onlar yaşadığı sürece seçilmiş bulu-

nan bir Latin patriğini bu makama yükseltmek istemediler böylece kilise babalarının kararlarına ve yönetmeliklere aykırı olarak iki kişi aynı anda bir makama oturmuş olmayacaktı. Fakat daha sonra o bir Yunan olarak Latin Hristiyanlarıyla uyuşamayacağını görünce henüz üzerinden iki yıl bile geçmeden kendiliğinden şehirden çıkıp gitti ve İstanbul'a göç etti. Onun ayrılmasından sonra din adamları ve halk toplandı ve Le Puy'un maiyetinde bir papaz olan Valensli Bernard adındaki Artasia piskoposunu kendilerine patrik yaptılar. Fakat önceden konuşmuş oldukları gibi şehrin idaresini oy birliğiyle Bohemund'a bıraktılar. Sadece Toulouse Kontu köprü kapısı ile yakınındaki kuleleri adamlarıyla beraber işgal etmişti. Fakat Kont şehri terk ettikten sonra bu adamlar savuşturuldu ve aşağıda anlatılacağı üzere Bohemund şehrin bu kısımlarını da zapt altına aldı. Onun unvanı prens olduğundan dolayı bu alışkanlıkla Antakya hükümdarlarına "Prens" unvanı verilmiştir.

YEDİNCİ KİTAP

FASIL

1

İmparatorдан seferin devamına katılmasının istenmesi. Büyük bir salgın hastalık ve Le Puy Pliskoposu'nun ölümü.

I. ŞİMDİ bu şekilde şehirde her şey düzene sokulduktan sonra İstanbul'daki imparatora bir elçilik heyeti göndererek, kendileriyle yapmış olduğu anlaşmaya göre acilen birkaç kişiyi yardıma göndermesini ve söz vermiş bulunduğu gibi seferin devamında, zamanında kendilerini takip etmesini istediler. Şayet anlaşmaya uymazsa kendileri de buna bağlı hissetmeyeceklerdi. Bu elçilik için soylu ve tanınmış adamlar Fransa kralının kardeşi Büyük Hugo¹ ve Kont Balduin von Hennegau seçildi, bunlardan biri üzerine düşman tarafından yapılan ani bir saldırı üzerine seyahat sırasında aniden ortadan kayboldu ve bugüne kadar hiç kimse onun akıbetinin ne olduğunu bilmemektedir, kimisi savaşta öldüğünü, kimisi de düşman tarafından esir edilerek doğuya götürüldüğünü söylemektedir.² Fakat Büyük

¹ Hugo von Vermandois, Fransa Kralı I. Heinrich'in (1027-1059) ikinci oğlu. Annesi, Kiev prensi I. Yaroslav'ın kızıydı. Hagenmeyer, *a.g.e.*, s. 136 n. 11.

² Şüphesiz Temmuz 1098'in başlarında giden bu elçilik heyetinin İznik yakınlarında Türkler tarafından pusuya düşürüldükten sonra öldürüldüğünü ya da esir alındığını kaynaklar yazmaktadırlar. Fakat Hugo bu tehlikeyi atlattır. O, 12 Temmuz'da İstanbul'a gitmeyi ve Kürboğa'nın mağlup edildiği haberini Aleksius'a ulaştırmayı başarmıştır. 21 Temmuz'da diğerleri gelmiş ve yüz Türk'ün de kellesini getirmişlerdir. Hugo oradan Fransa'ya yolculuğuna devam etmiş, fakat 1101 seferine katılarak, Tarsus'da ölmüştür. Albertus Aquensis, *a.g.e.*, IV, V/3. Fulcherius Carnotensis, *a.g.e.*, s. 91; Hagenmeyer, *a.g.e.*, s. 383 n. 7; Anonim *Gesta Francorum*'da, yukarıda zikredilen iki elçiden biri olan Kont Balduin'den bu elçilik heyeti ile ilgili olarak hiç bahis yoktur. Ayan, *a.g.e.*, s. 134.

Hugo, düşmanın kurduğu tuzaktan kurtulup, güvenli bir şekilde imparatora geldi ama davranışı önceki mükemmel işlerini kararttı ve şahsiyetini de çok değersiz biri haline getirdi. O, bu elçilikte işini tamamladıktan sonra kendisini gönderenlere ne bir cevap getirmiş ne de geri dönmüş ve bu suretle daha evvel yaptığı ölümsüz işler ile edindiği hizmetinin ihtişamını gölgelemiştir. Sahip olduğu yüksek şahsiyet nispetinde bu suç onu o kadar alçaltmıştır, Juvenal'ın söylediği gibi:

“Bir kişi ne kadar yüksekte durursa
O kadar şiddetle düşer
Ve ağır suçlamalar onu bulur.”

Kısa sürede elde ettikleri zaferin ardından şehrin zapt edilmesinden sonra her şey sakinleşince bilinmeyen nedenlerden dolayı halk arasında otuz kırk kişinin ölmediği bir gün geçmedi. Böylece halkın kalanlarının hemen hemen hepsi zarar gördü. Hiçbir ayırım yapmadan herkesi düşüren bu veba dolayısıyla saygıdeğer Le Puy piskoposu da vefat etti ve ağlama, sızlama ve hıçkırıklarla -zira bütün ordunun babası ve vaiziydi- Aziz Petrus'un bazilikasında kutsal mızrağın bulunduğu yerde törenle gömüldü. Şahsiyeti ve cesareti mükemmel bir adam olan Heinrich von Ascha da aynı salgın nedeniyle Turbessel'de öldü ve orada gömüldü. Aynı şekilde ölen güçlü savaşçı Reinhard von Ammerbach da bazilikanın avlusunda gömüldü. Orduda bulunan kadınların neredeyse hepsi, yani birkaç gün içinde yaklaşık elli bini bu salgında öldüler. Bu büyük felâketin sebebini yorumlamak isteyenlerin görüşleri birbirinden ayrılmaktadır, bazıları havanın bilinmeyen bir şekilde kirlenmiş olmasına suç atarken, bazıları da aç olan halkın bulduğu bol miktarda yiyeceği, önceki eksikliği gidermek için aşırı şekilde yediği için öldüğünü ileri sürmüşlerdi. Yemeği tasarruflu bir şekilde yiyenlerin kendilerini daha iyi hissettikleri ve yeniden sağlıklarına kavuşmaları bu görüşün bariz kanıtı olabilir.

FASIL

2

Haçlıların Kudüs'e gitmek istemeleri.

Seferin 1 Ekim'e ertelenmesi.

Bohemund'un Kilikya'yı zapt etmesi.

II. BU ARADA HALK, kısmen vebadan kaçmak kısmen de başlanmış olan seferi tamamlamak üzere yüksek sesle, prenslerden buraya gelmelerinin amacı olan Kudüs'e sefere hazırlanmalarını talep etti. Prensler, Rabb'in ordusunu götürmeli ve onları ülkelerinden buraya kadar getiren teşebbüsü tamamlamalıydılar. Prensler halkın bu makul ve değerli görülen teklifini öğrenince bir toplantı yapıp farklı görüşleri dinlediler. Bazıları halkın isteğini ertelemekten hemen yerine getirmenin en iyisi olacağını düşünürken, bazıları da yaz sıcakları, su eksikliği, daha önce halkı zayıf düşüren açlıklar ve atların telef olacağı görüşüyle seferin mevsimin rahatlayacağı Ekim başlarına ertelenmesini tercih ettiler. Bu arada yeni atlar temin edip, eskilerini de besleyeceklerdi. Halk da beslenmek ve dinlenmek suretiyle tekrar eski durumuna gelecekti ve böylelikle hepsi güçlenecek ve seferin devamına zinde olarak gireceklerdi. Nihayet ikinci görüş hepsine daha uygun görüldü ve genel bir kararla bu zamana kadar süre verildi. Bu arada hem hüküm süren hastalığı önlemek, hem de başka yerlerde daha fazla yiyecek bulmak için prensler, ayrılıp sonra gecikmeden geri dönmek için sözleştiler. Böylece Bohemund Kilikya'ya gidip, Tarsus, Adana, Mamistra ve Anavarza'yı zapt ederek oralara muhafızlar koydu ve bütün bölgeyi ele geçirdi. Diğerleri komşu şehirlere dağılarak, diğer birliklerden ayrı olarak kendilerini ve atlarını doyurdular. Halktan pek çoğu gibi, yüksek tabakadan insanlar da Fırat'ı geçerek, Dük'ün kardeşi olan Balduin'den bir hediye koparmak için Urfa'ya koştular. O, onları saygıyla karşıladı ve yanında kaldıkları müddetçe dostça muamele edip, hediyeler sundu ve memnun olarak geri gönderdi.

FASIL

3-4

Dük Gottfried'in Melik Rıdvân'a karşı başka bir Türk'e yardım etmesi.

III. O GÜNLERDE Halep Emîri Rıdvân, Hasard³ kalesinde bulunan kendi kumandanlarından biriyle çekişme içine girdi ve kendisine bağlı eyâletlerden topladığı askerlerle burayı muhasaraya başladı. Fakat bu kalenin kumandanı, güçlü ve kızgın efendisine karşı ancak Frankların yardımıyla karşı koyabileceğini görünce, sadık bir Hristiyan'ı Dük Gottfried'e elçi olarak gönderip, dostluğunu rica etti. Bunu kolaylaştırmak için de ona hediyeler gönderdi. Ona tamamen bağlı kalacağına tevazu ile söz verdi ve bozulmaz bir ittifak kurmayı arzu ettiğini bildirdi. Ayrıca sözlerine daha çok inanması ve şüphe etmemesi için ona kendi oğlunu rehin olarak gönderdi ve ona karşılıklı olarak sıkıntıları gidermek için ricada bulunarak, zamanı gelince minnettarlığını kanıtlayacağını ifade etti. Bu, benzeri yollarla saygıdeğer soylu adamı yardım yapmaya ve ittifak kurmaya ikna etti. O, kardeşi olan Urfa Kontu'na elçi gönderip, adamlarıyla derhal gidip, dostunu bu kuşatmadan kurtarmasını istedi. Ve Rıdvân ordusuyla Hasard kalesinin önünde henüz beş gün kalmamıştı ki, Dük Gottfried'in vassal veya dostu olarak bu teşebbüs için sağlamış olduğu kalabalık bir orduyla Antakya'dan çıkıp, bu müttefikine yardım için hızla güçlü bir şekilde geldiğini gördü. Ama o soylu adamın Dük'e gönderdiği elçiler, istenen amaca ulaşıldığını görünce, efendilerine arzu edilen mesajı götürebilmeleri için ayaklarına mektup bağladıkları iki eğitilmiş güvercin uçurdular ve kendileri gidip rapor veremedikleri için bütün olan biteni tamamen efendilerine anlattılar. Çünkü düşmanlar kaleyi hiç kimsenin girip çıkamayacağı

³ Veya Hezas.

şekilde her taraftan kuşatmışlardı. Güvercinler uçurulunca tekrar alındıkları yere geri döndüler. Onları besleyen eğiticileri, onları tutunca mektubu efendisine götürdü ve şimdi o, bu ana kadar kuşatanlardan korktuğu ve daha fazla direnemeyeceğini düşündüğü halde şimdi tahrik etmeye cesaret bulmuştu.

IV. BU ARADA Dük maiyetiyle birlikte bir günlük yoldan gelirken, üç bin cesur ve iyi silahlı adamla beraber kardeşiyle buluştu. Onu sevgi ve şefkatle karşılayıp planını açıkladıktan sonra zikredilen soylu adamla bir dostluk ittifakı kurduğunu söyledi. Kardeşi de onun planını tamamen onayladı, fakat kuvvetleri yetersiz kalacağından dolayı ona, bu kuşatmaya son vermek ve daha güçlü bir şekilde yola devam etmek için Antakya'da kalan prenslerin desteğini sağlamasını tavsiye etti. Dük kardeşinin tavsiyesine uydu ve Bohemund ile Toulouse Kontu'na bir elçilik göndererek, kardeşlik sevgisiyle baskı altına olan dostuna yardım göndermelerini rica etti. Bu hizmetin karşılığını zamanı gelince ödeyeceğini de ifade etti. O zaten şehirden ayrılmadan evvel onları davet edip desteklerini istemişti. Fakat onlar o soylu adamın daha önce Dük'e başvurmasını kışkırtarak bunu reddetmişlerdi. Sonra ikinci defa teşebbüs edince bu defa Dük'ün isteğini yerine getirmezlerse şanlarına yakışmayacağını görüp, birlikleriyle beraber Dük'ün ordusuna katılmaya karar verdiler. Böylece hep birlikte otuz bin kişilik bir ordu teşkil ettiler. Ama kırk bin kişilik bir Türk ordusuna sahip olduğu söylenen Rıdvân, Haçlıların yaklaştığını haber alınca kuvvetlerine güvenemeyerek, korkup Haleb'e geri döndü ve kuşatmayı kaldırdı. Fakat Rıdvân'ın çekildiğinden habersizce başlamış bulunan seferi sürdüren Haçlılar ve orduya katılmak üzere uzaktan takip eden Antakyalı pek çok yaya ve atlıdan, orada burada düşmanın tuzağına düşerek ölenlerin sayısı az değildi ve bunlar ordudan oldukça uzakta bulundukları için ve Türklerle boy ölçüşemediklerinden, kimi esir düştü kimisi de öldürüldü. Dük ve diğer prensler bunu öğrendiklerinde seferi bırakıp, bu günahkârları arayarak, ülkelerine dönmeden evvel onlara yetiştirmeye çalıştılar ve gerçekten de tesadüfen onlarla karşılaştılar. Onlara kılıçlarıyla öfke ilesaldırdılar ve bir anda birliklerini bozdular, yanlarında bulunan Haçlılardan zincire vurulmuş olanları kurtardı-

lar ve onlardan çok sayıda adamı öldürdüler, neredeyse tamamen kaçmaya çalışanlardan muazzam sayıda esir aldılar. Bunlar sık sık adı geçen Rıdvân'ın en yakın çevresinden yaklaşık olarak seçkin on bin askeri idi. Böylece Haçlı ordusu yeniden toplandı ve müstahkem mevkiye geldiklerinde o zikredilen yerin emîri onları üç yüz atıyla karşılayıp, bütün ordunun önünde önce Dükü, sonra diğer prensleri tevazu ile selamlayarak, diz çöküp teşekkürlerini sundu ve tüm halkın karşısında Hristiyan prenslerine yeminle biat ederek, hiçbir suretle sevgisi ve itaati hususunda tereddüte düşmemeleri konusunda onlara güvence verdi. Böylece teşebbüs başarıyla sonuçlandı, o dost kendi arzusu üzerine kurtarıldı ve ordu Antakya'ya, Dük'ün kardeşi Balduin de Urfa'ya geri döndüler.

FASIL

5

Dük'ün bir süre kardeşinin bölgesinde kalması ve Bagrat'ı aşığılaması

V. ŞİMDİ Dük şehirde hala zikredilen vebanın hüküm sürdüğünü ve giderek daha fazla sayıda insanın öldüğünü görünce, kardeşiyle buluşmasında ona samimiyetle kendi eyâletine gelip, Ağustos ayının sıcağını burada geçirmek ve sağlıksız havadan kurtulmak istediğini söylemişti. Böylece en yakın adamlarını ve samimiyetle ilgilenmek istediği çok sayıda fakir insanı yanına alıp, kardeşinin ülkesine gitti ve Turbessel, Hatab ve Râvendel gibi kendisine bağlayabileceği ve sık sık kardeşiyle biraraya gelebileceği bölgelerde ikamet etti. Orada bulunduğu sürece bölgenin halkı ve özellikle orada çok sayıda bulunan manastır rahipleri, Bagrat ve kardeşi Kovasilius (Gogh Vasil) hakkında ağır ithamlarda bulundular. Bu ülke içinde büyük nüfuz sahibi olan bu iki kardeş Ermeni idiler, fakat bu bölgede sahip bulundukları müstahkem şehirlere güvenerek, bölgenin sakinlerine ve bilhassa manastırlara haksız olarak uyguladıkları ağır baskılarda ölçüyü kaçırmış ve küstahlığa kadar varmışlardı, şöyle ki onlar Antakya kuşatması sırasında Urfa Kontu'nun Dük'e hediye vermek üzere gönderdiği elçileri yolda soymaya cüret etmişler ve muhakkak Dük'e gönderilmiş olan hediyeleri Bohemund'a götürmüşler ve bu suretle Urfa Kontu'na karşı destek sağlamayı ummuşlardı. Şimdi o bu suçlamaları duyunca, bu bölge halkıyla ittifak ederek adamlarından elli atlısını bunların kalelerini yerle bir etmeleri ve çekilmez kibirlerini biraz olsun sona erdirmeleri için gönderdi. Dük bu bölgede ikamet ederken, ordunun liderleri ama halktan çok sayıda kişi, konta gelip büyük ihtiyaçları için ondan yardım istediler. Bu olaylar, yol üzerinde bulunan müstahkem Hasard'ın, bir dostluk ilişkisi sonucunda Haçlıların hâkimiyetine geçmesinden sonra vuku buldu. Ama o onları saygıyla karşılayıp, onlara şaşırtıcı biçimde cömertçe davrandı.

FASIL

6

Urfa halkının Balduin'e komplo kurması.

VI. ŞİMDİ Haçlılar akın akın zikredilen kente geldiklerinde, birlikte bir miktar Latinler de gelerek halka sıkıntı vermeye başladılar. Bunlar halkın üzerine büyük baskı kuran rahatsız misafirlerdi. Zaten onun, bu büyük kenti soylu halkın vasıtasıyla nasıl elde ettiğini hiç sormuyorlardı. Bu nedenle ondan ve adamlarından nefret ediyorlar ve onu efendileri yapmalarından dolayı pişmanlık duyuyorlardı. Yeteri kadar alamadığı takdirde, bir gün mallarını ve mülklerini ellerinden alacağından korkuyorlardı. Böylece bir komplo kurarak, komşu Türk emirleriyle, onu aniden öldürmek veya en azından şehirden kovmak için görüşmeler yaptılar. Ama bu teşebbüs için daha hazırlıklı olmak üzere hazinelerini ve mallarını komşu şehir ve kalelere muhafaza etmek üzere verdiler. Tamamen bu hazırlıklarla meşgul oldukları sıralarda Balduin sadakatini ve bağlılığını kanıtlamış birinden bunları öğrendi. Ayrıca pek çok inandırıcı deliller ele geçirdi ve kendi özel muhafızlarından kalabalık bir grubu, bu katilleri tutuklayıp zincire vurmaları için gönderdi. Nihayet meseleyi kendiliklerinden itiraf edince komplocuların reisini kör ettirdi ama olaya daha az dahil bulunan diğerlerini şehir dışına sürdü ve mallarına el koydu. Diğer bazılarının mülklerine el koyup, para cezası vermekle beraber, cömertçe şehirde kalmaya devam etmelerine müsaade etti. Böylece kendisine gelip yardımlarıyla komşu kasaba ve köyleri tabiiyetine almasında yardımcı olanlara yaklaşık yirmi bin altın dağıttı. O komşu halkları sadece adıyla korkutmuş ve bu yüzden pek çokları onu yollarının üzerinden nasıl kaldıracaklarını

düşünmüşlerdi. Korkan bir kayınpederi⁴ vadettiği ama henüz göndermediği kızının çeyizi için baskıya maruz kalınca sonunda dağlara kaçarak kendisine müstahkem bir yer bulmuştu.⁵

⁴ Ermen Prensi Taphnuz.

⁵ 1098 yılının sonuna doğru bir Ermeni, Balduin'e, aleyhinde bir suikast tertip olunduğunu ihbar etti. Güya şehrin en nüfuzlu on iki yerlisi Diyarbakır bölgesindeki Türk beyleriyle muhabere halindeydiler. Balduin'in kayın pederi Taphnuz bu sırada Urfa'da bulunuyordu; kızının kontla evlenme töreni pek az önce icra olunmuştu. Rivayete göre suikastçılar onu Balduin'in yerine geçirmek veya hiç olmazsa Balduin'i idareyi onunla paylaşmaya zorlamak istiyorlardı. Balduin bu haberi alır almaz derhal harekete geçti. Suikastçıların iki ileri geleni tutuklanarak gözleri çıkarıldı; bunların en önemli arkadaşlarının burunları veya ayakları kesildi. Meseleyi bildiklerinden şüphe olunan çok sayıda Ermeni zindana atıldı ve servetleri müsadere olundu. Fakat bunlar şarklı kurnazlığı ile paralarını o kadar iyi saklamışlardı ki, Balduin'in adamları bir türlü bulamıyorlardı. Bu sebepten Balduin, büyük bir âlicenaplıkla, onlara hürriyetlerini yirmi ilâ altmışar bin Bizans altınına satın almak müsaadesini bahşetti. Suikastçılarla bağlantısı ispat edilemeyen Taphnuz, bu korkunç damadın şerrinden süratle kendi dağlarına kaçmayı canına minnet bildi. Şimdiye kadar sadece yedi yüz altınını ödediği kızının çeyizinden büyük kısmını da beraberinde götürdü. Bkz. Runciman, *a.g.e.*, I, s. 162.

FASIL

7

Belek'in Balduin üzerine başarısız hücumu. Balduin'in Balduk'u öldürtmesi.

VII. BU BÖLGEDE Belek⁶ adında tanınmış soylu bir Türk emîri olup, kontun müttefiki önceleri Seruç'un hâkimi idi ve Latinler şehre gelmeden evvel konta çok yakın duruyordu. Bu emîr kontun kendisine soğuk davrandığını görünce, halkının ricası veya kendi hainliği yüzünden ona gidip, kendisine kalan tek müstahkem kaleyi de gelip bizzat teslim almasını rica etti, zira sahip olduğu mülklerin miras bırakmak için kendisine kâfi geleceğini söylüyordu. Karısı ve çocuklarıyla birlikte bütün varlığını Urfa getireceğini temin ediyordu, çünkü Hristiyanlarla olan dostluğundan dolayı soydaşlarının kendisine düşmanlık yapmasından korkuyordu. Kont onun sözlerine güvenerek, istediği gibi davranıp, oraya gitmek için bir gün belirlenmesini istedi. Belirlenen gün Belek onu iki yüz atlı adamıyla birlikte oraya götürdü. Fakat Belek şehri gizlice tahkim etmiş, yüz cesur ve silahşör adamını, hiç kimsenin sezinleyemeyeceği şekilde oraya yerleştirmişti. Şimdi kentin önüne geldiklerinde konttan, mallarına zarar vermemeleri için sadece güvenilir çok az adamıyla birlikte içeri girmesini rica etti. Ayrıca, çevresindeki bazı soylu ve dikkatli adamların ihanetten şüphelendiklerini ve şehrin girişinde onu zorla durduracaklarını da ilave ederek, bu isteği konusunda onu ikna etmişti. Böylece doğru insanları suçlayarak, önce diğer birkaç kişinin bu denemeyi yapmasının daha güvenli olacağını düşündüler. Kont da onun akıllıca tavsiyesini tuttu ve on iki tam teçhizatlı ve en kuvvetli adamını ilk olarak içeriye girmeleri için gönderdi, fakat kendisi diğer adamlarıyla beraber dışarıda ama çok yakında kaldı ve

⁶ Artukoğullarından Behram oğlu Belek.

meselenin nereye varacağını beklemek istedi. Şimdi içeriye girenler, hainlerin kurnazlık ve kötülüklerini tecrübe etmek zorunda kaldılar, zira daha önce sözünü ettiğimiz Türkler dışlerine kadar silahlanmış olarak gizlendikleri yerlerden dışarı çıkıp, boşuna yere direnen atlıların üzerine hücum ederek onları esir aldılar. Kont bunu duyduğunda, vassalının yaptığı sinsilikten dolayı çok üzüldü ve endişelendi. O kalenin yakınına doğru yürüyerek, Belek'in bağlılık yemine sadakatle hareket etmesini ve haince ele geçirdiği adamlarını büyük bir miktar para karşılığında geri vermesini teklif etti. Ama o, Seruç'un kendi hâkimiyetine verilmediği takdirde, muhakkak ki bu teklifi reddetmiş olmalıdır. Kont ise, yüksek kayalıklar üzerinde bulunan bu kalenin ne kadar müstahkem ve içindeki muhafızlar dolaşısıyla zapt edilemez olduğunu görünce bir şey elde edemeyeceğini anladı ve adamlarının esir alınmasına üzülererek ve kendisine ihanet edilmiş hissederek Urfa'ya geri döndü. Ama Seruç şehrinde savaşma hususunda çok tecrübeli ve tanınmış bir adam olan Fulbert von Chartres, tam teçhizatlı yüz atlıya komuta ediyordu. O, efendisinin nasıl ihanete uğradığını duyunca, bu rezilce davranışın intikamını nasıl alabileceğini düşünmeye başladı. Bir gün, bir geçit yerinde, bir pusu kurduktan sonra, adeta adı geçen şehri sadece yağmalamak istiyormuş gibi, çok az adamla şehre yaklaştı. Bunlar, onun kendi mera alanlarından ganimet elde ettiğini görünce gerçekten de silaha davranıp, onu kaçırmakta olduğu pusu mevkisine kadar takip ettiler. Şimdi burada saklanmış olanlar ortaya çıkarak, hepsi birlikte onlara saldırdılar ve bazılarını öldürüp, sağ olanlardan altısını da tutsak aldılar. Ama çoğu gayret gösterip şehre dönebildi. Diğer altı tutsağı daha sonra çok sayıda Haçlı karşılığında geri verdi. Fakat bunlardan dördü nöbetçilerden kaçıp kurtularak hürriyetlerine kavuştular. Diğer on ikiden ikisini ise o kötü ve kâfir adam idam ettirdi. Böylece o günden sonra Balduin Türklerle olan bütün dostluk antlaşmalarını reddetti ve bu olay onların sadakatine güvenmemesi gerektiğinin bir kanıtı oldu. O bölgede aynı şekilde eski ve müstahkem bir kale olan Samsat'ı Kont'a satan Balduk adında bir emîr vardı. Anlaşmaya göre onun, karısını, çocuklarını ve bütün ev hizmetkârlarını Urfa'ya getirmesi gerekiyordu. Ama o, sözünü yerine getirmemek için bir bahane ararken, mutat şekilde kendisine gelip, yükümlülüklerini yerine getiremediği için özürler dilerken Kont, aynı şekilde ihanete uğramamak için onun kafasını kestirdi.

FASIL

8

Toulouse Kontu'nun Albara'yı zapt etmesi. Almanlar'ın gelip, kısa süre sonra vebadan ölmeleri.

VIII. BU ARADA Dük Turbessel'de dinlenirken ve Urfa'da yukarıda zikredilen bu olaylar cereyan ederken Toulouse Kontu adamlarıyla ve fakir insanlarla beraber Antakya'dan çıkıp, oradan iki günlük uzaklıkta olan ve Efâmiye eyâletinde bulunan Albara müstahkem kalesini kuşattı ve halkını teslim olmaya zorladı. O, kenti ve bütün çevresini teslim aldıktan⁷ sonra maiyetinden tanınmış, soylu ve dindar bir adam olan Peter von Narbonne'ı buranın piskoposluğuna tayin etti ve şehrin yarısıyla bütün çevresinin gelirlerini ona bağışladı ve buraya gelebildikleri ve bütün bölgeye bir Latin piskopos atayabildikleri için Tanrı'ya şükretti. Peter, Kont'un kendisine söylediği gibi hemen Antakya'ya hareket etti ve burada bütün haklarıyla beraber piskoposluk makamı onaylandı. Antakya Patriği Bernard'ın kiliseleri düzenlemesinden sonra onun kilisesi metropolit kilise oldu ve o, ondan başpiskoposluk üniforması aldı. Bu sırada Toulouse Kontu'nun yanında Wilhelm adında soylu bir adam vardı. Antakya'nın zaptından sonra bu adam Antakya Valisi Yağısıyan'ın karısını ve iki küçük torununu, yani oğlu Şemsüddevle'nin çocuklarını tesadüfen esir etmişti. Şimdi bu Şemsüddevle, o soylu adama onların hürriyeti için muazzam miktarda para verdi ve kadınla çocuklar serbest bırakıldı. Bu esnada Alman Krallığı'ndan Regensburg bölgesinden yaklaşık elli bin kişi iyi bir yolculuk sonucunda St. Simeon Limanı'na geldi ama çok kısa bir süre sonra aynı vebadan öldüler. Gittikçe yayılan hastalık üç ay yani 1 Aralık'a kadar kesintisiz öyle şiddetle devam etti ki, bu sıralarda soylulardan ve şövalyelerden beş yüzden fazla kişi öldü, ama sıradan halktan ölenlerin sayısının had-di hesabı yoktu.

⁷ Burası Eylül 1098 ortalarında yağmalanmıştı.

FASIL

9

Maarra'nın zaptı.

IX. VEBADAN kaçmak için şehirden ayrılan bütün prensler konuşmuş olduğu gibi 1 Şubat'ta geri dönünce, boş durmamak için, zikrettiğimiz gibi zapt edilen Albara'ya sekiz mil uzaklıktaki müstahkem şehir Maarra'nın alınmasına karar verildi. Çünkü Kudüs'e seferin devam ettirilmesini isteyen halkın sürekli çılgınlığına artık tahammül edilemiyordu. İhtiyaçlar giderildikten sonra Toulouse, Flandern ve Normandia kontları, teşebbüslerini gerçekleştirmek üzere Antakya'dan çıktılar. Dük, Eustach ve kardeşi ile beraber Tankred de aynı zamanda bu kuşatmaya katıldılar. Bu şehrin halkı sahip oldukları zenginlik dolayısıyla çok kibirli ve Haçlıları bir karşılaşmada yendikleri için çok gururlu idiler. Sürekli olarak övünerek ordumuzu tahkir ve prenslerimize hakaret ediyorlardı. Burçların ve kulelerin üzerine mumlar dikerek Haçlıları kışkırtırken, tükürüyor ve her türlü rezilliği yapıyorlardı. Kutsallarımıza yapılan bu hakaretler Haçlıların nefretini ve savaş isteğini körükleyerek, daha fazla görevliyi vazifeye koştular. Nihayet üçüncü gün Bohemund çok sayıda askerle geldi ve şehrin şimdiye kadar boş kalmış olan tarafını kuşattı. Onun gelişinden birkaç gün geçtikten sonra Haçlılar kafesler örüp kuleler yaparak ahşap mancınıkları bir araya getirdiler ve şimdi artık hızla şehri ele geçirmek istiyorlardı. Sonunda büyük zorluklarla hendek kazıldıktan sonra, Haçlılar surları yıkmaya çalıştılar. Fakat içeridekiler bütün güçleriyle mukavemet ettiler ve Haçlıların sura tırmanmaması için taşlar, yanıcı maddeler, kaynamış kireç ve dolu arı kovanları fırlattılar. Fakat Tanrı'nın lütfuyla çok az kişiye zarar verebildiler ve halk umutsuzluğa düşüp direnmekten vazgeç-

ne kadar Haçlılar daha şiddetle saldırdılar. Haçlılar şafaktan güneş batana kadar saldırılarını sürdürdüler ve halk yorulup, direnmeye gücü azalınca, merdivenleri surlara dayayıp, tırmanmaya başladılar. Surlara çıkan ilk kişi Bistum Limoges'den Guilfert adında bir soylu idi ki, "Kuleden" lakabını almıştı. Onu şehrin kulelerini işgal eden diğerleri izledi. İşlerine devam edip şehri tamamıyla kazanmayı isterken, teşebbüslerine son veren gece de bitmişti. Şövalyelerimiz ve ordunun ileri gelenleri, devamını ertesi güne ertelediler, ama düşmanlara çıkışı kapatmak için bütün gece şehre nöbetçiler yerleştirdiler. Fakat uzun süren savaştan yorulan ve açlıktan muzdarip olan bu hovarda insanlar, surların üzerinde düşman bulunmadığını ve şehrin sükûnetini görünce liderin bilgisi olmadan şehre girdiler ve sessizce ve gizlice ganimet topladılar. Aslında şehir boştu, çünkü halk en azından bir an için hayatını kurtarabilmek üzere yeraltı dehlizlerine saklanmıştı. Sabah olduğunda prensleri kaldırdılar ve savaşmaksızın şehri aldılar. Ganimet ise çok az miktarda bulabildiler. Halkın yeraltındaki gizli köşelerde saklandığını anlayınca, ateş yakıp yoğun duman altında onları teslim olmaya zorladılar ve bir kısmını kılıçlarıyla öldürüp bir kısmını da zincire vurdular.⁸ Burada zahit ve dindar bir adam olan Orange Piskoposu Wilhelm öldü. Diğerleriyle birlikte kalan Dük ise iç işleri nedeniyle on beş gün sonra Flandern Kontu ile beraber Antakya'ya geri döndü.

⁸ Bu şehir Haçlılar tarafından 11 Aralık 1098 Cumartesi günü zapt edilmiştir. Ayan, *a.g.e.*, s. 141.

FASIL

10

Dük'ün Antakya'ya geri dönmesi

X. BU SIRALARDA Gottfriedvon Lothringen bu bölgeyi terk etmeden önce -çünkü halk seferin devamına hazırlanıyor ve prensleri acilen buna teşvik ediyordu- bir kere daha kardeşini ziyaret edip, onunla görüşmek istedi. Böylece en yakın maiyetiyle birlikte çıkıp, kardeşinin bölgesine geldi. Onu görüp, işlerini hallettikten sonra, ona veda ederek Antakya'da kendisini beklemekte olan diğer prenslerin yanına döndü. Böylece şehirden beş veya altı mil uzaklıktayken bir tatlı ve berrak bir pınarın etrafında bulunan büyüleyici otlak bir yer gördü ve bu güzel alanda yemek yemek için atından indi. Arkadaşları yemeği hazırlamakla meşgulken, yakında bulunan bataklıkta çalılar arasından dişlerine kadar silahlı çok sayıda düşman atlısı çıkıp gelerek, yemekte onlara saldırdı. Dük ve adamları Türkler tam olarak gelmeden atlarına binip, silahlarına davrandılar ve Tanrı'nın lütfuyla bu karşılaşmada Dük üstünlüğü elde etti ve onlardan birkaçını öldürüp, diğerlerini kaçırdıktan sonra görkemli bir şekilde şehre geri döndü.

FASIL

11

Bohemund ile Toulouse Kontu arasındaki çekişme.

XI. ADI GEÇEN şehrin zaptından sonra şimdi Bohemund ile Toulouse Kontu arasında büyük bir kavga ortaya çıktı. Kont burayı Albara piskoposuna vermek istiyor, ama Bohemund şehrin kendi kontrolünde olan kısmını ancak Kont Antakya'da elinde tuttuğu kuleleri kendisine teslim ettikten sonra piskoposa vereceğini söylüyordu.⁹ Nihayet Bohemund Maarra'da olup bitenlere kayıtsız kalarak üzüntü içerisinde Antakya'ya dönüp, Toulouse Kontu'nun adamlarının işgalindeki kuleleri zorla oradan çıkararak, bütün şehri tamamen eline geçirdi. Ancak Kont, rakibinin ayrıldığını ve zapt edilen kenti sadece uygun görülürse idare edebileceğini görünce, daha önce tasarladığı gibi şehri Albara piskoposuna teslim etti. Şimdi düşman saldırılarına karşı şehre yerleştirilecek atlı ve piyadelerle ilgili düzenlemeleri yapmak üzere piskoposla bir araya geldiğinde, halk, bunları duyunca öfkelenmeye başladı ve bu kadar çok gecikme yaptıkları ve zapt edilen her kent için sürtüştükleri ve tartıştıkları için prensleri suçladılar, öyle ki kendi ana teşebbüsleri göz ardı edilmiş gibi görünüyordu. Bu yüzden bir araya toplandılar ve Kont bir kez daha herhangi bir teşebbüsten uzak durduğu takdirde şehri tahrip etmeye karar verdiler, ki onların bu planını artık hiçbir şey engelleyemeyecekti. Ama bu arada Kont, Antakya ile zikredilen Maarra

⁹ Maaratunnumân kuşatması boyunca Bohemund ile Raimund'un adamları arasında anlaşmazlık sürmüştür. Şehir alındıktan sonra daha fazla kule ve evi ele geçiren ve ganimet kapalı Bohemund'un adamları Raimund'un adamlarıyla alay ediyorlardı. Raimund, şehrin Albara piskoposuna verilmesini istiyordu. Bohemund ise, burada ele geçirdiği kuleleri, Raimund'un Antakya'da ele geçirdiklerine karşılık teslim etmeyi teklif ediyordu. Raimundi Aguilers, a.g.e., III, Kapital XIV.

arasında bulunan Rugia'ya¹⁰ gitti. Burada, halkın seferin devamı hakkındaki isteklerini acilen görüşmek üzere prensler bir toplantıya çağrıldı.¹¹ Fakat prensler görüş birliği içerisinde olmayıp, belirgin ve isabetli bir karara varamadılar.¹² Şimdi Kont buradayken, Maarra'da kalmış olan halk, Kont'un yokluğunu kullanıp, o geri döndüğünde hiçbir bahanesi kalmaması diye, piskoposun nasihatlarına rağmen şehrin surlarını ve kulelerini temellerine kadar tahrip ettiler. Kont geri geldiğinde olan bitene çok canı sıkıldı ama halkın iradesini görünce, akıllı davranarak meseleye sükûnetle yaklaştı. Fakat insanlar galeyana gelip, acilen kendilerini hedefe götürmesini talep ettiler. Aksi takdirde herhangi bir savaşçıyı başlarına geçirip, onun liderliğinde Mesih'in yolunda devam edeceklerini bildirdiler. Bu orduda aynı zamanda öyle bir kıtlık hüküm sürmekteydi ki, vahşi hayvanlar gibi pis yaratıkları yiyecek olarak değerlendiriyorlardı. Ayrıca eğer inanılabilirse, açlıktan insan eti yedikleri söylenir ve tabiata aykırı olarak böyle pis ve rezilce şeyler yedikleri için talihsiz halktan pek çoklarının öldüğü vakidir.¹³ Halkın üzerine bütün şiddetiyle çöken bu kıtlık kısa bir süre değil beş hafta veya daha fazla devam etmiştir. Zikredilen bu şehrin zaptıyla meşgul oldukları müddet zarfında, açlığa duçar kalmışlardı. Burada sadece savaş şartlarından değil, muhtelif hastalıklardan dolayı da pek çok mükemmel ve tanınmış adamlar ölmüştür. Diğerlerinin arasında mükemmel bir genç olan St. Pol Kontu Ingelram'ın yaşamı da ağır bir hastalık sonucunda sona ermişti.

¹⁰ Antakya'dan 50 kilometre kadar uzaklıkta, Asi nehri kenarındadır.

¹¹ Kont Raimund, Antakya'ya elçiler gönderip, Dük Gottfried, Flandern Kontu, Normandia Kontu ve Bohemund'dan Rugia'ya gelmelerini ve kendisiyle görüşmelerini rica etti. Prenslerin hepsi oraya geldiler ve yola çıktıkları Kutsal Mezar'a doğru yolculuklarının bu noktadan sonra nasıl devam edeceğine dair görüştüler. Ayan, *a.g.e.*, s. 143.

¹² Toulouse Kontu Raimund bu toplantıda diğer prensleri kendi tarafına çekebilmek için, onlara yüklü paralar teklif etmiş, fakat bu anlaşmalar gizli kalmıştır. Hagenmeyer, *a.g.e.*, s. 411 n. 6.

¹³ Orada kaldıkları süre içerisinde, belki uzun süre kaldıkları belki de urların dışında ganimet bulamadıkları için Haçlılardan bazıları ihtiyaçlarını karşılayamadılar ve aç kaldılar. Bazıları barsaklarında Bizans altını bulacaklarını umarak, ölümlerini vücutlarını yardılar ve bazıları da ölü etini kesip, parçalayarak yemek için pişirdiler. Ayan, *a.g.e.*, s. 142; Bunu Raimundi Aguilers'de (*a.g.e.*, III, Kapital XIV) zikretmektedir.

FASIL

12

Toulouse Kontu'nun Normandia Kontu ve Tankred ile birlikte Arka'yı (Archis) zapt etmesi

XII. ŞANLI VE TAKDİRE şayan Toulouse Kontu, bütün bunların üzerine samimiyetle düşünüyor ve şüphesiz oraya buraya koşuşturuyordu, zira halkın sıkıntı ve tehlikede oluşu onun yüreğine dokunuyordu. Diğer taraftan seferin acele devamı için sürekli yaygara koparan halk ona rahat vermiyordu. Bu iki sorunu aynı anda uygun bir şekilde aşmak üzere, o insanların isteklerini yapmak ve kendi vicdanını tatmin etmek için diğer prenslerin onu izlemeyeceğinden emin olduğu halde, o andan itibaren on beşinci gün hareket etmeye karar verdi ki böylelikle gittikçe yaygınlaşan açlıktan dolayı halk tükenmeyecekti, böylece her ne yolla olursa olsun halka yiyecek temin etmek üzere bir kısım atlı ve kuvvetli gördüğü piyade ile düşman bölgesine girdi. Kalabalık adamlarla beraber zengin düşman bölgesine girip, birçok şehri aldı, yağmalayıp, bölgeyi ateşe verdi ve büyük, küçükbaş hayvan sürüleri, kadın ve erkek esirler, halkı tekrar doyuracak ve Maarra'da şehrin muhafazası için kalmış olan yoldaşlarına paylarını gönderecek kadar çok miktarda yiyecek ele geçirdi. Kont geri döndüğünde, halk belirlenen gün sefere devam etmek ve artık ertelememek için homurdandığından dolayı şimdi ne yapacağını düşünmeye başladı. Halkın arzularının asilce talepler olduğunu ve bunlara daha fazla direnemeyeceğini görünce, hiçbir prens onunla beraber olmak istemediğinden yapayalnız olduğu halde adamlarıyla birlikte, şehri yakıp kül ettikten sonra seferin devamına başladı. Ama fazla atlısı olmadığı için Albara piskoposundan kendisiyle gelmesini rica etti. Piskopos Kont'un ricasına olumlu

yaklaşp, yedi atlı ve otuz yayadan oluşan adamlarını bilindik bir soylu olan Wilhelm von Cumliac'a emanet etti ve bu adam öyle bir özveri ile emanete sadakat gösterdi ki, birkaç gün içinde yedi yerine, kırk atlı ve otuz yaya yerine seksenden fazla adamı efendisinin hizmetinde olmak üzere arttırdı. Şimdi o, belirlenen gün diğerlerinin gelişini beklemeden kendi ordusuyla hareket etti. Emrinde yaklaşık olarak on bin kişi olmakla beraber atlıların sayısı üç yüz elliye geçmiyordu. Yoldayken Normandia Kontu ile Tankred, her biri kırkar atlı ve çok sayıda yaya ile ona katıldılar ve bütün yol boyunca ayrılmaz yoldaşları oldular. Bu seferde o andan itibaren halkın bir daha sıkıntı çekmeyeceği kadar bolluk buldular. Kayseriyye, Hama ve La Camelle denilen Hıms'a¹⁴ geldiklerinde bu şehirlerin emîrleri onlara sadece kılavuz ve ucuz fiyata yiyecek vermekle kalmadı aynı zamanda bölgeyi korumaları için bu şehirlerin ahalisi onlara altın, gümüş, küçük büyükbaş hayvan ve her türlü yiyecek hediye ettiler. Böylece ihtiyaç maddeleri bollaşınca ordu günden güne çoğaldı ve daha iyi bir duruma geldi. Ayrıca büyük ihtiyaç duydukları ve kısmen parayla bazan meccanen aldıkları atlardan o kadar çok aldılar ki, diğer prenslerle karşılaşmadan evvel yanlarında binden fazlasını bulunduruyorlardı. Nihayet birkaç gün boyunca ülkenin ortasından ilerledikten sonra, Antakya'da arkalarında bıraktıkları prenslerden daha kolay haber alabilmek ve Antakya ile Laodikea¹⁵ arasında gidip gelen gemilerden ihtiyaçlarını satın alabilmek üzere deniz kıyısına yönelmeye karar verildi.

¹⁴ Hıms şehri, Haleb hâkimi Rıdvân'ın atabegi Cenâhüddeve tarafından yönetiliyordu. Franklar bilinmeyen sebeplerden "She-Camel" olarak adlandırmışlardı. Anonim, *Gesta Francorum*, Ed. by Rosalind Hill, s. 83 n. 1.

¹⁵ Lâzikiyye, Haçlılar tarafından "La Riche" adı veriliyor.

FASIL

13

Ordunun yolda saldırıya uğraması.

Arka'ya vanış.

Komşu şehirlerden elçilerin gelmesi.

XIII. MAARRA'dan çıkalı beri bütün yolculuk genellikle istedikleri gibi geçmiş, sadece gizlenen haydutların sık sık arkadan saldırısına uğramışlardı ve orduyu takip etmekte ayak uyduramayan bazı yaşlı ve hastalıklı insanlar öldürüldüler veya tutsak alındılar. Bu eşkıyaların hainliklerine karşılık vermek için Kont Tankred, Normandia Kontu Robert ve Albara Piskoposu orduyu öne geçirip, orduyu takip edip, beklenmedik zamanda saldıran bu zalimlerle uygun bir zamanda karşılaşmak üzere bir miktar güçlü kuvvetli adamlarla birlikte kendileri bizzat ordunun arkasında kaldılar. Böylece haydutlar alışıldık şekilde saldırınca Kont pusudan çıkarak aniden üzerlerine hücum etti ve hepsini öldürüp, atlarını ve silahlarını aldı ve bazı esirleri de kurtarıp, büyük bir sevinçle orduya geri getirdi. O günden sonra halk güvenli olarak ve hiçbir tehlike ile karşılaşmadan ilerleyerek, bolluğa kavuştu ve geçtikleri bütün bölgelerde sağlarında ve sollarındaki kasaba ve köylerin halkı orduya ve liderlerine sadece hediyeler sunmakla kalmayıp, dostluk bağları kurmaya çalıştılar. Sadece sayılarına ve kalelerinin sağlamlığına güvenen bir yerin halkı, dostane ilişkiler kurmak için liderlere hediyeler gönderip, ihtiyaç maddeleri satmak yerine, ordunun düzenini bozarak, yollarına engeller çıkarmayı denedi. Haçlılar bunu gördüklerinde haklı bir öfkeye kapıldılar; hep birlikte üzerlerine saldırıp, bir anda onların birliklerini dağıtarak bir kısmını tutsak ettiler ve şehirlerini cebren ele geçirdiler. Onların büyük ve küçükbaş hayvanlarını, kom-

şu meralarda otlamakta olan atlarını ve bütün mallarını ganimet olarak aldılar. Ama bu orduda Haçlı reislerinden barış talep eden komşu emîrlerin elçileri de vardı. Onlar kendilerini göndermiş olan ve ülkelerinde barış isteyen efendilerine döndüklerinde, gördükleri Haçlıların güç ve cesaretini tafsîlâtıyla anlattıktan sonra çok geçmeden atlar ve diğer hediyelerle geri geldiler. Yollarına çok sakin bir şekilde devam ettikten birkaç gün sonra, denizden uzak olmayan çok eski ve müstahkem şehir Arka'ya geldiler ve şehrin çok yakınında ordugâh kurdular.

FASIL

14

Arka'nın tasviri. Kuşatmanın başlaması.

XIV. FENİKE eyâletinin şehirlerinden biridir ve Lübnan'ın aşağı tarafında müstahkem bir tepe üzerinde ve denizden dört beş mil uzaklıktadır. Enine boyuna en verimli bir zemin ile çevrili olup, bunun üzerinde güzel otlaklar ve hayat dolu su hiç eksik olmaz. Eskilerin naklettiklerine göre, Kenan oğullarının yedincisi Aracheus tarafından kurulduğu için önce Arachis sonra Archis adını almıştır. Söylediğimiz gibi şimdi Haçlılar burayı kuşattılar¹⁶ ve bu olay tesadüfen gerçekleşmeyip, Haçlılardan çok sayıda tutsağın gönderdiği mektuplar dolayısıyla harekete geçildi. Yani Haçlılardan bazıları Arka'dan beş altı mil uzaklıkta deniz kenarında bulunan çok asil bir şehir olan Trablus'ta esir tutulmaktaydı. Antakya kuşatmasının başından bu yana ve aslında şehrin zaptından sonra da, Haçlılar gıda maddeleri temin etme ihtiyacı duyduklarından dikkatsizce çevrede dolaşmışlar ve bizzat kendileri yakınlarda bulunan düşmanlara av olmuşlardı. Bu suretle Haçlılardan esirlerin bulunmadığı hiçbir şehir kalmamıştı ve böylece yukarıda zikrettiğimiz Trablus'ta iki yüzden fazla Haçlı esiri toplanmıştı. Bunlar bizimkilerin geldiğini duyduklarında, prenslere Arka'dan uzaklaşmayıp, onu kuşatmalarını, zira birkaç gün içinde bu şehri ele geçireceklerini ve Trablus

¹⁶ Haçlılar 14 Şubat 1099 Pazartesi günü Arka'ya geldiler. Ayan, *a.g.e.*, s. 146.

emîrinin kuşatmanın kaldırılması karşılığında kendilerine çok para vermeyi ve esir kardeşlerini serbest bırakmayı teklif edeceğini bildirdiler. Böyle de oldu. Hem onları yukarıdaki plana mecbur etmek hem de kendilerini takip edeceklerine inandıkları diğer prensleri korumak üzere hemen şehre yaklaşp, etrafında kamp kurarak sardılar.¹⁷

¹⁷ Haçlılar burayı dört ay kuşatmalarına ve surlarını birkaç yerinden delmelerine rağmen alamamışlardır. Nihayet Şeyzer emîri onlarla anlaşmaya varmıştır. İbnü'l-Esîr, *a.g.e.*, X, s. 232; Fulcherius Carnotensis, *a.g.e.*, s. 97; Karş. Ali Sevim, *a.g.e.*, s. 192.

FASIL

15

Ordudan bir kısmının Tortosa'yı (Antaradon) zapt etmesi.

XV. RAIMUND PELET'in¹⁸ kumandasında yüz atlı ve iki yüz yaya olarak iki bölük halinde ordugâhtan ayrılarak herhangi bir yerde yiyecek maddeleri bulabilmek üzere yola çıktılar ve kuşatılan şehirden yirmi mil kadar uzaklıkta bulunan genellikle Tortosa¹⁹ adı verilen Antaradon'a geldiler. Tortosa deniz kenarında bir adanın karşısında, ondan iki mil uzaklıkta bulunur ve bu adanın üzerinde pek çok yüzyıldır tanınmış olan Arados şehri vardır. Hezekiel Peygamber, Sur prensine bu şehir hakkında şunları söylemiştir: "Kürekçilerin Sayda'lı ve Arvat'lıydı, gemicilerin içindeki becerikli kişilerdi, ey Sûr"²⁰ ve devamla "Arvat'tan, Helek'ten gelen adamlar çepeçevre duvarlarını korudular."²¹ Bu şehir, Arados'un karşısında yer aldığı için Antarados diye adlandırılmıştır. Her iki şehir de Fenike eyâletinde yer alırlar ve her ikisi de Nuh'un oğlu Ham, Ham'ın oğlu Kenan'ın soyundan gelen Aradius tarafından kurulmuşlardır. Böylece Toulouse Kontu'nun ordusundan zikredilen birlik buraya doğru yürüdüler ve sıkı bir şekilde savaşmaya başladılar. Ama düşmanın cesurca direnişi karşısında şansları yaver gitmediği için, kendilerini izlemeye karar veren yoldaşları katılırsa, daha büyük bir kuvvetle bu işi tamamlamak üzere, geceleyin savaşı sabaha kadar

¹⁸ *Gesta Francorum*'da Baron Raimund von Turenne'in de bu orduda bulunduğu ilave edilmektedir. Ayan, a.g.e., s. 151.

¹⁹ Antartus, Trablus'un kuzeyinde bir liman.

²⁰ Hezekiel, 27, 8.

²¹ Hezekiel, 27, 11.

ertelediler. Ama geceleyin daha büyük kuvvetlerin geleceğinden ve onlara mukavemet edemeyeceğinden korkan halk, çareyi kaçmakta buldu ve kadınlarını, çocuklarını ve kölelerini bırakıp, yakınlardaki dağlara doğru kaçtılar. Geceleyin neler olup bittiğini bilmeyen Haçlılar, sabahleyin erkenden birbirlerini dünkü işi devam ettirmeye çağırıp, şehre saldırmak için silahlandılar. Ama yakına geldiklerinde burayı boş bulunca, tereddütsüz içeri dalarak, bol miktarda yiyecek ve silah buldular. Böylece yüklenebilecekleri kadar yüklenip, kampa geri döndüklerinde, olan biteni anlattılar ve başarılı teşebbüsleriyle orduyu çok sevindirdiler.

FASIL

16

Dük Gottfried'in diğerleriyle beraber Lâzikiyye'ye gelmesi. Guynemer'in kurtarılması.

XVI. BU ARADA yaklaşık olarak 1 Mart'ta Antakya'da kalmış olan Haçlılar seferin devamı için belirlenen günün gelmekte olduğunu görünce, Dük Gottfried von Lothringen, Kont Robert von Flandern ve diğer prenslerden harekete geçilmesini ve yeminlerinin yerine getirilmesini ısrarla talep ettiler. Onlar Toulouse Kontu'nun, Normandia Dükü'nün ve Tankred'in gücüne ve sadakatine güveniyorlar ve prenslerin Rabb'in halkına karşı gösterdikleri sevgiyi ve uzun zamandır Mesih'in yolundaki sebatlarını takdir ediyorlardı. Bu ve benzeri şeylerle prensleri harekete geçirdiler; sefer için hazırlıklar yapıldı ve Kudüs'e gitmek isteyen atlı ve yayaların hepsi çağrıldı ve böylece 1 Mart'ta yirmi beş bin cesur ve silahlı adamlar prenslerle birlikte Suriye'deki Lâzikiyye'de²² toplandılar. Bohemund da adamlarıyla birlikte oraya gitti fakat onlarla sefere devam edemedi çünkü henüz yeni zapt edilmiş olan Antakya'nın yakınlarında düşmanlar vardı ve kısa süre de olsa dikkatsizce şehri terk ettiği imajı vermek istemedi. O, Mesih'in yolundaki diğer liderlerle olan dostane ilişkilere ihtimam göstererek, onları yukarıda zikredilen yere kadar izledi ve hatırasını kalplerine daha derinden kazımak için, mümkün olduğunca büyük bir özveri ile dostluğunu kanıtladı. Böylece prenslere gözyaşları ve hıçkırıklarla veda ederken, kendisine emanet edilen kentle ilgilenmek üzere geri döndü ve halkı Lâzikiyye'de bıraktı. Lâzikiyye deniz kenarında eski ve soylu bir kenttir, halkı imanlıdır

²² Lâzikiyye, Haçlılar tarafından "La Riche" adı veriliyor.

ve o zamanlar Suriye'de Bizans imparatoruna ait olan tek şehirdir. Yukarıda sözünü ettiğimiz Dük'ün kardeşi Balduin Tarsus şehrini aldığıında bir filo ile buraya gelmiş olan bu Guynemer von Bologne, bu sırada filosuyla bu şehre gelmişti. Yeterli kuvvete sahip olmadan tedbirsizce şehri alıp, kendi hâkimiyetine geçirmeyi denemişti ve bu yüzden de adamlarıyla beraber halk tarafından esir alınmışlardı. Şimdi Dük, bu adam kendi ata yurdundan gelmiş olduğu ve Tarsus'ta kardeşine hizmet edip saygı gösterdiği için, şehrin valisine ve ileri gelenlerine onu bırakmalarını söyledi ve Dük'ün isteğine karşı çıkmaya cesaret edemeyen bunlar, Guynemer'i ve adamlarını geldikleri filoyla Dük'e gönderdiler ve Dük ona filosunu geri verip, o yolu takip etmesini emretti.

FASIL

17

**Toulouse Kontu'nun Cebele'nin zaptını engellemesi.
Arka'da diğerleri ile buluşmaları.
Kuşatmada ilerleme sağlanamaması.**

XVII. BÖYLECE ordu Suriye'de Lâzikiyye'yi terk ederek, bu şehirde ve Antakya'da, Kilikya'da ve komşu şehirlerde bulduklarını daha sonra bazı nedenler yüzünden bırakıp, deniz kenarından ilerledi ve Lâzikiyye'ye on iki mil uzaklıkta olan Cebele'ye (Gabul, Gibellum)²³ geldi. Bir süre şehrin çevresinde daire şeklinde bir kamp kurup kaldıktan sonra bu şehri (bu şehir Mısır halifesine bağlı liman kentlerinden ilki idi) Mısır halifesi adına yönetmekte olan kadı²⁴ kuşatmayı kaldırdığı takdirde Dük'e altı bin altın ve daha başka çok değerli hediyeler göndermeyi teklif etti. Fakat bu hediyeleri reddettiği için Dük'ün fikrini değiştiremeyince, başka bir yol deneyerek güvenilir ve sadık elçilerini Toulouse Kontu'na gönderip, onu Dük'ün elinden kurtarması için aynı şekilde para teklif etti. Söylentiye göre bu parayı gizlice aldı ve Kürboğa'nın Antakya'daki yenilgisinin intikamını almak üzere İran'dan muazzam miktarda düşman ordusunun gelmekte olduğunu ve öncekinden büyük bir savaşın yapılacağı söylentisini yaydı. Bütün bunları güvenilir insanlardan öğrendiğini ve hiçbir şüpheye mahal bulunmadığını iddia etti. Böylece saygıdeğer Albara piskoposunu, Dük ile Flandern Kontu'na gönderdi ve bununla ve gönderdiği mektup vasıtasıyla kuşatmanın kaldırılmasını ve vakit geçirmeden ortak tehlikeye karşı kardeşlerinin yanında yer almalarını istedi. Bunlar kardeşlerinin sıkıntılarını ve önlerinde duran tehlikeyi duyunca, kalpleri çarparak kuşatmayı hemen

²³ Cebele, Lâzikiyye ile Antartus arasındadır. Sözde Trablus'a bağımlıydı. Cebele'ye, Kont Raimund'un maiyetinde bulunan Albara piskoposu gönderilmiştir. Hagenmeyer, *a.g.e.*, s. 430 n. 6; Karş. Runciman, *a.g.e.*, I, s. 208.

²⁴ Bu sıradaki Cebele kadısının tam adı Ebû Muhammed Ubeydullah b. Mansur olup "İbn Süleyha" diye meşhurdur. İbnü'l-Esir, *a.g.e.*, XI, s. 256.

kaldırdılar ve derhal deniz kenarında bulunan Margat'ın altındaki Valenia'ya sonra Fenike şehirlerinin ilki olan Maraklea²⁵ üzerinden kuzeyden aynı şekilde bu eyâletin bir şehri olan ve deniz kıyısında bulunan Tortosa'ya geldiler. Burayı tamamen boşalmış bir şekilde buldular ve şehrin batı tarafında karşısında bulunan komşu adaya ve karşılaştıkları rahat bir şekilde demirlemiş olan bazı Haçlı gemilerine hayret ettiler. Bunun üzerine en kısa yoldan devam edip, birkaç gün içinde Arka önlerine geldiler. Burada Tankred onları karşıladı ve onlara Kont'un bütün aldatmacalarını anlatarak, onlarla birleşmemelerini ve kamplarını uzak bir yere kurmalarını söyledi. Fakat Kont, diğer prenslerin kendisinden uzaklaştıklarını görünce, hediyeler göndermek suretiyle onları yeniden kazanmaya çalıştı. Böylece çok geçmeden Tankred'e kadar bütün prensler ona karşı olan suçlamalardan vazgeçip, onunla dost oldular ve şehrin önünde kuvvetlerini biraraya topladılar. Kont, günlerce boşuna yere çaba harcamış, ancak diğer prenslerin gelişiyile birlikte şehri kolayca zapt edebileceğine ve kuşatmayı mutlulukla sonlandırabileceğine dair umuda kapılmıştı. Ama beklenin tam tersi oldu, zira ne önceki ne de sonraki girişimlerde bu halk Rabb'in lütfuna mazhar olabildi. Ne kadar sıkça şehre karşı savaşmak ve surları tahrip ederek cesaretle saldırmak veya buldukları şeylerle istihkâmları tahrip etmek istediklerinde, o sıklıkla önlerine engeller çıktı ve bütün çabaları boşa gitti. Bütün gayretleri ve masrafları zayi oldu ve böylece Rabb'in bu işte cömertçe yardımını onlardan esirgediği açıkça görülebilmekteydi. Halk öldürüldü ve tanınmış insanlar lüzumsuz yere yenildiler. Tanınmış ve seçkin kişilerden cesur bir silahşör Anselm von Ribourgemont ve Toulouse Kontu'nun bir dostu olan soylu Pons von Balasu fırlatılan taşlarla sefil bir şekilde öldüler. Bu yüzden halk bu işten isteksizce geri çekildi, çünkü yolculuğun hedefine ulaşmak istiyorlardı. Bu nedenle ama esasında Dük'ün gelişinden berifazla gayret göstermediler. Ayrıca Toulouse Kontu ile beraber gelmiş olan en yakın adamları çok gayret göstererek, böylece bıkmış bir halde olan ve kendi iradelerinin hilâfına Kont'un ricasıyla gelmiş olan diğer prensleri gayretlendirmek istiyorlardı.

²⁵ Markiye, Tortosa'nın 16 kilometre kadar kuzeyinde bulunmaktadır.

FASIL

18

Kutsal Mızrak'ın bulunuşunun tekrar dile getirilmesi. Peter'in yangın deneyinde başarılı olması.

XVIII. BURADA Antakya'da bulunmuş olan mızrağa ait sorular yeniden gündeme geldi, mızrak acaba Mesih'in kanı ve suyunun aktığı gerçek mızrak mıydı yoksa uydurulmuş mu idi? Halk bu konuda çok şüpheliydi, ileri gelenler ise görüşlerinde sürekli değiştiriyorlardı. Bazıları İsa'yı delmiş olan mızrağı açıp kullandıklarında ilahi bir ilham ile halkın yeniden güçlendiğini, dolayısıyla gerçek mızrak olduğunu, fakat bazıları da bunun hile sanatlarının ustası olan ve bu tür şeylerin yarısını icat eden Kont'un marifeti olduğunu iddia ediyorlardı. Bu bölünmeye tanınmış Arnulf²⁶ sebep oldu. Aşağıda hakkında bir şeyler söyleyeceğimiz bu adam Normandia Kontu'nun güvenilir ve sadık vaizi idi. O çok bilgili ama yaşam geçmişi kirli ve rahatsız edici idi. Uzun süredir halk böyle ileri geri konuşunca, bir adam bir vahiy aldığını iddia ederek halkın inancını kuvvetlendirmek ve şüpheleri gidermek için büyük bir odun parçası alıp yakıtı ve Tanrı'nın yardımıyla, bu ateş denemesi vasıtasıyla inanmayanlara bu işte hiçbir yalan ve uydurma olmadığını, ilahi bir vahiyle gerçekleştiğini kanıtlamak üzere her şeyi hazırladı. Böylece ateşin

²⁶ Normandia Dükü Robert'in rahibi. Ondan hoşlanmayan Raimund von Aguilers (a.g.e., III, Kapital XX, onun henüz subdiaconus rütbesine bile sahip bulunmayan bir papaz oğlu olduğunu, Haçlı Seferi sırasında skandal davranışları dolayısıyla üzerine kaba ilahilerin yazıldığını söyler. Karş. Albertus Aquensis, a.g.e., IV, VI/33.

etrafındakileri korkutacak kadar büyük bir odun parçası yakıldı ve yüksek ve aşağı tabakadan bütün halk, bu konu üzerinde ikna olmak için çevresinde toplandı. Bu Paskalya'dan önceki Cuma günüydü, okuduklarımıza göre Kurtarıcı'nın bizim için acı çektiği gün. Bu tehlikeli denemeyi kendi iradesiyle yapmak isteyenin adı Peter Bartholomeus idi ve o bir kilise mensubu olup, çok az bilgili olduğu için insanlara basit gelen bir adamdı.²⁷ O toplanmış olan bütün ordunun önünde dua ettikten sonra zikredilen mızrağı alıp, ateşe soktu ve hiçbir şekilde yanmadığını halka gösterdi. Bu olay sadece soruların yanıtını gidermekle kalmadı büyük bir tartışmaya da yol açtı, zira birkaç gün sonra o öldü ve sağlıklı ve güçlü bir adam olduğu halde ölmesini bazıları, ateş denemesinde yaptığı hilelerin ona ölüm getirmesine yordular. Bazıları da onun ateşten sağ salim çıktığını ama sonra halkın saygıdan ona koşması esnasında meydana gelen izdihamın onun ölümünü hızlandırdığını söylediler. Böylece bu şüpheli durum açığa kavuşmadı ve belirsizliğini korudu.

²⁷ Peter Bartholomeus Provence ordusundan yoksul bir hacı idi. Raimundi Aguilers'e (a.g.e., III, Kapital XIII) göre, Aziz Andreas'tan beş sanrısı vardı ve kutsal mızrağın tam olarak nerede gömülü olduğunu bulan oydu. Bizzat Raimund, kalıntının topraktan çıkarılmasına yardım etmişti; Fulcherius Carnotensis'e (a.g.e., s. 84) göre (Antakya'da aralarında yoktu) o, mızrağın gerçek olduğunu kanıtlamaya çalışan tam bir sahtekârdı ve Tanrı'nın hükmüyle 1099'da öldü; Kalıntı orijinal olsa da olmasa da neticede Frank ordusunun ruhunun alevlenmesine bir işaret olmuştur.

FASIL

18

Elçi heyetinin Mısır'a dönmesi.

XIX. BİR YIL boyunca hile ve cebir ile tutulduktan sonra bu zamanda daha önce zikrettiğimiz Mısırlıların daveti üzerine Antakya kampından Mısır'a giden bizim elçiler, prenslerimize geri döndüler. Onlarla birlikte gelen Mısır halîfesinin elçileri öncekinden tamamen farklı konuşmaya başladılar. Daha önce ciddiyetle rica ettikleri için prenslerimiz Türklere ve İranlılara karşı onlara yardım etmek istemişti, şimdi ise şarkıyı değiştirip, Haçlılara adeta büyük lütuf bağışlar gibi, iki yüz üç yüz kişilik birlikler halinde silahsız olarak Kudüs'e girip ibadetlerini yerine getirmelerine ve sağ salim geri dönmelerine izin vereceklerini söylemekteydiler. Prenslerimiz bu isteği hakaret olarak kabul ettiler ve elçilere bu şartlar altında ayrı birlikler halinde oraya gitmek istemediklerini, bilâkis daha ziyade bütün ordu halinde Kudüs önüne gelip krallığı tahrip edeceklerini bildirdiler. Bu değişiklik Haçlıların Antakya'da kazandıkları zaferin tesiri ile meydana geliyordu. Yani Türkler orada böyle büyük bir tehlike ile karşılaşınca, doğuda onların gücü kırılmış ve şöretleri tahribat görmüş, diğer kavimlerle olan ilişkileri bozulmuştu. Bu durumda Mısır Halîfeliği kuvvetlenmiş ve otuz sekiz yıl önce kaybettikleri Kudüs, halîfenin tanınmış bir emîri tarafından zapt edilmişti.²⁸ Önceden müthiş bir şekilde korktukları düşmanlarının kuvveti,

²⁸ Kudüs, Sultan Melikşâh'ın kardeşi Tâcüddevle Tutuş'un hâkimiyetinde olup burayı Türkmen emîri Artukoğlu Sökmen'e iktâ etmişti. Haçlılar Antakya önünde Türkleri bozguna uğrattı ve bir kısmını da öldürünce, onlar güçsüz düşüp muhtelif yerlere dağıldılar, Fâtımiler de Türkler'in zayıfladığını görünce Kudüs üzerine yü-

Haçlılar tarafından artık tamamen alaşağı edildiği için, önceden cidiyetle rica ettikleri yardımlara şimdi nankörlük ediyorlardı.

rüdüler. Fâtımî ordusunun başında el-Efdâl b. Bedrü'l-Cemâlî vardı. Fâtımî ordusu Kudüs'ü muhasara etti. Şehirde Artuk'un iki oğlu Emîr Sökmen ile İlğazi, bunların amcazadeleri Sevinç ve kardeşlerinin oğlu Yâkûtî vardı. Fâtımî ordusu kırk küsur mancınık kurup şehri onlara karşı muhasara etti. Savaş ve muharasa kırk küsur gün sürdü. Fâtımîler 489 yılı Şaban ayında (Temmuz-Ağustos 1096) emân ile Kudüs'ü zapt ettiler. İbnü'l-Esir, *a.g.e.*, X, s. 235.

FASIL

20

Bizans elçilerinin gelmesi. Trablusluların yenilgisi.

XX. AYRICA yeminli antlaşmaya göre Antakya'nın kendisine bırakılmasını isteyen İstanbul İmparatoru'nun elçileri geldiler ve Bohemund'u suçladılar. Bunlar prenslerin önünde, imparatorun ülkesinden geçerken Kudüs'e kadar olan yerlerde daha önce imparatora ait bulunan büyük veya küçük hiçbir şehri kendilerine almayacaklarına, bilâkis imparatorluğa geri vereceklerine dair İncil'e yemin ettiklerini söylediler. Fakat anlaşmanın diğer kısımlarından en ufak bir söz dahi etmediler. İmparator ile prenslerin İstanbul'da bu nokta üzerinde anlaştıkları doğrudur, ama anlaşmanın sonucunda kendisinin bütün maiyetiyle ve büyük ordularla onları takip edeceği ve ihtiyaç halinde yardım edeceği de vardı. Böylece prenslerin ortak kararıyla şu cevap verildi: "Anlaşmayı ilk olarak imparator ihlâl etti, bu nedenle bu anlaşmadan elde edeceklerini kaybetmenin yükünü taşıyın, anlaşmaya aykırı hareket eden, sözünü tutma ihtiyacını hissetmiyor demektir. O, anlaşmaya göre hemen ordumuzu izlemeli, gemilerle gıda ihtiyacını temin etmeli ve sefer boyunca istediklerini satın alabilmeleri için uygun ortamı hazırlamalı idi. Ama o, bunları kolayca yerine getirebileceği halde kurnazca davranarak imtina etti." Yani onlar, Antakya için kararlaştırılmış olan her şeyin yürürlükte kalmasını istiyorlardı, çünkü tamamen haklı olduklarına inanıyorlardı ve herkesin isteğiyle Bohemund'a verilen şehrin, daima

onun hâkimiyetinde kalması gerektiğini onaylıyorlardı. Ayrıca elçiler prenslere, Temmuz ayının başında gelmeye söz veren imparatora ek süre talep ettiler ve bununla birlikte her prense paha biçilmez hediyeler getireceğine ve halka refah içinde yaşayacağı kadar para ödeyeceğine söz verdiler. Bunlar üzerinde yapılan görüşmeler sırasında prenslerin görüşleri birbirinden oldukça farklılaştı. Toulouse Kontu böyle bir prensin gelişinin beklenmesi gerektiğine inanıyordu, gerçekten inandığı şey şuydu, imparator gelinceye kadar o, prensleri ve halkı sahiplenerek, kuşatmış olduğu şehri tasarrufuna almalıydı. O, böyle açıkça amaçlarından vazgeçmeyi ve arzusunun gerçekleştirilememeyi utanç verici buldu. Ama tam tersine seferi sürdürmek ve yeminlerini yerine getirmek diğerlerine daha uygun geldi, zira imparatorun daha önce sıkça tecrübe ettikleri sinsice ve kurnazca tekliflerinin yolundan giderlerse, onun zorlukla üstesinden gelebilecekleri bahaneleri, labirentte yeniden iç içe girmeyecekti. Böylece prensler arasında tartışma çıktı ve arzuları konusunda anlaşamadılar. Şimdi Trablus emîri, prensler arasındaki bölünmeyi duyunca sadece prenslerin kuşatmayı kaldırmaları ve bölgesini terk etmeleri halinde ödeyeceği paradan vazgeçmemiş, ayrıca Haçlılarla savaşa girişip, şansını denemeye karar vermişti. Böylece ortak bir kararla Albara Piskoposu'nu ve birkaç kuvvetli adamı ordugâhı korumak üzere şehirde bıraktılar ama prensler savaşa hazırlanıp, Trablus'a karşı savaş düzeni aldılar. Oraya geldiklerinde emîri, yaya ve atlı halkla birlikte şehrin dışında buldular. Savaş düzeni almışlardı ve korkusuzca Haçlıların gelişini beklemekteydiler. Toulouse Kontu iki aydan fazla bir süre yukarıda zikredilen şehri kuşatıp hiçbir şey elde edemeyince, Trabluslular onları küçümsemeye başlayıp, daha önce cesaretini duydukları ordunun gücünün düştüğünü anlayınca, Haçlılardan duydukları korkuyu üzerlerinden gittikçe atmaya başladılar. Böylece Haçlılar şehir önlerine gelip, düşman ordusunun karşılarında durduğunu görünce büyük bir şiddetle üzerlerine atıldılar, ilk saldırıda saflarını bozup, kaçmaya mecbur ettiler ve onlardan yedi yüz kişi öldürdükten sonra şehre kaçırdılar. Ama Haçlılardan üç ya da dört kişi ölmüş olmalıdır. Burada 9 Nisan'da Paskalya'yı kutladılar.

FASIL

21

Trablus Kontu'nun barış istemesi.

Prenslerin deniz kıyısından ilerlemeye karar vermeleri.

XXI. ZAFER kazanmış olarak kampa döndükten sonra bütün Haçlılar yüksek sesle bu zararlı kuşatmanın kaldırılmasını ve özledikleri Kudüs kuşatmasına gidilmesini talep ettiler. Toulouse Kontu'nun kalmak istemesine rağmen halk cesaretle Dük, Flandern Kontu, Normandia Kontu ve Tankred'i, kampı ve kuşatmayı kaldırıp ordularını Trablus'a doğru harekete geçirmeye ve sefere devam etmeye ikna etti. Başından beri adı geçen Kont'un maiyetinde bulunanlar, kuşatmanın kaldırılmasına temayül ve ondan ayrılarak kendi istekleriyle yarışircasına zikredilen prensleri takip ettiler, Kont onları ne ricayla ne vaatlerle ne zorla ne de başka yollarla tutabildi. Bir yürüyüşten sonra Trablus önlerinden beş mil kadar uzaklıkta kamp kurduklarında, bu bölgede Mısır halifesini temsil eden ve daha önce prenslerimizle aynı güçte olduğunu ama şimdi doğru bir yaklaşımla kuvvetlerini geri çeken şehrin emiri prenslere bir elçi heyeti göndererek, bu eyaleti terk etmeyi, on beş bin altın vermeyi, ayrıca atlar, katırlar, ipekliler, değerli giysiler göndermeyi ve esirleri serbest bırakmayı teklif etti. Bunun karşılığında kendi emri altında bulunan Trablus, Arka ve Byblos bölgelerinden rahatça geçebileceklerdi. Bunun üzerine o Haçlılara çok miktarda büyük ve küçükbaş hayvan sürüsü ve bol miktarda yiyecek maddesi gönderdi ki, açlık onları tahrik edip, şehrin etrafını yağma ve ekili alanları tahrip etmesinler.

Ayrıca, tepeleri bu şehrin doğu tarafında bulunan Lübnan dağlarından bazı mümin Suriyeliler gelip Haçlılara kardeşlik işaretlerini gösterdiler. Yolları çok iyi bilen bu adamlara, Kudüs'e en rahat ve güvenli nasıl gidileceği soruldu. Kendi aralarında bütün farklı yolların bir muhasebesini yaptıktan sonra, en sonunda deniz yolunu tavsiye ettiler, birincisi çünkü onları doğrudan hedefe götürecekti, ikincisi orduyu takip eden gemiler bir tarafta olacaktı. Fakat filo da sadece Guynemer ve yukarıda zikredildiği gibi Flandern, Normandia ve İngiltere'den gelen arkadaşlarının değil, Kıbrıs, Rodos ve diğer adalardan gelen Ceneviz, Venedik ve Bizans gemileri de olup, bunlar ordumuz için gerekli olan eşyalarla doluydular. Böylece yukarıda zikredilen kısmen müminlerden kısmen de Trablus prensinin adamlarından kılavuzlar alıp, Lübnan'ın zirvesini sol tarafta bırakarak Byblos'a geldiler oradan deniz kıyısını takip ederek, Maus adında bir nehrin ağzında ordugâh kurdular ve hızla yol alamayacak zayıf insanların dinlenmesi için bir gün beklediler.

FASIL

22

Lıdda ve Remle'ye gelinmesi.

XXII. ÜÇÜNCÜ GÜN Beyrut şehrinin önünden geçmekte olan bir nehrin kenarında konakladılar. Burada bir gece kalıp, şehrin valisinden para ve bölgedeki tohumlara ve ağaçlara zarar vermesinler diye yeterli miktarda yiyecek aldılar. Ertesi gün Sidon'a gelip, rahatlığı dolayısıyla nehir kenarında kamp kurdular. Bu kentin valisi bilinmeyen nedenlerden dolayı Haçlılara asgari hizmeti yapmayıp, daha ziyade kuvvetine güvenerek, ordumuzu taciz etmeye çalıştı ama bu konuda çok az şansı oldu. Onların şehrin orasından burasından gelip, savaşa tahrik etmesine daha fazla katlanamayan Haçlılardan bazıları, onlara saldırıp bir kaçını öldürdükten sonra, şehre geri çekilerek saldırılarına son verdiler ve Haçlılar da tam bir sükûnet içerisinde geceyi kampta geçirdiler. Sabah olduğunda halkın biraz olsun dinlenmesi için burada kalmaya karar verdiler ve çevreye hafif birlikler göndererek yiyecek teminine çalıştılar. Bunlar çok miktarda büyük ve küçükbaş hayvan ve diğer yiyecek maddeleriyle beraber geri döndüler, ama onlar geri döndükten sonra daha fazla ganimet elde etmek için giden soylu adam Walther von Verra bir daha dönmedi ve onun şüpheli sonu bütün orduyu büyük bir üzüntüye boğdu. İlk kayalık bölgeyi geçtikten sonra ertesi gün yine düz bir yere ve eski Sidon şehri ve İlyas Peygamber'in memleketi olan Sarepta'ya geldiler. Onu sağda bırakarak, yollarının ortasında bulunan nehir boyunca ilerleyip bu bölgenin tanınmış başşehri olan Sur'a (Tyr) geldiler ve

Agenor ile Kadmus'un²⁹ yerleştiği bu eski yerde ve yüzyıllardan beri meşhur ve muhteşem "Bahçelerin Kaynağı"nda kamplarını kurarak, kendilerine her türlü rahatı sunan meyve bahçelerinin en ücra köşelerinde dinlendiler.³⁰ Ertesi gün yeniden hareket edip, dağlarla deniz arasında bulunan ve biraz da tehlikeli olan dar geçitlerden ilerleyerek Akka (Akkon) şehrinin bulunduğu bir düzlüğe geldiler. Burada şehrin ve nehrin yakınında kamp kurduktan sonra halktan ve validen hem hediyeler hem de ucuz fiyatla satın alabilecekleri şeyler aldılar. Bu vali ayrıca Haçlılarla bir dostluk ittifakı yapıp, Kudüs'ü aldıkları takdirde yirmi gün müddetle buranın hâkimi olarak kalıp, Mısırlıların üstesinden gelebilirlerse, Akka şehrini hiçbir zorluk çıkarmadan kendilerine teslim edeceğine dair söz verdi. Bundan sonra Galilea'yı solda bırakıp, deniz ile dağlar arasındaki Karmel'i geçerek eskiden Turris Stratonis adı verilen İkinci Filistin'in başşehri olan Caesarea'ya geldiler ve bataklıktan çıkan ve şehrin yakınlarında bulunan nehrin kenarında kamp kurdular. Adı geçen şehrin iki mil kadar uzaklığında 28 Haziran'da Kutsal Yortu'yu kutladılar. Üçüncü gün yine hareket edip liman kenti Antipatri ve Yafa'yı sağda bırakıp gittikçe genişleyen bir düzlükten Eleutherus nehri üzerinden bugüne kadar meşhur şehit Aziz Georg'un mezarının bulunduğu yerin gösterildiği Lidda veya Diospolis'e gelindi. Dindar ve mümin Roma İmparatoru Justinianus'ın ona olan saygısından yaptırdığı bu şehitin kilisesi, mancınıkları oldukça uzun olan kilisenin balkonuna kurup kullanmasınlar diye, Haçlıların gelişini haber alan düşmanlar tarafından kısa bir süre önce tahrip edilmişti. Fakat onlar, yakınlar da Remle adında eski bir şehrin bulunduğunu öğrenince, Flandern Kontu'nu beş yüz atıyla önden gönderip, halkın niyet ve tutumunu öğrenmek istediler. Bunlar şehrin yakınlarına gelip hiç kimseyle karşılaşmayınca, kapılara yanaştılar ve içeri girdiklerinde şehri tamamen bomboş buldular. Haçlıların gelişini öğrendiklerinde şehir halkının bir önceki gece karıları, çocukları ile birlikte kaçtıklarını Kont geri gönderdiği bir haberci vasıtasıyla orduya bildirdi. Onlara dualarını yaptıktan sonra hızla gelmelerini tavsiye etti ve burada meyve, şarap ve yeterince yağ bularak üç gün geçirdiler. Kiliseye ise

²⁹ Yunan mitolojisinde Agenor Kadmus'un babası ve Sidon kralıdır.

³⁰ Haçlılar 23 Mayıs'ta Sur'dan ayrılmışlardır. Hagenmeyer, *a.g.e.*, s. 443 n. 18.

Bistum Rouen'den tanınmış Robert'i piskopos olarak atayıp, Lidda ve Remle şehirlerine ait olan bölgeyi de kiliseye bağladılar. Böylece emeklerinin ilk meyvelerini saygıyla bu muhteşem şehite adadılar.³¹

³¹ Raimundus Aguilers, XIX, s. 291 vd.; Ayan, *a.g.e.*, s. 150.

FASIL

23

Kudüs'te hazırlıklar.

XXIII. BU ARADA her taraftan Haçlıların gelişini haber alan Kudüs halkı -çünkü onlar bu şehirle ilgili çok özel ve istisnai durumları dikkate almaları gerektiğini çok iyi bilmekteydiler- şehirlerini büyük bir gayretle güçlendirip, yiyecek maddeleri ve bir kuşatmada lazım olabilecek ahşap, demir her türlü silahla donatmaya çalıştılar. Fakat ayrıca, bu sene şehri Türklerden büyük emekler sonucunda almış olan Mısır Halifesi, Haçlıların Antakya'dan ayrıldıklarını işittiğinde, büyük bir gayretle şehrin surlarını ve kulelerini onarttı. Vatan-daşlarının sadakatini ve bağlılığını kazanmak için kendi has hazinesinden onlara cömertçe altın dağıttı ve daima onları vergilerden muaf tuttu. Ve kısmen bu kendilerini kurtarmak kısmen de bu avantajlardan yararlanmak üzere halifelüğün emirleri uyarınca komşu şehirlerin halkını çağırdılar ve cesur ve en iyi silahlanmış adamlarla şehri müstahkem bir hale getirdiler.³² Tapınağın geniş avlusunda

³² Savunma, Fâtûmî valisi İftihârüddeve'nin eline bırakılmıştı. Surlar iyi durumda olduğu gibi İftihârüddeve'nin emrinde Arap ve Sudanlı birliklerden kurulu güçlü bir garnizon vardı. Frankların yaklaştığı haberi üzerine ihtiyat tedbiri olarak şehrin dışındaki kuyuları kapatmış ve zehirletmiş, sığır ve koyun sürülerini şehrin etrafındaki otlaklardan emniyetli yerlere göndertmişti. Bundan sonra İftihârüddeve, hakikî veya sapık inançlı bütün Hristiyan ahaliye, uların dışına çıkmalarını emretti. Buna mukabil Yahudilere şehir içinde kalmak müsaadesi verildi. Bu akıllıca bir

toplanıp, Haçlıların gelişini önlemek üzere şehrin Hristiyanlarının hepsini öldürmeye, Kutsal Diriliş Kilisesi'ni yerle bir ve Mesih'in mezarını tahrip etmeye karar verdiler, böylece artık bu şehre gelip ibadet yapmak için bir amaç kalmayacaktı. Ancak sonuçta sadece Haçlılarda daha şiddetli nefret uyandırdıklarını anlayınca, müminlerin paralarını almak üzere kararlarını değiştirdiler. Bunun üzerine o zamanlar şehirde bulunan patrikten, halktan ve çevredeki manastırlardan kırk bir altın topladılar. Kendisinden zorla alınan bu büyük meblağı temin etmek ve halkın yoksulluğunu biraz olsun gidermek üzere bu saygıdeğer adam Kıbrıs'a gitmek ve Kudüs ile çevresinde oturan aç ve muhtaç halkın yaşamını devam ettirebilmesi için müminlerden sadaka ve yardım istemek zorunda kaldı. Ama bununla da yetinmediler, halkın mallarını işkence yaparak ellerinden aldıktan sonra, yaşlıları, hastaları, kadınları ve küçük çocukları, şehrin önündeki küçük alanlara çıkartıp, Haçlıların gelişine kadar onları ölüme terk ettiler. Şehre girmeye cesaret edemezlerdi, ama şehir dışında da huzurları yoktu, zira oralarda oturanlar her ne yaparsalar yapsınlar onlara kızıyor ve onları en aşağılık ve tahammül edilemez işleri yapmaya zorluyorlardı. Bu şehirde o zamanlar bu sevgili şehirde imanı ve saygıdeğer yaşam tarzıyla temayüz etmiş olan Gerald adında bir adam vardı. İbadetlerini yerine getirmek üzere şehre gelen fakir hacıların mümkün olduğunca iyi bir şekilde gözetim ve bakımlarının tahsisine ayrılmış olan yukarıda zikredilen hastaneye o nezaret ediyordu. Bunlar onun para sakladığından ve Haçlılar gelince onlara yardım edeceğinden şüphelenip, ona o kadar çok işkence ettiler ki, artık ellerini ve ayaklarını kullanamayacak hale geldi.

davranıştı, o yüzyıl içinde Kudüs'te Hristiyanların sayısı Müslümanlardan çoktu; Halife el-Hâkim'in takibatı zamanında bunların sayılarının azalmış ve birçoklarının, bu arada ortodoks papazların çoğunluğunun Artuk Bey'in ölümünden sonraki karışıklıklar içinde patrikle beraber şehri terketmiş olmalarına rağmen yine de binlerce Hristiyan mevcuttu. Bunlara silah taşımak yasak olduğu ve ayrıca Hristiyan kardeşleriyle yapılacak savaşda hiçbir suretle emniyet olunamayacağı cihetle, asker olarak bunlardan faydalanmak kaabil değildi. Ayrıca, bunların şehirden çıkarılmaları doyurulacak karnınların da azalması demekti. İftihârüddeve aynı zamanda silahlı yardım rica etmek üzere Mısır'a acele haberciler göndermişti. Runciman, *a.g.e.*, I, s. 216.

FASIL

24

Bethlehem'den elçilerin gelmesi. Tankred'in oraya giderek işgal altına alması.

XXIV. ŞİMDİ burada üç gün geçirdikten sonra şehrin en müstahkem yerini muhafaza için bir birlik bırakıp, sabahın ilk saatinde teşebbüslerini devam ettirdiler. Akıllı ve bölgeyi iyi bilen kılavuzları yanlarına alıp, Nikopolis'e geldiler. Önceki adı Emaus olan Nikopolis, Filistin'in şehirlerinden biridir ve adı Mukaddes İncil'den gelir, Lukas'ın dediğine göre Kudüs'ten altmış Stad uzaklıktadır.³³ Sozomenus, *Historia*³⁴ adlı eserinin altıncı kitabında bundan şöyle bahsetmektedir: "Romalılar Yahudileri yenip, Kudüs'ü tahrip ettikten sonra bu zaferin anısına buraya Nikopolis adını vermişlerdir. Bu şehrin önündeki kavşakta İsa'nın dirilişinden sonra Kleophas'a başka bir köye gitmesini söylediği yerde, insanların yıkandıkları zaman hastalıklarını iyileştiren kutsal bir kaynak vardır ki bu İsa'nın havarileriyle beraber burada kalıp ayaklarını yıkamasından sonra çeşitli hastalıklar için mukaddes hale gelmiştir." Zikredilen tarihinin bahsettiği Emaus kalesinde geceyi bol su ve yiyecek maddesiyle sakın bir şekilde geçirdiler ve gece yarısı Bethlehem halkından Dük Gottfried'e bir elçi heyeti geldi ve ondan, birliğinden bir kısmını acilen oraya göndermesini yalvararak rica ettiler. Düşmanlar ise komşu şehirlerden ve etraftaki her yerden hem kendilerini kurtarmak hem de Kudüs'ü korumak için geldiler. Ama müminler, bunlar bölgeleri-

³³ Willermus, Emaus veya Nikopolis şehrini aynı addaki köy ile karıştırmaktadır.

³⁴ Sozomenus, *Historia Ecclesiastica*, Ed. J. Bidez and G. C. Hansen, *Sozomenus Kirchengeschichte*, GCS 50, Berlin1960.

ne girdikleri takdirde kiliselerini tahrip edeceklerinden veya bunları korumak için daha önce defalarca olduğu gibi çok yüksek bedeller ödemek zorunda kalacaklarından endişelenmekteydiler. Böylece Tankred'i lider olarak tayin edip, oranın halkının kılavuzluğuyla sabahleyin erkenden Bethlehem'e geldiler ve orada halk tarafından ilahilerle ve dini şarkılarla saygıyla karşılandılar. Halkın ve ruhanîlerin eşliğinde olarak gözlerinin görmesiyle çok mutlu oldukları Mesih'in annesinin oturduğu ve bir zamanlar mutlu insanların doyup, dinlendiği yerin bulunduğu kiliseye gittiler. Buranın sâkinleri sevinçle Rabb'e olan şükranlarını ifade eden şarkılar söyleyerek ve zafer nişanesi olarak Tankred'in bayrağını kiliseye diktiler. Ama efendileriyle beraber geride kalanlar şimdi kutsal yerlere ne kadar yakında bulunduklarını bildikleri için üç yıldır çektikleri bunca sıkıntıları ve atlattıkları tehlikeleri unutup, yolculuklarını tamamlamak heyecanı ile bütün geceyi uykusuz geçirdiler. Uzun süren hac yolculuğunun hedefini ve sonunu görmek için, sabahın kızılığında özlemle yola çıkmak istediler. Gece onlara alışılmadık bir biçimde uzun sürecek gibi görünüyordu; sanki gelecekte bir günün parçasında gerçekleşecekmiş gibi geliyordu. Onların ateşli arzusu her türlü tereddütü iğrenç kılıyordu, denildiği gibi: "Arzular ertelendikçe büyür."

FASIL

25

Kudüs'e varış.

XXV. ORDUGÂHTA Dük'üno gece Bethlehem'den elçiler kabul ettiği ve ordudan bir kısmını şehre yardım için gönderdiği duyulunca, harekete geçmek için izin almak üzere daha fazla bekleyemediler. Yolculara rahatlık sunan gündüzü beklemeden gecenin sessizliğinde birbirlerini uyandırarak, prenslerin iradesinin hilâfına hiç tereddüt etmeden yola çıktılar. Bir süre yol aldıktan sonra soylu ve cesur bir adam olan Gaston von Bezieres otuz atlıyla ordudan ayrıldı ve şehrin dışında küçük ve büyük baş hayvan sürüleri bulup orduya getirmeyi umarak sabah olurken Kudüs yakınlarına geldi. Şehrin çok yakınlarına geldiğinde, tam da arzu ettiği gibi sürülere rastladı ve bunların az sayıdaki çobanları da Haçlı savaşçıları görünce korkudan şehre kaçtılar. Ama Gaston, çobanların haber vermesi üzerine Kudüs halkının silahla davrandığını ve ganimeti geri almak için yarışırmasına takip ettiklerini görünce, çobanların terk ettiği hayvanlarla beraber orduya geri dönmeye çalıştı. Ama bu cesur adam takip edenlerin çok kalabalık olduklarını görünce ganimeti bırakıp, canını kurtarmaya çalıştı ve adamlarıyla beraber bir tepenin zirvesine yerleşti. Ve çıkış için beklerken tepenin altında bulunan ova-
dan Tankred'in zikredilen yüz atlıyla beraber Bethlehem'den geri dönmekte olduğunu gördü. Zikredilen soylu adam hemen ona karşı gidip, olanları anlattı ve beraberce ganimeti geri götürenleri takibe başladılar. Bunlar şehre geri dönmeden evvel aniden onları bastır-
dılar.

lar, diğerlerini kaçırmaya mecbur edip ganimeti tekrar ele geçirdiler ve sevinçle orduya geri döndüler. Bu ganimeti nereden buldukları sorulunca, Kudüs bölgesinden getirdiklerine dair verdikleri cevap üzerine, şehrin adının anılması dolayısıyla gözyaşları ve hıçkırıklarını tutmak orduya çok ağır geldi. Kendisine sadakatle hizmet eden mümin halkı hasretini duydukları yerlere ulaştıran Tanrı'yı överek ve yücelterek kendilerini yerlere attılar. Biraz daha gidip mukaddes şehri yakınlarında gördüklerinde, sevinçten döktükleri gözyaşlarını unutup, yürüyerek ve ekseriyetle çıplak ayakla devam ettiler. Şimdi peygamberin kehaneti ve Mesih'in şu sözü tarihen gerçekleşmiş gibiydi: "Uyan, ey Kudüs, uyan, kalk ayağa! Üzerindeki tozu silk! Kalk, ey Kudüs, tahtına otur. Boynundaki zinciri çöz. Ey Siyon, tutsak kız."³⁵

³⁵ İşaya, 51, 17; 52, 2.

SEKİZİNCİ KİTAP

FASIL

1-4

Kudüs ve çevresinin tasviri.

I. MUKADDES VE RABB'in sevgilisi şehri Kudüs'ün tepelerin üzerinde yükseldiği bilinmektedir. Ayrıca eski kayıtlardan Bünyamin kabilesinin içinde yer aldığını da öğrenmekteyiz. Batı tarafında Simeon kabilesi, Filistin ülkesi ve Akdeniz'de kendisine en yakın liman olan yirmi dört mil uzaklıktaki Yafa Limanı vardır. Onunla deniz arasında zikrettiğimiz gibi sonradan Nikopolis adını alan ve Mesih'in dirildikten sonra havarilerine görüldüğü yer olan Emaus kalesi vardır ve sonra mukaddes Makkabelerin kalesi Modin, Davud'un çocuklarıyla beraber acıktığında Ahimelek'in ona sunduğu ekmeği yedikleri papaz köyü Nobe, Petrus'un felç olarak sekiz yıl yatmakta olan Aneas'ı yeniden iyileştirdiği Diospolis veya Lidda, ayrıca zikredilen Yafa ki, aynı Petrus burada pek çok iyi ve hayırsever işler yapan dul öğrencisi Tabita'yı ölümden döndürmüş ve Derici Simon'un evinde kalırken Kornelius'un elçisini kabul etmiştir, bütün bunlar *Havarîler Tarihi*'nde vardır.¹ Doğuda, on dört mil uzaklıkta Ürdün Nehri ve onun sınırında çöl bulunur, burası peygamberlerin çocuklarının düşkün olduğu ve şimdi Tuz Gölü, Asfalt Gölü veya Ölü Deniz denilen Orman Vadisi'dir² ki, Tekvin'den bildiğimize göre Tanrı Sodom'u tahrip etmeden önce sulak bir bahçelik alandı. Ürdün'ün bu tarafı Musa'nın ardılı Yeşu'nun dua ederek savaşı kazandığı Eriha şehrinin ve Mesih'in geçerken körlerin gözünü açtığı, ayrıca İlyas Peygamber'in kaçtığı Gibaal'ın bulunduğu yerdir.

¹ Resullerin İşleri, Bölüm 9.

² Siddim Vadisi.

Ürdün'ün o tarafında Gilat, Basan, Ammon ve Moab. Bunlar daha sonra Ruben, Gad ve Manaşşe oymaklarına denk düşerler ve bugün bütün bu bölge Arabistan diye adlandırılır. Ama güneyde Mesih'in doğum yeri ve beşiğinin bulunduğu Bethlehem, daha uzakta Amos ve Habakkuk, peygamberlerin oturduğu Tekoa ve saygıdeğer aziz vatanseverlerin mezarlarının bulunduğu Kirjatharba da denen Hebron (el-Halil). Güneybatıya doğru Nun'un oğlu Yuşa'nın zaferiyle Güneş'in durması³ mucizesini gösterdiği Gibeon (Givon),⁴ sonra İbrahim'in kabilesi; ilk tapınağın ve Mesih'in meşhur konuşmayı yaptığı Samiriyeli kadının evinin bulunduğu Siloam⁵ oradadır, altın buzağılara tapınılan ve Jeroboam'ın günahına tanık olan yer Bethel, Vaftizci Yahya'nın, İlyas'ın ve Obadya'nın gömülü oldukları Sebastea, adını üzerinde bulunduğu Somer dağından alan ve ilk İsrail krallarının yüksek tahtlarının bulunduğu Samiriye;⁶ daha uzakta

³ Yeşu, 10, 13.

⁴ Gibeon halkı Yeşu'un Eriha'ya ve Ay'a yaptığını işittikleri zaman kendilerini uzak bir ülkenin insanları olarak göstererek Yeşu ile barış antlaşmasını yaptılar. Yeşu 9,1-27. Amoriler'in beş kralı İsrail'le barış antlaşması yaptı diye Gibeon'a saldırınca Gibeonlular Yeşu'yu yardıma çağırdı. «Rabb onları İsrail'in önünde kırdı ve Gibeon'da büyük vuruşla vurdu. Yeşu Rabb söyledi; ve İsrail'in gözü önünde dedi: 'Dur, ey Güneş, Gibeon üzerinde.' Ve ulus düşmanlarından aç alınca kadar, güneş durdu.» Yeşu 10, 10, 12, 13. Gibeon Benyamin'e verildi ve Harun oğullarına ayrıldı. Yeşu 18, 25, 21, 17. Davud Saul'un oğlu İş-boşet'la savaşırken Gibeon'da savaşın sonucu her iki taraftan 12 yiğidin birbirleriyle savaşmalarına bağlandı. Bibirlerini öldürdükleri için yere bıçaklar tarlası anlamındaki Helkat-hatsurim adı verildi. 2. Samuel 2, 17. Genel savaşı Davud kazandı. Davud'a başkaldıran Şeba'yı kovalayan Yoab Davud'a yardım etmekte gevşek davranan Amasa'yı «Gibeon'da olan büyük taşın yanında» öldürdü. 2. Samuel 20, 8-10. Üç yıl kılık olunca «Davud Rabb'den sordu. Ve Rabb dedi: Saul'un yüzünden ve kanlı evinin yüzündendir çünkü Gibeonlular'ı öldürdü.» 2. Samuel 21, 1. Gibeon'da çadır ve antlaşma sandığı bulunuyordu. 1. Tarihler 16, 39. Süleyman «kurban etmek için Gibeon'a gitti; çünkü orası yüksek yerlerin büyüğü idi. Rabb Süleyman'a Gibeon'da gece ruyada göründü.» 1. Krallar 3, 4,5. Yerusalem'in kuzeyinde 10 kilometre uzaklığında olan el-Jib'teki kalıntıların Gibeon olduğu oradan çıkanları Gibeon adını taşıyan küp saplarından saptanmıştır.

⁵ «İsa şöyle dedi: 'Ben dünyada olduğum sürece dünyanın Işığ'ıyım'. Bu sözleri söyleyerek yere tükürdü, tükürükle çamur yaptı. Çamuru adamın gözlerine sürerek, 'Git, Siloam havuzunda yıkan!' dedi. O da gidip yıkandı ve gözleri açılmış olarak geri döndü.» Yuhanna 9, 1-9.

⁶ «Kuzey krallık olan İsrail'in kralı Omri Tirtsa'da altı yıl krallık ettikten sonra Sa-

eski zamanlarda kurucusu Şekem tarafından Neapolis adı verilen şehir. Yakub'un oğulları Şimeon ve Levi kız kardeşlerine yaptığının intikamını almak için, Şekem'in oğlu Hamor'u ve oğullarını kılıçla öldürerek, burayı yakmışlardı.⁷

II. YAHUDIYE'nin başşehri olan Kudüs, akarsular, ormanlar ve otlakların bol miktarda bulunduğu bir bölgededir. Eski tarih kitaplarına ve doğu ülkelerinin nakillerine göre önce Salem, sonra Davud Peygamber Yevuslular üzerine seferler yapıp onları buradan sürene kadar Yevus adını taşımış, Davud Peygamber Hebron'da (el-Halil) yedi yıl krallık tahtında oturduktan sonra kent Yerusalemler olarak da anılmıştır.⁸ *Chronik'in*⁹ ilk kitabında aşağıdakiler yazılıdır: “Davud ve bütün İsrail Yerusalemler'e göçtüler, bu Yevus'tur; çünkü Yevuslular orada otururlar. Ve Yevus halkı Davud'a dedi: 'İçeri girmeyeceksin.' Ama Davud Sion kalesini zapt etti, bu Davud'un kentidir. Ve Davud dedi: 'Kim Yevusluları yenerse, o kumandan olacaktır.' Böylece Seruya'nın oğlu Yoav ilk olarak çıkıp, kumandan oldu. Davud kalede oturdu ve çevredeki bölgeyi, Millo'dan içeriye doğru uzanan bölümü inşa etti ve Yoav da şehrin geri kalanını onarttı.”¹⁰ Ama

miriye dağını Şemer'den iki talant gümüşe satın aldı. Orada kurduğu kentin adını dağın sahibi Şemer'in adına göre Samiriye koydu.» 1. Krallar 16, 24; Samiriye Şekem'in kuzey batısında 11 kilometre uzaklığındaydı. Bugün görülebilen Seba-tiye harabeleridir.

⁷ Çocuklarını kutlu kılan Yakup, kızkardeşlerini kirleten Hamor oğlu Şekem'den öç alışlarına değinerek Şimeon ve kardeşi Levi için «onlar öfkelerinde adam öldürdüler. Onları Yakup'ta böleceğim; ve onları İsrail'de dağıtacağım,» dedi. Tekvin 49, 6,7.

⁸ Salem kentinin yanı başına kurulan Yerusalayim-Jerusalem, Kenaan'ın eski uygarlıklarında Rushalimum, eski Mısır ve Akad yazıtlarında Urusalim olarak anılır. Buradan da “İyr Shalem-İyr Shalom-İyr Salaam-Barışın Kenti” olarak dönüşür.

⁹ Paul K. Hooker, *First And Second Chronicles*, Westminster John Knox Press, Louisville Kentucky 2001, 11, 4-8.

¹⁰ Kral Davud'la adamları Yerusalayim'de yaşayan Yevuslular'a saldırmak için yola çıktılar. Yevuslular Davud'a, “Sen buraya giremezsin, körlerle topallar bile seni geri püskürtebilir,” dediler. “Davud buraya giremez,” diye düşünüyorlardı. Ne var ki, Davud Siyon Kalesi'ni ele geçirdi. Daha sonra bu kaleye “Davud Kenti” adı verildi. Davud o gün adamlarına şöyle demişti: “Yevusluları kim yenilgiye uğratırsa Davud'un nefret ettiği şu ‘Topallarla körlere’ su kanalından ulaşmalı!” “Körlerle topallar saraya giremeyecek” denmesinin nedeni işte budur. Bundan sonra Davud

daha sonra oğlu Süleyman'ın zamanında Hierolyma ya da daha çok Salomos Yerusalem diye adlandırıldı. Ama tanınmış tarih yazarları Hegesippus ve Josephus'un rivayet ettiklerine göre şehir, Mesih'in ölümünden kırk iki yıl sonra büyük Roma İmparatoru Vespasian'ın oğlu Titus (MS 79-81) tarafından kuşatılıp zapt ve tamamen tahrip edildi,¹¹ Mesih'in dediği gibi: "Size doğrusunu söyleyeyim, burada taş üstünde taş kalmayacak, hepsi yıkılacak!"¹² Ondan sonra dördüncü Roma İmparatoru Aelius Hadrianus (MS 117-138) onu yeniden onartıp, İznik Konsili'nde (MS 325) okunabildiği gibi adını Aelia koydu, orada şöyle bir ifade vardır: "Aelia piskoposuna saygıyla davranılmalıdır," vesaire. Şehir evvelce Sion ve Moriya dağlarının kenarlarında kısmen doğuya kısmen güneye doğru çok dik bir uçurumun kenarında dururken ve sadece Tapınak ve Antonia kalesi dağın zirvesindeyken, imparator tarafından tamamen yukarı taşınmış ve daha önce şehir dışında bulunan Mesih'in acı çektiği diriliş yerleri yeniden inşa sürecinde duvarlarla çevrilmiştir. Kent, bazı büyük şehirlerden küçük, bazı orta halli şehirlerden büyüktür, şekli uzunlamasıdır. Bir dörtgen teşkil eder ve üç tarafından derin vadilerle çevrilidir. Doğusunda Yehoşafat vadisi bulunur, peygamberin dediği gibi: "Bütün ulusları toplayıp Yehoşafat Vadisi'ne indireceğim. Mirasım olan İsrail halkını uluslar arasına dağıttıkları ve ülkemi bölüştükleri için onları orada yargılayacağım."¹³ Mesih'in annesinin mezarının da bulunduğu ve onun adına yapılmış olan tanınmış kilise bu vadinin derinliklerindedir. Kış aylarında yağışlar su verdiğinde Kidron deresi buradan akar, Havari Yuhanna'nın zikrettiği gibi: "İsa bu sözleri söyledikten sonra öğrencileriyle birlikte dışarı çıkıp Kidron Vadisi'nin ötesine geçti."¹⁴ Bu vadinin güney tarafında Bünyamin ile Yahuda'nın sınırını teşkil eden Hinnom Vadisi bulunur, Yeşu'da yazıldığı gibi: "Sonra Ben-Hinnom Vadisi'nden geçerek Yevus Kenti'nin Yeruşalim'in- güney sırtlarına çıkıyor, buradan Refaim Vadisi'nin kuzey ucunda bulunan Hinnom Vadisi'nin

"Davud Kenti" adını verdiği kalede oturmaya başladı. Çevredeki bölgeyi, Millo'dan içeriye doğru uzanan bölümü inşa etti. 2. Samuel 5, 6-10.

¹¹ Bu olay, Titus'un prenslik devrinde MS 70 yılında gerçekleşmiştir.

¹² Matta, 24, 2.

¹³ Yoel, 3, 2.

¹⁴ Yuhanna, 18, 1.

batısındaki dağın doruğuna yükseliyor.”¹⁵ Burada para için Mesih'e ihanet eden Yahuda İskariyot'un satın aldığı ve şimdi hacılar için mezarlık haline gelmiş olan Akeldama adı verilen bir yer vardır.¹⁶ O günle ilgili *Chronik*'in ikinci kitabında Ahaz'dan söz edilirken şöyle yazılıdır: “Ahaz kral olduğunda yirmi yaşındaydı, Yeruslaim'de on altı yıl saltanat sürdü. Yehova'nın gözündeki doğru olanı yapan atası Davud gibi biri değildi. Yehova'nın İsrailoğulları önünden kovduğu milletlerin yaptığı iğrenç işleri yaptı; Hinnomoğlu Vadisi'nde kurban dumanı sundu ve kendi oğullarını ateşte yaktı.”¹⁷ Bu vadinin bir kısmı batı tarafındadır. Yahuda krallarının günlerinde meşhur olan gölet buradadır. Buradan daha yukarıda bugün mutat olarak Patriklik Denizi denen ve eski mezarlığın yanındaki arslanlar mağarasına yakın olan bir yer vardır. Ama kuzey tarafından şehre çok düz bir yolla gelinir ve bugün ilk şehit Stephan'ın Yahudilerce taşlandığı ve dizlerinin üzerine çöküp yalvararak can verdiği yer görünür.

III. ŞEHİR iki dağ üzerindedir, Davud'un dediği gibi: “Onun temeli kutsal dağlar üzerindedir.”¹⁸ Tepeler tamamen şehrin içerisinde olup, aynı zamanda kentin ortasından geçen küçük bir vadiyle ayrılırlar. Batıdaki Sion dağıdır ve bu yüzden bütün şehir genellikle böyle adlandırılır, yazıldığı gibi: “Yehova Sion'un kapılarını, Yakub'un bütün çadırlarından çok sever.”¹⁹ Ama doğuya doğru olan Moriya adındaki diğer dağ, *Chronik*'in ikinci kitabında şöyle geçer: “Süleyman, Rabb'in Yeruslaim'de babası Davud'a görüldüğü Moriya dağında, Yebusi Ornan'ın harman yeri üzerinde, Davud'un hazırlamış

¹⁵ Yeşu, 15, 8.

¹⁶ O günlerde, yüz yirmi kadar kişi bir araya toplanmışken, Petrus kardeşlerin ortasında ayağa kalkıp şunları dedi: “Efendiler, kardeşler, kutsal ruh, İsa'yı tutuklayanlara yol gösteren Yahuda hakkında önceden Davud'un ağzından konuşmuştu. Ve bu yazılanların yerine gelmesi gerekiyordu. Çünkü o bizden biri sayılmış ve bu hizmette pay sahibi olmuştu. Bu adam, yaptığı kötülüğe karşılık olarak verilen ücretle bir tarla satın aldı ve tepesi üstü düşüp karnı yarıldı, bağırsakları dışarı döküldü. Bu olayı Yeruslaim'de oturan herkes duydu; bu nedenle o tarlaya kendi dillerinde *Akeldama*, yani Kan Tarlası dediler. Resullerin İşleri, 1, 15-19.

¹⁷ 2. Tarihler, 28, 1.

¹⁸ Mezmurlar, 87,1

¹⁹ Mezmurlar, 87, 2.

olduğu yerde, Rabb'in evini yapmaya başladı."²⁰ Batıdaki dağın tepesinin en yüksekinde bulunan, adını bu dağdan alan Sion Kilisesi, Davud kulelerinden pek uzakta olmayıp, şehri çevreleyen kuleleri, surları ve dış duvarları ile birlikte oldukça müstahkem bir yapıdır. Burada, doğuda ayrıca yamaçta yuvarlak bir şekle sahip olan Kutsal Diriliş Kilisesi vardır. Burası dağın yamacında olup neredeyse bir kısmını kapladığından ve ışığı aldığından dolayı ışığın kiliseye gelmesi için açık bir çatıya sahiptir. Kirişler tarafından desteklenen ve ustaca taç şeklinde yapılmış olan çatının altında Kurtarıcı'nın mezarı vardır. Mesih'in acılar çektiği, hayat veren ahşap haçın bulunduğu ve Mesih'in vücudunun haçtan alınıp Yahudilerin genellikle mezar geleneğinde olduğu gibi mumyalanıp, ketene sarıldığı ve bizim Latinler gelmeden önce Golgota²¹ adı verilen yer, adı geçen kilisenin dışında olup şapeli yoktur. Ama Haçlılar Tanrı'nın yardımıyla şehri zaptedince zikredilen bina onlara çok dar görüldüğünden kiliseyi genişlettiler ve adı geçen mekânı kilisenin çevresine dâhil ettiler ve böylece eski bina, yenisinin bir kısmı haline geldi. Ama doğudaki diğer dağın güney yamacında Krallar kitabında ve Tarihler'de bildirildiğine göre Davud'un Mebus Argana'dan ya da Arman'dan harman yeri satın aldığı mekânda Tanrı'nın mabedi bulunur. O burada Tanrı'nın emri üzerine bir sunak yeri inşa edip, sonra yakmalık ve günah kurbanı sunmuş ve Tanrı onun duasını işitip sunak yeri üzerine gökten ateş indirmiştir. Babasının ölümünden sonra da oğlu Süleyman, Tanrı'nın emriyle buraya bir mabet yaptırmıştır. Bunun ne şekilde olduğu, Babil Kralı Nabukadnezar (II, MÖ 630-561) devrinde nasıl yıkıldığı, Pers Kralı Kirş (Keyhüsrev, MÖ 558-528) devrinde Zerubbabel ve Yüksek Rahip Yeşu tarafından nasıl

²⁰ 2. Tarihler 3, 1 ; 2. Samuel, 24, 21.

²¹ Golgota'nın nerede olduğuna kesin bir kanıt yoktur. Kutsal Mezar Kilisesi adını taşıyan bina İmparator Konstantinos'un Golgota olarak kabul ettiği yerde dördüncü yüzyıldan beri durmaktadır. Bugünkü surların içinde olması bir sakınca değildir, çünkü surların konumu değişmiş olabilir. Bugünkü surlar zaten Kanuni Sultan Süleyman tarafından kurulmuştur. Konstantinos'un sağlam bir kanıtı sahip olup olmadığına da bilmiyoruz. Yerusalem'in Şam kapısının ve bugünkü surlarının dışındaki çevre caddesinden kayalı bir tepe görülür. Kaya bir parça kafatasına benzer. Göz oyukları ve burun kemiği seçilir gibi. Bu tepenin dibi çarınha germe yeri olabilir. Hemen bitişiğinde bir bahçe ve bahçenin içinde kayaya oyulmuş bir mezar vardır. Bu yerin Golgota'ya benzemesinden başka bir kanıtı yoktur.

yeniden yapıldığı ve sonra Roma Prensi Titus tarafından şehrin nasıl tamamen tahrip edildiği eski tarih kitaplarında yazılıdır. Ama bunlarda sadece tapınağın kim tarafından ne şekilde inşa edildiği yer alır. Biz zaten bu eserin başında, bu binanın kurucusu olarak Muhammed'in üçüncü halifesi Hattab'ın oğlu Ömer'i zikretmiştik. Bunun gerçekten böyle olduğunu, mabedin içinde ve dışında bulunan bütün yazarlar kesinlikle kanıtlamaktadırlar. Yani şöyle bir şekle sahiptir: bir ok atımından biraz daha uzunluk ve genişlikte, orta yükseklikte güçlü bir duvarla çevrilmiş eşit kenarlı dörtgen. Batı tarafında bulunan iki kapıdan birinin adı "Güzel"dir -Havari-ler Tarihi'ne göre Petrus, anadan doğma kötürüm olup, dilenmekte olan birini iyileştirip, ayaklarının üzerinde durmasını burada sağlamıştır-, fakat diğer kapının adını bilmiyorum. Kuzey tarafında bir kapı ve doğu tarafında ise bugüne kadar "Altın Kapı" olarak bilinen başka bir kapı vardır. Güney tarafında genellikle Süleyman Mabedi olarak bilinen Kral Sarayı bulunur. Şehrin sınırlarını teşkil eden ve köşelerde olan bütün kapıların üzerinde batıl inançlı Müslüman imamlarının belirli saatlerde durup halkı ibadete çağırdıkları (ezân) çok yüksek kuleler (minare) vardır. Bunların bazıları tesadüfen yıkılmış olup, bazıları ise kalmıştır. Bu sınırların içinde kimse ikamet edemez ve çıplak ayağın dışında ayaklarını yıkamadan içeriye giremezdi. Her kapıda nöbetçi olarak kapıcılar dururdu. Kapalı olan meydanın ortasında biraz yüksekte kare şeklinde düz bir alan vardı. Buraya batı ve güney tarafından iki, doğu tarafından ise sadece bir merdivenle çıkılırdı. Her köşede bir şapel vardı, bunlardan bazıları hala durmakta, ama bazıları ise yeniden yapılmak üzere yıkılmıştır. Mabed sekizgen olarak inşa edilmiştir ve aynı sayıda kenara sahiptir. İçeriden ve dışarıdan mermer döşemelerle dekore edilmiştir. Çatı yuvarlak olup, sanatkârane kurşunla kaplanmıştır. Bunu çevreleyen alttaki ve üstteki her iki avlu beyaz taşlarla döşenmiştir, böylece kışın mabetten veya başka yerlerden akan yağmur suları çok berrak ve tertemiz bir şekilde bu avlunun altında yapılmış olan çok sayıdaki sarnıçlara akar. Tapınağın ortasında ama içerideki sütun sırasının altında, aynı taşlardan yapılmış bir oyukla beraber oldukça yüksek bir kaya parçası vardır. Davud, halkı sayınakla suç işleyince, halkı cezalandırması için gönderilen melek, Tanrı halkı bağışlayıp kılıcını kınına sokmasını emredene kadar burada oturmuş olmalıdır. Sonra

Davud som altından altı yüz şekele bir harman yeri satın almış ve daha önce zikrettiğimiz gibi buraya bir sunak inşa ettirmiştir.²² Haçlıların buraya gelişlerine ve elli yıl sonrasına kadar burası açık idi. Daha sonra kilise ile ilgilenenler tarafından üzeri beyaz mermerle kaplanmıştır. Burada ayrıca bir sunak inşa edilip, ibadet için bekleyen din adamları için bir koro tayin edilmiştir.

IV. TANRI'nın zikredilen bu şehrin bulunduğu Yahudiye denen ülkeye birinci Filistin denirdi. Süleyman'ın oğlu Rehabeam'dan on kabilenin ayrılarak Nebat'ın oğlu Yerobeam'ın yanına gitmeleri ve sadece Bünyamin ve Yahuda kabilelerinin ona sadık kalmasından beri burası Yahudiye'dir.²³ Bu iki kabilenin burada oturmasından dolayı Yahuda kabilesinin ismine atfen buraya Yahudiye denmiştir. İncil'de de "Ülkeye geri dön Yahuda!" denmiştir. Ve böylece, diğer on kabilenin kralları İsrail ve Samiriye kralları olarak anılırken, Yerobeam kendisini izleyenlere atfen Yahuda Kralı olarak anıldı. Filistin'in adı Filistinlilerden gelir. Üç Filistin arasından birincisi Yahudiye adıyla ve başkent Yerusalemler ile diğerlerinden ayrılır. İkincisinin başkenti deniz kenarındaki Caesarea'dır, üçüncüsü mülkleri şimdi Nazareth Kilisesi'ne bağlanmış olan Beyt-şan veya Skythopolis'tir. Doğrusu nasıl adlandırılırsa adlandırılınsın, Vaaz kitabında görüldüğü gibi Yahudiye'nin Suriye ülkesinin bir kısmı olduğu kesindir: "Mesih görüldüğü zaman kendini daima Suriyeliler ve esasen Suriye'nin bir parçası olan Filistin halkından olduğuna dair benzer ifadelerle takdim etmiştir." Yahudiye ülkenin neredeyse ortasında bulunur, Yeşu'nun kitabında bu kutsal ülkenin sınırları şöyledir: "Çölden Lübnan'a ve büyük Fırat ırmağına kadar Hititler'in tüm ülkesi ve güneybatısında Büyük Deniz'e kadar olan topraklar sizin olacak."²⁴ Şehrin bulunduğu bölge çorak ve susuzdur, ne akarsular, ne su kaynakları vardır ve halkın yağmur suyundan başka suyu yoktur. Kış aylarında yağmur suları şehirde çok miktarda bulunan sarnıçlarda toplanır ve bütün yıl kullanılmak üzere muhafaza edilir. Bu nedenle Soli-

²² 2. Samuel, 24.

²³ I. Kırallar 11, 26-43; 12, 1-33; 14, 21-31.

²⁴ Yeşu 1, 4.

nus'un söylediği Yahudiye'nin sularıyla tanınmış olması, bize çok şaşırtıcı gelir. Onun *Polyhistor* adlı eserinde şöyle denir: "Yahudiye suları ile harikadır, bu suların doğası değişik olsa da." Onun gerçeği yansıtmadığı mı yoksa ülkenin değiştiği mi konusunu çözemiyoruz. Ancak, Yahudiyeli Hizkiya'nın, Salmanasar'ın oğlu Sanherib'in geldiğini öğrenince şehrin dışındaki su kaynaklarını kapattığı 2. Tarihler kitabında yazılıdır: "Hizkiya, Sanherib'in Yerusâlim'le savaşmak için oraya yöneldiğini görünce, yöneticileri ve yiğitleriyle birlikte şehrin dışındaki su kaynaklarını kapatmaya karar verdi; onlar da bu konuda ona yardım etti. Böylece birçok kişi toplandı. "Neden Asur kralları gelip bu kadar bol su bulsun?" diyerek bütün pınarları ve ülkenin ortasından akan ırmağı kapattılar."²⁵ Buna ilâveten Gihon kaynağı hakkında aynı bilgiler şurada mevcuttur: "Gihon sularının yukarı kaynağını kapatarak suyun yönünü batıya çeviren ve Davud Şehrine doğru akıtan Hizkiya'ydı."²⁶ Burası güneyde Yerusâlem'in ortasındaki Hennom vadisinde, şimdi Aziz Şehit Prokopius'un anısına yapılmış olan kilisenin bulunduğu ve Süleyman'ın kral olarak mesh edilmiş olduğu yerdir. Kralların birinci kitabında yazılıdır: "Kral, 'Yanınıza adamlarımı alın, oğlum Süleyman'ı benim katırırma bindirip Gihon'a götürün' diye emretti. 'Kâhin Tsadok ve Natan peygamber onu orada İsrail'in kralı olarak meshetsin; boru çalıp 'Yaşasın Kral Süleyman!' deyin."²⁷ Fakat bunlar Solinus'tan önce geçen olaylardı, onun şehri tahrip eden Titus'tan sonra ve yeniden inşa eden Hadrianus'tan önce yaşadığı *Polyhistor*'da yer alan şu ifadededen anlaşılmaktadır: "Yahudiye Yerusâlem'in başkentidir ama şimdi tahrip edilmiş haldedir. Bunun yerine Eriha geldi ama Artaverres ile savaştan sonra zapt edilince onun da başkentliği bitti." Şehrin dışında iki üç mil uzaklıkta birkaç kaynak vardır ama bunlar fazla su sağlamazlar. Şehrin güneyindeki yukarıda sözünü ettiğimiz iki vadinin kesiştiği yerde, şehirden yaklaşık bir mil uzaklıkta Mesih'in anadan doğma kör olan birisini gönderip gözlerini yıkattıktan sonra yeniden görmesini sağladığı Siloe kaynağı vardır.²⁸ Fakat bu

²⁵ 2. Tarihler, 32, 1-4.

²⁶ 2. Tarihler, 32, 30.

²⁷ 1. Krallar, 1, 33-34

²⁸ İsa, kör bir adamın gözlerine çamur sürdükten sonra ona "Git, Siloam havuzunda yıkan," dedi. Adam itaat etti "ve gözleri açılmış olarak geri döndü." Yuhanna, 9,

kaynak kuvvetli değildir. Vadinin ortasından çıkar ve ne yeterli ne de lezzetli su verir, bilâkis kesintilerle üç günde bir akar. Şimdi şehir halkı Haçlıların geldiğini haber alınca şehrin beş altı mil çevresindeki sarnıçların ve kaynakların ağızlarını kapattılar, böylelikle daha sonra zikredeceğimiz gibi maruz kalacakları susuzluk dolayısıyla Haçlıları şehri kuşatmaktan vazgeçirebilmeyi ummaktaydılar. Fakat şehrin içinde bulunanlar, sadece yağmur suyuna değil, kaynaklardaki suları şehre getirmeye ve tapınağın yakınında ve şehrin hem içinde hem dışında bulunan muazzam iki havuzda toplamaya da büyük ihtiyaç duymaktaydılar. Bunlardan biri önceki devirlerde sunak hayvanlarının yıkandığı ve *İncil*'e göre beş bölümü olan havuzdu. Bu onun zamanında içine bir meleğin inip, suyu hareket ettirdikten sonra içine ilk girenin iyileşeceği ve Mesih'in bir felçliyi iyileştirip yatağını toplattıktan sonra evine gönderdiği yerdir.²⁹

6-7.

²⁹ Bu sırada bazı adamlar yatakta felçli bir adam getirdiler ve onu içeriye sokup İsa'nın önüne koymak istediler ...Sonra felçli adama, "Şimdi beni dinle, kalk, yatağını kaldırıp evine git," dedi. Luka, 5, 18-26.

FASIL

5

Hristiyan ordusunun gelmesi.

Şehrin batı ve güney tarafından kuşatılması.

V. MİLATTAN sonra 17 Haziran 1099'da Haçlı ordusu şehrin önünde kamp kurdu. Kadın, çocuk ve savaşçı olmayanlarla birlikte kırk bin civarında idi ama muharip yayalar yirmi bini bile bulmuyordu. Atlılar on beş bin kadardı, diğerleri hasta, zayıf ya da savaşmaya uygun bulunmayan halktı. Şehirde ise kırk bin cesur ve en iyi şekilde silahlanmış adam vardı, zira bazıları düşmandan kaçarak kurtuluşu burada arayanlar, bazıları da bu krallık şehrini mevcut tehlikeye karşı korumak ve silah ve ihtiyaç maddeleriyle desteklemek isteyenler olmak üzere komşu şehirlerden ve kentin çevresinden gelenler büyük bir kalabalık oluşturmuşlardı.³⁰ Haçlılar şehre yaklaştıklarında hangi taraftan en rahat ve kolay bir şekilde saldırabileceklerini çevreyi bilenlerle etraflıca görüştüler ve daha önce zikredilen vadilerin derinliği nedeniyle doğu ve güneyden zorlanacaklarını görünce, şehri güneybatıdan kuşatmaya karar verdiler. Böylece prenslerimiz ordugâhlarını bugün St. Stephan Kapısı denilen kapının önünden,

³⁰ Şehirde eli silah tutan halkın sayısını görgü tanığı olan Raimundus Aguilers (a.g.e., III, Kapital XX) 60.000 olarak vermektedir, buna karşılık müsella Haçlıların sayısının 12.000'i geçmediğini, çünkü hacıların çoğunun zayıf ve muhtaç bulunduklarını zikrediyor. Fakat verdiği bu rakamlarda yanlışlığı aşîkârdır, zira şehirde bu kadar kuvvet bulunmuş olsaydı, daha çetin bir mukavemet edilmesi gerekirdi.

adını batı tarafındaki kule gibi Kral Davud'dan alan kulenin altına kadar uzanan alanda kurdular. İlk sıraya Dük Gottfried von Lothringen, ikinciye Kont Robert von Flandern, üçüncüye Kont Robert von Normandia, dördüncüye, köşe kulesine Tankred ve diğerleri yerleştiriler. Ama bu kuleden batıdaki kapıya kadar Toulouse Kontu adamlarıyla beraber şehri kuşatma altına aldılar. Fakat daha sonra kısmen hemen önünde duran kule ve güçlü bir şekilde korunan zikredilen kapı kısmen de şehirle kendi ordugâhı arasında bulunan vadi nedeniyle şehrin bu yönünde başarılı olamayacağını görünce bölgeyi bilenlerin tavsiyesi üzerine, ordusunun bir kısmını şehrin üzerinde durduğu dağa, yani şehirle bundan bir ok atımı mesafedeki Sion kilisesi arasına yerleştirdi. Diğer kısmını ise önceki yerinde bıraktı. Bunu kısmen adamlarının akın ederek şehre daha kolay yaklaşmalarını sağlamak, kısmen de adı geçen kiliseyi düşmanın tahribinden korumak için yaptı. Çünkü burası Mesih'in havarileriyle son akşam yemeğini yediği ve onların ayaklarını yıkadığı yerd. Ayrıca Hamsin Yortusu'nda³¹ Kutsal Ruh'un havarilerin üzerine çöktüğü yer olduğuna inanılır.³² Eskilerin rivayetlerine göre Mesih'in annesi burada vefat etmiştir ve ilk şehit Stephan'ın mezarı da bugün burada gösterilir.

³¹ Bu bayram 16 Nisandan sonraki ellinci günde kutlanırdı.

³² Pentekost Bayramı'nın kutlandığı gün hepsi aynı yerde toplanmıştı. Ansızın gökten, sert bir rüzgârı andıran bir ses geldi ve oturdıkları evin her yanına yayıldı. Alevi andıran diller gördüler; bunlar dağılıp her birinin üzerine kondu. Hepsisi kutsal ruhla dolup farklı diller konuşmaya başladı; ruh hangi dili konuşmalarını sağlamışsa onu konuşuyorlardı. Resullerin İşleri 2, 1-4.

FASIL

6

Şehre ilk saldırı.

**Daha başarılı olabilmek için
ordunun kuşatma aletleri inşa etmesi.**

VI. ORDUGÂH zikredilen şekilde kurulduktan sonra şehir, genellikle St. Stephan kapısı denen güneybatı kapısından Yehoşafat vadisi üzerindeki köşe kulesine ve oradanaynı vadinin güney yamacındaki şehrin karşı köşesine ve oradan bugün güneydeki Sion Dağı kapısına kadar boş kaldı ve şehrin neredeyse ancak yarısı kuşatılabildi. Şimdi ordumuz şehrin önüne geldiğinden itibaren beşinci gün tellâlar vasıtasıyla herkesin silahlanması ve kalkanların siperi altında şehre saldırmaya hazır olması duyuruldu ve böyle de oldu. Hep birlikte çıkıp, şehrin kuşatma altındaki kısmının üzerine şevk ve cesaret dolu olarak şiddetle yürüdüler, öyle ki, dış surlarda Haçlılarla karşılaşan halk korkudan iç surlara çekildiler, uzun sürecek bir direniş için güvenlerini kaybettiler. Haçlılar o gün şehre daha fazla ateşle saldırıp, merdivenleri veya aletleri surlara yerleştirmiş olsalardı, hiç şüphesiz şehri hemen zapt ederlerdi. Ve bölgede ahşap kıtlığı bulunduğundan prensler, nereden kereste temin edebileceklerini gördüklerinde, tesadüfen bir Süryani mümin birkaç prensi altı yedi mil uzaklıktaki bir vadiye götürdü ve orada amaçlarına tam olarak uygun olmasa da oldukça uzun ağaçlar buldular. Yanlarında bulunan inşaat ustaları ve marangozlarla yeterli olacağına inandıkları kadar miktarı arabalara ve develere yükleyip, şehre getirdiler. Şimdi zanaatkârlar ve bu işlere aşina olanlar baltalar, testereler ve bu iş için gereken diğer malzemelerle, surları tahrip etmek üzere hiç yorulmadan kuleler, mancınıklar, koçbaşları yapmaya koyuldular.

Halk varlıklı olmadığı için, bu zanaatkârlara kendi istekleriyle topladıkları bir ücret veriler, zira daima diğerlerinden daha zengin olan Toulouse Kontu dışında hiçbir prensin bunların ücretini karşılayabilecek kadar varlığı bulunmuyordu. Bu, kendi işçilerinin ücretini kendi hazinesinden karşıladı ve yolda parası bitmiş olan birçok soyluya da yardım etti. Büyük prensler bu şekilde önemli işlerle meşgul oldukları sıralarda diğer soylular ve seçkin kişiler halkın kalkan bayrağını yerli halktan öğrendikleri alçak ormanlık ve çalılık alanlara götürerek, oradan atlarla, eşeklerle, katırlarla yakacak getirmek suretiyle işlerin yürütülmesine katkıda bulundular. Böylece büyük bir gayretle çalışılıyordu. Halkın içinde boş duran ve tembellik yapan hiç kimse yoktu. Aksine, konumuna ve durumuna bakmaksızın herkes bir işin ucundan tutmuştu çünkü gerekli olan her iş bir saygıyı hak ediyordu. Gayretle girilen her işte zengin fakir herkes aynı olup, eşitsizlik kaybolmuştu. Kim daha çok hizmet ediyorsa onun daha fazla hakkı oluyordu ve kimin daha az hizmeti oluyorsa onun daha az hakkı oluyordu. Sadece şehre ulaşmak, bütün sefer boyunca şimdiye kadar büyük bir aşkla katlandıkları acıların meyvesi olmayacaktı. Bu nedenle kendilerinden istenenler onlara kolay geliyordu.

FASIL

7

Büyük su sıkıntısına maruz kalmaları.

VII. BU ARADA ordu müthiş bir susuzluğa maruz kaldı, zira daha önce zikredildiği gibi şehrin çevresi çorak ve susuzdu ve en azından yakınlarda ne dere ne çay ne de kaynak vardı ve Haçlıların geldiğini duyan halk, toprak veya diğer malzemelerle su kaynaklarını kapatarak uzun sürecek bir kuşatma için bölgeyi dayanılmaz hale getirmişti. Ayrıca sarnıçları ve yağmur sularını toplayan yerleri su birikmemesi ve susayan halka yardımcı olmaması için doldurmuşlardı. Ancak onlar sık sık Bethlehem'den ve peygamberler şehri Thekoa'dan mümin adamlar bulup halkı kamptan dört beş mil uzaklıktaki kaynaklara götürdüler. Fakat kaynaklara geldiklerinde daima birbirini sudan uzaklaştırmaya çalıştılar ve bu aptalca davranışlarını bir süre devam ettirdikten sonra, pek çok zorluklarla tulumlarıyla getirdikleri ve yüksek fiyata sattıkları çamurlu sular bir kez bile susuzluklarını gidermedi. Ayrıca yukarıda bahsettiğim şehrin yakınındaki Siloe kaynağı da halka yetmedi, çünkü temiz olmayan suyu sadece zaman zaman akıyordu. Haziranın yakıcı sıcağı gittikçe artıyor ve su ihtiyacı iki katına çıkıyordu ve toz ile karışan ter ağzı ve göğüsleri kurutuyordu. Böylece herhangi bir yerde su bulabilmek için etrafa dağılıyorlardı. Küçük bir grup birşeyler bulduğunu ima edince, arkasından büyük kıtalar gidince, kaynakların başında sık sık çıkan fitneler savaşa dönüşüyordu, çünkü her biri diğerini engellemek istiyordu. Herhangi bir yerde su bulup bunu idareli harcayan yayalar ise kendilerini bu büyük ihtiyaçtan koruyabiliyorlardı. Ama çok atları olup, üç dört mil susuz bir şekilde gitmek zorunda kalanlar çok zor su bulabiliyorlardı. Sahiplerinin bakamadığı hayvanlar

atlar, eşekler, katırlar, koyunlar ve sığırlar susuzluk ve sıcaktan dolayı ağır ve tamamen bitkin vaziyette arazide giderken orada burada telef oluyorlar ve kapta kötü bir koku havayı tehlikeli bir hale getiriyordu. Bu kuşatmadaki su sıkıntısı halkta, adeta Antakya'daki kıtlık gibi büyük tahribat yapıyordu. Ayrıca atlarına ot ve yiyecek aramak için sanki çok emniyetliymiş gibi dikkatsizce çevreye dağılıyorlardı ve şehirdekiler bunu öğrenince gizlice dışarı çıkıp, onlardan pek çoğunu öldürüp, sıklıkla atlarını ele geçiriyorlardı. Bazıları ise çoğunlukla yaralandıktan sonra kaçmayı başarabiliyordu. Haçlıların sayısı günden güne azalıyor ve muhtelif tesadüflerle insani zafiyetlerinden dolayı her gün çokları ölüyor ve onların yerini dolduracak kimse olmadığından ertesi gün bir önceki günün sıkıntısı devam ediyordu. Buna karşılık düşmanın kuvveti artıyordu ve Haçlıları imha etmek üzere onlara daima yeni yardım kuvvetleri gelerek, şehrin kuşatılmamış kısımlarından serbestçe içeri girebiliyorlardı.

FASIL

8

Kudüs halkının aletler kurarak, şehirdeki müminleri baskı altına almaları.

VIII. ŞİMDİ bütün Haçlı ordusu kafes örmek ve merdivenleri birleştirmek için büyük bir gayretle çalışırken, şehir halkı da onları geri püskürtmek ve bir vasıta bulmak için itinayla bütün kurnazlığını gösterip, endişe içerisinde büyük çaba harcıyordu. Haçlılar gelmeden önce tedbir olsun diye onlar şehrin savunmasını kuvvetlendirmek için getirdikleri ahşaptan ve büyük ağaçlardan, Haçlılarınkine benzeyen ama daha iyi malzemelerden aletler yaptılar. Ayrıca bu aletlerin malzemenin dayanıklılığı ve işçilik sanatı bakımından Haçlılarınkinden geri kalmamasına çok dikkat ettiler. Surlarda ve kulelerde sürekli olarak orduda olan bitenleri ve esasen bu tür araçların kurulmasını dikkatlice gözetleyen nöbetçiler bunları şehir ileri gelenlerine bildirince, böylece Haçlıların yaptıklarını kolayca taklit ettiler, hatta sahip oldukları ustalar, demir, pirinç, halat ve diğer yapımcı aletleriyle dışarıdakilerden daima daha büyük avantajları vardı. İlâveten sadece resmî bir fermanla halk da çalışmalara katılmıyor, ayrıca onların hâkimiyetleri altında yaşamakta olan müminleri de devamlı köle gibi çalıştırdılar. Onlar sadece bu tür zorlamalarla işkence etmeyip, zincirleyerek zindana attılar, çünkü bunların şehrin durumu hakkındaki bilgileri Haçlılara vereceğinden şüphe etmekteydiler ve surların üzerinde veya sokaklarda bir yük hayvanı gibi inşaat malzemeleri taşıyan müminlerin sayısını azaltmaya da cesaret gösteremiyorlardı. Zira yük taşımak için onlara ihtiyaçları vardı ve el işlerinden anlayanlar marangoz olarak çalıştırılıyordu. Onlara en ağır iftiralar atılarak en sert biçimde cezalandırılıyorlardı. Komşu

kasaba ve şehirlerden buraya gelenleri karşılamak ve ihtiyaçlarını gidermek zorundaydılar. Ve kendi aileleri açlık sıkıntısı çektiği halde onları doyurmaya zorlanıyorlardı. Bir kamu girişimi olduğunda müminlerin evleri teslim alınarak, bulunan ihtiyaç maddeleri ev sahibinden zorla alınıyordu. Ayrıca çağrıldıkları ve derhal mazeretsiz olarak gitmedikleri zamanlarda gece veya gündüz olsun rezilce sakallarından veya saçlarından çekildiler, öyle ki içinde bulundukları acıklı durumda düşmanların bile gözleri yaşıyordu. Onlara yüklenen işlerin ve tabi tutuldukları sefaletin haddi hesabı yoktu. Bu nedenle dünyevi varlığını devam ettirmektense ölmeyi tercih edecek kadar tamamen bitap düşmüşlerdi çünkü günde bir defa dahi dinlenme ve yeterli uyuma vakti bulamadıkları sefil hayatları ölümden çok daha beterd. Nerede bir yanlışlık varsa onların üzerine atılmıştı. Endişesizce ne evlerine ne de başka bir yere gidebilirlerdi ve her türlü rezalete katlanmak zorunda kalıp, her türlü hakareti işittiler.

FASIL

9

**Bir Ceneviz filosunun Yafa'ya gelmesi.
Onları kampa getirmek üzere gönderilen
bir grubun düşmanın saldırısına uğraması.**

IX. KUŞATMA devam etmekte iken, bir haberci, Ceneviz gemilerinin Yafa Limanı'na gelişini duyurdu ve prenslerden ordudan bir grubu oraya gönderip, onların şehre gelmelerine refakat etmelerini istediler. Yafa bir liman kentidir, Solinus kitabının on dokuzuncu bölümünde dünyanın garipliklerinden şöyle bahseder: “Yafa dünyanın en eski şehridir, çünkü Tufan'dan önce inşa edilmiştir. Bu şehirde, gerçek rivayetlere ve kayaların üzerindeki izlere göre Andromeda'nın canavara sunulmak üzere zincirlerle bağlandığı bir taş gösterilir.³³ Markus Skaurus bayındırlık memuru iken diğer yıllıklar gibi bu canavarın kemiklerini Roma'nın tuhafıkları arasında göstermiştir. Bu kemiklerin büyüklüğü güvenilir kitaplarda verilmiştir. Kaburgalarının uzunluğu kırk ayaktan fazla, yüksekliği Hint filinden aşkın ve bacakları yarım ayaktan geniş idi.” Hieronymus da bunu *Epitaphium Der Heiligen Paula*'da şöyle teyit eder: “O Rabb'in önünden kaçan Yunus'un limanı olan Yafa'yı gördü ve burası masallar ve şiirlerdeki Andromeda'nın izlerini taşıyan kayaların bulunduğu yerdir.” Böylece bu isteğe karşılık olarak ortak bir kararla, diğerlerinden daha fazla adamı bulunan Toulouse Kontu, maiyetinden soylu bir adam olan ve

³³ Mitolojiye göre; yolculuğu sırasında Aithopia Kralı Kepheus ile Kassiopeia'nın kızı olan Andromeda ile yolları kesişir. Kassiopeia kendi güzelliğini deniz tanrıçalarından daha üstün gördüğü için Poseidon'u kızdırmıştır. Poseidon Kraliçenin küstahlığını cezalandırmak için Aithopia'yı yok etmesi amacıyla bir deniz canavarı gönderir. Kassiopeia'nın kızı Andromeda bu deniz canavarına kurban edilirse Aithopia ve diğer herkes kurtulacaktır. Andromeda bir kayaya zincirle bağlanır ve canavarın gelişini bekler. Perseus kızı kurtarır ve onunla evlenir.

Carpinelle adını taşıyan Werner Galdemar'ı otuz atlı ve elli yaya ile birlikte oraya gönderdi. Fakat onlar gönderildikten sonra kâfi gelmeyeceklerini gören prensler Kont'tan daha fazla adam göndermesini rica ettiler ve o da cesur ve kuvvetli adamlarla Raimund Pelet ile Wilhelm von Sabran'ı elli atlı ile birlikte onların arkasından gönderdi. Ama daha önce gitmiş olan Galdemar, Lidda ve Remle civarında altı yüz düşmanla karşılaştı ve dört atlı ile daha çok yaya adamını kaybetti. Haçlılar her türlü mukavemeti denerken sayıları az olduğu için karşılıklı çarpışmadan kaçınırken, onları takip eden iki soylu adamın hızla geldikleri ve derhal savaşa katıldıkları görüldü. Böylece Haçlılar birleşerek düşmana saldırınca gök onlarla birlik oldu. İki yüz kişiyi öldürdüler ve diğerlerini firara mecbur ettiler. Bu karşılaşmada soylu Guilbert von Treves ile Aichard von Montmerle'nin ölümünü haber aldıklarında ordudakiler büyük üzüntü duydular. Tanrı Haçlılara zaferi bahsettikten sonra emniyetle Yafa'ya geldiler ve gemiciler tarafından sevinçle karşılanıp, karşılıklı olarak dostça konuştular. Getirilmiş olan yükler hazırlanana kadar burada bir müddet kalıp yola çıkmak üzereyken, Askalan'da gizlenmiş olan bir Mısır filosu aniden geldi ve adı geçen şehrin önünde Haçlılara zarar vermek için fırsat aradı. Haçlılar bunu görünce denize doğru giderek, önce gemilerini düşmandan korumaya çalıştılar. Fakat düşmanın kalabalığı karşısında sayılarının yetersiz olduğunu görünce yelkenleri, ipleri ve diğer gemi malzemelerini alıp şehrin kalesine çekildiler. Ama yağma için çıkmış olan kendi gemilerinin biri ganimet yüklü olarak dönmek isterken, Yafa Limanı'nın düşman filosu tarafından işgal edilmiş olduğunu görünce uygun rüzgârla birlikte Lâzikiyye Limanı'na kaçtı. Yafa o zamanlar tamamen çorak ve insandan hâli kalmıştı, çünkü Haçlılar gelmeden önce halk şehrin sağlamlığına güvenmediği için burayı terk etmişlerdi. Ama Haçlılar kaleyi zapt etmişlerdi. Şimdi her şey düzene girince, yola revan oldular ve zaten bu iş için gelmiş olan silahlı adamların refakatında her şeylerini Kudüs'e götürdüler ve onların varışlarıyla birlikte onları sevinçle karşılayan ordu çok rahatladı. Yapı ustası ve marangoz olan bu gelen gemiciler, yontma, kirişleri birleştirme ve mancınıkları kurma işinde oldukça tecrübeli idiler. Onlar orduya pek çok bakımlardan faydası olacak çeşitli sanatları da beraberlerinde getirdiler ve onlar gelmeden önce hiç yapılamayan veya zorlukla yapılabilen işler onlar geldikten sonra kolaylaştı.

FASIL

10

Cenevizliler vasıtasıyla mancınıkların kısa sürede kurulması

X. BU ARADA orduda kalmış olanlar aletlerin kurulması için sürekli çalışmakla meşgul oldular ve işin büyük bir kısmını bitirdiler, çünkü Dük ile Normandia ve Flandern kontları zanaatkârların gayretli bir şekilde çalışmayı bırakmamaları için Gaston von Bearn adındaki mükemmel insanı görevlendirmişlerdi. Kendileri ise bizzat kereste ve diğer eksikleri taşımaları için halktan çok sayıda kişiyi sık sık dışarı göndermişlerdi. Bir kısmı da mancınıkları dışarıdan korumak ve kafesleri tamamlamak üzere birbiriyle yarışırcasına çalılar, dayanıklı otlar ve ağaçların dallarından getirdiler. Bir kısım diğerleri de öldürülen veya susuzluktan ölen pis veya temiz hayvanların derilerini yüzdüler, bunlar mancınıkların ve kafeslerin düşman tarafından yakılmaması için dıştan kapatılmasına yarıyordu. Fakat sadece Dük'ün ve zikredilen kontların bulunduğu güneybatı tarafında değil, Tankred ve diğer soyluların çoğunun bulunduğu köşe kulesinden Davud Kapısı'nın altında bulunan batı kapısına kadar olan alanda da aynı şekilde hummalı bir faaliyet vardı. Güney tarafında Toulouse Kontu ve bütün adamları aynı şekilde meşgul idiler ve Kont'un zenginliği nispetinde sahip olduğu insan ve malzeme bolluğu dolayısıyla yorucu çalışmalar yapıyorlardı, zira gemilerden gelenler de onun ordugâhına yerleşmişler ve kolay elde edilemeyecek malzemeler getirmişlerdi. Yani onların yanında halatlar, çekiçler, demir aletler ve zikredildiği gibi mancınık yapımı ve kurulumunda tecrübeli en iyi zanaatkârlar vardı ve bunlar işin tamam-

lanmasına büyük katkıda bulundular. Bu gelen Cenevizlilerin lideri lakabı Ayyaş Kahraman olan Wilhelm adında tanınmış bir soyluydu ve bu işte özellikle çok aktif rol aldı. Böylece ordu bu iş ile dört hafta meşgul olduktan sonra, nihayet neticeye gelindi. Prensler kendi aralarında görüşüp, şehre saldırmak üzere bir gün belirlediler. Ama Toulouse Kontu ve Tankred, aralarında sert bir münakaşa ettikleri için ve diğerleri de kendi aralarında birbirlerine düşman olduklarından, piskoposlar Tanrı'nın ancak temiz kalplilere yardımda bulunacağını telkin ederek, prensleri ve halkı barışa davet ettiler.

FASIL

11

Tankred ile Toulouse Kontu arasındaki anlaşmazlık. Ruhanilerin emriyle bir kefaret gününde barışmaları.

XI. BÖYLECE bütün halk için bir tövbe günü tespit edildi. O gün geldiğinde piskoposlar ve diğer bütün din adamları elbiselerini giyip, yalınayak, ellerinde haçlar ve kutsal suretler taşıyarak ve büyük bir saygı içerisinde halkla beraber Zeytin Dağı'na gittiler. Burada saygıdeğer Peter Eremit ve Normandia Kontu'nun maiyetinden Arnulf halka vaaz vererek onları mümkün mertebe sabırlı olmaları hususunda uyardılar. Zeytin Dağı şehrin batı tarafında bir mil uzaklıktadır ve Yehoşafat vadisi ile ondan ayrılır. Şöyle yazılıdır: "Bundan sonra Zeytinlik diye bilinen dağdan Yerusalam'e döndüler. Bu dağ Yerusalam'e bir Şabat günü yolculuğu yakınlığındadır,"³⁴ "Burada kurtarıcımız dirilişinden kırk gün sonra havarilerinin gözleri önünde onları kutsarken yanlarından ayrıldı, göğe alındı."³⁵ Bu imanlı halk buraya geldiğinde nadim ve mütevazı bir şekilde ağlayış ve yakarış içerisinde Tanrı'dan yardım diledi. Zikredilen prensler birbirleriyle barıştılar ve halk arasında karşılıklı sevgi meydana geldi. Dağdan indikten sonra, şehrin güney tarafında, zikredildiği gibi dağın tepesine yakın olan Sion Kilisesi'ne kadar çıktılar. Surların ve kulelerin üzerinden bunları gören halk, bu manzara karşısında hayretler içinde kaldı ve Haçlı birliklerinin arasından bazıları oklanarak yaralandılar. Ayrıca Haçlıları rezil etmek üzere surların üzerine haçlar yerleştirip, bunlarla, İsa ile ve onun kutsal öğretisiyle alay ettiler.

³⁴ Resullerin işleri, 1, 12.

³⁵ Resullerin işleri, 1, 3; Luka, 24, 50-52.

Ama halk dininden şaşmadı ve Tanrı'ya yapılan küfürlerin acısıyla dolu olarak zikredilen kiliseye doğru devam etti. Bunlar orada duvarlarını tamamladıktan ve saldıracakları günü tespit ettikten sonra, şehrin etrafından kampa döndüler. Savaşın gecikmemesi için, eksikliklerin derhal tamamlanması gerekiyordu.

FASIL

12

Prenslerden bazılarının kamplarını ve aletlerini şehrin daha zayıf olan taraflarına taşımaları.

XII. BELİRLENEN gün geldiğinde Dük ve adları sıkça zikredilen büyük kontlar, gecedен önce şehrin kuşatmış oldukları tarafını gidip gördüler, çünkü buranın daha iyi aletler, silahlar ve cesur adamlar tarafından korunduğundan çekinmekteydiler. Onlar şimdi ertesi gün burada başarılı olacaklarından emin olmadıkları için, ayrı ayrı parçaları biraya toplamadan önce, takdire şayan bir dikkatle ve büyük bir çabayla mancınıkları ve kuleyi, St. Stephan Kapısı ile köşe kulesi arasında bulunan ve güneybatıda Yehoşafat vadisinin üstünde kalan yere sevk ettiler ve sonra daha önceki yerlerine kamp kurdular. Yani onlar bu görüşteydiler ve nitekim öyle de oldu, halk şehrin kuşatılmamış olan kısmıyla çok az ilgilenmişti. Böylece bütün gece boyunca kuşatma aletlerini şehrin bu kısmına taşıdılar ve güneş doğmadan önce biraraya getirip kurdular ve müsait yere götürdüler. Kuşatma kulesini de surların alçak olduğu ve rahat götürülebilir görünen yere surların yakınına taşıdılar, öyle ki mancınıkların içindekilerle kulenin içindekiler birbirleriyle neredeyse yakın dövüş yapabilirlerdi. Bu iş küçümsenecek gibi değildi, zira makineleri getirdikleri yer buraya yaklaşık yarım mil uzaklıktaydı ve henüz güneş doğmadan önce her şey biraraya getirilmiş ve tamamlanmıştı. Şimdi halk güneşin doğuşuyla birlikte Haçlıların yaptıklarını görünce hayretler içinde kaldılar, çünkü dün ve önceki gün burada gördükleri ordunun bir kısmıyla savaş aletleri yok olmuştu. Ama dikkatlice surların etrafına göz gezdirince, Dük'ün karargâhını değiştirdiğini ve şimdi mancınıklarını başka bir yere kurduğunu fark ettiler.

Aynı gece, diğer prenslerin karargâhlarının bulunduğu şehrin diğer kısımlarında, sürekli çalışarak mancınıkların kurulduğu hemen hemen aynı zamanda Toulouse Kontu büyük bir gayretle yaptırmış olduğu kuleyi Sion Dağı ile Sion Kilisesi arasında şehir ile surlar arasına götürdü ve şimdi Tankred Kulesi adı verilen köşe kulesini kuşatmakta olan diğer prensler, aynı şekilde büyük bir çabayla bir tahta kuşatma kulesini aynı yükseklik ve kalınlıktaki duvara dayadılar. Her iki makine de aynı amaç için yapılmış olup, birbirinden farklı değil idiler. Yani dört kenarları vardı ve şehre doğru olan kenar çift katlı olup bunlardan dış taraftaki duvara yaslanabilecek ve adeta bir köprü gibi üzerinden atlanabilecek şekilde yapılmıştı. Makine bu cepheden korunaksız değildi, bilâkis üzerinde duran, bu kuleyi diğer kenarlardan daha iyi koruyabiliyordu.

FASIL

13

Gece savaşı son verinceye kadar şehrin kuşatılması.

XIII. ŞİMDİ gün başlayınca ordu duyurulduğu gibi silahlanıp, şehre saldırmak üzere toplandı. Hepsı ya İsa için hayatlarını vermeye ya da şehri tekrar Hristiyanlık adına özgürlüğüne kavuşturmaya kararlıydılar. Halkın içinde bu dini savaş için savaş arzusuyla yanmayan hasta, yaşlı ya da eli silah tutamayacak hiç kimse yoktu, kadınlar dahi cinsiyetlerini ve zayıflıklarını unutarak, erkek işlerini yapmaya ve silaha sarılmaya cesaret gösteriyorlardı. Böylece hep birlikte savaşı başlayınca, surlarda ve kulelerde kendilerine direnenlerle daha sıkı savaşabilmek için, hazır olan mancınıkları surların yakınına getirmeye çalıştılar. Ama düşmana karşı en kuvvetli savunmayı yapabilmek için şehir halkı da mızrakla savurarak, sayısız oklar atarak, bazen elleriyle bazen de mancınıklarla taşlar fırlatarak Haçlıları surlardan uzak tutmaya çalıştılar. Buna karşılık Haçlılar yavaş değillerdi. Kalkanlarının arkasından sürekli ok attılar, elleriyle taş fırlattılar ve bu şekilde korkusuzca surlara yaklaşmaya çalışarak surların üstündekilere dinlenme ve direnç gösterme imkânı vermediler. Ama diğerleri de mancınıklar içinde durarak, ahşap kuleyi götürmeye devam ettiler veya mancınıklarla surlara sürekli olarak ve şiddetle büyük taşlar fırlatarak, savunmayı çöktürmeye çalıştılar. Diğer bir kısmı da istihkâmların dışındaki Mangana denilen daha küçük taşlar atan fırlatma makineleriyle meşgul oluyorlardı. Ama ön duvarların önünde bulunan derin ve güçlü bir hendek yüzünden ne kuleyi surlara yanaştırmaya çalışanlar teşebbüslerinde başarılı olabiliyorlar, ne de mancınıklarla duvarları delmeye çalışanlar bunu başarabiliyorlardı, zira kent ahalisi surların burçlarından aşağı içi

saman ve ot dolu çuvallar, ayrıca çok sayıda ipler, kilimler, pamuk ile doldurulmuş yastıklar, yorganlar asarak, atılan taşların vereceği zararları önlemeye ve Haçlıların çabalarını boşa çıkarmaya çalışıyordu. Ayrıca Haçlılardan çok farklı olarak içeride ok atan ve taş fırlatan makineler kurarak, Haçlıları teşebbüslerinden caydırmaya uğraşıyorlardı. Her iki taraf da böyle gayretle savaşmakta ve bütün güçlerini seferber etmekteyken, sabahtan akşama kadar süren öyle korkunç bir savaş cereyan etti ki, her iki taraftan atılan oklar adeta dolu yağmuru gibi düştüler ve fırlatılan taşlar havada çarpıştı ve savaşçılar çeşitli şekillerde kırıldılar. Dük'ün, Tankred'in, Toulouse Kontu'nun ve diğer prenslerin cephesi zahmetin ve tehlikenin yanıydı, zira zikrettiğimiz gibi şehir her üç tarafından aynı sıklıkta kuşatılmıştı. Haçlılar, çakıl, taş ve toprakla bu hendekleri doldurup, mancınıklar için bir yol yapmayı düşünürken, ahalinin çabası da onları bu teşebbüslerinde engelleme yönündeydi. Böylece, bu işe girişenlere karşı büyük bir direnç gösterdiler ve yarışırcasına mancınıkları yakmak amacıyla petrol, zift, yağ ve kükürtle kaplı maddeler fırlattılar. İlâveten, içeride bulunan çok sayıda aletlerle yaptıkları sanatkârane atışlarla Haçlıların kulesinin ayaklarını neredeyse kırıp, kenarlarını deldiler ve savaşmak için bölmelerinde bulunanları bu sarsıntıda neredeyse yere devirdiler. Ama Haçlılar bu yakıcı maddeleri, üzerlerine su dökerek karşılamaya çalıştılar.

FASIL

14

Her iki taraf için de kaygı ve endişeli geçen gece.

XIV. BU TEHLİKELİ ve oldukça şiddetli savaşı henüz bastırmayan karanlık ayırdı. Ama geceleyin dinlenmek isteyen vücutlar, uyanık ve heyecan içinde idiler. Bütün savaşçıların içlerindeki huzursuzluk onlara işkence gibi geldi, planları bir an olsun akıllarından çıkmadı ve büyük bir arzuyla yeniden savaşa dönecekleri ve şanslarını yeniden deneyecekleri günü beklediler. Zira Tanrı'nın yardımıyla kazanmayı ve bundan daha iyi pay almayı ummaktaydılar. Daha ziyade mançınıklarla meşgul idiler, çünkü düşmanın bir şekilde bunları yakmasından korkmaktaydılar, bu yüzden sürekli nöbet tutup, geceyi uykusuz geçirdiler. Fakat halk fazla endişeli değildi. Onların asıl korkuları, gecenin sessizliğini kullanıp, bir önceki gün görmüş oldukları şiddetli savaşta olduğu gibi surlarda gedik açılması veya merdivenlerle şehrin içine girilmesi idi. Bu nedenle hiç sükûnet bulamadılar, aksine hayatları söz konusu olduğundan, büyük bir dikkatle surların etrafına ve her kuleye nöbetçiler yerleştirdiler. Ayrıca yaşlılar ve şehirden sorumlu olanlar, düşmanın hile ile herhangi bir giriş bulamaması için şehrin çevresini, kapılarını, sokaklarını dolaşarak, diğerlerini nöbette kalmaları hususunda uyardılar, çünkü kadınlarının, çocuklarının ve kendilerinin emniyetleri söz konusuydu. Böylece her iki taraf da korku içinde olduğundan huzursuzluk onları uyutmadı. Hiçbir huzur bulamadıkları, savaş heyecanından önce bu ara zamandaki ruh halleri, bir gün önceki savaşın ortasında yaşadıklarından daha kötü idi.

FASIL

15

Sabahleyin saldırının tekrarlanması.

XV. GECE sona erip, sabahın kızıllığı yeni başlayan günü haber verdiğinde, halk büyük bir savaş arzusuyla kavgaya başladı. Herkes bir önceki gün kendisine gösterilen yeri aldı. Bir kısmı surlara çok büyük ve oldukça sert taşlar fırlattıkları mancınıkların, diğer bir kısmı büyük çaba ve ustalıklı hareket ettirmeye çalıştıkları kulelerin başına geçtiler, yine bazıları kulenin üstünde durup, ok atarak surların üzerindeki öyle sert bir şekilde düşürdüler ki, ellerini kullanmaya fırsat ve cesaret bulamadılar. Bazıları da büyük bir gayretle hendeği doldurmaya ve kuleyi surların yakınına götürmeye uğraştılar. Ama ekseriyeti, mancınıkları hareket ettirenlerin engellenmeden çalışabilmesi için oklar ve taşlarla surlardaki halkı püskürttüler. Haçlıların gittikçe daha şiddetli saldırdığını gören ahalî de, gayretini artırıp kuvvete kuvvetle, sanata sanatla karşılık verdi. Aynı şekilde Haçlılara ok ve taş fırlattılar ve kuleyi surlara yanaştırmaya çalışanlara takdire şayan engeller çıkarttılar. Ve Haçlıların tüm çabalarını gidermek için toprak kaplar ve bulabildikleri her çeşit kolayca yanan maddeler, kükürt, zift, yağ, reçine, kuru ağaç, anız fırlattılar. Böylece her iki taraftan da çok sayıda insan öldü ve beklenmedik şekilde yere serildi. Bir kısmı mancınık atışlarıyla paramparça edildi, bir kısmı zırhlarını ve kalkanlarını delen oklarla aniden öldü, diğer bir kısmı da elle veya fırlatma aletleriyle atılan taşlarla ya hemen öldü ya da yaralanan organları nedeniyle sakatlandı. Ama bütün bunlar başla-

nan teşebbüsü aksatmadı, savaşma arzusunu azaltmadı ve taraflardan hangisinin daha şevkle mücadele ettiğini ayırt etmek oldukça zordu. Ama bu gün cereyan eden dikkat çekici olaylara değinmeden geçebileceğimi sanmıyorum. Haçlıların diğer mancınıklar arasında çok ağır taşları büyük bir kuvvetle şehre fırlatıp, ahaliye büyük kayıplar verdiren bir tanesi vardı. Bütün maharetlerine rağmen buna karşı bir tane yapamadıkları için, iki cadı getirerek bunu büyü yoluyla etkisiz hale getirmeyi düşündüler. Sonra bu cadıları büyülü ve aldatmacalı sözlerle bu surlara yerleştirdiklerinde, bu mancınıktan büyük bir taş gelerek, bu iki cadıyı ve onlara kılavuzluk eden üç kızı tamamen ezip, surlardan aşağı düşürünce, kampta büyük bir sevinç yaşanırken, ahalideki üzüntü gittikçe artmaya başladı.

FASIL

16

**Zeytin Dağı'ndan gelen bir işaretin,
neredeyse gevşemekte olan Hristiyan ordusunu teşvik etmesi.
Güneydoğudaki savaşın tasviri.**

XVI. ŞİMDİ savaş her iki tarafa da zafer eğilimi göstermeyince, günün yedinci saatinde Haçlılarda bir umutsuzluk belirtisi başladı ve gösterdikleri muazzam çabanın coşkusu kayboldu, öyle ki neredeyse sürekli atışlardan tahrip olmuş bulunan mancınığı ve yanmaya başlayan diğer mancınıkları surlardan uzaklaştırıp, savaşı ertesi güne ertelemek istediler. Haçlılar bocalamaya başlayıp, ümitsizce bütün güvenlerini kaybettikleri ve düşmanlar onları hakaretlerle savaşa çağırdıkları sırada, umutsuz şartlarda daha iyi yol gösteren Tanrı'nın gücü aniden görüldü. Yani Zeytin Dağı'ndan daha sonra bir daha asla görünmeyen tanınmış bir savaşçı geldi ve kolunda salladığı parlak kalkaniyle ordumuza savaşa dönmesi için bir işaret getirdi. Bu işaretle birlikte, kardeşi Eustach'la beraber kulenin en üst katında bunu korumak üzere bulunan Dük Gottfried, öyle bir güç buldu ki, halkı ve liderlerini gür bir sesle geri çağırdı. Ve Tanrı'nın izniyle halk neşe içerisinde geri döndü ve adeta taze kuvvetlerle savaşa başladı. Daha önce yorulup veya yaralanıp savaştan çekilenler yeni bir cesaretle ve iki kat kuvvetle gelip, daha azimli bir şekilde savaştılar. Prensler ve ordunun koruyucuları diğerlerine karşı gidip, bu örnekle onları cesaretlendirdiler. Kadınlar da bu ağır işte yer almaktan imtina etmediler. Savaşta bitkin düşmemeleri için kaplarla

adamlara su taşıdılar ve güçlü sözlerle onları savaşa teşvik ettiler. Ordugâhta öyle bir zafer havası hâkimdi ki, bir saat içerisinde hendeği doldurup, kuleyi surların önüne yanaştırdılar. Ama daha önce söylendiği gibi ahali, mancınıklardan tahrip olmaması için surların önüne kalın ve uzun kirişler yerleştirmişti. Kulenin içinde alt kısmında bulunan Haçlılar, bunlardan ikisini yıktılar, büyük bir tehlike içerisinde bunların bağlı olduğu halatları kestiler ve aşağıda anlatılacağı gibi bir kuleden surlara yerleştirdikleri köprü için mancınığı taşıyıp, güçlendirdiler. Köprü zayıf ahşaptan yapılmıştı ve bu kirişler tarafından desteklenmeseydi, insanlar onu taşıyamazdı.

FASIL

17

Toulouse Kontu'nun batı tarafında aynı bu tür zorluklarla savaşması.

XVII. GÜNEYBATI tarafında böyle bir gayretle savaşılırken, Toulouse Kontu ve onunla batıda bulunanlar aynı sertlikle şehre saldırıyorlardı. Üç gün süren ağır bir çalışmadan sonra hendeği doldurup, üzerinden kuleyi surlara dayadılar, artık burçlardakilerle mancınının içindekiler birbirleriyle neredeyse mızrakla dövüşebiliyorlardı. Zeytin Dağı'ndan beri görmüş oldukları kalkanın işaretleri onları ateşlemiş ve kazanacaklarına dair onlara güven vermişti. Ordunun çabaları her iki tarafa da eşit adımlarda eşit miktarda başarı şansı veriyordu, çünkü dindar kullarının bağlılığını mükâfatlandırmak isteyen, onları aynı ihtimamla koruyordu. Şimdi, bu kadar büyük çabalarının meyvesini toplamak ve sadakatle yerine getirdikleri savaş hizmetinin ödölünü almak zamanı gelmişti.

FASIL

18

Dük'ün kendi kulesinden bir köprüyü surların üzerine yerleştirmesi.

Onun adamlarıyla birlikte şehre girmesi ve kapıyı açması.

XVIII. SÖYLENİLDİĞİ gibi güneybatıdan şehre saldırmakta olan Dük'ün ve Kont'un orduları Tanrı'nın yardımıyla düşmanı iyice yıpratarak, artık direnemeyecek hale getirdiler, hendekler doldurulmuş ve dış surlar tamamen tahrip edilmişti. Böylece engelsiz duvarların üzerine çıkabiliyorlar ve düşmanlar sur gediklerinin arkasında nadiren mukavemet gösteriyorlardı. Ama kulede bulunanlar Dük'ün emri üzerine pamuk doldurulmuş çuvalları yakınca, esen kuzey rüzgârının da etkisiyle şehri öyle güçlü bir duman kapladı ki, surları savunmak isteyenler gözlerini ve ağızları artık açamayacak hale geldiklerinde, hayret ve dehşet içinde nöbeti terk ettiler. Bunun üzerine Dük, düşmanın tahrip edilen kirişlerini getirtip, mancınıktan surun üzerine yerleştirdi ve sonra da kulenin hareketli tarafını kaldırttı. Bu, zikredilen kirişin üzerine konuldu ve böylece temelleri çok sağlam bir köprü elde edilmiş oldu. Böylece düşmanların kendi korumaları için buldukları şey, kendi zararlarına kullanıldı. Köprü bu şekilde yapıldıktan sonra hepsinden önce şanlı ve şerefli adam Gottfried, kardeşi Eustach ile beraber şehre girdi ve diğerlerini peşinden gelmeleri için uyardı. Böylece onu Tournai doğumlu soylu ve ebedîyen anılmaya lâyık üvey kardeşler Ludolf ile Gislebert sonra mancınık ile köprünün taşıyamayacağı kadar çok sayıda atlı ve yaya

takip ettiler. Düşmanlar, Haçlıların surları işgal ettiğini ve Dük'ün ordusuyla beraber şehre girdiğini görünce burçlardan ve surlardan dar sokaklara kaçtılar. Ama Haçlılar, Dük'ün ve asillerden büyük bir bölümünün surları zapt ettiğini görünce köprüden geçmeyi bekleyemeyerek, birbiriyle yarışarcasına yedeklerinde bol miktarda bulunan ve her iki şövalyenin bir tane yapması emredilen merdivenlerden duvarlara dayayıp, yukarı çıktılar ve daha önce surlara çıkmış olan diğerleriyle birleştiler ve Dük'ün müteakip emirlerini beklemeye başladılar. Dük'ten sonra şunlar şehre girdi: Flandern Kontu ve Normandia Dükü, cesur ve takdire şayan Tankred, Büyük Hugo, Saint Pol Kontu, Balduin von Bourg, Gaston von Bearn, Gaston von Beziers, Gerhard von Roussillon, Thomas von Fera, Conan von Bretagne Kont Raimbold von Orange, Louis von Monson, Kuno von Montaigu ve oğlu Lambert, ayrıca adlarını ve sayılarını bilmediğimiz daha pek çokları. Dük bunların yaralanmadan şehre girdiklerini gördüğünde, bunlardan bir kısmını önemli sayıda maiyetle, şimdi St. Stephan Kapısı denilen güneydoğu kapısına, burayı açıp halkı içeri almaları için gönderdi. Burası en hızlı bir şekilde açılınca halk birbiri ardından ve düzensiz olarak girdi. Bir Cuma günü, günün dokuzuncu saati idi ve adeta ilahi bir olay gerçekleşmiş gibi görünüyordu, bu imanlı halk Rabb'in yaşadığı bu kentte kurtarıcısının zaferi için sadakatle savaşmış ve onun arzularını gerçekleştirmişti. O gün ilk insan yaratılmış ve ikincisi birincisinin kurtuluşu için ölme terk edilmiş olmalıdır ve bu yüzden onun takipçileri, vücudunun organları onun adına düşmanları üzerine zafer kazanmışlardır.

FASIL

19

**Dük'ün şehirde müthiş bir katliam düzenlemesi.
Toulouse Kontu'nun şehre girmesi.
Ahalinin bir kısmının kaleye kaçması.**

XIX. DÜK VE YANINDAKİLER derhal kınından çekilmiş kılıçları, kalkanları ve miğferleriyle mücehhez olarak sokaklara ve şehrin meydanlarına giderek, yaş ve cinsiyete bakmaksızın buldukları bütün düşmanları kılıçtan geçirdiler. Her tarafta o kadar çok insan kellesi yığıldı ki, cesetlerin üzerinden başka geçecek yol kalmadı. Ve prensler çok sayıda halkla beraber, kâfirlerin kanını döktükçe daha da susayan bu caniler olmadan, çeşitli yollardan neredeyse şehrin merkezine gelirken, Toulouse Kontu ve onun yanında bulunan diğer prensler hala Sion Dağı üzerinde savaşıyorlar ve şehrin zapt edildiğini ve Haçlıların eline geçtiğini bilmiyorlardı. Burada direnen halk, Haçlıların şehre girmesi ve galibiyet kazanması üzerine nihayet müthiş bir gürültü ve feryat kopardı. Bunun üzerine bu sıra dışı gürültü ve kargaşanın ne anlama geldiği merakla sorulunca, Haçlı ordusunun şehirde olduğu anlaşıldı ve bunlar burçları ve surları bırakıp, hayatlarını kurtarmak için çeşitli yerlere kaçtılar. Bunlardan ekserisi komşu kaleye kaçtılar ve ordunun kolayca surlara dayayabildiği köprüye girip, merdivenler yardımıyla hiçbir mukavemet görmeden, yarışırcasına şehre girdi. Şehre girince, kendilerine en yakın olan güney tarafındaki kapıyı açarak, böylelikle halkın zorlukla karşılaşmadan şehre girmesini sağladılar. Böylece cesur ve

şanlı adam Toulouse Kontu, Kont Isoard von Die, Raimund Pelet, Wilhelm von Sabran, Albara Piskoposu ve sayıları ve adları verilmiş olan daha pek çok soylu şehre girdiler. Bunlar dışlerine kadar silahlı ve tamamen zırhlı olarak hep birlikte şehre girdiler ve çok müthiş bir katliam gerçekleştirdiler. Dükten ve adamlarından kaçıp, hayatlarını kurtarmış olduklarını zannedenler, şehrin diğer tarafına yöneldiklerinde, şimdi bunların ellerine düştüler ve Kharybdis'in girdabından kurtulup Skylla'ya yakalandılar. Böylece şehirde o kadar çok insan öldürölüp, o kadar çok kan dökölüdü ki, galiplerin kendileri bile dehşete düştüler.

FASIL

20

Tankred'in tapınağa kaçanları katletmesi.

XX. HALKIN büyük bir bölümü tapınağın salonuna kaçtı, çünkü burası şehrin uzak bir kısmında olup, bir duvar, burçlar ve kuvvetli kapılarla tahkim edilmişti. Fakat bu kaçış onları kurtaramadı çünkü Tankred ordunun çok büyük bir kısmıyla oraya gitti. Cebren tapınağa girip, sayısız insanı katletti. O, ayrıca sayısız miktarda altın, gümüş, mücevher ele geçirip, ilk kargaşa yatıştıktan sonra bunları eski yerlerine bıraktı. Şehrin öbür kısımlarını ele geçirdikten ve katliam yaptıktan sonra diğer prensler de tapınağa gittiler, onların arkasından kaçan ahali de gizlendi. Bunlar bir miktar atlı ve piyadelerle içeri girip, ayırt etmeksizin kime rastladılarsa kılıçtan geçirdiler ve her tarafı kan doldurdular. Bu, batıl inançlarıyla Rabb'in kutsalını kirletenlerin ve müminleri mahrum bırakanların günahlarının kefareti ölümeleri ve kanlarıyla temizlemeleri için, Tanrı'nın adaleti idi. Her yerde yatan cesetlere ve kanla örtülen insan uzuvlarına bakmak korkunçtu. Ve sadece parçalanmış cesetler ve kesilmiş kafalar kötü bir manzara teşkil etmiyor, baştan ayağa kana bulanmış galiplerin görüntüsü de ürpertiuyordu. Tapınağın etrafından on bin Müslüman katledilmiş olmalıdır, şehrin orasında burasında öldürölüp, sokaklarda, meydanlarda bulunan cesetler hesaba katılmamıştır, çünkü bunların sayısı da daha az değildir. Ordu şehirde dağıldı ve dar sokaklarda gizlenmiş olanları bulup, sığır gibi kestiler. Diğerleri birleşip evlere girip, ana, baba, çocuk ne varsa dışarı çıkarıp ya kılıçlarla öldürdüler ya da çatılardan aşağı atıp boyunlarını kırdılar. Girdikleri evleri mülk edindiler, çünkü şehir zapt edildikten sonra ele geçir-

diklerini yasal mülkiyet edinme hususunda birbirleriyle anlaşmışlardı. Böylece kente girip, halkın evlerini ve gizli sığınaklarını ele geçirdikten sonra, herhangi birisi geldiğinde burasının bir sahibi olduğunu anlasın ve yoluna devam etsin diye kapıya bir kalkan ve yahut herhangi bir silah asıyordu.

FASIL

21

**İlk kargaşa yatıştıktan sonra halkın mukaddes yerleri
ziyaret etmesi ve büyük bir bağlılıkla dua etmesi.**

XXI. ŞEHİR tamamen boyunduruk altına alınıp, ahali öldürüldükten ve kargaşa biraz olsun yatıştıktan sonra prensler, silahlarını bırakmadan önce toplandılar ve ortak anlaşma ile bir prensin şehrin idaresini ele alarak daha sonra gerekli düzenlemeleri yapmasına kadar kulelere emniyet için nöbetçiler konulmasına ve her kapıya güvenilir kapıcılar tayin edilmesine karar verdiler. Yani gerçekten de etraflarını çevirmiş olan düşmanlara karşı tetikte idiler ve bunların aniden saldırmasından korkuyorlardı. Böylece şehirde düzen kurulduktan sonra silahları bıraktılar, ellerini yıkadılar, temiz giysiler giydiler, mütevazı ve nadim kalplerle, ağlayış ve hıçkırıklarla, yalınayak olarak, kurtarıcının varlığıyla takdis ettiği mukaddes yerlere gittiler ve buraları büyük bir saygı ile öptüler. Uzun yıllar haksızlıkla boyunduruk altında kalmış olan şehrin mümin halkı ve kilisenin ruhanîleri, kendilerine hürriyeti sağlayan kurtarıcılarına müteşekkir olarak haçlarla ve ikonalarla onları Kutsal Diriliş Kilisesi'nde karşıladı ve ilahilerle onlara kiliseye kadar eşlik ettiler. Bu, halkın ateşli dualarla kutsal yerlere ayak basarken kalbini dini arzuların doldurduğu, neşe ve manevi sevinçle oraları öptüğü gerçekten görülmeye değer güzel bir manzaraydı. Her yerde gözyaşı ve iç çekiş ama korkudan ve sıkıntıdan değil, ateşli bağlılıktan ve Tanrı'nın insanlara bahsettiği en yüksek sevgiden idi. Kilisede olduğu gibi şehirde de Rabb'e şükranlarını sunan halk tarafından yıldızlara kadar çıkan öyle bir gürültü yükseldi ki, şunlar söylenebilir: "Sevinç ve

zafer çığlıkları çınlıyor doğruların çadırlarında.”³⁶ Bütün kentte dini coşkularla Tanrı'nın hoşuna gidecek işler yapıldı. Bazıları günahlarını Tanrı'ya itiraf edip, bir daha işlememeye söz verdiler, bazıları sahip oldukları her şeyi büyük cömertlikle zayıflara ve yoksullara bağışladılar, çünkü Rabb'in onlara bu günü görmeyi nasip etmesi en büyük zenginlikti. Diğer bazıları da dizlerini çöküp, çıplak olarak, gözyaşı ve ağlayışlarla saygıdeğer mekânlara gidip, gözleri ıslak şöyle dediler: “Oluk oluk yaş akıyor gözlerimden.”³⁷ Daha nasıl anlatayım, müminler arasında hâkim olan coşkulu ibadeti sözlerle tarif etmek mümkün değildir. Onlar dini işler için birbirleriyle yarışmışlardı, çünkü Rabb'in onlara yaptığı iyilikleri hatırlamışlar ve çabalarının mükâfatını veren Rabb'i daima göz önünde tutmuşlardı. Haccının ve savaşma hizmetinin meyvesini ve ödülünü alan hangi taştan yürek ve demirden göğüs erimezki. Anlayışı yükselen hangi insan Rabb'in onlara bahşettiği ve söz verdiği gelecekteki mükâfatları anlamaz. Onunla birlikte hareket ederek Kudüs'e girdikleri gibi, Rabb'in bugünkü idareyi gelecekte güçlendireceğine inanıyorlardı. Piskoposlar ve rahipler kilisede Tanrı'ya kurban sundular, halk ve şükran için dua ettiler.

³⁶ Mezmurlar, 118, 15.

³⁷ Mezmurlar 119, 136.

FASIL

22

Sefer esnasında ölmüş olan pek çoklarının şehirde görülmesi.

XXII. O GÜN pek çok kişi, daha önce anlattığım gibi Antakya'da ölmüş olan Piskopos Adhemarvon Puy'u mukaddes şehirde gördü ve çok sayıda saygıdeğer ve inanılır insanlar onun surların üzerine nasıl çıktığını ve diğerlerini kendisini takip için nasıl çağırdığını gözleriyle gördüklerini yemin ettiler. O, daha sonra mukaddes mekânlara giden diğer pek çoklarına da aynı gün göründü. Bunlardan başka diğer bazıları da dini bağlılıkla Mesih'le uykuya dalan pek çoklarını diğerleri gibi mukaddes yerlerde hac yaparken gördü. Görülüyor ki, onlar bu dünyadan semaya çağrıldıkları halde ateşli arzularını yerine getirmek için değil, özledikleri şeyin yerine geldiğini görmeye geldiler ve böylece bizim gelecekteki dirilişimiz için bir tanıklık sağladılar. Pek çok azizin bedeni Mesih gibi nasıl ölüm uykusundan uyandıysa, pek çoklarının mukaddes şehirde görülmesi, eski mucizelerin tekrarlanması bakımından değerliydi ve şimdi dindarlığa ve Mesih'in hizmetine kendini adanmış mümin kavimlerin kutsal diriliş mekânını kâfir batıl inançlarından temizlediği yerde ruhlar tekrar dirildiler. Bu ve Tanrı'nın bolca lütfuyla mümin halka mukaddes kentte gösterilen diğer mucizeler vasıtasıyla halk arasında öyle bir sevinç öyle bir mutluluk yaratıldı ki, yaşadıkları tüm bu sonsuz zorlukları acılarını unuttular ve Rabb'in, onların görmesine izin verdiği bu hediyeyle mutlulukla övdüler. Bütün şehirde halkın dini mutlulukla Mesih'e çağırışları duyuluyordu ve adeta Tanrı bizzat düzenlemiş gibi bayram yapıyorlardı, Yeşu'nun sözlerini tamamlar gibi: "Yeruşalim'le birlikte sevinin, O'nu sevenler, hepiniz onun için coşun, Yeruşalim için yas tutanlar, onunla sevinçe coşun."³⁸

³⁸ Yeşaya, 66, 10.

Şehrin Hristiyanlarının**Peter Eremit'e gelip, kurtuluş için teşekkür etmeleri.**

XXIII. ŞİMDİ dört veya beş yıl önce saygıdeğer Peter Eremit'i bu şehirde görmüş olan Hristiyanlar, aynı şekilde patriklikten hal-kın büyük bir kısmı ve kiliseden ona mektup vermiş olanlar, batılı prensleri Haçlı Seferi'ne teşvik ettiği için derin bir saygıyla ona geldiler. Onun önünde diz çöküp, daha önceki ikametini ve o zamanlar kendilerine göstermiş olduğu dostluğu hatırlattılar. Ona sadakati ve samimi dindarlıkla gösterdiği gayret için şükranlarını sundular ve kendilerini yücelten Tanrı'nın, insanlığı bu yola sevk etmesi için kavimleri ve krallıkları zorluk görmeden hareket ettiren ve İsa adına böyle büyük çabalar gösteren, zikredilen bu adamın ağzına böyle güçlü sözler koymasını övdüler. Aslında, onun sözleri Tanrı'dan geliyor gibiydi: "Ağzımdan çıkan söz de öyle olacaktır. Bana boş dönmeyecek, istemimi yerine getirecek, yapması için onu gönderdiğim işi başaracaktır."³⁹ Böylece hep birlikte ve ferdî olarak bu adama saygılarını sundular, zira uzun yıllar katlandıkları şiddetli boyunduruktan kurtulmalarını ve mukaddes şehrin yeniden özgürlüğüne kavuşmasını Tanrı'ya borçlu idiler. Daha önce de zikrettiğim gibi, eski zamanlarda şehrin emniyetinden sorumlu olan patrik, sadece yüksek meblağlarla sağlanabilecek vergilerin ve gittikçe artan masrafların ödenebilmesi bakımından, Kıbrıs'a ülkenin müminleri için sadaka dileniyordu, böylece onlardan haraç alan düşmanların, ödemedikleri takdirde kiliseleri tahrip etmesi veya insanları öldürmesi önleniyordu. O, bu arada şehirde tüm yaşananlar hakkında az şey bilmiyordu ve mutlak kötü duruma geri dönülebileceği kanaatini taşıyordu ama Rabb ona umulmadık şekilde barış ve huzur bahşetti.

³⁹ Yeşaya, 55, 11.

FASIL

24

Şehrin cesetlerden temizlenmesi.

Kalenin Toulouse Kontu'na teslim edilmesi.

Kudüs'ün zaptı anısına bir bayram günü tespit edilmesi.

XXIV. ŞİMDİ dua yapıldıktan ve mukaddes yerler hürmetle ziyaret edildikten sonra, prensler her şeyden önce şehrin ve tapınağın etrafının temizlenmesi gerektiğini düşündüler, böylece öldürülenlerin cesetlerinin havayı kirletmesi önlenecekti. Bunu şans eseri tesadüfen ölümden kurtulmuş olan ve prangalara vurulmuş bulunan halka bildirdiler. Ama halkın bu iş için yeterli olmadığı görülünce, şehri gecikmeden temizlemeye yardım etmeleri için ordudaki yoksullara günlük bir ücret tayin edildi. Bunun üzerine prenslerin her biri, memurlar tarafından kendilerine tahsis edilen evlerine döndüler. Şehri her türlü ihtiyaç maddeleriyle dolu olarak buldukları için hepsi büyük bir bolluğa kavuştular. Ele geçirilen evlerde altın, gümüş, mücevher, kıymetli giysiler, meyve, şarap, yağ ve ayrıca kuşatma sırasında büyük eksikliğini çektikleri bol miktarda su buldular, bunlardan kendileri yeteri kadar aldıkları gibi, sevgili fakir kardeşleriyle de paylaşabildiler. Birinci, ikinci, üçüncü ve müteakip günlerde pazarda ucuz fiyata halkın dahi alabileceği bolca malzeme bulunuyordu. Böylece şenlikli ve neşeli günler geçirdiler, vücutlarına bakıp, çok ihtiyaç duydukları bolluk ve sükûnet içerisinde dinlendiler. Sürekli olarak Tanrı'nın bağışladığı lütufları düşünüp, bunların zenginliğine hayret ettiler. O günün anısını daha fazla kutlamaya, o günün tatil olmasına ve bütün diğer bayramlardan büyük sayılmasına karar verdiler ve bu karar herkes tarafından kabul ve tasdik edildi. Peygamber kehanetlerinde bulunabilecek bu olay, Hristiyanlık şanı ve zaferi adına vaazedilmeliydi. Ayrıca Tanrı, dua edilen her şey için, onların övgüye lâyık çabalarına karşılık verip, adı

geçen mukaddes şehri tekrar Hristiyanlık inancına ve özgürlüğünü kazandırdı. Ama bu arada Haçlıların kılıçlarından kurtulup, Davud burcuna kaçanlar, şimdi şehrin tamamen zapt edildiğini görünce, burada daha fazla kalamayacaklarını anladılar. Böylece evi kulenin yakınlarında bulunan Toulouse Kontu'ndan, kadınları ve çocukları ve sahip oldukları şeyler ile birlikte serbestçe çıkmalarına izin verilmesini ve Askalon'a kadar kendilerine emniyetle refakat edilmesini rica ettiler. Kont onların isteğini kabul etti ve bunun üzerine burcu terk ettiler. Şehri temizlemekle görevli olanlar, işlerine sarılıp, birkaç gün içerisinde cesetlerin bir kısmını yakmak bir kısmını da gömmek suretiyle kısa zamanda işlerini bitirerek şehri temizlediler ve evvelki haline getirdiler. Şimdi halk mukaddes mekânlara daha bir ferahlık içerisinde girip, sokaklarda ve meydanlarda bir araya gelerek sohbet edebiliyordu. Kent, MS 15 Temmuz 1099'da haftanın altıncı gününde Hristiyanların Haçlı Seferi'ne başladığından üç yıl sonra zapt edildi. Roma Kilisesi'nin başında Papa II. Urban bulunuyordu. Roma İmparatorluğu'nun başında İmparator IV. Heinrich bulunuyor, Fransa'da Kral I. Philip hüküm sürüyordu ve Grek İmparatoru ise Aleksius idi. Bu zaman zarfında Kudüs, ebedî şan ve zafer sahibi olan merhametli Tanrı'nın takdiriyle zapt edildi. Âmin.

KAYNAKÇA

ABÛ'L-FARAC, *Abû'l-Farac Tarihi*, I, Çev. Ö. Rıza Doğrul, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1987.

ALANYALI, H. S., "Side'nin Roma Dönemi Panteonu", *Anadolu*, 2011, S. 37.

ALBERTUS AQUENSIS, *Recueil des Historiens des Croisades, Historiens Occidentaux, Historia Hierosolymitana*, IV, Neşr. Academie des Inscriptions et Belles-Lettres, Paris 1841-1906.

ANNA KOMNENA, *Alexiad*, Çev. Bilge Umar, İnkılâp Yayınevi, İstanbul 1996.

ANONİM, *Gesta Francorum*, Ed. by Rosalind Hill, Thomas Nelson And Sons Ltd, London 1962.

ASLAN, M., "Pausanias'in Byzantion Hâkimiyeti ve 'Komplo Teorisi'", *Ancient History, Numismatics and Epigraphy in the Mediterranean World*, Ed. Oğuz Tekin, Ege Publication, İstanbul 2009.

AY, Ş., "İsrail ve Yahuda Krallıkları Üzerine Düzenlenen Asur Seferleri", *History Studies*, 2011, Volume 3/1.

AYAN, E., *Anonim Haçlı Tarihi*, Selenge Yayınları, İstanbul 2013.

AZİMÎ, *Azimi Tarihi*, Terc. Ali Sevim, TTK, Ankara 1988.

DEMİRKENT, I, "Haçlı Seferi Dönemi Kalelerinden Râvendân", *Belleten*, LVI, Ağustos 1992, Sayı 216.

DURMAZ, S., "Yüksek Ortaçağ'da Papa-İmparator Çatışması: Kılıç ile Âsâ'nın Savaşı", *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2010, S. 1.

ENDMANN, P., "Die Schlacht vor Nikaia am 17. Mai 1097 in militär-geschichtlicher Perspektive", *Concilium medii aevi*, 2001/4, s. 133-151.

EUSEBIOS, *Kirchengeschichte*, Terc. P. Häuser, Bibliothek der Kirchenväter, 2. Reihe, Band 1, München 1932.

FULCHERİUS CARNOTENSIS, *Kudüs Seferi*, Çev. İlcan Bihter Barlas, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2009.

HAGENMEYER, H., *Anonymi Gesta Francorum*, Carl Winters Universitäts Buchhandlung, Heidelberg 1890.

HOKER, P. K., *First And Second Chronicles*, Westminster John Knox Press, Louisville Kentucky 2001.

İBNÜ'L-ADİM, *Biyografilerle Selçuklu Tarihi*, Terc. Ali Sevim, TTK, Ankara 1989.

İBNÜ'L-ESÎR, *El-Kâmil fi't-Tarih*, X, Türkçe terc. A. Özaydın-A. Ağırakça, Bahar Matbaası, İstanbul 1987.

İBNÜ'L-KALÂNİSÎ, *Zeyl-ü Târih-i Dimaşk*, Neşr. H. F. Amedroz, Catholic Press of Beyrut, Beyrut 1908.

LAMB, H., *Haçlı Seferleri*, Tutku Yayınları, Ankara 2012.

NELSON, L. M., *The Byzantine Perspective of the First Crusade: A Reexamination of Alleged Treachery and Betrayal*, West Virginia University Master Tezi, Morgentown 2007.

OROSIUS, *Seven Books of History Against The Pagans*, Trans. A. T. Fear, Liverpool University Press, Liverpool 2010.

RAİMUNDİ DE AGUİLERS, *Historia Francorum, Recueil des Historiens des Croisades, Historia Francorum*, III, Paris 1841-1906.

RUNCİMAN, S., *Haçlı Seferleri Tarihi*, I, Çev. F. Işıltan, TTK, Ankara 1998.

SEVİM, A., *Suriye ve Filistin Selçukluları Tarihi*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1989.

SİBT İBNÜ'L-CEVZÎ, *Mirâtü'z-zaman fi Tarihi'l-âyan*, Neşr. A. Sevim, Türk Tarih Kurumu Ankara 1968.

SOZOMENUS, *Historia Ecclesiastica*, Ed. J. Bidez and G. C. Hansen, Sozomenus Kirchen- geschichte, GCS 50, Berlin 1960.

SPOJARIĆ, L., *William of Tyre And Byzantine Empire: The Construction And Deconstruction of an Image*, Central European University, Budapest 2008.

The Crusades from the Perspective of Byzantium and the Muslim World, Ed. Angeliki E. Laiou-Roy Parviz Mottahedeh, Dumbarton Oaks, Washington 2001.

URFALI MATEOS, *Urfalı Mateos Vekâyinamesi (952-1136) ve Papaz Grigor'un Zeyli (1136-1162)*, Çev. Hrants D. Andreasyan, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1987.

DİZİN

- Abbâsî Halifelîği 190
 Abgarus 155
 Abydos 85
 Adana 141, 279
 Adele 206
 Adhemar 55, 56, 261
 Adhemar von Puy 367
 Adrian 115
 Adrianopolis 89
 Adriyatik 81, 94, 101
 Aegyptus 190
 Aelius Hadrianus 328
 Afrika 30
 Aganipe 168
 Aganippik 168
 Agenor 86, 315
 Ahaz 329
 Ahimelek 325
 Aichard von Montmerle 344
 Akad 327
 Akbaş 85
 Akdeniz 85, 116, 164, 325
 Akeldama 329
 Akka 315
 Akkâ 18, 19, 20
 Akkon 315
 Akrisios 139
 Aksungur 169
 Aktaer 167
 Alan Fergand 110
 Alban 20
 Albana 164
 Albara 288, 289, 292, 294, 296, 304
 Albara Piskoposu 311, 362
 Alberich 239
 Albert von Cagnano 94
 Aleksandr 115
 Aleksandretta (İskenderun) 207
 Aleksandria 207
 Aleksius 95, 116, 249, 277, 370
 Alexius Komnenos 82
 Alman 20, 47, 49, 56, 58, 62, 67, 70, 120, 270, 288
 Almanlar 66, 288
 Alp 48, 116
 Alparslan 40
 Alpler 49, 56, 82, 171
 Altenburg 72, 77
 Altun Kapı 87, 331
 Amasa 326
 Amazonlar 242
 Amiens 44
 Ammianus Marcellinus 86
 Ammon 326
 Amoriler 326
 Anadolu 13, 41, 65, 167, 242, 371
 Anavarza 139, 279
 Andromeda 343
 Aneas 325
 Anien 166
 Anselm von Ribourgemont 261, 263, 305
 Antakya 15, 30, 41, 139, 150, 160, 162, 163, 165, 166, 167, 169, 170, 171, 180, 183, 186, 187, 189, 193, 197, 199, 202, 206, 207, 209, 210, 214, 215, 221, 227, 231, 232, 233, 240, 242, 249, 250, 255, 258, 269, 273, 280, 281, 283, 288, 289, 291, 292, 293, 295, 298, 302, 304, 306, 307, 308, 310, 317, 340, 367
 Antaradon 300
 Antartus 300
 Antibarıs 101
 Antiochia 135, 150, 165
 Antiochus 165
 Antipatri 315
 Antiyokus 51
 Antonia 328
 Aonia 167
 Aonia Phokis 167
 Apollon 167
 Apulia 46, 48, 56, 74, 82, 95, 100, 110
 Aquileia 101
 Arabistan 27, 326

- Aradius 300
 Arados 300
 Araplar 190
 Arcadia 81
 Archis 294, 298
 Arethusa 168
 Argos 139
 Arius 115
 Arka 294, 296, 297, 298, 304, 305, 312
 Arnulf 306, 347
 Arslantaş 214
 Artasia 161, 163, 273
 Artaverres 333
 Artuk 309, 318
 Artukoğlu Sökmen 269, 308
 Arvat 300
 Asfalt Gölü 325
 Asi 164, 166, 167, 195, 293
 Askalon 370
 Asterios 86
 Asur 165, 333, 371
 Asya 65, 85, 92, 100, 242
 Athamas 86
 Aumale Kontu Stephan 110
 Auvergne 49
 Avrupa 18, 19, 47, 85
 Avusturya 60, 77
 Ayyaş Kahraman 346
 Aziz Andreas 255, 307
 Aziz Basil Manastırı 82
 Aziz Georg 172, 315
 Aziz Johannes Eleymon 42
 Aziz Papa Gregor 28
 Baalbek 164
 Babil 165, 330
 Bacchus 167
 Bagrat 153, 206, 283
 Bagularius 81
 Baldak 166
 Balduin 23, 56, 77, 80, 87, 88, 90, 120, 132, 136, 138, 139, 140, 141, 144, 146, 148, 150, 153, 156, 157, 158, 159, 160, 163, 172, 178, 201, 205, 214, 261, 263, 277, 279, 282, 284, 285, 286, 287, 303
 Balduin von Bourg 133, 261, 360
 Balduin von Gent 120
 Balduin von Hennegau 56, 172, 263, 277
 Balduk 158, 159, 286, 287
 Bardarius 95
 Bari 46, 100
 Basan 326
 Basilika 38
 Basilius 81
 Basra Körfezi 209
 Batrik oğlu Seid 23
 Bayern 60, 72
 Bayernliler 172
 Belek 160, 286
 Belfetofh 116
 Belgrad 58, 60, 70, 80
 Belial 62
 Beni-Zerrâ 210
 Benyamin 326
 Berkharuk 213
 Bernard 288
 Bethel 326
 Bethlehem 33, 319, 321, 326, 339
 Beyrut 314
 Beyt-şan 332
 Binnenland 81
 Birinci Mukaddes Konsil 115
 Bistum Limoges 290
 Bistum Rouen 316
 Bithynia 41, 62, 65, 70, 92, 98, 99, 115, 134, 251
 Bizans 17, 18, 40, 49, 65, 81, 85, 127, 153, 156, 169, 170, 209, 227, 247, 249, 293, 303, 310, 313
 Blakerna 84, 87, 88
 Blois 56, 110, 120, 129, 204, 206, 249
 Blois Kontu Stephan 172
 Bohemund 56, 88, 89, 90, 94, 95, 96, 98, 108, 119, 129, 132, 139, 144, 153, 172, 179, 180, 187, 193, 198, 199, 200, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 214, 215, 216, 217, 219, 222, 223, 224, 232, 235, 237, 239, 251, 253, 262, 267, 273, 279, 281, 283, 289, 292, 293, 302, 310
 Bohemund Karargâhı 88
 Bohemund von Tarent 56
 Boile von Chartres 94
 Bolu 65
 Bosporus 86
 Bourg 56, 77, 87, 90, 136
 Bretonlar 172
 Britanya 110

- Bulgar 59, 60
 Bulgaristan 58, 59, 77, 80, 81, 94, 208
 Bulgarlar 59, 62, 64, 81, 108
 Burgondlar 172
 Bursa 65
 Bünyamin 325, 328, 332
 Büyük Deniz 332
 Büyük Hugo 56, 82, 83, 110, 120, 132, 200,
 201, 212, 261, 262, 267, 277, 360
 Büyük İskender 86
 Büyük Konstantinos 115
 Büyük Leo 92
 Byblos 312
 Byzantion 85, 86, 371
 Byzan 86
 Caesarea 164, 315, 332
 Calderon 120
 Carinthia 74
 Carpinelle 344
 Cassius 167
 Cebele 304
 Cenahüddevle 180
 Cenâhüddevle 180, 214, 269, 295
 Ceneviz 198, 313, 343
 Centon von Bearn 56
 Centon von Béarn 101
 Chalkedon 92
 Chartres 206
 Chartres Kontu Stephan 110
 Chronicon Paschale 86
 Cicero 21
 Clarembald von Vandeuil 72, 83, 215
 Clermont 49
 Cluny 46
 Coelesyria 41, 166
 Conan 110
 Conan von Bretagne 262
 Çanakkale 85
 Çiçek Hatun 169
 Dacia 59, 81
 Dalmaçya 56, 101
 Damian Kilisesi 88
 Damianus 88
 Danae 139
 Danimarka 182
 Daphnis 167
 Daphnisli Apollo 168
 Daphnisli Pyto 167
 Darius 86
 Davud 52, 325, 326, 327, 329, 333, 336, 370
 Davud Kapısı 345
 Davud Kenti 327
 Derici Simon 325
 Desiderus 48
 Die Kontu Isoard 262
 Dimaşk 27, 169, 180, 193
 Dimaşk (Şam) 27
 Dioskorus 92
 Diospolis 315, 325
 Dirce 168
 Diriliş Kilisesi 31, 33, 46, 51, 318, 330, 365
 Diyarbakır 285
 Dördüncü Ekümenik Konsil 92
 Drogo von Monci 261
 Drogo von Neelle 83, 215
 Dudo von Conti 77
 Dukak 169, 180, 214
 Durazzo 74, 81, 94, 95, 100, 102, 103, 110
 Dük Gottfried 293
 Dük Kapısı 172, 173
 Eberhard von Puysaie 56, 163, 199, 238, 261
 Ebûlfeth 116
 Ebû Muhammed Ubeydullah b. Mansûr 304
 Eceabat 85
 Edessa 155
 Edirne 83, 89
 Efâmiye 288
 Ege Denizi 139
 Eğriboz Adası 85
 el-Efdâl b. Bedrû'l-Cemâlî 309
 Eleutherus 315
 el-Hâkim 318
 el-Halil 326, 327
 Emaus 319, 325
 Emesia 193
 Emiko 72, 74
 Epifanes 51
 Epiphania 92
 Epir 81
 Ereğli 136, 138
 Eriha 325, 326, 333
 Ermeni 20, 31, 140, 150, 153, 187, 196, 206,
 209, 210, 227, 283, 285
 Ermeniler 271
 Esch 56, 77, 87, 136
 Esfer 180

- Eskihisar 66
 Eskişehir 129
 Etienne von Blois 129
 Euripus 85
 Europa 86
 Eurydice 139
 Eusebios von Caesarea 155
 Eustach 56, 110, 132, 147, 172, 200, 201, 261, 263, 289, 356, 359
 Eustathios 86
 Eutyches 92
 Eyüp Camii 88
 Farfar 164
 Fâtûmî 309, 317
 Fatûmî Halifesi Hakem 27
 Fenike 298, 300, 305
 Fer 164
 Fırat 153, 154, 156, 160, 205, 212, 214, 268, 279, 332
 Filibe 89
 Filii Loricatori 210
 Filistin 27, 315, 319, 325, 332
 Finimimis 182, 249
 Firûz 210
 Flandern 110, 119, 163, 172, 179, 180, 201, 206, 212, 216, 225, 238, 240, 241, 261, 262, 289, 293, 315, 345
 Flandern Kontu 110, 179, 180, 201, 206, 212, 216, 225, 238, 240, 241, 262, 290, 293, 304, 312, 315, 360
 Flandern Kontu Robert 172
 Forez Kontu Wilhelm 101
 Frank 44, 214, 242, 255, 307
 Franklar 172, 190, 242, 295
 Franko 246
 Fransa 18, 49, 55, 56, 60, 72, 82, 119, 120, 129, 171, 261, 277, 370
 Fransız 20
 Fredericus 18
 Friaul 101
 Frieenler 172
 Fulker von Orleans 68
 Gabael 155
 Gabul 304
 Gad 326
 Galatya 41
 Galdemar 344
 Galen von Chaumont 56
 Galilea 315
 Galon von Chaumont 133
 Galon von Lille 120
 Galo von Chaumont 261
 Gaskonyalılar 172
 Gaston von Bearn 56, 345, 360
 Gaston von Béarn 101, 133
 Gaston von Beziers 262
 Gaston von Vezieres 360
 Gautier von Breteuil 62
 Gazze 190
 Gebze 66
 Georg Kapısı 172
 Gerald 318
 Gerhard'in oğlu Robert 261
 Gerhard von Cherise 56
 Gerhard von Chérisé 133
 Gerhard von Cherisi 215
 Gerhard von Rouissillon 101
 Gerhard von Roussillon 56, 262, 360
 Gertrud 138
 Gibaal 325
 Gibellum 304
 Gibeon 326
 Gihon 333
 Gilas'ın oğlu Peter 238
 Gilat 326
 Girit 86
 Givon 326
 Godefroi Burel 62
 Gogh Vasil 283
 Golgota 330
 Goscelon 161
 Gottfried 23, 56, 67, 77, 78, 80, 84, 90, 98, 108, 110, 123, 132, 147, 172, 179, 185, 186, 212, 216, 259, 261, 267, 280, 302, 319, 356, 359
 Gottfried'in oğlu Radulph 261
 Gottfried von Lothringen 302, 336
 Gottfried von Lothringen 291
 Gottschalk 70, 73, 77, 78
 Göğe Yükseliş Bayramı 92
 Gökso 129
 Göller Yöresi 134
 Grai Kontu Werner 261
 Gregorius 47
 Grek 45, 58, 81, 82, 84, 112, 156, 187, 249, 370

- Grekler 41, 42, 81, 128, 221
 Guibert 47
 Guido 56, 120, 207, 239, 251
 Guido von Garland 56
 Guido von Posessa 120
 Guido von Possessa 56
 Guido von Trussel 239
 Guilbert 136
 Guilbert von Montclar 136, 149
 Guilbert von Treves 344
 Guilfert 290
 Guynemer 147, 302, 303, 313
 Guy von Posessa 119
 Haçlılar 64, 156, 170, 172, 174, 175, 178, 179,
 180, 196, 203, 204, 221, 227, 233, 237, 242,
 246, 248, 262, 266, 268, 269, 281, 284, 289,
 290, 295, 296, 298, 299, 301, 302, 308, 309,
 311, 312, 314, 315, 318, 330, 335, 337, 341,
 344, 351, 356, 360
 Hadrianus 333
 Haleb 169, 180, 193, 196, 214, 281, 295
 Halep 280
 Halife el-Hâkim 30
 Halife Ömer 27
 Ham 300
 Hama 295
 Hamor 327
 Hamsin Yortusu 336
 Harenk 194, 196
 Hârim 194, 196
 Harun 27, 29, 326
 Haruner-Reşid 27
 Hasard 280, 283
 Hatab 283
 Hattab'ın oğlu Ömer 27, 331
 Havari Andreas 255
 Havariler Prensi Kilisesi 255
 Havariler Tarihi 325
 Havari Yuhanna 328
 Hebron 326, 327
 Hegesippus 328
 Heinrich 47, 49, 56, 77, 87
 Heinrich von Ascha 246, 261, 271, 278
 Heinrich von Esch 78, 120
 Helek 300
 Helenopolis 66
 Helikon 168
 Heliopolis 33, 164
 Helkat-hatsurim 326
 Helle 86
 Hellespont 85, 86, 104
 Hennegau Kontu 201
 Heraklius 17, 27, 31
 Hermann 120
 Hermann von Carni 94
 Hermes 86
 Herrmann 72, 270
 Hersek 65
 Hezekiel 50, 300
 Hims 180, 214, 295
 Hristiyanlar 207
 Hierolyma 328
 Hieronymus 343
 Hieropolis 193
 Hindistan 29, 209
 Hinnomoğlu Vadisi 329
 Hinnom Vadisi 328
 Hint 343
 Hipekrene 168
 Hippodia Salmace 168
 Hironopolis 166
 Historia 167, 171, 319, 372
 Hititler 332
 Hizkiya 333
 Horasan 242
 Hugo 56, 77, 129, 261, 262, 277, 278
 Hugo von Retest 56
 Hugo von Saint Pol 77, 129, 201, 261
 Hugo von Saint-Pol 56
 Hugo von Vermandois 277
 Humfried 94
 Humfried von Montaigu 94
 Husrev 27, 28
 Hydaspis 139
 Hyroe 31
 I. Heinrich 49, 277
 Ingelram 77, 261, 293
 I. Philip 370
 Ismenus Nehri 168
 Isoard von Die 362
 Isuard von Diois 56
 IV. Heinrich 48, 370
 I. Yaroslav 277
 Iyr Shalem-Iyr Shalom-Iyr Salaam 327
 İbn Süleyha 304
 İbrahim 326

- İç Anadolu 134
 İftihârüdevle 317
 İki Kızkardeş 210
 İkonium 136
 İlgazi 309
 İllirya 98, 110
 İlyas Peygamber 314, 325
 İncil 39, 49, 165, 310, 319, 332
 İngiltere 20
 İran 27, 28, 34, 35, 116, 167, 213, 235, 242, 304
 İrene 115
 İsa 27, 28, 32, 55, 166, 167, 255, 265, 272, 306, 319, 326, 328, 329, 333, 334, 347, 351, 368
 İsauria 41, 167
 İsavriya 139, 247
 İskenderiye 23, 30, 92
 İspanya 209
 İsrail 50, 51, 55, 165, 326, 327, 332, 371
 İsrailoğulları 329
 İstanbul 33, 41, 48, 57, 58, 62, 65, 77, 81, 83, 85, 92, 94, 100, 104, 105, 110, 115, 128, 166, 182, 183, 208, 273, 277, 310, 371
 İstria 101
 İş-boşet 326
 İškodra 102
 İtalya 18, 21, 47, 48, 49, 74, 82, 94, 129
 İzmit 65, 115
 İzmit Körfezi 65
 İznik 56, 66, 68, 69, 109, 111, 115, 126, 127, 128, 129, 169, 182, 250, 251, 266, 277
 İznik Konsili 166, 328
 Jeroboam 326
 Johannes 33, 42, 90, 92
 Johannes Karianitis 33
 Josephus 328
 Judas 51
 Judas Maccabeus 51
 Julian Apostata 167
 Julianus 167
 Justinianus 85, 315
 Juvenal 278
 Jüpiter 86
 Kabalık 168
 Kadıköy 92
 Kadmus 315
 Kalabria 110
 Kaloman 58
 Kalquis 162
 Kan Tarlası 329
 Kanuni Sultan Süleyman 330
 Kapadokya 41
 Karadağlar 168
 Karadeniz 85
 Kartaca 30
 Kâsumüdevle 169
 Kassiopeia 343
 Kastalia 167
 Kastoria 94
 Kayseriye 193, 295
 Kenaan 327
 Kenan 298, 300
 Keyhüsrev 330
 Kharybdis 21, 362
 Khirbet Takua 33
 Kıbrıs 139, 247, 313, 318, 368
 Kılıçarslan 67, 68, 115, 116, 117, 118, 122, 125, 128, 130, 131, 133, 170, 267
 Kibotus 65, 125
 Kidron 328
 Kidron Vadisi 328
 Kiel 22
 Kiev 277
 Kilikia 139, 150, 163, 207, 279, 304
 Kilikya 27, 41, 116, 153, 178, 247
 Kirjatharba 326
 Kirus 330
 Kitheron Dağı 168
 Kleophas 319
 Kobar 36
 Kocaeli 65
 Konstantin Diogenes 116
 Konstantin Monomakhos 33
 Konstantinos 115, 330
 Konstantinus 31
 Kont Herluin 257
 Kont Raimund 56, 132, 138, 171, 293, 304
 Kont Stephan 207
 Konya 136, 138, 252
 Kornelius 325
 Kosmas 88
 Kovasilius 283
 Köln 59, 72
 Köpekler Kapısı 172, 173
 Köprü Kapısı 172, 179, 225, 261

- Kserkses 85
 Kudüs 15, 17, 18, 19, 27, 28, 30, 31, 33, 37,
 41, 46, 47, 53, 147, 165, 279, 289, 302, 308,
 310, 312, 315, 317, 318, 319, 321, 325, 327,
 341, 344, 366, 369, 370, 371
 Kumanlar 108
 Kunos von Montaigu 261
 Kuno von Montaigu 77, 87, 90, 172, 360
 Kutsal Havariler 53
 Kutsal Kabir Kilisesi 31
 Kutsal Mezar 29, 207, 293, 330
 Kutsal Şehir 30, 34
 Kutsal Ülke 23, 51
 Kutsal Yortu 315
 Küçük Aleksandria 150, 207
 Kürboğa 213, 214, 232, 233, 241, 242, 246,
 250, 253, 262, 268, 277, 304
 Kürtler 213
 Kydnus 139
 Kyzikos 86
 La Camelle 295
 Lambert 239, 261, 360
 Lambert der Arme 239
 Laodikaea 189
 Laodikea 41, 295
 Laodikeia 28, 169
 La Riche 295, 302
 Latin 81, 213, 247, 249, 273, 288
 Latinler 42, 284, 286, 330
 Lâzikiyye 295, 302, 304, 344
 Lefke 129
 Leitha 72, 77
 Le Puy Piskoposu 174, 179
 Levi 327
 Levililer 52, 265
 Lidda 314, 315, 325, 344
 Likya 41
 Lombard 124
 Lombardia 101
 Lothringen 56, 60, 77, 78, 179, 201, 261
 Lothringenliler 172
 Louis von Monson 360
 Ludwig von Moncons 261
 Lukas 165, 319
 Lübnan 164, 298, 313, 332
 Lycaonia 41
 Lykaonia 138
 Maarra 289, 292, 294, 296
 Macar 60, 70
 Macaristan 56, 58, 60, 70, 72, 74, 77, 80, 101
 Maeotis 85
 Mainz 72
 Makabe 51
 Makabeler 51, 52
 Makedonya 81, 98, 104, 110
 Maksimus 31
 Mallevilla 58, 60, 80
 Mamistra 143, 279
 Manaşşe 326
 Mangana 86, 351
 Marakia 305
 Maraklea 305
 Marangoz Wilhelm 72, 239
 Maraş 138, 150, 153, 161
 Maresia 161
 Maria 28, 42
 Markiye 305
 Markus Skaurus 343
 Martianus 92
 Mattatias 51
 Mauritius 28
 Maus 313
 Megaralılar 86
 Melikşâh 169, 308
 Mercidabık 214
 Mesih 31, 32, 33, 38, 40, 43, 45, 49, 51, 54,
 59, 72, 78, 101, 126, 146, 155, 166, 200,
 207, 209, 210, 224, 245, 252, 254, 258, 260,
 261, 293, 302, 306, 318, 320, 322, 325, 328,
 330, 332, 336, 367
 Mesih Bayramı 94
 Messburg 72
 Messina Boğazı 21
 Metamorphose 167
 Mezopotamya 155, 213
 Mısır 19, 28, 30, 34, 37, 51, 169, 189, 190,
 199, 203, 304, 308, 312, 317, 318, 327, 344
 Mısır Fâtumileri 190
 Millo 327, 328
 Misis 143, 148
 Moab 326
 Modestus 27, 29, 31
 Modin 325
 Moesia 82
 Montaigu 161
 Monte Casino 48

- Mopsuestia 143
Morava 58
Moriya 328, 329
Muhammed 23, 27, 30, 180, 209, 331
Musa 325
Musul 213
Müslüman 190, 213
Müslümanlar 190, 268
Nabukadnezar 165, 330
Nara Burnu 85
Nasırallılar 166
Naso 167
Natan 333
Nazareth Kilisesi 332
Neapolis 327
Nebat 332
Neptun 86
Nicephorus 33
Nichossus 206
Nikea 56
Nikephorus 81, 82
Niketas 60, 61
Nikomedia 115
Nikopolis 109, 319, 325
Niş 61
Nizza 61, 80, 81
Nobe 325
Noel 179
Norman 95, 119
Normandia 110, 163, 172, 179, 200, 201, 206,
212, 216, 233, 238, 261, 262, 289, 293, 306,
312, 345
Normandia Dükü 302, 306, 360
Normandia Dükü Robert 261, 306
Normandia Kontu 110, 163, 172, 179, 200,
201, 212, 216, 233, 263, 293, 294, 295, 306,
312, 347
Normandia Kontu Robert 110, 163, 172, 216,
263
Normanlar 172
Norman Robert 110
Nuh 139, 300
Nureddin 169
Obadya 326
Odo 46
Odysseus 21
Orange Piskoposu 138
Orange Piskoposu Wilhelm 290
Orest 31
Orman Vadisi 325
Orontes 164
Osmaneli 129
Osmanlılar 85
Ostia 46
Ölü Deniz 325
Palekanon 66
Palmiye Pazarı 32
Pamfilya 41
Pankratius 153
Parlier 166
Parnassus 167
Parochien 54
Parth 257
Partlar 167
Paskalya Bayramı 84, 98
Patrik Johannes 272
Patriklik Denizi 329
Paul 53, 204, 327
Paulus 53, 86, 139, 168, 171, 173
Pausanian 86
Pausanias 85, 86, 371
Peçenekler 108
Pegsaek 168
Pelagonia 94, 103
Perche Kontu Rotrut 110
Pers 28, 29, 85, 170, 206, 330
Perseus 139, 343
Peter 44, 46, 47, 48, 50, 53, 56, 59, 60, 63,
65, 66, 68, 69, 70, 77, 78, 125, 255, 257,
259, 262, 306
Peter Bartholomeus 255, 307
Peter Eremit 44, 56, 109, 125, 257, 258, 259,
347, 368
Peter von Narbonne 288
Peter von Stenay 261
Petrus 39, 53, 165, 258, 278, 325, 329, 331
Phamphyliya 247
Philaretos 209
Philip 49
Philipp 56, 82
Philippopolis 89
Philomelium 207
Philoppopolis 82
Phokas 28
Phryrus 86
Piacenza 49

- Pisidya 41
 Polyhistor 167
 Pons von Balasu 305
 Pontus 41, 85
 Porphyrogenitus 86, 90
 Poseidon 343
 Priapus 85
 Prokopius 88, 333
 Propontik Boğaz 85
 Propontius 86
 Provancelılar 172
 Provence 255
 Psidia 134, 138
 Puy 49, 55, 56, 100, 101, 103, 118, 120, 132, 172, 185, 240, 254, 272, 277, 278
 Puy Piskoposu 109
 Puy Piskoposu 203, 255, 260, 261
 Pyrrhus 81
 Radolph von Fontenay 238
 Rages 155
 Ragusa 101
 Raimbald von Orange 101
 Raimbold von Orange 360
 Raimund 101, 204, 216, 255, 262, 292, 293, 307
 Raimund Pelet 262, 300, 344, 362
 Raimund Pelez 101
 Raimund von Agiles 210, 213, 255, 271, 292, 293
 Raimund von Toulouse 56, 138, 204
 Raimund von Turenne 300
 Rainald von Beauvais 133, 261
 Rainald von Breis 68
 Rainald von Orange 56
 Rainhard von Toul 172, 261
 Randulf 94
 Ranulf 94
 Raoul von Baugenci 56
 Râvendel 283
 Ravenna 47
 Raymond 19
 Raymond de Toulouse 129
 Refaim Vadisi 328
 Regensburg 288
 Rehabeam 332
 Reinbald Creton 238
 Reinbold von Orange 261
 Reinhard von Amersbach 261
 Reinhard von Toul 136, 215
 Reinhars von Toul 77
 Reis Bohemund 167
 Remle 31, 314, 315, 344
 Rey 169
 Rıdvan 169
 Rıdvân 169, 180, 193, 280, 281, 295
 Ribla 165
 Richard 136, 148
 Richard von Salerno 94
 Riha 293
 Robert 48, 56, 94, 95, 100, 136, 180, 200, 206, 216, 233, 263, 296, 316
 Robert Frieze 261
 Robert Guiscard 94, 95
 Robert Guiskard 48, 56
 Robert von Ansa 94
 Robert von Esch 148
 Robert von Flandern 56, 100, 108, 161, 180, 267, 302, 336
 Robert von Normandia 56, 336
 Robert von Normanida 267
 Robert von Paris 132
 Robert von Rosiers 161
 Robert von Sourdeval 94
 Rodos 247, 313
 Rodosto 104
 Roger von Barneville 56, 110, 119, 163, 233, 238
 Roma 19, 27, 45, 46, 47, 49, 55, 81, 85, 86, 115, 165, 167, 315, 328, 331, 343, 371
 Roma İmparatorluğu 370
 Roma Kilisesi 45, 47, 370
 Romanos Diogenes 33
 Romania 182, 193
 Rosinolo 94
 Rosse 168
 Rotrut von Perche 56, 261
 Ruben 326
 Rudolp 94
 Rugia 293
 Rum 31, 140
 Rushalimum 327
 Saint-Gilles 56
 Saint-Pol Kontu 360
 Sakarya 65, 129
 Saksonlar 172
 Salem 327

- Salerno 48
 Salmanasar 333
 Salomos 328
 Salone 101
 Samandağ 167
 Samiriye 326, 327, 332
 Samsat 158, 159, 287
 Sanherib 333
 Saul 326
 Save 58, 80
 Sayda 300
 Seba 326
 Selanik 104
 Selçuklu 27, 36, 116, 169, 189, 206, 371
 Selçuklular 190
 Seleucia 167
 Semlin 58, 80
 Seruç 158, 160, 286
 Seruya'nın oğlu Yoav 327
 Sestos 85
 Sevinç 309, 365
 She-Camel 295
 Sicilya 21
 Siddim Vadisi 325
 Sidon 314, 315
 Siegmar 246
 Silifke 167
 Siloam 326, 333
 Siloe 333, 339
 Simeon 39, 44, 167, 288, 325
 Sincar 214
 Sion 327, 329, 336, 337, 361
 Sion Dağı 350
 Sion Kilisesi 330, 347, 350
 Siyon 50, 322, 327
 Skylla 21, 362
 Skythopolis 332
 Slav 102
 Sodom 325
 Solin 85
 Solinus 85, 139, 168, 333, 343
 Somer 326
 Sophronius 29
 Sororgia 158
 Sozomenus 319, 372
 Sökmen b. Artuk 180, 193
 Sparta 86
 Spolet 101
 Stephan 56, 120, 129, 204, 206, 207, 249, 261, 329, 337
 Stephan von Aumale 56
 Stephan von Aumarle 261
 Stephan von Chartres 56, 120, 206, 207, 249
 St. Georg 86, 204, 210
 St. Petrus 255
 Stralizia 59, 80, 81
 St. Stephan 335, 349, 360
 St. Stephan Kapısı 335, 349
 Suenos 182
 Sur 21, 300, 314, 315
 Suriye 23, 27, 28, 30, 37, 41, 116, 127, 139, 166, 169, 189, 206, 213, 214, 242, 302, 304, 332
 Suriyeliler 313
 Sur Kilisesi 21
 Süleyman 24, 67, 74, 169, 214, 268, 326, 328, 329, 332
 Süleyman b. Artuk 214
 Süleyman Mabedi 331
 Süleymân-Şâh 67, 209
 Süryaniler 271
 Sylvester 115
 Şam 27, 330
 Şarlman 29
 Şeba 326
 Şehit Babilas 167
 Şekem 327
 Şemsüddavle 180, 193, 288
 Şeyzer 164, 299
 Şimeon 327
 Şvablar 172
 Tabita 325
 Tankred 56, 94, 96, 98, 119, 129, 131, 136, 139, 141, 143, 144, 148, 150, 153, 163, 204, 225, 238, 261, 267, 289, 294, 295, 296, 302, 305, 312, 319, 320, 321, 336, 345, 347, 352, 360, 363
 Tankred Kulesi 350
 Tanrı 27, 28, 29, 31, 32, 33, 39, 40, 43, 44, 45, 48, 49, 50, 51, 54, 56, 59, 61, 64
 Taphnuz 285
 Tapınak 29, 52, 328
 Tarsus 139, 144, 147, 277, 279, 303
 Tarış 139
 Tatikios 112, 183
 Tatinus 183, 251

- Tebb 168
 Tekoa 33, 326
 Tekvin 39, 51, 325, 327
 Teselya 81, 167
 Thaddeus 155
 Tharasia 115
 Thekoa 339
 Theobald 56, 206
 Theodoret 167
 Theophilus 165
 Theopolis 166
 Thomas von Fria 56, 72, 133, 261, 360
 Titus 29, 328, 331, 333
 Tobias 54
 Tobias 155
 Tollenburg 77
 Toronto 94
 Toroslar 139
 Tortosa 300, 304, 305
 Toulouse 56, 101, 108, 118, 120, 122, 201,
 203, 217, 237, 271, 273, 288, 289, 292, 293,
 294, 300, 304, 311, 338, 361, 369
 Toulouse Kontu 100
 Toulouse Kontu 109, 172, 173, 179, 199, 204,
 212, 216, 240, 255, 262, 281, 288, 292, 294,
 302, 305, 311, 312, 336, 343, 346, 347, 352,
 358, 362, 370
 Toulouse Kontu 350
 Toulouse Kontu Raimund 172
 Trablus 19, 304, 311, 312
 Trakya 81, 85, 86, 110
 Treuga 53
 Triaditza 59, 80
 Tristans 94
 Tsadok 333
 Tufan 343
 Tuğtegin 180, 214
 Tuna 72, 81
 Turbessel 206, 278, 283, 288
 Turcatus 210
 Tutuş 169, 214, 308
 Tuz Gölü 325
 Türk 13, 35, 116, 130, 131, 150, 158, 160,
 169, 180, 182, 193, 196, 197, 209, 213, 218,
 233, 235, 236, 237, 241, 250, 258, 277, 280,
 281, 284, 286, 371
 Türkler 35, 67, 68, 69, 119, 130, 131, 138,
 144, 156, 158, 162, 163, 178, 180, 190, 195,
 196, 198, 207, 208, 210, 237, 242, 247, 272,
 277, 287, 291, 308
 Türkmen 37, 308
 Tyr 314
 Urban 46, 47, 49, 370
 Urfa 15, 153, 155, 157, 158, 160, 161, 163,
 178, 213, 214, 279, 280, 282, 283, 284, 285,
 286, 288
 Urfa Haçlı Kontluğu 153
 Urusalim 327
 Üç Filistin 332
 Ürdün Nehri 325
 Vaftizci Yahya 326
 Valensli Bernard 273
 Vardar 95, 96
 Vellius Paternulus 86
 Venedik 313
 Vermandois 56, 129
 Vespasian 328
 Vezelay 49
 Via Ignatia 81
 Viktor 48
 Walter 58, 59, 60, 65, 68
 Walter von Dommedard 261
 Walter von Garlande 119
 Walter von Habenichts 58, 68
 Werner Galdemar 344
 Werner von Gray 56, 77, 199
 Werner von Stenay 136
 Wilhelm 55, 56, 83, 94, 131, 206, 288, 346
 Wilhelm Amanjeu 56, 101, 262
 Wilhelm von Cumliac 295
 Wilhelm von Forez 56, 120
 Wilhelm von Grandmenil 239, 249, 251
 Wilhelm von Grandmenil 253
 Wilhelm von Montpellier 56, 101, 262
 Wilhelm von Orange 56, 101
 Wilhelm von Sabran 344, 362
 Xerigordos 66
 Yafa 315, 325, 343
 Yafes 139
 Yağısıyan 169, 180, 193, 200, 201, 213, 219,
 226, 227, 288
 Yahuda 55, 165, 253, 328, 329, 332
 Yahuda Krallığı 165
 Yahudi 51, 72, 165
 Yahudiye 33, 327, 332
 Yakub 327

Yakup 50, 327, 329	Yoab 326
Yâkûtî 309	Yuhanna Hirkanus 51
Yalova 85	Yunan 85, 86, 139, 273, 315
Yavan 139	Yunus 343
Yebusi Ornan 329	Yuşa 326
Yehoşafat 328, 337, 347, 349	Zacharias 28
Yehova 329	Zara 101
Yeniden Diriliş 29	Zedekiah 165
Yerobeam 332	Zengi 169
Yerusalem 327, 332	Zerubbabel 330
Yeruşalayim 327	Zeus 86, 139
Yeruşalim 50, 54, 327, 328, 329, 333, 367	Zeytin Dağı 347, 356, 358
Yeşu 325, 326, 328, 329, 330, 332, 367	Zeytinlik 347
Yevus 327	Zonguldak 65
Yevuslular 327	